

anatolia

TURİZM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu Sayıda:

Kastamonu'da Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliğe Etki Eden Çekicilik Faktörleri
Ömer SARAÇ - Canan TANRISEVER

Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği
Nilgün AVCI

Grönroos Hizmet Kalitesi Modeli: Otelcilik Alanyazını Üzerinden Bir Değerlendirme
Meryem AKOĞLAN KOZAK - Birgül AYDIN

Yerel Halkın Turizme Olan Desteği: Türkiye'deki Sakin Şehirler Üzerine Bir Araştırma
Dönüş ÇİÇEK - Yaşar SARI

Otel İşletmelerinde Kadın İşgören Davranışlarını Etkileyen Algılara İlişkin Bir Araştırma
Şükran ÖKTEM - Gözde KUBAT - Burçak KIZILTAN

Kaya Tırmanışı Yapan Turistlerin Destinasyon Değerlendirmeleri: Geyikbayırı, Antalya Örneği
Tahir ALBAYRAK - Nesli ÇÖMEN

İklim Değişikliği ve Turizm İlişkisinin Türkiye İç Turizmi Açısından İncelenmesi
Sema BAYAZIT

Hüseyin Orak Adlı Bir Müteşebbis, Türkiye Kılavuzu Adlı Bir Eser ve 1940'lı Yıllarda Bursa
Zakir AVŞAR

Tez Yazımı İçin Bir Alanyazın Taraması Kılavuzu
(A Guide to Writing the Dissertation Literature Review)
Justus J. RANDOLPH (Türkçeye Çeviren:Faruk SEYİTOĞLU)

Cilt: 29 • Sayı: 2 • Güz 2018 • ISSN: 1300-4220

15.

Araştırma Yöntemleri
Semineri

26 Ocak - 03 Şubat 2019
Mirage Park Resort
Kemer, Antalya

DEKİTAY
YAYINCILIK

15. Araştırma Yöntemleri Semineri

26 Ocak - 03 Şubat 2019, Mirage Park Resort, Kemer - ANTALYA

Alanının dünyadaki en kapsamlı ve en uzun süreli bilimsel etkinliği

- ▶ İki dönem,
- ▶ Toplam 16 seminer,
- ▶ Aynı anda, bir arada.

BİRİNCİ DÖNEM (26 - 30 OCAK 2019)

1. **Temel SPSS** ▶ Prof. Dr. Fatma Lorcu
2. **İçerik (Söylem) Analizi** ▶ Prof. Dr. Belkıs Kümbetoğlu
3. **Proje Yazımı** ▶ Prof. Dr. Songül Sallangül
4. **Çok Ölçütlü Karar Verme (AHP)** ▶ Doç. Dr. Aşkın Özdağoğlu
5. **AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi** ▶ Prof. Dr. Cem Harun Meydan
6. **Metin Madenciliği** ▶ Doç. Dr. Güzin Özdağoğlu
7. **Nitel Araştırma Yöntemleri** ▶ Prof. Dr. İnci User
8. **Sosyal Bilimlerin Felsefesi ve Etik** ▶ Prof. Dr. Muammer Tuna

İKİNCİ DÖNEM (30 OCAK - 3 ŞUBAT 2019)

1. **İleri SPSS** ▶ Prof. Dr. İsmet Doğan
2. **Etnografiden Netnografiye Nitel Araştırma** ▶ Prof. Dr. Asker Kartan
3. **Meta Analizi ve STATA** ▶ Prof. Dr. Pınar Özdemir
4. **Academic Writing** ▶ Prof. Dr. Metin Kozak
5. **Ölçek Geliştirme** ▶ Prof. Dr. Özkan Tütüncü
6. **Nvivo ile Nitel Veri Analizi** ▶ Bahar Kırker
7. **MAXQDA ile Nitel Veri Analizi** ▶ Doç. Dr. Burcu Şentürk
8. **Smart PLS-SEM** ▶ Prof. Dr. Sabri Erdem

<http://www.arastirmayontemleriseminerleri.com>

Yazarların Dikkatine...

Son yıllarda Türkiye’de makale yazımında kuralsızlık ve/veya her makale yazarının/yazarlarının kendi kurallarını uydurması şeklinde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Önceleri münferit bazı uygulamalar olarak gözlenen bu durum, giderek yaygınlaşmaktadır.

Akademik yükseltmelerde ulusal ve uluslararası hakem-denetimli dergilerde yayımlanan makalelere yüklenen önemin bir sonucu ortaya çıkan bu eğilime **daha çok akademik kariyer basamaklarını hızla çıkmak isteyenlerin çalışmalarında rastlanmaktadır. Sıklıkla tez danışmanlığı müessesinin çok iyi çalışmamasının sonuçlarından biri olarak ortaya çıkan bu eğilim, ne yazık ki, ülkemizde akademik yaşamda bir kuralsızlığın daha yaygınlaşmasına yol açmaktadır.** Söz konusu gelişimi dört başlık altında özetleyebiliriz:

1. Son yıllarda turizm alanında hazırlanan makalelerde yabancı sözcük ve kavramların ilgili dildeki orijinali ile yazma keyfiyeti yaygınlaşmaktadır.
2. Temel konularda bile Türkçe dil, yazım ve anlatım kurallarının hiçe sayıldığına tanık olunmaktadır.
3. Turizm ve dolayısıyla sosyal bilimler alanında hazırlanan kayda değer sayıdaki makalede Türkçe karşılıkları olmasına karşılık yabancı sözcük ve kavramların gereksiz ve özensiz bir şekilde kullanılmakta olduğu görülmektedir.
4. SPSS, Lisrel, AMOS, vb. istatistik paket programları yoluyla yürütülen hesaplamalarda, kullanılan test isimlerinin Türkçeleştirilmeden (hatta çoğunlukla gözlemlendiği üzere SPSS, Lisrel programları ile hesaplanan test değerleri ve analiz sonuçlarının sayfalardan olduğu gibi kopya edilerek!) makale metinlerinde yer almasında gözle görülür bir artışın olduğu gözlenmektedir.

Ülkemizdeki akademisyenlerden uluslararası dergilere makale önerirken gösterdikleri özeni ve hassasiyeti, ulusal dergilere gönderirken de göstermelerini istemek kadar doğal bir beklenti olamaz!.. **Daha açık bir deyimle, dili İngilizce olan nitelikli bir uluslararası dergiye Türkçe kavram ve test adları yazılarak ve pek çok İngilizce dil ve anlatım hatalarını içeren makaleler nasıl ki önerilemiyorsa, aynı titizliğin ulusal dergilere makale önerirken de gösterilmemesini anlamakta güçlük çekiyoruz!..** Bu konularda ülkemizdeki akademik/bilimsel dergilerinin editörlerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Türkçe’nin bilimsel sözcük ve kavram zenginliğinin geliştirilmesine ve daha da önemlisi Türkçe’nin korunmasına katkıda bulunmak üzere, bundan böyle *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*’ne önerilen makaleler yukarıda dört maddede özetlenen konular bağlamında incelenecek; bu konularda gerekli özeni göstermeyen makaleler yazarlarına düzeltilmek üzere iade edilecektir. İlgili düzeltmeleri yapmamakta ısrar eden makaleler değerlendirme sürecine alınmayacaktır.

Saygıyla duyurulur..

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi
Editörlüğü

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi

EDİTÖRLER

Nazmi KOZAK (Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)
Anadolu Üniversitesi
Turizm Fakültesi
Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir
Tel: (0222)-335 05 80/2130
Faks: (0222) 335 66 51
E-posta: nkozak@anadolu.edu.tr

Çağrı Hale ÖZEL
Anadolu Üniversitesi
Turizm Fakültesi
Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir
Tel: (0222)-335 05 80/2124
Faks: (0222) 335 66 51
E-posta: chkayar@anadolu.edu.tr

EDİTÖR DANIŞMA KURULU

Bülent AĞAOĞLU, *Bibliyograf*
Faruk ANDAÇ, *Çağ Üniversitesi*
Seyhmus BALOĞLU, *University of Nevada, Las Vegas*
İbrahim BİRKAN, *Atılım Üniversitesi*
Hasan Işın DENER, *Emekli Öğretim Üyesi*
Mithat Zeki DİNÇER, *İstanbul Üniversitesi*
Asker KARTARI, *Kadir Has Üniversitesi*
Meryem AKOĞLAN KOZAK, *Anadolu Üniversitesi*

Meral KORZAY, *Emekli Öğretim Üyesi*
Metin KOZAK, *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Mehmet ÖZDEMİR, *Emekli Öğretim Üyesi*
Sevil F. SÖNMEZ, *University of Central Florida*
Öcal USTA, *İstanbul Kent Üniversitesi*
Muzaffer S. UYSAL, *University of Massachusetts Amherst*
M. Mithat ÜNER, *Atılım Üniversitesi*
Şükrü YARCAN, *Nişantaşı Üniversitesi*

BÖLÜM EDİTÖRLERİ

Türk Turizm Eğitimcileri ve Araştırmacıları
Metin KOZAK, *Dokuz Eylül Üniversitesi*
E-posta: m.kozak@superonline.com
Çeviri Seçme Makaleler
Gürel ÇETİN, *İstanbul Üniversitesi*
E-posta: gurelc@istanbul.edu.tr
Türkiye Turizm Tarihi,
Mehmet ÖZDEMİR
E-posta: mehmetozdemir22@yahoo.com

Rekreasyon İncelemeleri
Özkan TÛTÛNCÛ, *Dokuz Eylül Üniversitesi*
E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr
Etkinlik Notları
Çağdaş AYDIN, *Anadolu Üniversitesi*
E-posta: aydincagdas@gmail.com
Turizm Araştırma Projeleri
Hatice GÛÇLÛ NERGİZ, *Kocaeli Üniversitesi*
E-posta: hgucclu@anadolu.edu.tr

EDİTÖRLÜK OFİSİ

Sanal Yayın Editörü
Engin BAYRAKTAROĞLU, *Anadolu Üniversitesi*
E-posta: enginbayraktaroglu@anadolu.edu.tr

Türkçe Dil ve Anlatım Denetimi
Aysel YILMAZ, *Anadolu Üniversitesi*
E-posta: aysely@anadolu.edu.tr

Editörlük Sekreteri: Ceren AYDIN, E-posta: cerendiktas@gmail.com

YAZIŞMA ADRESİ

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, P. K. 589 - 06444, Yenişehir, ANKARA
Tel: 0312 - 434 09 49 • Faks: 0312 - 434 31 42
<http://www.anatoliajournal.com/atad>

YAYIN POLİTİKASI

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde 1990 yılından bu yana, turizm, turizm işletmeciliği, gastronomi, rekreasyon ile turizmin diğer uygulama alanlarına yönelik araştırma ve incelemeleri içeren çalışmalar kabul edilmektedir. Dergiye ulaşan makaleler, 1997 yılından itibaren yayın kurulu listesinde yer alanların hakemliğinde değerlendirildikten sonra, uygun bulunmaları durumunda yayımlanmaktadır. Her makale en az iki üyenin değerlendirilmesine sunulmaktadır; gerekli görüldüğünde İstatistik Editörü ve Yazım ve Dilbilgisi Editörünün incelemesine de başvurulabilmektedir. Dergiye gönderilecek makalelerin hazırlanması aşamasında "Yayın ve Yazım Kuralları"na özellikle uyulması yazarlardan beklenmektedir.

ÖNEMLİ AÇIKLAMA

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'ne önerilecek makalelerin "makale hazırlama ve yazım bilgileri"nin incelenmesinin ardından hazırlanması yerinde olacaktır. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi Makale Hazırlama ve Yazım Kuralları*'na ilişkin açıklamalar derginin son iki sayfasında yer almaktadır. Söz konusu açıklamalar, her bilimsel dergiye önerilecek makaleler için uyulması istenilen asgari kuralları içermektedir. Bu aşamada yazarların dikkate alınması gereken diğer önemli husus ise, makalenin hazırlanması aşamasında atf ve kaynakça düzenlerinin dikkate alınması ve çalışmanın buna göre biçimlendirilmesidir. Önceki örneklerden de görüldüğü üzere, yazarlar bu konuya hemen hiç önem vermemekte, en iyi bildikleri atf ve kaynakça düzenine göre makaleleri hazırlamaktadırlar. Bu uygulamanın, çoğu durumda, makalenin yayımlanma aralığının uzamasına neden olabileceği unutulmamalıdır.

İmtiyaz sahibi: Hüseyin Yıldırım, Detay Anatolia Akademik Yayıncılık, Organizasyon, Danışmanlık, Turizm Ltd. Şti.
Yönetim Adresi: Adakale Sokak, No: 14/1, Kızılay, 06420 Ankara
Tel: 0312 - 434 09 49 • Faks: 0312 - 434 31 42
E-posta: detayyay@ttnet.net.tr

Basıldığı Yer ve Tarih: Ankara, Aralık 2018
Yayın türü: Süreli yayın (Altı aylık süreli)
Basımca: Bizim Büro Matbaacılık ve Basımca
Basımca Adresi: 1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1, İskitler-Ankara

<http://www.anatoliajournal.com/atad>

Editör Kurulu Üyeleri

Dilek ACAR Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu	Çetin BEKTAŞ Erzincan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Mustafa AKAL Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi	Kemal BİRDİR Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi
Atila AKBABA Kâtip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi	Deniz BOZ Çukurova Üniversitesi Karatay Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Mehmet AKBİYİK Harran Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu	Meltem ÇABER Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
Nurhodja AKBULAEV Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi	Onur ÇAKIR Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi
Gülşah AKKUŞ Kâtip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi	Gürel ÇETİN İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Emre Ozan AKSÖZ Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi	Beykan ÇİZEL Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
Eylin AKTAŞ Pamukkale Üniversitesi İletişim Fakültesi	Osman Eralp ÇOLAKOĞLU Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi
Işıl ALTUN Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi	Murat ÇUHADAR Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Özlem ALTUNÖZ SÜRÜCÜ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi	Osman Cenk DEMİROĞLU Umeâ Üniversitesi Coğrafya ve İktisat Tarihi Bölümü
Alper ASLAN Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi	Başak DENİZCI GUILLET Hong Kong Politeknik Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Okulu
Zeynep ASLAN Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi	Evinç DOĞAN Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
Zerrin AŞAN GREENACRE Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi	İsmet DOĞAN Afyon Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı
Levent ATALI Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	Maria DOLORES ALVAREZ Boğaziçi Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
Aydoğın AYDOĞDU Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi	Teoman DUMAN Uluslararası Burch Üniversitesi Yönetim Bölümü
Gökhan AYAZLAR Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi	Rüya EHTİYAR Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
Aslıhan AYKAÇ YANARDAĞ Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Mehmet Han ERGÜVEN Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi
Ahmet Serdar AYTAÇ Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi	Savaş EVREN Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi
Ömer AYTAÇ Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi	Ayhan GÖKDENİZ Balıkesir Üniversitesi Ayalık Meslek Yüksekokulu
Oya AYTEMİZ SEYMEN Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Ümmühan GÖKOVALI Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ozan BAHAR Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi	Hatice GÜÇLÜ NERGİZ Kocaeli Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Fusun BAYKAL Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	Esra GÜL YILMAZ Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi

Editör Kurulu Üyeleri (devam)

Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi	Mehmet SARIİŞİK Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi İşletme Fakültesi
Saniye Gül GÜNEŞ Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi	Gökçeçiçek SAVAŞIR Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi	Mehmet SOMUNCU Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Kemal KANTARCI Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İşletme Fakültesi	Serhat Adem SOP Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Erdinç KARADENİZ Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi	Leyla ŞENTÜRK ÖZER Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kenan KARAGÜL Pamukkale Üniversitesi Honaz Meslek Yüksekokulu	Bahar TANER Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Gülnur KARAKAŞ TANDOĞAN Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi	Abdullah TANRISEVDİ Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi
Osman M. KARATEPE Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi	Canan TANRISEVER YİĞİT Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi
Salih KATIRCIOĞLU Doğu Akdeniz Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü	Ebru TARCAN İÇİGEN Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
Erdoğan KOÇ Balıkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Bahattin TAYLAN Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Göknül Nur KOÇAK Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi	Nezih TAYYAR Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
O. Avşar KURGUN Dokuz Eylül Üniversitesi Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi	Nevin TEKGÜL ŞANLIER Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Salih KUŞLUVAN İstanbul Medeniyet Üniversitesi Turizm Fakültesi	Mustafa TEPECİ Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
Deniz KÜÇÜKUSTA Hong Kong Politeknik Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Okulu	Fatma Nur TUĞAL Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İşletme Fakültesi
Haldun MÜDERRİSOĞLU Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi	Muammer TUNA Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Yıldırım Beyazıt ÖNAL Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Zeynep TUNA ULTAV Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Bahattin ÖZDEMİR Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi	Oğuz TÜRKAY Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi
Osman Nuri ÖZDOĞAN Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi	Özkan TÜTÜNCÜ Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
İşıl ÖZGEN Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi	Mehmet İsmail YAĞCI Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Öznur ÖZKAN TEKTAŞ Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Kemal YAKUT Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Asım SALDAMLI Nişantaşı Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	Ebru ZENCİR Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi
Özge SAMANCI Özyeğin Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	

İÇİNDEKİLER**HAKEM DENETİMLİ MAKALELER**

- 151** Kastamonu'da Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliğe Etki Eden Çekicilik Faktörleri
Ömer SARAÇ - Canan TANRISEVER
- 164** Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği
Nilgün AVCI
- 175** Grönroos Hizmet Kalitesi Modeli: Otelcilik Alanyazını Üzerinden Bir Değerlendirme
Meryem AKOĞLAN KOZAK - Birgül AYDIN
- 185** Yerel Halkın Turizme Olan Desteği: Türkiye'deki Sakin Şehirler Üzerine Bir Araştırma
Dönüş ÇİÇEK - Yaşar SARI
- 197** Otel İşletmelerinde Kadın İşgören Davranışlarını Etkileyen Algılara İlişkin Bir Araştırma
Şükran ÖKTEM - Gözde KUBAT - Burçak KIZILTAN
- 209** Kaya Tırmanışı Yapan Turistlerin Destinasyon Değerlendirmeleri: Geyikbayırı, Antalya Örneği
Tahir ALBAYRAK - Nesli ÇÖMEN
- 221** İklim Değişikliği ve Turizm İlişkisinin Türkiye İç Turizmi Açısından İncelenmesi
Sema BAYAZIT

DAVETLİ MAKALE

- 232** Hüseyin Orak Adlı Bir Müteşebbis, Türkiye Kılavuzu Adlı Bir Eser ve 1940'lı Yıllarda Bursa
Zakir AVŞAR

SEÇME ÇEVİRİ MAKALE

Gürel ÇETİN, Editör

- 251** Tez Yazımı İçin Bir Alanyazın Taraması Kılavuzu / A Guide to Writing the Dissertation Literature Review
Justus J. RANDOLPH (Türkçeye Çeviren:Faruk SEYİTOĞLU)

REKREASYON İNCELEMELERİ

Özkan TÜTÜNCÜ, Editör

- 265** Fakülteleşme ve Rekreatyon Bölümleri
Özkan TÜTÜNCÜ

İÇİNDEKİLER

TÜRK TURİZM ARAŞTIRMACILARI

Metin KOZAK, Editör

- 272** *Turizm Yayıncılığının Unutulan Yüzü: Hayri Benli*
Çağdaş AYDIN - Ceren AYDIN

- 277** *Süreyya Ergün: Gizli Kalmış Bir Turizm Kahramanı*
Gözde TÜRKTARHAN

TURİZM ARAŞTIRMA PROJELERİ

Hatice GÜÇLÜ NERGİZ, Editör

- 286** *Manavgat Spor Turizmi Konseyi Projesi*
(Proje Yürütücüsü: Dr. Öğr. Üyesi Engin DERMAN)

ETKİNLİK NOTLARI

Çağdaş AYDIN, Editör

- 288** *Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu*
Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

- 289** *10th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality & Leisure; 6th Interdisciplinary Tourism Research Conference*
Hanım Kader ŞANLIÖZ ÖZGEN

- 292** *2018 YAYIN DİZİNİ VE HAKEM LİSTESİ*

- 294** *ANATOLIA: TURİZM ARAŞTIRMALARI DERGISİ MAKALE HAZIRLAMA VE YAYIM BİLGİLERİ*

Kastamonu’da Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliğe Etki Eden Çekicilik Faktörleri¹

Attraction Factors That Affect Sustainability in Historical Refunctioned Buildings in Kastamonu

Ömer SARAÇ*, Canan TANRISEVER**

*Doktora Öğrencisi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, 54600, Sapanca, Sakarya.

E-posta: o.sarach@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-4338-7394

**Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Kuzyekent Kampüsü, 37100, Merkez, Kastamonu.

E-posta: cnantanrisever@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4747-5903

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 23 Mayıs 2017

Düzeltilme: 24 Temmuz 2017

Düzeltilme: 31 Ocak 2018

Düzeltilme: 19 Mart 2018

Kabul: 21 Mart 2018

Anahtar sözcükler: *Kültür turizmi, Turistik çekicilik, Kültürel sürdürülebilirlik, Koruma, Yeniden işlevlendirme, Kastamonu konakları.*

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 23 May 2017

Resubmitted: 24 July 2017

Resubmitted: 31 January 2018

Resubmitted: 19 March 2018

Accepted: 21 March 2018

Key words: *Cultural tourism, Tourist attraction, Cultural sustainability, Conservation, Refunctioning, Kastamonu mansions.*

ÖZ

Süreç içinde hızla gelişen bilim ve teknoloji; bireylerin çalışma şartlarında, aile yapılarında, dünya görüşlerinde, inançlarında ve gereksinimlerinde değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu değişiklikler sonucunda birçok tarihi yapı işlevini kaybetmiş, terk edilmiş ve atıl kalmıştır. Atıl kalan bu yapılar, turizmde sürdürülebilirliğin önemini anlaşılmasıyla değer kazanmış, yaşatılma ilkesi çerçevesinde yeniden işlevlendirilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak kıt kaynaklar korunmuş, kültürel sürdürülebilirlik gerçekleştirilmiş ve yapıların çevresine sosyal, kültürel ve ekonomik katkı sağlanmıştır. Bu olguya koşut olarak, bu çalışmada Kastamonu’da yer alan tarihi konakların tercih edilerek yaşatılmasını sağlayan çekicilik faktörlerinin neler olduğu anket tekniğiyle araştırılmıştır. Verilerin analizinde istatistik paket programı kullanılarak “yüzde” ve “sıklık” haricinde, parametrik olmayan “Mann Whitney U” ve “Kruskal Wallis” testlerine başvurulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre konak otellerin tercih edilmesini sağlayan faktörler: meslek, ekonomik durum, kültür ve yaşam tarzıdır. Ayrıca bu faktörlerin turistlerin bireysel özelliklerinden, cinsiyet, eğitim durumu ve toplam aylık gelire göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Science and technology developing rapidly in the process have caused changes in working conditions, family buildings, worldviews, beliefs, and needs of the individuals. As a result of these changes, many historical buildings have lost their function, they have been abandoned, and remained idle. These idle buildings have gained importance by understanding the importance of sustainability in tourism and they have been refunctioned within the framework of survival principle. As a result of this situation, scarce resources have been preserved, cultural sustainability has been realized and social, cultural and economic contributions have been made to the environment. In parallel with this case, this study was investigated by questionnaire which shows the attractiveness factors which provide the survival of the historical mansions in Kastamonu. By using statistical package program in the analysis of data, nonparametric “Mann Whitney U”, and “Kruskal Wallis” tests are applied other than “percentage” and “frequency”. According to the results of the study, the factors affecting to prefer mansion hotels were occupation, economic situation, culture and lifestyle. It is also determined that these factors showed a significant difference according to individual characteristics, gender, education status and total monthly income of tourists.

GİRİŞ

Son zamanlarda dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler, insani gereksinimlerin değişiklik göstermesine koşut olarak varlığını her alanda oldu-

ğu gibi hızlı kentleşme konusunda da hissettirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak tarihe tanıklık etmiş birçok yapı yıkılarak, yerini yeniden inşa edilecek çevresel olumsuzlukların oluşmasına neden olan geçmiş ve gelecekle bağ kuramayan yapılara bırakmıştır.

Teknolojik gelişmeler sonucunda pervasızca sarf edilen enerji, güç ve kıt kaynakların önemi sürdürülebilirlik kavramının ortaya atılması üze-

¹ Bu makale Ömer Saraç’ın Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yazılan “Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapılarda Sürdürülebilirliğe Etki Eden Çekicilik Faktörleri” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

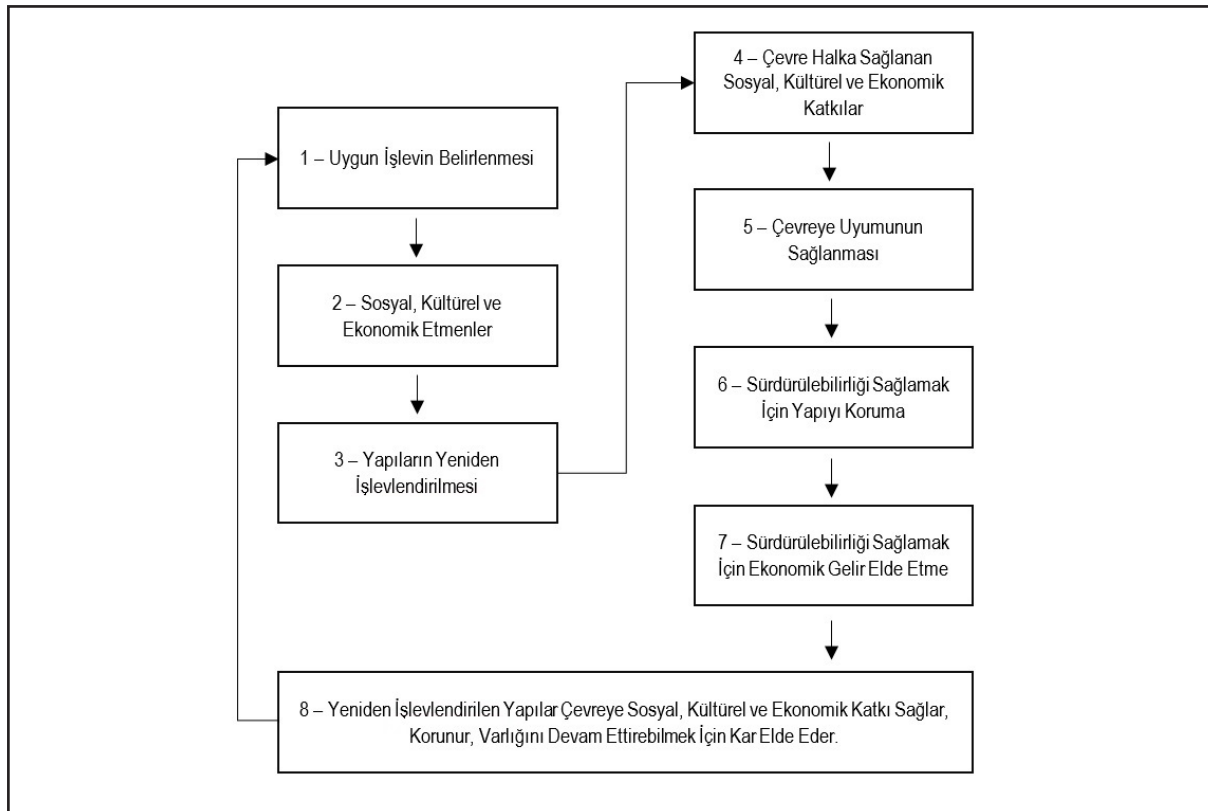
rine anlaşılmış ve gerekli önlemler alınmaya başlanmıştır. Buna koşut olarak tarihe tanıklık eden yapılar, yenisinin inşa edilmesi yerine, mevcut yapı stokundan istifade etmek suretiyle çevreye verilecek zarar en alt düzeyde tutularak, toplumsal kültürün devamlılığını sağlamış ve varlığını sürdürüebilmiştir (Dyllick ve Hockerts 2002: 130; Aydın ve Yıldız 2010: 1-2).

Sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik alınan önlemlerin daha da ötesine geçmek amacıyla 1975 yılında Amsterdam Bildirisi yayımlanmıştır. Bu bildiriye, yapı için uygun işlevin belirlenmesi, sosyal dokunun korunması ve hassas restorasyon (yenileme) uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya atılan önemli olgular arasında yer almıştır (Aksoy vd. 2012). Bu olgular ışığında yeniden işlevlendirme Amerika, Kanada, Hong Kong, Kuzey Afrika, Avustralya ve İspanya gibi birçok dünya ülkesinde tercih edilen bir koruma yöntemi haline gelmiştir (Langston vd. 2008: 1712). Bu yöntem sürdürülebilir-

lik çerçevesi içinde her geçen gün daha da önem kazanırken, kullanımın olmadığı bir korumanın, sürdürülebilirliğini devam ettiremeyen bir konservatif (saklama esasına dayalı koruma) anlayıştan öteye geçemeyeceği savunulmuştur (Tapan 2007).

Koruma açısından kullanımın önemli olduğu tarihi yapıların, eskiyi günümüze taşıması ve kültürümüzü yansıtması yönüyle nostaljik (eskiye duyulan özlem) bir çekiciliğe sahip olması, birçok girişimcinin, bu tür yapıları birer turistik işletme olarak değerlendirmesini sağlamaktadır.

Değişen ve gelişen hayatta çevresindeki insanların gereksinimlerine cevap veremeyen bir konak ele alındığında; bu konağa bir işlev yüklenmesi ve konağın çevrenin gereksinim duyduğu bir konaklama ya da yiyecek içecek tesisi haline getirilmesi, fiziki olarak varlığını devam ettirebilmesinde büyük önem taşır. Zira işlevlendirilerek ticari bir işletme haline getirilen bu yapılar; ancak çevreye ve çevredeki insanlara sağlamış ol-

Şekil 1. İşlevlendirilen Yapıların Sürdürülebilirlik Süreçleri (Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu 2016: 1072).

dukları sosyal, kültürel ve ekonomik fayda kadar o çevrede varlık bulmakta, korunmakta ve sürdürülebilirliğini sağlayabilmektedir (Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu 2016: 1071).

Şekil 1’de gösterildiği üzere, bir yapının turistik bir işletme olarak sürdürülebilirliğini sağlama-sında; yapı için uygun işlevin belirlenmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik etmenler göz önünde bulundurularak üzerindeki tarihi ve mimari dokunun bozulmaksızın kazandırılması, yapının çevre halkına sosyal, kültürel ve ekonomik fayda sağlamak suretiyle uyum sağlaması ve varlığını devam ettirmek için ekonomik gelir elde etmesi önem taşımaktadır (Kincaid 2002: 93; Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu 2016: 1071).

Bu çalışmada yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların birer turistik işletme olarak sürdürülebilirliği incelenmiştir. Yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların çekiciliğinden istifade etme düşüncesiyle birer turistik işletme olarak değerlendirilmesi, yapıların sürdürülebilirlik kapsamında kullanılarak korunmasını sağlayacaktır.

Bu doğrultuda çalışmanın kavramsal çerçevesinde tarihi yapılar ele alınmak suretiyle kültür ile kültürel sürdürülebilirliğin anlam ve öneminden bahsedilmiştir. Bu tarihi yapıların kültürel sürdürülebilirliğini devam ettirebilmesi ve kültür turizmi kapsamında kullanılarak korunması için yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesine etki edecek olgulardan biri de muhakkak turistik çekicilik faktörleridir. Bu çekicilik faktörlerinin nasıl tespit edildiği çalışmanın yöntem bölümünde ele alınırken; bulgulara, bu çekicilik faktörlerinin neler olduğu, sonuç bölümünde ise bu çekiciliklerin yapıların sürdürülebilirliğine ne ölçüde katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kültür, toplumların paylaşmış olduğu değerlerdir. Bu değerler, birlikte yaşamın bir gereği olarak ortaya çıkmış alışkanlıklar, kurallar ve fikirleri kapsamaktadır. Toplumlar ancak, kültürlerini oluşturmuş bu öğeler vasıtasıyla bir kimlik sahibi olabilmektedir. Bu kimlik, onların dil, din, bilgi, beceri, gelenek, görenek, hak, hukuk, adalet ve sanat gibi sahibi olduğu benzeri edinim ve

özelliklerini yansıtır. Toplumda yaşayan her bireyin katkısıyla oluşan bu kimlik, sonrasında tüm topluma etki etmekte ve o toplumu şekillendirmektedir (Kıvıllı 2005: 716). Kültürel sürdürülebilirliğin (cultural sustainability) sağlanmasında, bu kimliğin devamlılığı için çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Çünkü dünyada hızla gelişen ve değişen kentleşmeyle ortaya çıkan çevresel olumsuzluklardan dolayı; kimliksiz, plansız, geçmiş ve gelecekle bağı olmayan yapılar oluşmaya başlamıştır. Bu durum kültür kimliğinin kaybolmasına neden olurken, kültürel sürdürülebilirliği de tehlikeye atan ve göz ardı edilmemesi gereken talihsiz bir gelişme olarak varlık göstermektedir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, elbette varlığını sürdürmeye çalışan tarihi yapılar kent kimliğinin önemli bir unsurudur (Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu 2016: 1069).

Kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması ve toplumda sağlıklı bir tarih bilincinin oluşturulmasında; tarihi yapıların korunması ve kullanım dışı kalmış bu yapıların yeniden kullanıma açılmaları önem taşımaktadır. Çünkü bu yapılar, sürece bağlı olarak her ne kadar sosyal ve işlevsel özelliklerini kaybetse de yaşadıkları döneme ait birikimlerin, işaretlerin ve simgelerin günümüze aktarılabilmesi noktasında öncü rol üstlenmektedir (Enlil 1992: 196-202).

Koruma, (preservation) bir toplumun geçmişine ait sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini günümüze taşıyan tarihi yapıların yok olmasına engel olmak için gerçekleştirilen tüm müdahalelerdir. Böylece kültürel dokuların, çağdaş yöntemler vasıtasıyla günümüzle birleştirilmesi, bu yapıların içinde bulunduğu topluma sosyal ve ekonomik olarak faydalı olması sağlanmaktadır (Hasol 2010: 279). Başka bir tanıma göre koruma; tarihi yapılarda bakım, onarım, muhafaza ve restorasyon gibi terimlerle açıklanabilmektedir (Hayırisever ve Topçu 2011: 25). Kelime anlamı olarak değişime kapalılığı ifade etmesi, yapıların daha uzun ömürlü olması ve bu yapıların daha sağlıklı çevrelere sahip olabilmesi noktasında sıkıntılarının yaşanmasına neden olmaktadır. Çünkü korunan yapının varlığını devam ettirebilmesi için dönemin gereksinimlerini karşılayabilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için ya-

pisal bütünlüğü korumak şartıyla; değiştirilmesi, yani yapının günümüz koşullarına uygun bir işlev eşliğinde yeniden işlevlendirilmesi önem arz etmektedir (Avcı 2003: 15).

Yeniden işlevlendirme (refunction) ise tarihi yapıların yok olmasına engel olacak güçlü bir koruma yöntemi olarak değerlendirilebilir (Ahunbay 1996). Çünkü yeniden işlevlendirmeyle yapılara yüklenmiş ve günümüz gereksinimlerine cevap veren işlevler, onları yaşayan bir varlık konumuna getirmektedir. Bu durum yapıların topluma yararlı olmasını ve toplumun bu tarihi yapılarda kültürün derin izlerini bulmasını sağlamaktadır (Altınoluk 1998: 19). Yeniden işlevlendirme bu yönüyle değişimi kendine görev edinen, bu sayede yapıları koruyan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Böylece yapıları eskimekten; yapıların kullanılmaz bir taş yığını haline almasından ve çevresini bir çöküntü merkezi haline dönüştürmesinden korumaktadır (Pekol 2010: 34; Taner 2011: 11-12).

Yeniden işlevlendirilerek kültürel dokuları korunan yapıların sahip olduğu kültürel değerler, o yapının tercih edilmesinde muhakkak büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu kültürel değerler aynı zamanda o yapının kültürel çekiciliğini de oluşturmaktadır. Çekicilik, tercih ve isteklerin istenilen şey üzerindeki yoğunlaşma derecesidir (Kutvan ve Kutvan 2013: 160). Bu düşünceye koşut olarak bir tarihi yapının tercih edilmesinin temelini kültürel çekicilikler oluşturulmakta ve böylelikle kültür turizminin de gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Schweitzer 1999: 1-2; Kutvan ve Kutvan 2013: 162).

Kültür turizmi (cultural tourism), farklı çevrelere ait yaşam tarzlarının, kültürel değerlerin ve dokuların, yerel etkinliklerin, bilimin, sanatın ve tarihin bireyler tarafından görülmek, deneyimlenmek ve incelenmek amacıyla ziyaret edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Aydın 1990: 27). Yapılan birçok araştırma kültürün turizm içinde aktif bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bu bağlamda Dünya Turizm Örgütü'nün yapmış olduğu araştırmalara göre uluslararası turistlerin yüzde 37'sinin kültür amaçlı seyahat ettiğini ortaya koymaktadır (Duran 2011: 297). Bu araştırmalar uluslararası turizmde büyük bir öneme sahip olan kültür turizminin, dünya turizm pas-

tasından oldukça önemli bir pay aldığını kanıtlar niteliktedir. Bu durum ancak, turizmin kültürel bir etkileşimin ürünü olmasıyla açıklanabilir. Bu doğrultuda geçmişini günümüze taşıma özelliği olan tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek bünyesinde barındırdığı kültürü ve kültürel dokuyu günümüze yansıtmaya özelliğiyle kültür turizminin gelişmesinde etkin bir rol oynadığı söylenebilmektedir (Öter ve Özdoğan 2005: 129).

Tüm bu anlatılanlarla kültürün turistik faaliyetlerde çok büyük bir çekicilik unsuru olduğu ortaya koyulmuştur. Bu kültürün günümüze taşınmasında önemli bir rol üstlenen tarihi yapılar, yeniden işlevlendirilerek insanlarda güçlü bir çekicilik duygusu uyandırmaktadır. Bunun bir sonucu olarak belirli aralıklarla bakımları yapılan bu yapılar tercih edilmekte ve kültür turizminin gelişmesine katkıda bulunarak, yapısal sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Yapılan alanyazın taramasında Kastamonu konaklarının kültürü yansıtmaya özelliğiyle sahip olduğu turistik çekicilikler, bu konakların yeniden işlevlendirilmesi sonucu gerçekleşen kültürel sürdürülebilirlik ve buna koşut olarak çevreye sağlanan ekonomik, sosyal ve kültürel katkıyı konu alan bazı araştırmalara ulaşılmıştır. Bunlara göre;

Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu (2016), çalışmalarında yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların sürdürülebilirliği üzerinde durmuştur. Bu doğrultuda Kastamonu merkezde birer turistik işletme olarak işlevlendirilmiş on beş sivil mimari örneği uygulama alanı olarak belirlenmiştir. Uygulama alanı olarak seçilmiş bu turistik işletmelerin yönetici ve çalışanlarına uygulanan görüşme formundan, yeniden işlevlendirilerek turistik bir işletme haline getirilen tarihi yapıların çevreye uyum sağladığı ve varlıklarını devam ettirebilecek geliri elde ederek sürdürülebilirliklerini gerçekleştirebildikleri sonucu çıkmıştır.

Kaynaş, Pamukçu ve Tanrısever (2017), çalışmalarında Kastamonu merkezde yer alan otel olarak işlevlendirilmiş tarihi Osmanlı konaklarının helal turizm kapsamında değerlendirilmeye uygun olup olmadığı; uygunsuz değerlendirilme-

si sonucu çevresine uyum sağlayıp sağlayamayacağı ve bir çekicilik unsuru olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerinde durmuştur. Bu doğrultuda Kastamonu kent merkezinde otel olarak işlevlendirilmiş beş adet Osmanlı konağı yöneticisine yöneltilen on üç sorudan oluşmuş yapılandırılmış görüşme formundan, konakların helâl turizm tarzına uygun olduğu ve bu tarzın şehrin inanç turizmi faaliyetlerini destekleyici nitelikte olmasından dolayı şehrin tanıtımına ve turizm gelirlerine katkı sağlayabilecek bir çekicilik unsuru olarak değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Aydoğdu ve Akbaş (2017), çalışmalarında uygulama alanı olarak belirlemiş oldukları Kastamonu'daki konakların turizm açısından değerli olduğu üzerinde durmuşlar ve bu konakların turizm potansiyelinin gerçeğe dönüştürülüp dönüştürülemediğini araştırmışlardır. Bu doğrultuda Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Caddesindeki dokuz adet konak sahip ya da varislerine yapılandırılmış görüşme tekniğiyle hazırlanmış ucu açık dört sorudan oluşan formdan, katılımcıların gereksinim duyacakları maddi olanaklara sahip olmadıkları, yarıdan fazlasının olası bir işlev değişikliğinde fon ve destek sağlayan kurum ve kuruluşlardan haberdar olmalarına karşın, konaklarını turistik bir ticari işletmeye dönüştürmek istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili çalışmalara bakıldığında var olan yapıların çevresine sağlamış olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerle varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği, sahip olduğu kültürel değerler gereği yeni bir turizm eğilimine uyum sağlayıp bir çekicilik unsuru olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, işlevlendirilmeyi bekleyen ve turizm potansiyeline sahip konakların sahip ya da varisler tarafından turizme kazandırılıp kazandırılmayacağı sorunları; sahip, varis, yönetici ve çalışan algılarıyla ölçülmeye çalışılmıştır.

Buna karşın tarihi yapıların turistik çekiciliklerini ortaya koyan ve onların, kullanılarak koruma esasına dayalı sürdürülebilirliğe ne ölçüde katkı sağladığının, müşteri algılarıyla ölçülmeye çalışıldığı başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırma bu yönüyle alanyazına katkı sağlaması açısından ziyadesiyle önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada araştırma sorularına geçerli ve güvenilir yanıtlar bulabilmek amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Tarama, mevcut durumu olduğu gibi ortaya çıkarıp betimlemeye çalışan bir araştırma modelidir. Evren hakkında genel bir bilgiye varılmasını ve değişkenler arasındaki ilişkinin ölçülmesine yardımcı olur (Karasar 2007: 77-79). Tarama modeli bu araştırmada yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların çekicilik unsurlarının ortaya çıkarılması ve çekicilikle alakalı boyutların, katılımcının demografik özellikleriyle ilişkili olup olmadığını tespit etmek amacıyla kullanılmıştır. Hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinde kullanılmaya elverişli olan bu model, bu araştırmada nicel yaklaşım yöntemi ile kullanılmıştır. Nicel yaklaşımda amaç, örneklem üzerinde gerçekleştirilen uygulamanın değerlendirilerek değişkenler arasındaki farklılıkları ve değerlendirmeye ait neden sonuç ilişkisini objektif bir şekilde evrene genellenebilir hale getirilmesidir (Gall, Borg ve Gall 1996: 295). Bu araştırmada nicel yöntemin tercih edilmesinin nedeni, örnekleme oluşturan deneklerin sayıca fazla olması ve bunun bir neticesi olarak araştırma sorularının cevaplarının derinlemesine değil de yüzeysel bir şekilde ve genelleme amacı güdülerek aranmasıdır. Bu cevapların temin edilebilmesinde araştırmanın evreni, Kastamonu ilinde birer turistik işletme olarak işlevlendirilen tarihi yapı müşterilerinin tamamından oluşmaktadır. Araştırmanın evreni olarak Kastamonu ilinin seçilmesi, sadece Kastamonu merkezi temel almak suretiyle yaklaşık olarak 564 adet taşınmaz kültür mirasını bünyesinde barındırmasıyla doğru orantılıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2016). Bu bağlamda birçok yapı için yeniden işlevlendirme çalışmaları hızlı bir şekilde devam etmektedir. Kastamonu ili merkezinde yeniden işlevlendirilerek birer turistik işletme haline getirilen toplamda 16 adet tarihi yapı bulunmaktadır. Bu yapılar dokuz adet konak, iki adet çiftlik, bir adet külliye, bir adet medrese, bir adet bedesten, bir adet han ve bir adet saraydan oluşmaktadır. Bu araştırmada zaman ve ekonomik nedenlerden dolayı bir örnekleme yoluna gidilmiş ve veriler, sadece anket tekniği ile Kastamonu ili merkez ilçesinde yer alan yedi adet tarihi konakla sınır-

lı olmak suretiyle kış mevsiminde toplanmıştır. Araştırmanın örnekleminin tarihi konaklardan oluşmasının nedeni, sahip olduğu konaklama ve yeme içme hizmeti sunma işleviyle evreni en iyi şekilde temsil edeceğinin düşünülmesidir. Araştırmanın yapıldığı süreç içinde bu konaklardan birinin işletme süresinin dolması üzerine kapandığının ve bir diğerinin tadilat amaçlı kullanım dışı olduğunun anlaşılması üzerine konak otellerin ikisi örnekleme dışında bırakılmıştır.

Bu araştırmaya ait hipotezler bu konak otellerine ait çekiciliklerin boyutlandırılması ve katılımcılara ait demografik sorular arasında anlamlı farklılıkları tespit etmek üzerine oluşturulmuştur. Çekicilik daha önce de üzerinde durulduğu gibi bir şeyin bir diğerine göre sahip olduğu daha üstün özelliklerden dolayı tercih edilmesini sağlayan değerdir (Kızılırmak 2006). Kutvan ve Kutvan (2013), araştırmalarında turistik çekicilik boyutlarından biri olarak yer verdikleri "tarihi önemi olan eserler" başlığıyla belirli dönemlere ait kültürü yansıtabilmeye muktedir tarihi yapıları, birer yer çekicilik unsuru olarak ortaya koymuştur. Bu durumda araştırmanın örneklemini olarak seçilmiş olan yeniden işlevlendirilen tarihi konaklara ait çekicilik faktörlerinin belirlenmesinde yer çekiciliğini oluşturan kültürel çekicilik ve sosyal çekicilik (Middleton 1988: 79) alt başlıklarından istifade edilmiştir. Bu sayede "meslek", "ekonomik durum", "kültür" ve "yaşam tarzı" olmak üzere dört boyut belirlenmiştir. Araştırmanın amacına ulaşabilmesinde önem taşıdığı düşünüldüğünden katılımcıya ait demografik sorularda ise cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek, aylık gelir, Kastamonu'ya geliş sayısı ve konak otellerde konaklama sayıları sorgulanmıştır. Tüm bu anlatılanların akabinde çekicilik faktörleri ile katılımcıların demografik özellikleri arasında anlamlı farklar olup olmadığını tespit etmeye yönelik oluşturulan hipotezlerle aşağıda yer verilmiştir.

Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sürdürülebilirliğinde tercih edilmesini sağlayan çekicilik boyutlarından biri "meslek"tir. Meslek, yer çekicilikleri alt başlıklarından biri olan sosyal çekicilik içinde yer alır (Middleton 1988: 79). Tarihi konaklar, bünyelerinde barındırdıkları kültü-

rel değerlerle farklı meslek grubuna ait bireylerin tercihlerinde önemli rol oynamakta; bu durum bu konakların sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Buna göre; meslek boyutu ile ilgili hipotezlere aşağıda yer verilmiştir:

1. Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sahip olduğu çekiciliğin "meslek" boyutu katılımcıların *cinsiyet/ yaş/ medeni durum/ eğitim düzeyi/ meslek/ aylık gelir/ Kastamonu'ya geliş sayısı/ konak otellerde konaklama sayısına* göre farklılık gösterir.

Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sürdürülebilirliğinde tercih edilmesini sağlayan çekicilik boyutlarından biri diğeri ise "ekonomik durum"dur. Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu (2016), araştırmalarında otel olarak işlevlendirilen tarihi konakların oda ücretlerinin diğer otellerinkinden fazla olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik boyuta, oda ücretlerinin fazla olmasına rağmen ne derece tercih edildiğini ve bu doğrultuda sürdürülebilirliğini ne derecede sağladığını ölçmek için yer verilmiştir. Buna göre; ekonomik boyut ile ilgili hipotezlere aşağıda yer verilmiştir:

2. Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sahip olduğu çekiciliğin "ekonomik durum" boyutu katılımcıların *cinsiyet/ yaş/ medeni durum/ eğitim düzeyi/ meslek/ aylık gelir/ Kastamonu'ya geliş sayısı/ konak otellerde konaklama sayısına* göre farklılık gösterir.

Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sürdürülebilirliğinde tercih edilmesini sağlayan çekicilik boyutlarından biri diğeri "kültür"dür. Fordizmden post-fordizme geçildikten sonraki dönemde turistik arz, bireysel gereksinimler gözetilmek suretiyle karşılanmaya başlanmıştır. Buna koşut olarak son yıllarda amaçsız seyahatlerin yerini bilinçli bir kültür turizmi almış, bu doğrultuda kültür etkin bir araç olarak görülmüştür (Emekli 2005: 101). Bu durum, bünyesinde kültür içeren turistik ürünlerin sürdürülebilirliğini devam ettirmesinde önemli bir rol üstlendiği kanaatini uyandırmaktadır. Bu nedenle kültür boyutunun sürdürülebilirliğe etkisini ölçmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna

göre; kültür boyutu ile ilgili hipotezlere aşağıda yer verilmiştir:

3. Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sahip olduğu çekiciliğin "kültür" boyutu katılımcıların *cinsiyet/ yaş/ medeni durum/ eğitim düzeyi/ meslek/ aylık gelir/ Kastamonu'ya geliş sayısı/ konak otellerde konaklama sayısına* göre farklılık gösterir.

Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sürdürülebilirliğinde tercih edilmesini sağlayan çekicilik boyutlarından bir diğeri ise "yaşam tarzı"dır. Turizmde değişen politikalar sonucu tercihler, kültürleri yansıtan turistik yerlere olduğu kadar çevreye ait yaşam tarzının sunulduğu yerlere de kaymaktadır. Bu nedenle kültür turizmi, yaşam tarzlarını da korumayı amaç edinmiş bir turizm biçimidir. Çünkü bölgelerin kültür eksenli bir turizm destinasyonu olarak sürdürülebilirliğini sağlamasında büyük bir etki sahibi olan olgulardan biri de kültürel bir yaşam tarzının varlığıdır (Bachlaitner ve Zins 1999: 200; Cave, Ryan ve Penakara 2003: 372). Bu nedenle yaşam tarzı boyutunun sürdürülebilirliğe etkisini ölçmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna göre; yaşam tarzı boyutu ile ilgili hipotezlere aşağıda yer verilmiştir:

4. Yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sahip olduğu çekiciliğin "yaşam tarzı" boyutu katılımcıların *cinsiyet/ yaş/ medeni durum/ eğitim düzeyi/ meslek/ aylık gelir/ Kastamonu'ya geliş sayısı/ konak otellerde konaklama sayısına* göre farklılık gösterir.

Araştırmada veriler anket tekniğiyle temin edilmiştir. Anket sorularına geçerli ve güvenilir yanıtlar bulabilmek amacıyla görüşmeler iki farklı yaklaşımla sürdürülmüştür. Birinci yaklaşım, araştırmanın örneklemini oluşturan Kastamonu ili merkez ilçesinde otel olarak işlevlendirilmiş konakların yöneticileriyle görüşerek, anketlerin bu otellerde uygulanması için izin alınmış ve gelen müşterilere ön büro departmanı tarafından verilerek doldurulması sağlanmıştır. İkinci yaklaşımda ise veriler bu otellerde daha önceden konaklama yapmış ve girişleri esnasında e-mail adreslerini bırakmış müşterilere anke-

tin e-posta yoluyla gönderilip doldurulmasının sağlanmasıyla elde edilmiştir.

Verilerin elde edildiği bu anket iki bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde otel olarak işlevlendirilen konakların tercih edilmesinin bir sonucu olarak sürdürülebilirliğine etki eden çekicilik faktörlerine ait ifadeler yer verilmiştir. Bu ifadeler katılımcılara beşli likert ölçeğine göre "hiç katılmıyorum", "katılmıyorum", "ne katılmıyorum ne katılmıyorum", "katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" şeklinde yönlendirilmiştir. Geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamış on sekiz ifadeden oluşan bu ölçeğin istenilen bilgiye ulaşmada tam fayda sağlayabilmesi amacıyla bir pilot araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ardından yapılan faktör analizinin sonucu olarak ifadelerden birinin anketten çıkartılması uygun görülmüştür. Bunun nedeni, çıkartılan ifadeye ait faktör yükünün düşük olması ve birden fazla faktöre ait olmasıdır. Alanyazına göre eğer bir ifadenin faktör yükü 0,45'in altındaysa ve birden fazla faktörün altında 0,10'dan daha az bir farkla yer alıyorsa ölçekten çıkarılır (Balcı 1995: 142-143; Büyüköztürk 2002: 118-119).

Tablo 1'de görüldüğü gibi bahsi geçen ifade anketten çıkarıldıktan sonra yeniden yapılan faktör analizine göre ortaya "meslek", "ekonomik durum", "kültür" ve "yaşam tarzı" olmak üzere dört boyut çıkmıştır.

Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların demografik özelliklerini öğrenmeye yönelik dokuz adet soruya yer verilmiştir. Bu sorulara karar verilmesi aşamasında yapılan alanyazın taraması önem taşımaktadır. Araştırmada kullanılan anket, Çakmakçoğlu'nun (2015) yüksek lisans tezinden temin edilmiştir. Bu anket, verilerin toplanması amacıyla 2016 yılı Ekim ayında örnekleme oluşturan katılımcılara uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama 2017 yılı Şubat ayında son bulularak, toplamda 480 anket toplanmıştır. Bunların 75 tanesi kusurlu ve eksik doldurulmasının bir gereği olarak değerlendirilme dışı bırakılmış, analizler 405 anket üzerinden yapılmıştır.

Araştırmanın verilerini oluşturan anketler, SPSS 23 programı ile analiz edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın yapı geçerliliğini ölçmek amacıyla faktör analizi; yapısal geçerliliğini ölç-

Tablo 1. Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Konakların Çekicilik Faktörleri ve Faktör Yükleri

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı	Cronbach's Alfa
Meslek	Konak otelde mesleğimle ilgili sebeplerden konaklıyorum	,983	40,883	0,939
	Konak otellerde konaklamaya beni yönlendiren sebeplerden birisi yaptığım iştir	,966		
	Mesleğimle ilgili sebeplerden ötürü konak otellerde konaklamayı diğer otellerde konaklamaya tercih ediyorum	,878		
	Mesleğime uygun olması nedeniyle konak otelde tekrar konaklamak niyetindeyim	,797		
Ekonomik Durum	Konak otelde konaklamak benim ekonomik durumuma uygundur	,951	17,421	0,914
	Konak otellerde sunulan hizmetlerin ücreti ekonomik durumuma uygundur	,930		
	Ekonomik durumuma uygun olması nedeniyle konak otelde tekrar kalmak niyetindeyim	,865		
	Ekonomik durumumla ilgili sebeplerden ötürü konak otelde kalmayı diğer otellerde kalmaya tercih ediyorum	,812		
Kültür	Konak otelde sunulan hizmetleri kendi kültürüme yakın hissediyorum	,910	8,502	0,808
	Konak otel atmosferini kültürel olarak kendime yakın hissediyorum	,832		
	Konak oteldeki mimari öğeler benim kültürümdeki öğelere benzemektedir	,706		
	Konak otelde sunulan yeme içme hizmetlerini kendi kültürüme yakın hissediyorum	,651		
	Bölgenin kültürel dokusunu anlamak ve hissetmekte konak otel yardımcı olmaktadır	,545		
Yaşam Tarzı	Konak otellerde sunulan hizmetleri kendi yaşam tarzıma yakın hissediyorum	,949	6,241	0,871
	Diğer otellerde konaklamak yerine, yaşam tarzıma yakın olması nedeniyle konak otelde tekrar konaklamak niyetindeyim	,843		
	Konak oteldeki mimari öğeler benim yaşam tarzımla benzeşmektedir	,841		
	Konak otelde sunulan yeme içme hizmetlerini yaşam tarzıma yakın hissediyorum	,669		
KMO=0,879, X2=4879,709 , p<0,05			73,047	0,906

mek ve bunun yanı sıra ölçeğin içsel tutarlılığını tespit etmek için güvenilirlik testi yapılmıştır. Bu doğrultuda en çok tercih edilen ve güvenilen yöntem Cronbach Alfa istatistiğidir. Bu ölçeğin güvenilirlik düzeyi sahip olduğu 0,906 Cronbach Alfa değeriyle oldukça yüksektir.

Araştırmada hangi analizlerin yapılacağını belirlemek amacıyla değerlerin normal dağılıp dağılmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yapılan Shapiro Wilk testine göre ölçeğin anlamlılık düzeyi $p<0,05$ çıktığından anlamlı bir dağılım olmadığı bir başka deyişle parametrik olmadığı tespit edilmiştir (Özdamar 2002). Bu doğrultuda Man Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılmıştır.

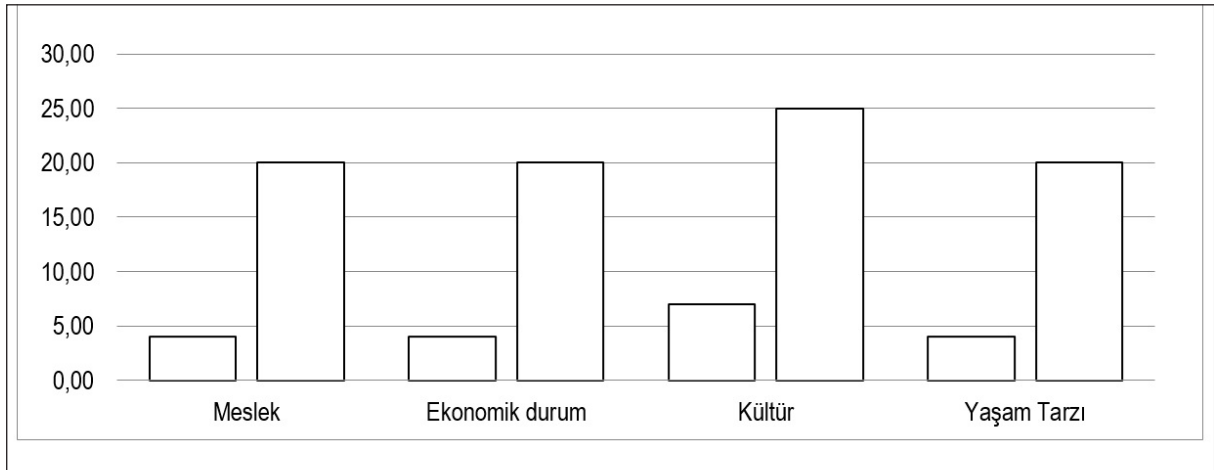
ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

Bu araştırmada ilk önce katılımcıların Kastamonu'ya geliş amaçlarını öğrenmeye yönelik yüzde anali-

zine yer verilmiştir. Toplamda 429 seçim yapılmış olduğu belirlenen bu analize göre katılımcıların yüzde 59,3 oranında iş, yüzde 15,1 oranında dinlenme, yüzde 11,6 oranında kültür, yüzde 10,6 oranında akraba ziyareti ve yüzde 9,4 oranında tarih için geldikleri bulgulanmıştır.

Şekil 2'de çekicilik boyutlarının aldığı en düşük ve en yüksek değerlere yer verilmiştir. Bu değerler, faktör analizi sonrası ortaya çıkan boyutlar vasıtasıyla elde edilmiş ve betimleyici istatistik yapılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizde; meslek, ekonomik durum ve yaşam tarzı boyutlarının en yüksek değeri 20 puana ulaşırken, kültür boyutunun puanı 25'i bulmuştur. Buna karşın meslek, ekonomik durum ve yaşam tarzı boyutlarının en düşük değeri dört puanda kalırken, kültür boyutunun puanı yedidir.

Bu iki analizde ulaşılan bilgilere göre; katılımcıların Kastamonu'ya gelme amaçlarında kültür önemsiz bir orana sahiptir. Buna karşın katılım-

Şekil 2. Araştırmanın Boyutlarının En Düşük ve En Yüksek Değerleri

caların konakladıkları yer seçiminde kültürün en etkili faktör olduğu görülmektedir. Bu durum Kastamonu konaklarının sahip olduğu kültürel doku ve değerlerin katılımcılar üzerinde oluşturmuş olduğu çekicilik unsuru ile açıklanabilmektedir.

Tablo 2’de, kadınlar ve erkekler arasında ölçek boyutları bakımından karşılaştırma amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonuçları görülmektedir. Bu teste göre;

Kadınlar ve erkekler arasında meslek boyutu bakımından istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre kadınların meslek tutumu daha yüksektir. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Meslek boyutu bireylerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Gruplarının Çekicilik Boyutlarına Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	n	Sıra Ortalama	U	p	
Meslek	Erkek	210	191,38	18034,5	0,037*
	Kadın	195	215,52		
Ekonomik durum	Erkek	210	192,95	18365,0	0,071*
	Kadın	195	213,82		
Kültür	Erkek	210	189,40	17620,0	0,014*
	Kadın	195	217,64		
Yaşam Tarzı	Erkek	210	194,90	18774,5	0,144
	Kadın	195	211,72		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Kadınlar ve erkekler arasında kültür boyutu bakımından da istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Kültür boyutu bireylerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Buna karşın kadınlar ve erkekler arasında ekonomik durum ve yaşam tarzı boyutları bakımından istatistiksel anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

Kadın ve erkekler arasında kültür ve meslek bakımından anlamlı farklılık olması, Kastamonu konaklarının sahip olduğu kültürel doku ve değerlerin, kültürel sürdürülebilirlik ve turistik bir çekicilik oluşturduğu, bu değerlerin kadınların kültür algılamalarında daha etkili olduğu ve meslekleri gereği bu konaklardan daha çok etkilendikleri sonucuna ulaşılmasını sağlamaktadır.

Tablo 3’te eğitim durumu grupları arasında ölçek boyutları bakımından karşılaştırma amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Bu teste göre;

Eğitim durumu grupları arasında meslek boyutu bakımından istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre meslek tutumu en yüksek olan katılımcılar ilköğretim mezunlarından oluşurken, lisansüstü eğitim almış katılımcıların tutumları en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Meslek boyutu bireylerin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Eğitim durumu grupları arasında ekonomik durum boyutu bakımından da istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre ekonomik durum tutumu en yüksek olan katılımcılar ilköğretim mezunlarından oluşurken, lisansüstü eğitim almış katılımcıların tutumları en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Ekonomik durum boyutu bireylerin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Eğitim durumu grupları arasında kültür boyutu bakımından da istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre kültür tutumu en yüksek olan katılımcılar ilköğretim mezunlarından oluşurken, lisansüstü eğitim almış katılımcıların tutumları en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Kültür boyutu bireylerin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3. Eğitim Durumu Gruplarının Çekicilik Boyutlarına Göre Karşılaştırılması

Eğitim durumu	n	Sıra Ortalama	X ²	p	
Meslek	İlköğretim	13	255,92	27,072	0,000*
	Ortaöğretim	13	255,88		
	Lise	96	241,68		
	Lisans	211	193,41		
	Lisansüstü	72	160,43		
Ekonomik durum	İlköğretim	13	300,65	24,129	0,000*
	Ortaöğretim	13	295,88		
	Lise	96	210,01		
	Lisans	211	199,56		
	Lisansüstü	72	169,33		
Kültür	İlköğretim	13	307,73	17,655	0,001*
	Ortaöğretim	13	219,27		
	Lise	96	222,55		
	Lisans	211	194,26		
	Lisansüstü	72	180,69		
Yaşam Tarzı	İlköğretim	13	285,42	17,954	0,001*
	Ortaöğretim	13	260,31		
	Lise	96	226,10		
	Lisans	211	190,03		
	Lisansüstü	72	184,99		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Eğitim durumu grupları arasında yaşam tarzı boyutu bakımından da istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre meslek tutumu en yüksek olan katılımcılar ilköğretim mezunlarından oluşurken, lisansüstü eğitim almış katılımcıların tutumları en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Yaşam tarzı boyutu bireylerin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 4'te toplam aylık gelir grupları arasında ölçek boyutları bakımından karşılaştırma amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları görülmektedir. Bu teste göre;

Toplam aylık gelir grupları arasında meslek boyutu bakımından istatistiksel anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre 1300 TL'den az aylık geliri olanların meslek tutumu en yüksek iken 3001-4500 TL aylık geliri olanların en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Meslek boyutu bireylerin aylık gelirlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Toplam aylık gelir grupları arasında ekonomik durum boyutu bakımından da istatistiksel

Tablo 4. Toplam Aylık Gelirin Çekicilik Faktörlerine Göre Karşılaştırılması

Toplam aylık gelir	n	Sıra Ortalama	X ²	p	
Meslek	1300'den az	76	226,62	11,011	0,012*
	1300-3000	112	219,08		
	3001-4500	109	177,35		
	4501'den fazla	108	195,59		
Ekonomik durum	1300'den az	76	231,39	8,534	0,036*
	1300-3000	112	210,07		
	3001-4500	109	183,38		
	4501'den fazla	108	195,49		
Kültür	1300'den az	76	217,61	2,755	0,431
	1300-3000	112	200,28		
	3001-4500	109	208,00		
	4501'den fazla	108	190,50		
Yaşam Tarzı	1300'den az	76	239,11	10,409	0,015*
	1300-3000	112	204,60		
	3001-4500	109	187,39		
	4501'den fazla	108	191,69		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

anlamli farklılık bulunmaktadır. Buna göre 1300 TL'den az aylık geliri olanların ekonomik durum tutumu en yüksek iken 3001-4500 TL aylık geliri olanların en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmanın (*Ekonomik durum boyutu bireylerin aylık gelirlerine göre anlamli farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Toplam aylık gelir grupları arasında yaşam tarzı boyutu bakımından da istatistiksel anlamli farklılık bulunmaktadır. Buna göre 1300 TL'den az aylık geliri olanların yaşam tarzı tutumu en yüksek iken 3001-4500 TL aylık geliri olanların en düşüktür. Bu durumun bir sonucu olarak (*Yaşam tarzı boyutu bireylerin aylık gelirlerine göre anlamli farklılık göstermektedir*) hipotezi kabul edilmiştir.

Toplam aylık gelir grupları arasında kültür boyutu bakımından ise istatistiksel anlamli farklılık bulunmamaktadır.

Eğitim düzeyi ve toplam aylık gelirleri gruplarına göre çekicilik faktörleri arasında anlamli farklar yaşanması, demografik yapıyla açıklanabilmektedir. Yapılan incelemede, katılımcıların yaklaşık yüzde 70'inin lisans ve lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bunların birçoğu konak otellerde iş amaçlı konaklayan ve ekonomik gelirleri diğer katılımcılara nazaran yüksek olan müşterilerdir. Bu nedenle bu müşterilerin, konak otellere ait kültürel doku ve değerler sonucu kültürel sürdürülebilirliğini sağlamış ve bu doğrultuda oluşmuş çekiciliklerden istifade etmek amacıyla konaklayan diğer eğitim ve gelir grupları müşterilerine göre daha düşük olmasının elde edilmiş normal bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilim ve teknolojinin her geçen gün daha büyük gelişmeler gösterdiği günümüzde, küreselleşme hayatın her safhasında olduğu gibi bireylerin sosyal yaşantısında da kendisini hissettirmektedir. Bu değişiklik sonucu geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmiştir. Böylelikle geniş aileler için inşa edilmiş birçok tarihi konak atıl kalmaya başlamıştır.

Sürdürülebilirliğin önem kazanmasıyla birlikte, atıl kalmış bu konakların değer kazanması sonucu yaşatılma ilkesi kapsamında yeniden

işlevlendirilerek çevrelerine sosyal, kültürel ve ekonomik fayda sağlaması amaçlanmıştır. Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu (2016) çalışmalarında bu kapsamda Kastamonu merkezde otel olarak işlevlendirilmiş olan konakların her ne kadar bazı müşteriler tarafından hamam, sauna ve spor salonlarının olmadığından yakındığını ortaya koymuş olsalar da bu konakların yüksek oranda müşterilerin beklentisini karşıladığı sonucuna ulaşmışlardır. Buna karşın tarihi yapının bütünsel varlığına zarar getirmemek için gerçekleştirilen işlevlendirmede oda sayısının az ve ücretlerinin nispeten fazla olmasına rağmen tercih edildiği saptanmıştır. Bu doğrultuda bu konakların tercih edilip sürdürülebilirliğini sağlayabilmesine etki eden çekicilik faktörleri araştırılmıştır.

Elde edilen verilerden bu çekicilik faktörlerinin: meslek, ekonomik durum, kültür ve yaşam tarzı olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca bulgulara göre bu faktörler yeniden işlevlendirilen tarihi konakların sürdürülebilirliğinde ziyadesiyle önem taşımaktadır. Çünkü Kastamonu'da yer alan bu konaklar, sahip oldukları bu çekicilikler sayesinde tercih edilmekte, kullanılmakta ve sağladığı ekonomik gelir ile kültürel dokusunu kaybetmemek için aylık ve yıllık bakımlar yapılması doğrultusunda gerekli önlemleri alarak yapısal sürdürülebilirliğini devam ettirebilmektedir (Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu 2016: 1080).

Araştırmada yapılan karşılaştırmalı analizlerde, meslek ve kültür tutumu cinsiyete göre farklılık göstermiştir. Bu nedenle konak otel pazarlama çalışmalarında demografik özelliklerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Meslek, ekonomik durum, kültür ve yaşam tarzı tutumları ise eğitim ve gelir seviyesi durumlarına göre farklılık göstermiştir. Araştırmada verilerin toplandığı dönemin kış mevsimini kapsamaması bunun bir sonucu olarak da eğitim ve gelir seviyesi yüksek katılımcıların geliş amacının iş olması, bu katılımcıların turistik çekiciliklere olan tutumlarının nispeten düşük çıkmasına neden olmuştur. Buna karşın eğitim seviyesi ve gelir düzeyi düşük katılımcıların tarihi konaklara turistik amaçlı geldiği ve tutumlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Özetle, otel olarak yeniden işlevlendirilen tarihi konaklar, geliş amaçları turistik ya da değil birçok müşteri tarafından sahip olduğu turistik çekicilik faktörlerinden dolayı tercih edilmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak işletme sahipleri gelir elde etmekte ve yapıların belirli sürelerle bakımlarını yaparak varlığını sürdürmesini ve çevresine faydalı olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

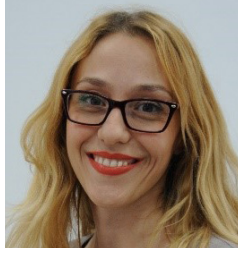
- Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Aksoy, A., Enlil, Z., Ünsal, D. F., Pulhan, G., Dinçer İ., Zeren, G., Ahunbay, Z. ve Köksal, G. (2012). *Kültürel Miras Yönetimi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, I. Baskı, Web-Ofset.
- Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların Yeniden Kullanımı*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Avcı, N. (2003). Anıtsal Yapılarda Uygulanabilecek Eklerin Çeşitlerinin Araştırılması ve Örneklerle Açıklanması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Aydın, D. ve Yıldız, E. (2010). Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi, *Metu İfa*, 27 (1): 1-22.
- Aydın, İ. (1990). *Açıklamalı Turizm Terimler Sözlüğü*. Aydın: Coşkun Matbaası.
- Aydoğdu, A. ve Akbaş, S. (2017). Kastamonu Konaklarının Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 9 (35): 28.
- Bachlaitner, R. ve Zins, A. H. (1999). Cultural Tourism in Rural Communities: The Residents' Perspective, *Journal of Business Research*, 44 (3): 199-209.
- Balcı, A. (1995). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cave, J., Ryan, C. ve Penakara, C. (2003). Residents' Perceptions, Migrant Groups and Culture as an Attraction-The Case of a Proposed Pacific Island Cultural Centre in New Zealand, *Tourism Management*, 24 (4): 371-385.
- Çakmakoğlu, N. (2015). Turistlerin Konak Otellerini Tercihlerine Etki Eden Faktörler: Kastamonu Örneği (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- Duran, E. (2011). Turizm Kültür ve Kimlik İlişkisi; Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (9): 291-313.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). *Beyond the Business Case for Corporate Government*, Department of Environment and Heritage. Avustralya: Prion.
- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, 14: 99-107.
- Enlil, Z. (1992). Tarihi Bir Çevreyi Yaşatmak: Paris ve Bologna'da Bütüncül Koruma Yaklaşımları. *Yerleşim Yazıları* (Ed. A. Ökten) İstanbul: YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 199-201.
- Gall, D. M., Borg, R. W. ve Gall, P. J. (1996). *Educational Research: An Introduction* (6. Baskı). New York: Longman.
- Hasol, D. (2010). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hayırsever Topçu, F. (2011). Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında Mülkiyet Hakkının Sınırlandırılması, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 20 (3): 23-45.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaynaş, F. A., Pamukçu, H. ve Tanrısever, C. (2017). Osmanlı Konaklarının Helâl Turizm Kapsamında Yeniden İşlevlendirilmesi: Kastamonu Örneği. I. Uluslararası Helal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı. (ss. 306-313). Antalya.
- Kıvıllı, Z. M. (2005). Tarihi Yapıların Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeniden Kullanıma Kazandırılması: Burdur / Susuzhan Örneği. I. *Burdur Sempozyumu*. (ss. 16-19). Burdur.
- Kızılırmak, İ. (2006). Türkiye'de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15: 181-196.
- Kincaid, D. (2002). *Adapting Buildings For Changing Uses Guidelines For Change Of Use Refurbishment*. Londra: Taylor & Francis Group.
- Kutvan, B. ve Kutvan, S. A. (2013). Turizm Planlamasında Destinasyon Çekiciliklerinin Ölçümü: Bir Yöntem Yaklaşımı, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 6 (11): 1307-9832.
- Langston, C., Wong, F. K. W., Hui, E. C. M. ve Shen, L. (2008). Strategic Assesment of Building Adaptive Reuse Opportunities in Hong Kong, *Building and Environment*, 43 (10): 1709-1718.
- Middleton, V. T. (1988). *Marketing in Travel and Tourism*. Oxford: Butterworth Heineman.
- Öter, Z. ve Özdoğan, O. N. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16 (2): 127-138.
- Özdamar, K. (2002). *Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi-1*. (4.Baskı). Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Pekol, B. (2010). İstanbul'da Yeniden İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı (*Basılmamış Doktora Tezi*). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Schweitzer, C. (1999). Cultural Tourism: The Hot Ticket to Cool Meetings, *Association Management*, 5 (8): 1-8.
- Taner, S. (2011). İstanbul Endüstri Yapılarının "Loft" Kavramı Çerçevesinde Yeniden İşlevlendirilmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Tanrısever, C., Saraç, Ö. ve Aydoğdu, A. (2016). Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliği, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, *Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan, Akademik Bakış Dergisi*, 54: 1068-1082.
- Tapan, M. (2007). *Soru ve Cevaplarla Koruma*. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul: Büyükkent Şubesi Yayını.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR,63867/tarihi-evler-ve-konaklar.html>, Erişim tarihi: 15 Aralık 2016.

YAZARLAR

Ömer SARAÇ:

Mustafa Kemal Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan (Turizm ve Otel İşletmeciliği) mezun oldu (2011). Yüksek lisans derecesini Kastamonu Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2017). Turizm sektöründe farklı kademelerde yöneticilik yaptı (2011-2015). Kastamonu Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2015). Halen Kastamonu Üniversitesi Cide Rifat Ilgaz Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, turizm işletmeciliği, otel işletmeciliği, turizm planlaması ve sürdürülebilir turizmdir.

Canan TANRISEVER:

Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Turizm ve Rehberlik Bölümü'nden burslu olarak mezun oldu (2005). Yüksek lisans derecesini Ankara Üniversitesi'nden Peyzaj Mimarlığı Dalı'ndan (2010), doktora derecesini de aynı üniversiteden aldı (2013). University of South Carolina'da hem doktora sonrası araştırmacı hem de eş zamanlı öğretim üyesi olarak hizmet verdi. İstanbul Aydın Üniversitesi'nde başlayan akademik hayatı yedi yıldır Kastamonu Üniversitesi'nde devam etmektedir. 1996 yılında Çırağan Sarayı'nda başlayan mesleki kariyeri, Holiday Inn Crown Plaza, THY, Esmeralda Turizm, ETS, Dedeman, Elit Palace Boutique Hotel ve Karacan Dershanelerinde akademiye katılmadan önce devam etmiştir. Halen Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, turist rehberliği, sürdürülebilir turizm, kültürel miras ve turizm coğrafyasıdır.

Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği

The Effect of Tourism on The Community Residents Quality of Life: The Case of Çeşme

Nilgün AVCI*

*Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, 35320, Dalyan Mah., Çeşme, İzmir.

E-posta: nilgun.avci@ege.edu.tr

ORCID: 0000-0003-4746-8762

MAKALE BİLGİLERİ

Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 22 Şubat 2018

Düzeltilme: 19 Nisan 2018

Düzeltilme: 7 Mayıs 2018

Kabul: 17 Mayıs 2018

Anahtar sözcükler: Turizmin etkileri, Yaşam kalitesi, Yöre halkı, Çeşme.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 22 February 2018

Resubmitted: 19 April 2018

Resubmitted: 7 May 2018

Accepted: 17 May 2018

Key words: Tourism impacts, Quality of life, Residents, Çeşme.

ÖZ

Bu çalışmada önemli bir turizm destinasyonu olan İzmir'in Çeşme ilçesinde yaşayan yöre halkının yaşam kalitesinde turizmin etkileri araştırılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden alan araştırması benimsenmiş, verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Veriler kolayda örnekleme yöntemiyle Çeşme'de ikamet eden yöre halkından yüz yüze toplanmıştır. Turizmin etkileri; ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkiler olarak ele alınmıştır. Yaşam kalitesi boyutları da toplumsal yaşam, sağlık-güvenlik ve ekonomik durum olarak incelenmiştir. Çalışmada, faktör analizi, t-testi, ANOVA, korelasyon analizi uygulanmış, turizmin yaşam kalitesine etkisini belirlemek için regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, turizmin ekonomik, kültürel ve sosyal etkilerinin Çeşme'de yaşayan yöre halkının yaşam kalitesini etkilediği, ancak turizmin çevresel etkilerinin yaşam kalitesini etkilemediği belirlenmiştir.

ABSTRACT

In the study, the effects of tourism on the quality of life of the people living in İzmir's Cesme district, which is an important tourism destination were investigated. In the research, field research from quantitative research methods was used and data were collected by questionnaire technique. The samples were gathered face to face from the local people residing in Çeşme by convenience sampling method. Tourism effects were taken as; economic, cultural, social and environmental impacts. Dimensions of quality of life examined as; social, health-safety and economics. In the study, factor analysis, t-test, ANOVA, correlation analyzes were applied and regression analysis was used to determine the effect on the tourism quality of life. According to the findings of the study, the economic, cultural and social effects of tourism were determined that the local people living in Çeşme affected the quality of life but the environmental effects of tourism did not affect the quality of life.

GİRİŞ

Turizmin gelişimi ve sürdürülebilirliği için, turistler, yöre halkı, örgütler ve işletmeler arasında denge kurmak gerekmektedir (Sharpley 2014). Turizmin yöre halkının yaşamına potansiyel etkileri bulunduğu uzun süreden beri tüm paydaşlar tarafından kabul edilmekte ve bu konu araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Turizmin gelişiminde, yöre halkının turizmin etkilerini algılayışı önemli bir etkidir (Stylidis vd. 2014). Turizmin, geliştiği destinasyonlarda olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır. Turizmin etkilerinin yöre halkı tarafından hissedilmeye başlamasıyla, yöre halkı bu olumlu ve olumsuz etkileri karşılaştırarak turizmin gelişimine yönelik tavır oluşturmaktadır (Woo, Kim ve Uysal 2015). Yöre

halkının turizme bakış açısı, gelişimi desteklemesi ya da direnç göstermesine yol açabilecektir. Bu nedenle, yöre halkının turizmin gelişimine yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi önemini korumaktadır.

Turizm planlaması çalışmalarının turizmin olumsuz etkilerini azaltmasının yanında, yöre halkının yaşam kalitesini artırma sorumluluğu da bulunmaktadır. Yaşam kalitesi, turizm planlamasında ana faktör olarak kabul edilmektedir (Massam 2002). Yöre halkının turizme karşı tutumları çok çalışılmışken, turizmin yöre halkının yaşam kalitesine etkisi üzerine az sayıda çalışma yapılmıştır (Andereck ve Nyaupane 2011; Uysal, Sirgy, Woo ve Kim 2016).

Türkiye’de turizme ilk açılan destinasyonlardan biri olan İzmir’in Çeşme ilçesi, Çeşme yarımadasının en ucunda yer almaktadır. Üç tarafı denizle çevirili olmasıyla, çok sayıdaki koyları, plajları, kumu, ılıcası, rüzgârı, limanı, iklimi ile Türkiye’de önemli turizm destinasyonlarından biri olmaya devam etmektedir. Başlangıçta İzmir’in sayfiyesi olarak görülse de daha sonradan iç turizme ve dış turizme açılmıştır. Güneş-kum-denizin yanında termal suları ve rüzgâr sörfü Çeşme’yi turizmde öne çıkarmaktadır. Kış nüfusu 39,243 bin iken, yaz nüfusu 250-300 bini bulmaktadır (Çeşme Kaymakamlığı 2017). Çeşme’de faaliyet gösteren altı adet beş yıldızlı, dört adet dört yıldızlı otel bulunmaktadır. Bakanlık ve belediye denetimli tesislerde 24.879 yatak kapasitesi mevcuttur ve 2015 yılında geceleme sayısı 1.662.979 olarak gerçekleşmiştir (Çeşme Kaymakamlığı 2016).

Yöre halkının turizmin etkilerini olumlu algılaması, o bölgede turizmin gelişimini ve sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Gelişen turizmin, bölge halkının yaşam kalitesindeki etkisi turizmin geliştirilmesi için önemli görülmektedir. Yöneticiler için turizmin desteklenmesinde halkın yaşam kalitesi belirleyici bir güç olarak görülmektedir. Türkiye turizmi için önemini koruyan Çeşme’de turizmin etkilerinin yöre halkı tarafından nasıl algılandığı ve turizmin etkilerinin yaşam kalitesi ile ilişkisinin araştırılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Turizmin Etkileri

Turizm başlangıçta, özellikle gelişmekte olan ülkelerde can simidi gibi görülmüştür. Bu görüşün temelinde turizmin getirdiği ekonomik canlılık yatmaktadır. Turizm, geliştiği destinasyonlarda birçok etki yaratmaktadır. Turizmin etkileri, olumlu ve olumsuz etkiler olarak ele alınmaktadır. Turizm destinasyonlarının yaşam evrelerinde planlamaya önem verilmediğinde olumsuz etkilerin hızlı şekilde hissedilmeye başlandığı pek çok örnekte görülmüştür. Ege bölgesinde Kuşadası, Akdeniz bölgesinde Alanya bu konuda en bilinen örneklerdendir. Turizm planlarında ve yönetiminde turizmin olumlu etkilerinin artırılması, olumsuz etkilerinin azaltılması temel hedeflerdendir.

Turizmin etkileri üzerine uzun yıllardan beri çok sayıda çalışma yapılmış ve çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarda turizmin etkilerinin sınıflandırılması da yapılmıştır. Turizmin etkileri; ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel etkiler olarak gruplandırılmaktadır (Gursoy ve Rutherford 2004; Jurowski ve Gursoy 2004; Sharpley 2014). Turizmin olumlu ekonomik etkilerine; yeni iş olanakları, yerel yönetimlerin gelirleri, istihdam olanakları, döviz kazancı örnek verilebilir. Fırsat maliyeti, aşırı bağımlılık, enflasyonist baskı, mevsimlik dalgalanma, dışalım eğiliminde artış da turizmin olumsuz ekonomik etkileri arasında sayılmaktadır (Kozak, Kozak ve Kozak 2016).

Turizm genellikle temiz bir endüstri olarak görülse de gerçekte bu her zaman böyle değildir (Madriral 1995). Turizm genellikle yerleşim yerlerinin dışında el değmemiş çekici bölgelerde geliştiğinden, bu bölgelerin doğasına zarar verebilmektedir. Turistlerin gereksinimlerini karşılamak için kurulacak tesisler doğal dengeyi bozabilmektedir. Turizmin doğal çevreye etkilerinden, tesislerin kurulduğu alanları tahribi, doğal kaynakların tüketilmesi, ortaya çıkardığı sıvı ve katı atıklar, gürültü ve görüntü kirliliği olumsuz etkiler olarak görülürken, turizmin varlığı ve sürdürülebilirliği için de önemli bir kaynak olan doğanın korunması bilincinin oluşması da olumlu etki olarak görülmektedir.

Turizmin sosyal hayata, değerlere, inançlara, yaşam tarzına, gelenek ve göreneklere olan etkileri sosyal ve kültürel etkiler olarak kabul edilmektedir. Turizm destinasyonlarında rekreasyon faaliyetlerinin, kültürel etkinliklerin artması olumlu etkiler olarak algılanırken (Besculides, Lee ve McCormick 2002), kalabalık, kültürel değerlerin değişmesi, suç oranının artması, yabancılaşma gibi etkiler de (Andereck vd. 2005) olumsuz algılanmaktadır. Bir bölgede turizmin büyümesi genelde yerel kimlik ve kültürün kaybolmasına neden olabilmektedir. Alanyazın incelendiğinde genel olarak turizmin etkilerinin olumlu algılandığı, yöre halkının turizme karşı tutumlarının olumlu olduğu görülmektedir (Madriral 1995). Turizmde taşıma kapasitesi aşılmadığı, yöre halkı tarafından turizmin olumlu etkilerinin

olumsuzlardan daha fazla hissedildiği sürece turizme olumlu bakış açısı korunmaktadır.

Yaşam Kalitesi

Başlangıçta sağlık bilimlerinde çalışılan yaşam kalitesi, daha sonraları sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve politikanın da ilgi alanına girmiştir. Yaşam kalitesi, insanların yaşamlarını nasıl gördükleri ya da yaşamları için ne hissettikleridir (Andereck vd. 2007: 484). Bu nedenle benzer koşulları farklı bireyler farklı şekilde algılayabilirler. Yaşam kalitesi çok boyutlu bir kavram olduğundan alanyazında pek çok tanımı bulunmaktadır. Sirgy (2001) yaşam kalitesinin temelde, refah, sosyal koşullar ve sağlık koşullarının birleşimi olduğunu vurgulamaktadır (Aktaran: Woo vd. 2015: 91). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşam kalitesini, bireylerin, hedefleri, beklentileri, standartları ve endişeleri ile ilgili olarak yaşadıkları kültür ve değer sistemleri bağlamında yaşamdaki konumlarına ilişkin algıları olarak tanımlamıştır (Mathew ve Sreejesh 2017: 84). Aynı zamanda yaşam kalitesi bireylerin ve toplumların refah düzeyi olarak tanımlanabilmektedir. Bireylerin refahı nasıl algıladıklarında, kişilik, sosyo-ekonomik durum ve coğrafi konum gibi sayısız bireysel özelliğin de rolü olduğu kabul edilmektedir (Vogt vd. 2016: 37).

Yaşam kalitesinin boyutları konusunda da tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Yaşam kalitesinin fiziksel ve psikolojik olarak ele alınması boyutlara bakışı etkilemektedir. Yaşam kalitesinin tanımında ve ölçümünde objektif ve sübjektif boyutlar bulunmaktadır. Yaşam kalitesini oluşturan sübjektif boyutta; güvenlik, mutluluk, aile ilişkileri, sosyal dayanışma, hobiler ve kulüp üyeliği (Petrosillo vd. 2013: 614) ele alınmaktadır. Yaşam kalitesindeki objektif boyutta ise yaşam süresi, sağlık, suç oranı, GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla), yoksulluk oranı, eğitim düzeyi yer almaktadır. Toplumun yaşam kalitesi; ekonomik (örneğin; hane halkı geliri), boş zaman değerlendirme (örneğin; parkların ve rekreasyon faaliyetlerinin sayısı), çevresel refah (örneğin; CO2 emisyonu) ve sağlıkla (örneğin; ortalama yaşam beklentisi) ölçülebilmektedir (Uysal vd. 2016: 245).

Turizmin geliştiği ülkelerde temel amaç, yöre halkının yaşam kalitesini artırmaktır (Liang ve Hui 2016). Turizm sektörünün, toplumun arzulanacağı yaşam koşullarına sahip olmasına katkıda bulunma, kolaylaştırma rolü olabileceği savunulmaktadır (Andereck vd. 2007). Turizm, yöre halkının yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilir. Turizm için üretilmiş olan ürünler yöre halkı tarafından da kullanıldığında yaşam kalitesini artırabilir. Örneğin, festivaller, açık hava rekreasyon etkinlikleri, restoranlar, plajlar gibi. Turizm, yerel yönetimlerin vergi gelirlerinin artması ile alt yapının iyileşmesi, yeni iş kollarının ortaya çıkması ile ek istihdam olanakları ve daha iyi ücretlerle yaşam kalitesini olumlu etkileyebilir. Turizmin olumsuz etkileri de halkın yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin; kalabalıklaşma, suç oranının artması, trafik sorunları, yaşamın pahalılaşması, sosyal yaşamdaki değişimler, su, hava ve ses kirliliği gibi.

İlgili Çalışmalar

Turizmin etkileri ile yöre halkının yaşam kalitesinin ilişkisinin belirlenmesi çalışmaları önemini korumaktadır (Bimonte ve Faralla 2016). Son yıllarda, turizmin gelişiminin ekonomik olmayan etkilerinde, özellikle yaşam kalitesine etkisi üzerinde çalışmaların artmaya başladığı görülmektedir (Uysal vd. 2016). Turizmin gelişiminin yöre halkının yaşam kalitesini etkileyeceği görüşü genel kabul görmesine rağmen uygulamalı araştırmaların sayısı oldukça azdır (Liang ve Hui 2016; Almeida-García vd. 2016). Kim, Uysal ve Sirgy'in (2013) Virginia'da 321 katılımcıyla, Yapısal Eşitlik Modeli ile gerçekleştirdikleri çalışmada, turizmin yaşam kalitesi ile ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Turizmin olumlu ekonomik etkilerinin yaşam kalitesinin ekonomik durum boyutuyla, olumlu sosyal etkilerin, toplumsal yaşam boyutuyla, olumlu kültürel etkilerin duygusal boyutla ilişkili olduğu belirlenmiştir (Kim vd. 2013). Aynı çalışmada, turizmin olumsuz çevresel etkileriyle de yaşam kalitesinin sağlık-güvenlik boyutu arasında ilişki tespit edilmiştir.

Andereck vd.'nin (2007) Arizona'da iki farklı etnik grupta, telefon ve e-posta yoluyla gerçekleştirdikleri çalışmada, katılımcıların turizmin

etkilerinin toplumsal yaşamda orta derecede algılandığı, etnik kökenlilere göre turizmin yaşam kalitesine etkilerinin algılanmasında değişiklik olmadığı belirlenmiştir. Malta’da gerçekleştirilen çalışmalarında Croes vd. (2018), turizmin yaşam kalitesini orta düzeyde ve kısa dönem için artırdığını, uzun dönemde etkisini sürdürmesi için yönetimlerin verimliliği artırması gerektiğini önermektedir. Woo vd.’nin (2015) çevirim içi anket uygulamasıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında turizmin yaşam kalitesine etkisi ve yaşam kalitesinin turizmin gelişimine etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarında, turizmin yaşam doyumuunun maddi olmayan unsurları ile ilişkisi daha yüksek bulunduğu gibi maddi olmayan unsurların yaşam kalitesiyle ilişkisi de daha yüksek bulunmuş, aynı zamanda yüksek olmasa da yaşam kalitesinin turizmin gelişmesini desteklemede de etkili olduğu belirlenmiştir. Çin’in Shenzhen şehrinde gerçekleştirilen, Liang ve Hui’nin (2016) çalışmalarında, turizmin etkilerinin yaşam kalitesinin maddi olmayan unsurları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Türker, Selçuk ve Özyıldırım’ın (2016) Safranbolu’da turizmin yöre halkının yaşam kalitesi üzerine etkisini araştırdıkları çalışmada, turizmin ekonomik, kültürel ve çevresel etkilerinin yöre halkının yaşam kalitesini olumlu etkilediği, turizmin sosyal etkilerinin ise olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yöre halkının yaşam kalitesinde turizmin önemi vurgulanırken, az sayıda çalışmanın olması bu araştırmaya yönlendirmiştir. Özellikle Türkiye’de bu konuda yapılan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Çalışmanın alanyazındaki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Çalışmada turizmin etkilerinin Çeşme’de ikamet eden yöre halkı tarafından nasıl algılandığı ve turizmin etkilerinin yöre halkının yaşam kalitelerini nasıl etkilediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada Çeşme’de yaşayan yöre halkının yaşam kalitesinin turizmden etkilenmesini belirlemede, alan araştırması, anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin hazırlanmasında alanyazın taraması yapılmış, daha önce kullanılmış geçerliliği ve güvenilirliği sınanmış

ölçeklerden çalışmaya uygun olan ölçekler belirlenmiştir. Çalışmadaki değişkenlerin ölçümünde Andereck ve Nyaupane (2011), Kim, Uysal ve Sirgy (2013) ve Sharpley’in (2014) çalışmalarında kullandıkları “turizmin etkileri” ve “yaşam kalitesi” ölçeklerinden yararlanılmıştır. Söz konusu ölçeklerin uygulandıkları çalışmalarda geçerli ve güvenilir oldukları ortaya konmuştur. Orijinal ölçekte İngilizce olarak hazırlanmış ifadeler çeviri-geri çeviri yöntemi kullanılarak yazar tarafından Türkçeye çevrilmiş, farklı disiplinlerden (İngilizce öğretmenliği, sosyoloji ve turizm) üç akademisyenle tartışarak ifadelere son şekli verilmiş, içerik geçerliliği sağlanmıştır.

Anket, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde turizmin etkileri, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel olarak dört boyutta ve 15 ifade ile ölçülmüştür. İkinci bölümde, yaşam kalitesi de ekonomik durum, toplumsal yaşam, duygusal ve sağlık-güvenlik olarak dört boyutta ve 12 ifade ile ölçülmüştür. Anketin üçüncü bölümünde demografik sorular yer almıştır. Turizmin etkilerini ölçmek için kullanılan ifadeler beşli Likert ölçeği (Kesinlikle katılmıyorum-Kesinlikle katılıyorum) ile değerlendirilmiştir. Yaşam kalitesini ölçmek için kullanılan ifadeler de beşli kategoride (Hiç memnun değilim-Çok memnunum) ölçülmüştür.

Ölçeklerin oluşturuldukları ülkelerin kültürü ve orijinal dilinin dışındaki uygulamalarda sorunlar yaşanabildiğinden, Türkiye’de ölçeklerin kullanılabilirliğini değerlendirmek için pilot test yapılmıştır. Çeşme’de yöre halkından 50 katılımcı ile pilot test yapılmış, turizmin etkileri ölçeğinin güvenilirliği ($\alpha=0,800$), yaşam kalitesi ölçeğinin güvenilirliği de ($\alpha=0,830$) bulunmuştur. Verilere faktör analizi uygulanmış, iki ölçek de geçerli çıkmıştır ve ölçeklerdeki hiçbir ifade analizden çıkarılmamıştır.

Çalışmanın evrenini Çeşme’de yaşayan yöre halkı oluşturmaktadır. Çeşme’nin toplam nüfusu 39.243 kişi olarak belirtilmiştir (Çeşme Kaymaklığı 2017) (köyler çıktığında 21.394 kişi olduğu görülmüştür). Çalışma 2017 yılı Eylül-Ekim ayları arasında Çeşme’de yüz yüze uygulanmıştır. Çeşme ilçesinin mahalleleri listelenmiş, her mahallede ev ve iş yerlerinde çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan, kolayda örnekle-

me yöntemiyle veriler toplanmıştır. Toplanan ve araştırmaya uygun veri sayısı 420'dir. Toplanan veri sayısı evreni temsil etmede yeterlidir (Sekaran ve Bougie 2010).

Analizlerde kullanılacak testlere karar verebilmek için toplanan verilerin dağılımları incelenmiştir. Verilerin çarpıklık ve basıklıkları test edilmiş, normal dağıldığı görülmüş ve parametrik testlerin kullanımına karar verilmiştir. Verilerin analizinde, boyutları belirlemek için faktör analizi, fark analizlerinde t-testi ve ANOVA, değişkenlerin ilişkilerini belirlemede korelasyon analizleri kullanılmıştır. Turizmin yaşam kalitesine etkisini sınamada da regresyon analizinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Ölçeklerin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's Alpha testi yapılmış, turizmin etkileri ölçeğinin güvenilirliği, $\alpha=0,802$ ve yaşam kalitesi ölçeğinin

güvenirliği $\alpha=0,848$ olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre ölçeklerin güvenilirliği yüksektir (Sekaran ve Bougie 2010: 325). Çalışmaya katılanların profilini belirlemede sıklık analizi yapılmış, elde edilen bulgular Tablo 1'de listelenmiştir. Katılımcıların profili incelendiğinde, yüzde 32'sinin 10-20 yıldır, yine yüzde 24'ünün 20 yıldan fazladır Çeşme'de ikamet ettikleri görülmektedir. Uzun süredir Çeşme'de ikamet eden katılımcıların çoğunlukta olması turizmin etkilerini değerlendirmelerinde olumludur. Katılımcıların yüzde 74'ü 25 yaş ve üzeri olduğundan yaşam kalitesinin değerlendirmesine de uygun olduğu söylenebilir. Çalışmaya katılan bireylerin yüzde 46,6'sının üniversite mezunu olması katılımcıların eğitim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Turizmin etkileri değişkenine uygulanan faktör analizi sonucunda, değişkenin orijinal ölçekteki gibi dört boyut altında toplandığı görülmüştür. Tablo 2'de listelendiği gibi bu boyutlar sırasıyla; kültürel etkiler, ekonomik etkiler, çevresel etkiler ve sosyal etkiler boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte yer alan ifadeler turizmin etkileri değişkeninin yüzde 62,795'ini açıklamaktadır. Faktör analizi tablosu incelendiğinde, katılımcılar Çeşme'de turizmin etkilerinden en yüksek ortalama (3,984) ile kültürel etkilerinin olduğunu belirtirken, bu boyutu sırayla, ekonomik etkiler (3,794) ve sosyal etkilerin (3,558) takip ettiğini, en az etkinin ise çevresel etkiler (3,191) boyutunda olduğunu belirtmişlerdir. Turizmin etkilerinden kültürel, ekonomik ve sosyal etkiler olumlu ifadelerle ölçülürken, çevresel etkiler olumsuz ifadelerle ölçülmüştür. Katılımcıların genel olarak turizmin olumlu etkilerine "katılıyorum" a yakın değerlendirme yaptıkları gözlenmiştir. Olumsuz etki olarak çevresel etkilere ise "ne katılıyorum-ne katılmıyorum" a yakın değerlendirme yapmışlardır. Katılımcıların turizmin etkilerini olumlu algıladıkları söylenebilir.

Tablo 3'te yaşam kalitesi değişkenine ilişkin faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Yaşam kalitesi üç boyut altında toplanmıştır. Orijinal ölçekteki duygusal durum boyutu ile sağlık-güvenlik boyutları birleşmiştir. Katılımcılar psikolojik ve fiziksel sağlıkla ilgili ifadeleri tek boyutta

Tablo 1. Katılımcıların Profili

	Sayı (N)	Yüzde (%)		Sayı (N)	Yüzde (%)
Yaş			Cinsiyet		
25'in altı	109	26,0	Kadın	159	37,9
25-34	134	31,9	Erkek	261	62,1
35-44	87	20,7	Toplam	420	100,0
45-54	57	13,6	Medeni Durum		
55-64	27	6,4	Evlü	193	46,0
65 üstü	6	1,4	Bekâr	227	54,0
Toplam	420	100,0	Toplam	420	100,0
Çeşme'de Yaşam Süresi			Eğitim		
10 yıldan az	184	43,8	İlköğretim	47	11,2
10-20 yıl	135	32,1	Lise	177	42,1
20 yıldan fazla	101	24,0	Üniversite	187	44,5
Toplam	420	100,0	Lisansüstü	9	2,1
			Toplam	420	100,0
Aylık Gelir			Meslek Grubu		
1000 TL den az	102	24,3	Çalışan	273	65,0
1000-2999 TL	222	52,9	Girişimci	62	14,8
3000-4999 TL	63	15,0	Emekli	29	6,9
5000 TL den Fazla	9	2,1	Çalışmıyor	54	12,9
Toplam	396	94,3	Toplam	418	99,5

Tablo 2. Turizmin Etkileri Faktör Analizi Tablosu

	Faktör Yüklü	Ortalama	Açıklanan varyans %	F	α	p
Faktör 1: Kültürel Etkiler		3,984	17,847	25,954	0,803	0,000
Yöre halkı ile turistler arasındaki kültürel değişim yöre halkı için iyidir.	,809					
Turistlerle kültürel değişim yöre halkı için değerlidir.	,798					
Olabilirdiğince çok ülkeden turistlerle, kültürlerini öğrenmek için tanışmak isterim.	,785					
Dünyanın her yerinden turistlerle görüşmek hayatı zenginleştiren tecrübelerdir.	,724					
Faktör 2: Ekonomik Etkiler		3,794	17,237	18,749	0,788	0,000
Turizm iş fırsatları sağlamıştır.	,805					
Yerel işletmeler ve devlet turistlerden gelir elde etmektedir.	,763					
Turizm bölgedeki yaşam standardını yükselmiştir.	,699					
Turizm Çeşme'ye iyi bir imajı sağlamıştır.	,690					
Faktör 3: Çevresel Etkiler		3,191	14,444	51,312	0,780	0,000
Turizm çok çöp üretmektedir.	,899					
Turistlere hizmet eden turizm işletmeleri yılda tonlarca katı atık atmaktadırlar.	,846					
Turistlerin çöpleri çevrenin güzelliğini bozmaktadır.	,745					
Faktör 4: Sosyal Etkiler		3,558	13,266	15,570	0,678	0,000
Turizm doğal ve kültürel mirasa ilgiyi arttırdı.	,738					
Devlet turizm nedeniyle yolları ve diğer yerel hizmetleri sürekli iyileştirmektedir.	,683					
Turizm bölge halkı için rekreasyonel olanaklarını artırmaktadır.	,593					
Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana nedeni turizmdir.	,477					

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Ölçümü =0,788; Bartlett's Test of Sphericity =1561,509; Toplam farkın (Varyans) açıklama oranı: 62,795

Tablo 3. Yaşam Kalitesi Faktör Analizi Tablosu

	Faktör Yüklü	Ortalama	Açıklanan varyans %	F	α	p
Faktör 1: Toplumsal yaşam		3,100	21,973	10,953	0,796	0,000
Çeşme'de katıldığım faaliyetlerden	,671					
Çeşme'de yaşayan insanlardan	,537					
Sahip olduğum boş zamanımdan	,768					
Boş zaman faaliyetlerimden	,860					
Kültürel yaşamımdan	,693					
Faktör 2: Sağlık-güvenlik		3,808	21,389	4,305	0,541	0,002
Yaşamımın bütününden	,786					
Yaşamımı sürdürme şeklimden	,735					
Diğer insanlarda birlikte geçirdiğim vakitlerden	,623					
Sağlık durumumdan	,618					
Sosyal güvencemden	,544					
Faktör 3: Ekonomik durum		3,213	16,144	9,011	0,863	0,003
İşimden ve gelirimden	,871					
Harcamalarımı karşılamaktan	,857					

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Ölçümü =0,824; Bartlett's Test of Sphericity =1285,118; Toplam farkın (Varyans) açıklama oranı: 59,505

algılamışlardır. Ölçekte yer alan ifadeler yaşam kalitesinin yüzde 59,505'ini açıklamaktadır. Katılımcıların yaşam kalitelerinden orta düzeyde memnun oldukları görülmüştür. Boyutların ortalamaları incelendiğinde, katılımcıların en yüksek ortalamayı sağlık-güvenlik boyutuna verdikleri (3,808), bu boyutu ekonomik durum (3,213) ve toplumsal yaşam boyutunun (3,100) takip ettiği belirlenmiştir.

Turizmin etkileri ve yaşam kalitesi algısının cinsiyete ve medeni duruma göre fark gösterip göstermediği t-testi, yaş, eğitim ve Çeşme'de yaşam süresine göre fark gösterip göstermediği ise ANOVA ile analiz edilmiştir. Tablo 4'te listelendiği gibi turizmin çevresel etkileri ve yaşam kalitesinin sağlık-güvenlik boyutlarında mede-

ni duruma göre fark gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmaya katılan bekâr bireylerin evlilere göre, turizmin Çeşme'de çevresel etkilerinin daha fazla olduğu görüşünde oldukları görülmüştür. Evliler, bekârlara göre yaşam kalitesinin sağlık-güvenlik boyutuna daha fazla memnun olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaşlarına göre turizmin çevresel etkilerinin, yaşam kalitelerinin toplumsal yaşam, sağlık-güvenlik ve ekonomik durum boyutlarında farklılık izlenmiştir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre de turizmin Çeşme'ye etkilerinden çevresel etkiler ve sosyal etkiler boyutlarında farklılık bulunmuştur. Lise mezunu katılımcılar her iki boyutta da diğer eğitim grubundakilere göre etkinin fazla olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan Çeşme'de 10-20

Tablo 4. Fark Analizleri Tablosu

	<i>Kültürel Etkiler</i>	<i>Ekonomik etkiler</i>	<i>Çevresel Etkiler</i>	<i>Sosyal Etkiler</i>	<i>Toplumsal Yaşam</i>	<i>Sağlık-Güvenlik</i>	<i>Ekonomik Durum</i>
<i>Medeni Durum</i>							
Evli			3,0789			3,8789	
Bekâr			3,2865			3,6911	
F-test			0,868			3,671	
Önem düzeyi			0,046			0,010	
<i>Yaş</i>							
25'in altı			3,1355		3,6374	3,8440	3,3901
25-34			3,5333		3,4536	3,5343	2,8929
35-44			3,0621		3,4788	3,8746	3,2119
45-54			3,3171		3,6402	3,9268	3,2195
55 ve üstü			2,8611		3,5729	4,0167	3,7083
F-test			3,067		3,469	4,890	4,479
Önem düzeyi			0,017		0,009	0,001	0,002
<i>Eğitim</i>							
İlköğretim		3,3649		3,2568			
Lise		3,8233		3,6297			
Üniversite		3,8022		3,5630			
F-test		1,438		3,882			
Önem düzeyi		0,005		0,022			
<i>Ç e ş m e ' d e Yaşam Süresi</i>							
10 yıldan az				3,4504	2,8580	3,5878	
10-20 yıl				3,7639	3,3489	3,9956	
20 yıldan fazla				3,4727	3,1750	3,9625	
F-test				5,635	10,410	15,596	

Tablo 5. Korelasyon Analizi Tablosu

	Kültürel Etkiler	Ekonomik etkiler	Çevresel Etkiler	Sosyal Etkiler	Toplumsal Yaşam	Sağlık-Güvenlik	Ekonomik Durum
Kültürel Etkiler	1						
Ekonomik etkiler	,308**	1					
Çevresel Etkiler	,028	,117*	1				
Sosyal Etkiler	,391**	,546**	,177**	1			
Toplumsal Yaşam	,245**	,205**	,045	,373**	1		
Sağlık-Güvenlik	,249**	,205**	,059	,338**	,338**	1	
Ekonomik Durum	,180**	,304**	-,020	,256**	,426**	,349**	1

**Korelasyon ,001 düzeyinde anlamlı

yıl arası yaşayanların yaşam kalitesi boyutlarında, toplumsal yaşam ve sağlık-güvenlik boyutlarında en yüksek ortalamayı verdikleri belirlenmiştir.

Turizmin etkisi ile yörede yaşayanların yaşam kalitesinin ilişkisini belirlemek için değişkenlere korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 5’de yer almaktadır. Korelasyon analizinde turizmin etkilerinin tüm boyutları ile yaşam kalitesinin tüm boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analizde, turizmin etkilerinin üç boyutu ile yaşam kalitesinin tüm boyutlarının olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Turizmin çevresel boyutunun yaşam kalitesi ile ilişkisi belirlenememiştir. Yaşam kalitesinin, toplumsal yaşam kalitesi boyutuyla en yüksek ilişki, turizmin etkilerinden sosyal etkiler boyutuyla çıkmıştır. Sağlık-güvenlik boyutuyla en yüksek ilişki, turizmin kültürel etkileri ile çıkarken, ekonomik durumla en yüksek ilişki de turizmin ekonomik etkileriyle gerçekleşmiştir.

Turizmin yöre halkının yaşam kalitesindeki etkisini belirleyebilmek için değişkenlere regresyon analizi yapılmıştır. Modelin regresyon denklemlerinde “turizmin etkileri: x_1 =kültürel, x_2 =ekonomik, x_3 =çevresel, x_4 =sosyal” ve “yaşam kalitesi: y_1 =toplumsal yaşam, y_2 =sağlık-güvenlik, y_3 =ekonomik yaşam” olarak belirtilmektedir.

Regresyon analizi sonuçları Tablo 6’da yer almaktadır. Yaşam kalitesinin toplumsal yaşam boyutunu, turizmin etkilerinden yalnızca sosyal etkiler (sig=0,000) etkilemektedir. Toplumsal yaşam kalitesinin yüzde 33’ünü turizmin sosyal etkileri açıklamaktadır. “ $y_1=1,270+0,385x_4$ ” olarak formüle edilmektedir. Yaşam kalitesinin sağlık-güvenlik boyutunu, turizmin etkilerinden kültürel etkiler (sig=0,025) ve sosyal etkiler (sig=0,000) etkilemektedir. Sağlık-güvenlik boyutunu kültürel etkiler yüzde 13, sosyal etkiler yüzde 27 açıklamaktadır. Regresyon formülü “ $y_2=2,443+0,119x_1+0,238x_4$ ”dür. Yaşam kalitesinin ekonomik durum boyutunu turizmin etkilerin-

Tablo 6. Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişkenler (Turizmin Etkileri)	Bağımlı Değişkenler (Yaşam Kalitesi)			Sağlık-Güvenlik			Ekonomik Durum		
	B	Beta	Önem düzeyi	B	Beta	Önem düzeyi	B	Beta	Önem düzeyi
Model	1,270		,000	2,443		,000	1,507		,000
Kültürel Etkiler	,137	,118	,052	,119	,136	,026	,088	,066	,287
Ekonomik Etkiler	-,014	-,014	,837	,009	,012	,864	,275	,227	,001
Çevresel Etkiler	-,013	-,016	,774	,003	,005	,935	-,065	-,069	,228
Sosyal Etkiler	,385	,337	,000	,238	,277	,000	,156	,118	,095

den yalnızca ekonomik etkiler boyutu (sig=0,001) etkilemekte ve yüzde 22'sini açıklamaktadır. Regresyon formülü de " $y_3=1,507+0,275x_2$ " dir.

Turizmin sosyal etkilerinin yaşam kalitesinin toplumsal yaşam ve sağlık-güvenlik boyutlarını olumlu yönde, turizmin kültürel etkilerinin de yöre halkının yaşam kalitesinin sağlık-güvenlik boyutunu olumlu yönde, turizmin ekonomik etkilerinin, yaşam kalitesinin ekonomik durum boyutunu olumlu yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Turizmin çevresel etkilerinin ise yöre halkının yaşam kalitesinin hiçbir boyutunu etkilemediği ortaya çıkmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Merkezi ve yerel yönetimlerin turizmi geliştirme çalışmalarında yöre halkının yaşam kalitesinin artırılması temel hedefler arasında bulunmaktadır. Turizmden etkilenen paydaşlardan yöre halkının turizmin geliştirilmesinde desteği önemli kabul edilmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin ilk ve önemli turizm destinasyonlarından biri olan İzmir'in Çeşme ilçesinde yaşayan toplumun yaşam kalitesinde turizmin etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçları toplumun yaşam kalitesini artırma çalışmalarında önemli olduğu gibi turizmin gelişiminin desteklenmesine de katkı sağlamaktadır.

Çalışmada kullanılan ölçekte, turizmin kültürel, ekonomik ve sosyal etkileri olumlu ifadelerle ölçülmüş ve katılımcılar bu ifadelerle "katılıyorum" a yakın fikir belirtmişlerdir. Turizmin çevresel etkileri olumsuz ifadelerle ölçülmüş, katılımcıların bu ifadelerle "ne katılıyorum ne katılmıyorum" a yakın fikir bildirdiği belirlenmiştir. Madrigal'in (1995) vurguladığı gibi bu çalışmanın bulguları katılımcıların genel olarak turizmin olumlu etkilerinin olduğu yönünde düşündüklerini göstermiştir.

Turizmin olumlu ekonomik etkisine lise ve üstü eğitim grubundakilerin katılım düzeyi, ilköğretim eğitim grubundakilere göre yüksek çıkmıştır. Benzer şekilde, Almeida-García vd'nin (2016) çalışmalarında eğitim düzeyi arttıkça turizmin ekonomik etkilerine bakışın daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu durum lise ve üstü eğitim düzeyindekilerin turizm işletmelerinde çalışma ola-

nağının artmasına bağlanabilir. Turizmin olumlu sosyal etkilerine katılımı lise ve üstü eğitim düzeyinde ilköğretim düzeyine göre fazladır. Turizmin ekonomik ve sosyal faydalarından lise ve üstü eğitim düzeyindekilerin daha fazla yararlandığı sonucu çıkarılabilir.

Çalışmada, katılımcılar genel olarak yaşam kalitelerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Yaşam kalitesi boyutlarından en yüksek memnuniyet sağlık-güvenlik boyutunda ortaya çıkmıştır. Evli katılımcıların sağlık-güvenlik memnuniyeti bekârlara göre daha yüksek çıkmıştır. Evli bireylerin bekârlara göre fiziksel ve ruhsal sağlıklarından daha memnun olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına göre de 55 ve üstü yaş grubundakilerin sağlık-güvenliğinden memnun olduğu belirlenmiştir. Çeşme'de 10 yıldan fazla süredir yaşayanların da sağlık-güvenlik memnuniyeti daha yüksektir. Çeşme ilçesinin ikinci konut yerleşiminin yaygın olmasının bu sonuçların çıkmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. İkinci konut sakinlerinin genelde gelir grubu yüksek, ekonomik sorunları daha az ve emeklilerden oluşması bulguları desteklemektedir.

Turizmin Çeşme'de yaşayan yöre halkının yaşam kalitesine etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, turizmin kültürel etkilerinin, yöre halkının toplumsal yaşamını, sağlığını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Bulgular Kim vd.'nin (2013) çalışmalarını desteklemiştir. Farklı kültürleri ve insanları tanıma olanağının yöre halkının toplumsal yaşamındaki olumlu etkisi yaşam kalitesinin artmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda yeni kültürleri tanıma, yeni insanları tanıma olanağının da yöre halkının psikolojik sağlığını olumlu etkilediği görülmektedir.

Bu çalışmada da Kim vd.'nin (2013) bulgularıyla aynı yönde, turizmin ekonomik etkilerinin yöre halkının ekonomik durumu üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Andereck ve Nyaupane'ın (2011) Arizona'da, Croes, Riddersstaat ve van Niekerk'un (2018) Malta'da ve Bimonte ve Faralla'nın (2016) İtalya Follonica'da gerçekleştirdikleri çalışmada turizmin ekonomik etkilerinin yöre halkının yaşam kalitesini olumlu etkilediği bulunmuştur. Turizmin destinasyonunda

olumlu ekonomik etkiler ortaya çıkardığı genel olarak kabul görmektedir. Yöre halkı bu ekonomik etkiden yararlandığı sürece yaşam doyumunun ekonomik durum boyutu da olumlu etkilenmektedir. Çeşme’de yöre halkının algılaması da bu yönde çıkmıştır.

Turizmin sosyal etkilerinin yöre halkının toplumsal yaşamında, sağlığında olumlu etkisinin olduğu görülmüştür. Kim vd.’nin (2013) çalışmalarında da turizmin sosyal etkilerinin yaşam kalitesinin toplumsal yaşam boyutuyla olumlu yönlü ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur. Turizm destinasyonlarında turistler için geliştirilen boş zaman faaliyetlerinden yöre halkının yararlanma olanağı yaşam kalitesini de olumlu yönde etkilemektedir. Boş zaman faaliyetlerine katılım yaşam doyumunun toplumsal yaşamdan memnuniyeti artırmaktadır. Yine boş zaman faaliyetlerine katılım yöre halkının boş zamanlarını iyi değerlendirmesini sağlarken yaşam doyumunu boyutlarından sağlığını da olumlu etkilemektedir. Türker, Selçuk, ve Özyıldırım’ın (2016) Safranbolu’da gerçekleştirdiği çalışmalarında ise turizmin sosyal etkilerinin yöre halkının yaşam kalitesinin toplumsal yaşam boyutunu olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu farklı sonuçlar Safranbolu’da yaşayan yöre halkının beklentileri ile Çeşme’de yaşayan yöre halkının beklentilerinin farklılıkları ile açıklanabilir. Çeşme’de emeklilik sonrası yerleşimler ve ikinci konut sahiplerinin farklı beklentileri olduğu düşünülebilir. Kim vd.’nin (2013) çalışmalarında ilişki tespit edilmesine rağmen, bu çalışmada, turizmin çevresel etkilerinin yöre halkının yaşam kalitesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Turizmin etkilerinde en düşük ortalama çevresel etkilerde ölçülmüştür. Yöre halkının turizmin çevresel etkilerini düşük algılaması nedeniyle yaşam kalitelerini de etkilemediği düşünülebilir.

Turizmin en çok yöre halkının toplumsal yaşamını, onu takiben sağlık-güvenliğini, son olarak da ekonomik durumunu olumlu etkilediği görülmüştür. Bir başka deyişle, turizmin yaşam kalitesinin psikolojik boyutlarına etkisi daha fazla görülmüştür. Liang ve Hui (2016) ile Nawijn ve Mitas’ın (2012) çalışmaları da turizmin yöre halkının yaşam doyumundaki maddi olmayan un-

surlarını etkilediğini ortaya koymuştur. Turizm destinasyonlarında sosyal, kültürel ve sağlıkla ilgili faaliyetlerin artırılması, yöre halkının yaşam kalitesinin artırılmasında uygulanabilir. Elde edilen bu sonuç, turizmin ekonomik etkilerine odaklanmak yerine, toplumsal, fiziksel sağlık ve psikolojik açıdan da ele alınması gerektiğini bir kez daha vurgulamaktadır. Çalışmanın sonuçlarından hareketle, yöre halkının yaşam kalitesinde turizmin etkili olduğu bulgusuyla, turizmin gelişiminin desteklenerek yöre halkının yaşam kalitesinin artırılması önerilebilir.

Turizmin çevresel etkilerinin yöre halkının yaşam kalitesi ile ilişkisinin belirlenememiş olmasının nedenleri nitel araştırma teknikleriyle yeni bir çalışmada irdelenmelidir. Çalışmanın tek bir destinasyonda gerçekleştirilmiş olması önemli bir kısıttır. Farklı turizm türlerinin geliştiği ve farklı gelişmişlik düzeyindeki turizm destinasyonlarında çalışma tekrar edilebilir.

KAYNAKÇA

- Almeida-García, F., Peláez-Fernández, M. Á., Balbuena-Vázquez, A. ve Cortés-Macias, R. (2016). Residents’ Perceptions of Tourism Development in Benalmádena (Spain), *Tourism Management*, 54 (Haziran): 259–274.
- Andereck, K. L. ve Nyaupane, G. P. (2011). Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents, *Journal of Travel Research*, 50 (3): 248–260.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. ve Vogt, C. A. (2005). Residents’ Perceptions of Community Tourism Impacts, *Annals of Tourism Research*, 32 (4): 1056–1076.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Vogt, C. A. ve Knopf, R. C. (2007). A Cross-cultural Analysis of Tourism and Quality of Life Perceptions, *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (5): 483–502.
- Besculides, A., Lee, M. E. ve McCormick, P. J. (2002). Resident’s Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism, *Annals of Tourism Research*, 29 (2): 303–319.
- Bimonte, S. ve Faralla, V. (2016). Does Residents’ Perceived Life Satisfaction Vary with Tourist Season? A Two-step Survey in a Mediterranean Destination, *Tourism Management*, 55 (Ağustos): 199–208.
- Croes, R., Ridderstaat, J. ve van Niekerk, M. (2018). Connecting Quality of Life, Tourism Specialization, and Economic Growth in Small Island Destinations: The Case of Malta, *Tourism Management*, 65 (Nisan): 212–223.
- Çeşme Kaymakamlığı (2016). <http://www.cesme.gov.tr/nufus-durumu>, Erişim tarihi: 15 Mayıs 2016.
- Çeşme Kaymakamlığı (2017). <http://www.cesme.gov.tr/ekonomik-durumu>, Erişim tarihi: 15 Mayıs 2017.
- Gursoy, D. ve Rutherford, D. G. (2004). Host Attitudes Toward Tourism: An Improved Structural Model, *Annals of Tourism Research*, 31 (3): 495–516.

- Jurowski, C. ve Gursoy, D. (2004). Distance Effects on Residents' Attitudes Toward Tourism, *Annals of Tourism Research*, 31 (2): 296-312.
- Kim, K., Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2013). How Does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents?, *Tourism Management*, 36 (Haziran): 527-540.
- Kozak, N., Kozak, A. M. ve Kozak, M. (2016). *Genel Turizm* (18. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Liang, Z. X. ve Hui, T. K. (2016). Residents' Quality of Life and Attitudes Toward Tourism Development in China, *Tourism Management*, 57 (Aralık): 56-67.
- Madrigal, R. (1995). Residents' Perceptions and the Role of Government, *Annals of Tourism Research*, 22 (1): 86-102.
- Massam, B. H. (2002). Quality of Life: Public Planning and Private Living, *Progress in Planning*, 58 (3): 141-227.
- Mathew, P. V. ve Sreejesh, S. (2017). Impact of Responsible Tourism on Destination Sustainability and Quality of Life of Community in Tourism Destinations, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 31 (Haziran): 83-89.
- Nawijn, J. ve Mitás, O. (2012). Resident Attitudes to Tourism and their Effect on Subjective Well-Being: The Case of Palma de Mallorca, *Journal of Travel Research*, 51 (5): 531-541.
- Petrosillo, I., Costanza, R., Aretano, R., Zaccarelli, N. ve Zurlini, G. (2013). The Use of Subjective Indicators to Assess How Natural and Social Capital Support Residents' Quality of Life in a Small Volcanic Island, *Ecological Indicators*, 24 (Ocak): 609-620.
- Sekaran, U. ve Bougie, R. (2010). *Research Methods for Business: A Skill-building Approach* (5. Baskı). Haddington: John Wiley ve Sons.
- Sharpley, R. (2014). Host Perceptions of Tourism: A Review of the Research, *Tourism Management*, 42 (Haziran): 37-49.
- Sirgy, M. J. (2001). *Handbook of Quality-of-Life Research: An Ethical Marketing Perspective* (8. Baskı). New York: Springer Science ve Business Media. ISBN 978-94-015-9837-8.
- Stylidis, D., Biran, A., Sit, J. ve Szivas, E. M. (2014). Residents' Support for Tourism Development: The Role of Residents' Place Image and Perceived Tourism Impacts, *Tourism Management*, 45 (Aralık): 260-274.
- Türker, N., Selçuk, Ş. ve Özyıldırım, A. (2016). Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1): 1-13.
- Uysal, M., Sirgy, M. J., Woo, E., ve Kim, H. L. (2016). Quality of Life (QOL) and Well-being Research in Tourism, *Tourism Management*, 53 (Nisan): 244-261.
- Vogt, C., Jordan, E., Grewe, N. ve Kruger, L. (2016). Collaborative Tourism Planning and Subjective Well-Being in a Small Island Destination, *Journal of Destination Marketing and Management*, 5 (1): 36-43.
- Woo, E., Kim, H. ve Uysal, M. (2015). Life Satisfaction and Support for Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, 50 (Ocak): 84-97.

YAZAR

Nilgün AVCI:

Çukurova Üniversitesi Mersin Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1993). Yüksek lisans derecesini Muğla Üniversitesi'nden İşletme Ana Bilim Dalı'ndan (1999), doktora derecesini de Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2008). 1995 yılında Muğla Üniversitesi'nde, 2004 yılında ise Ege Üniversitesi'nde çalışmaya başladı. Doçentlik unvanını Turizm alanında aldı (2016). Halen Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları; turizm, yönetim ve organizasyon, davranış bilimleridir.

Grönroos Hizmet Kalitesi Modeli: Otelcilik Alanyazını Üzerinden Bir Değerlendirme

Grönroos Service Quality Model: An Evaluation Over Hospitality Literature

Meryem AKOĞLAN KOZAK*, Birgül AYDIN**

*Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir.

E-posta: mkozak@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0577-1843

**Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir.

E-posta: birgulaydin@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3459-2385

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 11 Şubat 2018

Düzeltilme: 12 Mart 2018

Düzeltilme: 10 Nisan 2018

Kabul: 12 Nisan 2018

Anahtar sözcükler: Teknik kalite, Fonksiyonel kalite, İmaj, Gömülü teori, Grönroos.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 11 February 2018

Resubmitted: 12 March 2018

Resubmitted: 10 April 2018

Accepted: 12 April 2018

Key words: Technical quality, Functional quality, Image, Grounded theory, Grönroos.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Grönroos hizmet kalitesi modelini otel işletmeciliği alanyazını kapsamında değerlendirmektir. Bu bağlamda, Grönroos hizmet kalitesi modelinin boyutları olan teknik, fonksiyonel ve imaj ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Araştırmada, Gömülü Teori'den yararlanılmıştır. Alanyazın üzerinden yapılan değerlendirmeler ve Gömülü Teori analizi kapsamında elde edilen sonuçlar iki kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler, standartlaştırmanın rolü ve etkileşimin önemidir. Bu iki kategori kapsamındaki değerlendirmeler neticesinde; hizmet kalitesinde standartlaştırmanın işletmelerin performansını artırdığı ve işletmelere olumlu imaj sağladığı; müşterilerin kalite algılamalarında, personelin davranışları ve fiziksel çevreyle etkileşimin önemli olduğu belirlenmiştir. Grönroos hizmet kalitesi modelinin, hizmet kalitesiyle ilgili çalışmalara bütüncül bir bakış açısı sağlaması nedeniyle araştırmacılar tarafından kullanılabilirliği önerilmiştir.

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the Grönroos service quality model within the scope of hospitality management literature. In this context, technical, functional and image related studies, which are dimensions of the Grönroos service quality model, are examined. In the research, The Grounded Theory was used. The results of the evaluations made on the literature and Grounded Theory analysis are divided into two categories. These categories are the role of standardization and the importance of interaction. As a result of the evaluations within these two categories, standardization of service quality improves the performance of businesses and provides a favorable image to the businesses; it is determined that the interaction with attitude of employee and the physical properties are important in customers' perceptions of quality. It has been suggested that the Grönroos service quality model can be used by researchers due to its holistic view of the quality of service.

GİRİŞ

Hizmet sektörü her geçen gün büyümekte ve hızla gelişmektedir. Teknolojide ve sosyal yaşamda meydana gelen değişimler hizmet sektöründen pay alan işletmeler arasındaki rekabeti artırmaktadır. Hizmet sektöründe işletmelerin sürdürülebilirliği müşteri odaklı olmanın yanında, standartlara uygun güvenceli mal ve hizmet üretmekten geçmektedir. Başka bir ifadeyle, müşteri odaklılık ve güvence altına alınmış standartlarla uyumlu üretim yaklaşımı kaliteyi getir-

mektedir. Bugünlerde kalite; işletmelerin sadece kârlılıklarını artırmaları için değil, aynı zamanda rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunluluk haline gelmiştir. Rekabetle birlikte müşterilerin üretilen mal ve hizmetler konusunda beklentileri artmaktadır. Müşteriler zor beğenen ve kolay memnun olmayan bir profile dönüşürken, kaliteye daha fazla önem vermektedir. Turizm endüstrisindeki müşteri beklentileri de hızla değişmekte ve kalite sistemleri ivme kazanmaktadır. Bilindiği gibi otel işletmeleri tu-

rizm sektörünün en önemli aktörlerinden biridir. Otel işletmeleri yapısı itibariyle emek yoğun işletmeler olup hizmet kalitesinde personel ve müşteri arasındaki etkileşim son derece önemlidir. Yöneticiler, müşteri odaklı stratejiler uygulayarak, müşteri ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve kaliteli hizmetler sunmak için yeni teknolojik gelişmeleri ve değişiklikleri yakından izlemek zordur.

Hizmet kalitesinin niteliğini ölçmede alanyazında ve sektörde karşılığı olan birçok model bulunmaktadır. SERVQUAL modeli bunlardan en fazla kabul görenidir. Bu model, müşterinin hizmet sonrası tatminini ve memnuniyetsizliğini ortaya koymaktadır. Ancak hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerinde direkt etkisi bulunmamaktadır. Hizmet kalitesinin yükselmesi müşteri memnuniyetini de aynı ölçüde yükseltmeyebilir. Örneğin, yüksek kaliteli bir hizmetin fiyatı yüksekse müşteri memnuniyeti sağlanamayabilir. Aynı şekilde, düşük kaliteli fakat ucuz bir hizmet müşterileri daha çok tatmin edebilir (Tütüncü 2013).

Grönroos hizmet kalitesi modeli, turizm sektöründe uygulama alanı bulmamış gibi görünse de sektörün, teknik, sosyal ve algı konularındaki ihtiyaçlarına cevap veren farklı araştırmalara konu olduğu görülmektedir. Bu çalışmada bu konuların söz konusu model bağlamında bütüncül olarak ele alınması planlanmaktadır. Bu amaçla, çalışmada otelcilik alanyazınında yer alan kalite ile ilgili araştırmalar bu modelin öngördüğü boyutlar kapsamında değerlendirilecektir. Alanyazın üzerinden yapılacak değerlendirmelerde ise Gömülü Teori'den yararlanılacaktır.

HİZMET KALİTESİ MODELLERİ

19. yüzyılda modern endüstriyel sistemin doğmasıyla el emeği yerini çok daha hızlı ve ucuz üreten makinelerle bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde kalite, değişik yaklaşımların etkisi altında kalmıştır. Teknolojide yaşanan gelişmeler, ürün kalitesinin giderek artması ve buna yönelik çalışmalarla 1946 yılında Amerikan Kalite Kontrol Derneği (ASQC) kurulmuştur. Üretim ve yönetim anlayışındaki değişim, toplumun sosyal refah düzeyindeki artış

ve teknolojik gelişmeler kalite uygulamalarını da etkilemiştir. Hizmet kalitesinin ölçülmesine olan ilgi 1970'lerde hizmet endüstrisinin ekonominin diğer sektörlerini geçmeye başlamasıyla hızla artmıştır (Johns vd. 1997).

Hizmetlerle ilgili çalışmalar incelendiğinde çoğu çalışmanın hizmet sağlayanın bakış açısıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. 1980'lerde pazarlamacılar tarafından somut ürünlerde kalite tanımı ve ölçümleri yapılmış olsa da hizmetlerdeki kalite yeterince tanımlanmamış ve araştırılmamıştır (Taşçı ve Çabuk 2013). Grönroos (1982), hizmet kalitesi modelinde, başlangıç noktası olarak müşterilerin hizmet kalitesini nasıl algıladıkları sorusunu ele almıştır. Böylelikle, bu sorunun cevabının hizmet kalitesi bileşenlerini ortaya çıkaracağını ve oluşturulan hizmet yönelimli kavramların ve modellerin daha başarılı sonuçlar vereceğini belirtmiştir. Grönroos, hizmet kalitesi modelini geliştirirken, Swan ve Combs'un (1976) ürün performansı ve müşteri tatminiyle ilgili çalışmalarından etkilenmiştir. Yazarlara göre algılanan ürün performansı ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki ürünün kalitesi (instrumental quality) diğeri etkileyici kalitedir (expressive quality). Grönroos, bu bakış açısının hizmetler açısından geçerli olabileceğini düşünmüştür.

Hizmet kalitesi boyutları üzerindeki çağdaş tartışmalar Avrupalı bilim adamları tarafından başlatılmıştır. Lehtinen ve Lehtinen (1982) hizmet kalitesini; fiziksel kalite, etkileşim kalitesi ve kurumsal (imaj) kalite şeklinde tanımlamıştır. Fiziksel kalite, hizmetin somut yönleriyle ilgilidir. Etkileşim kalitesi, müşteri ve bir hizmet sağlayıcı arasındaki iki yönlü etkileşim anlamına gelir. Kurumsal kalite, mevcut ve potansiyel müşteriler tarafından hizmet sağlayıcıya atfedilen imaj anlamına gelir. Hizmet kalitesinin teknik kalite ve fonksiyonel kaliteden oluşan iki boyutu vardır. Grönroos (1982), kurumsal imajın hizmet kalitesinde önemli bir bileşen olduğunu belirtmiştir. Böylece, imaj hizmet algı sürecinin dinamik yönü olarak kabul edilmiştir ve algılanan hizmet kalitesi modelinde önemli bileşen olarak tanıtılmıştır. Swartz ve Brown (1989), çalışmalarında Lehtinen ve Lehtinen (1982), Grönroos (1982) ve Parasuraman vd. (1985) hizmet kalitesinin boyut-

larını “ne” ve “nasıl” olarak sınıflandırılmıştır. Rust ve Oliver (1994) tarafından; müşteri-çalışan etkileşimi, hizmet ortamı, sonuç (teknik kalite) boyutlarını içeren üç bileşenli hizmet kalitesi modeli önerilmiştir.

Parasuraman vd. (1985), hizmet kalitesinin hizmetin sonucunu değil, aynı zamanda sunum sürecinin değerlendirmelerini içerdiğini iddia etmiştir ve “Fark Modeli”ni geliştirmiştir. SERVQUAL olarak adlandırdıkları hizmet kalitesi ölçüm aracı hizmet kalitesini beklenti ve algı arasındaki farkı ölçmektedir. SERVQUAL modeli hizmetin algılanan düzeyi ve müşteri algılarının beklenen düzeyi arasındaki fark olarak hizmet kalitesine temel oluşturmuştur. Bu ölçek daha sonra SERVPERF (Cronin ve Taylor 1992), LODGSERV (Knutson vd. 1990), DINESERV (Stevens vd. 1995) ve HOLSAT (Tribe ve Snaith 1998) ölçeklerine de temel oluşturmuştur. Hizmetin çevresini ortam, tasarım ve sosyal faktörlerden oluştuğunu belirten Brady ve Cronin (2001), ilk hizmet kalitesi ölçeğinden etkilenmiştir.

Kalite ile ilgili ortaya konulan bir başka ortak fikir ise fonksiyonel kaliteye odaklanmanın Amerikan bakış açısını; teknik kalite ve imaja odaklanmanın Avrupa bakış açısını temsil ettiği şeklindedir (Kang ve James 2004). Bu kapsamda, Vargo ve Lusch’un (2004) hizmet odaklı mantık kavramını ortaya koyduğuna da dikkat çekmek gerekmektedir. Burada, mallar ve hizmetler, ürünlerin alternatif biçimleri olarak görülmemekte, doğrudan hizmet sunumunda alternatif araçlar olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Toplam Kalite Yönetimi (TKY) çalışmalarının da otelcilik alanyazınında sıklıkla ele alındığı görülmüştür. Bilindiği gibi TKY ürünün kalitesini kontrol etmekten ziyade, ürünü ortaya çıkaran üretim sürecinin gelişimiyle ve yönetim sisteminin kalitesiyle ilgilidir. TKY’de kurum ya da kuruluşun tüm kaynaklarının (insan, teknoloji, bilgi, malzeme, finans) ve tüm faaliyetlerinin, topluma olumlu katkılarda bulunacak şekilde yönlendirilmesi amaçlanmaktadır (Kovancı 2003). TKY, kalitenin işletme içinde başarıyla yürütülebilmesine zemin hazırlayan bir dizi ilkenin yer aldığı yöntemler bütünüdür. Bu açıdan değerlendirildiğinde, TKY bir kalite modeli ya da tekniği değildir. Bu nedenle, bu ko-

nudaki araştırmalar çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır.

GRÖNROOS HİZMET KALİTESİ

Hizmet kalitesi alanında ilk hizmet kalitesi modeli Grönroos tarafından sunulmuş ve hizmet kalitesinin teknik, fonksiyonel ve imaj olarak üç boyutta değerlendirilmesini önermiştir. Hizmet sunum sürecinin teknik sonuçları tüketicinin hizmet işletmesiyle etkileşimleri sonucunda ne aldığıyla ilgilidir ve teknik kalite boyutu olarak açıklanır. Ancak tüketici sadece hizmet sunumunun sonucunda ne aldığıyla ilgilenmemekte, hizmet süreciyle de ilgilenmektedir. Fonksiyonel kalite, tüketicinin aldığı hizmeti değerlendirmesinde oldukça önemlidir. Teknik kalite müşterinin *ne* aldığı; fonksiyonel kalite ise tüketicinin hizmeti *nasıl* aldığı sorusunun cevabıdır (Grönroos 1984). Fonksiyonel kalite objektif olarak değerlendirilmemekte ve subjektif olarak algılanmaktadır. İmaj ise hizmetin teknik ve fonksiyonel kalitesi sonucunda oluşmaktadır. Hizmet tüketimi sonucunda algılanan kalite hizmet niteliğiyle sınırlı kalırsa, algılanan hizmet ve beklenen hizmet arasındaki aralık büyüyecek ve tüketicide hayal kırıklığı oluşarak imaj kaybına neden olabilecektir. Eğer bir hizmet firması, tüketicilerin zihninde pozitif bir imaja sahipse küçük hatalar unutulacak, hataların yinelenmesi durumunda imaj zarar görecektir. İmaj, tüketicinin kalite algısında süzgeç olarak görülebilir (Grönroos 1990).

Teknik kalite, müşterinin hizmetten elde ettiği faydalarla ilgilidir. Fonksiyonel kalite, müşterinin teknik kaliteyle ilgili sonucu nasıl aldığıdır. İmaj ise gelenek, ideoloji, iletişim ve halkla ilişkiler gibi faktörlerden etkilenen teknik ve fonksiyonel hizmet kalitesinin sonucunda oluşur (Grönroos 2001). Çıktının teknik kalitesinin ne olduğu ve sürecin fonksiyonel kalitesinin nasıl olduğunun belirlenmesi sonucu elde edilen bulgular işletmenin imajını etkilemekte, işletmenin imajı da toplam kaliteyi etkilemektedir. Araştırmalar, fonksiyonel kalitenin yüksek olmasının teknik kalitedeki performans düşüklüğünü telafi edebileceğini göstermektedir. Hizmetin teknik kalitesi uygun düzeyde, ancak fonksiyonel kalite yetersiz düzeyde ise müşteride tatminsiz-

lik hâkim olacaktır. Bu model hizmet işletmelerinin çeşitli işlevlerinin kalite üzerindeki etkisini ve kalite boyutlarıyla işletme işlevlerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. İşletme imajı, müşterilerin bir işletmeyi nasıl algıladıklarını belirtmektedir. İşletme, sunduğu hizmetlerle simgelendiğine göre, işletme imajı söz konusu işletmenin teknik ve fonksiyonel kalitesi sonucunda oluşmaktadır (Acar Gürel 2010; Taşçı ve Çabuk 2013).

Fonksiyonel kalitede, müşterilerle bağlantı kuran personel de büyük öneme sahiptir. Fonksiyonel kalite, personelin tutumu, davranışları, kendi aralarındaki ilişkileri, müşteriyle ilişkileri, görünüşü ve hizmete yatkınlığı gibi unsurlardan oluşmaktadır. Grönroos kalite modelinde hizmetin kendisi teknik kaliteyi oluştururken, fonksiyonel kalite personelin tutum ve davranışlarından oluşmaktadır. Tüketicilerin işletmeyle ilgili algıları farklı bir boyut olarak, imaj şeklinde ortaya çıkmaktadır. Turizm sektöründe insan ve insan ilişkilerinin önemli olduğu göz önüne alındığında, bu kalite modelinin diğer modellerden daha fazla kullanılmış olması beklentisi ortaya çıkmıştır. Bu soruya bağlı olarak, çalışmanın turizm alanyazını üzerinden yürütülmesine karar verilmiştir.

YÖNTEM

Çalışmada Gömülü Teori'den yararlanılmıştır. Gömülü teoride, araştırma süreci içinde verilerin sistematik bir şekilde toplanarak analiz edilmesi yoluyla yeni bir teoriye ulaşması hedeflenir. Araştırmada önceden belirlenmiş bir teoriyi test etmek yerine teorilerden toplanan sonuçlara dayanarak sonuca gitmek esastır. Bu yöntemde, verilerin analizi açık, eksenel ve seçici kodlamalar kapsamında gerçekleştirilmektedir (Strauss ve Corbin 1998).

Çalışmada teknik kalite, fonksiyonel kalite ve imaj kalitesiyle ilişkili olan; 1996 ve 2015 yılları arasında gerçekleştirilen 35 makale ve tez incelenmiştir. Teknik kalite, hizmet sunumu sonucunda ne alındığıyla ilişkilidir. Teknik kaliteyle ilgili incelemelerde kalite yönetim standartlarıyla ilgili çalışmalar incelenmiştir. Kalite yönetim standartlarıyla ilgili çalışmalar, ürün ve hizmet kalitesini garantilemesi, hizmet sunum sürecine

rehberlik etmesi, çalışanların eğitim sürecinde etkili olması, olumlu imaj sağlaması ve çalışanların davranış ve tutumlarını etkilemesi gibi özellikleri nedeniyle teknik kalite kapsamında ele alınmıştır. Yapılan incelemelerde, hizmet sunum sürecinin nasıl gerçekleştiğini inceleyen çalışmaların çoğunlukla SERVQUAL modeliyle açıklandığı belirlenmiştir. Fonksiyonel kalite, hizmet sunum sürecinin nasıl gerçekleştiğiyle ilgilidir. Bu nedenle, fonksiyonel kalite kapsamında SERVQUAL modeliyle ilgili çalışmalar incelenmiştir. İmaj algısı ise teknik kalite ve fonksiyonel kalite sonucu oluşmaktadır. İmaj algısını etkileyen unsurlar olan personel, atmosfer ve fiziksel unsurlara yönelik çalışmalar da incelenmiştir. İmajla ilgili çalışmalar, teknik kaliteyle ve fonksiyonel kaliteyle ilgili çıktılar temel alınarak değerlendirilmiştir.

Öncelikle, gömülü teorinin ilk aşaması olan *açık kodlamalar* yapılmıştır. Bu süreçte, ilk olarak alanyazın taramalarında elde edilen bilgiler ayrıntılı bir biçimde incelenerek araştırmanın amacına uygun kelimeler belirlenmiştir. İkinci aşamada *eksenel kodlamalar* yapılmıştır. Bu süreçte, benzer kelimeler sözcük ve sözcük grubu olarak bir araya toplanarak kodlanmıştır. Kodlamada, benzer özelliklere sahip verilerin aynı kodu almasına dikkat edilmiştir. Bu aşamada, benzer olarak kodlanan gruplar incelenmiş ve 12 kategori altında toplandığı görülmüştür. Bu kategoriler; kalite standartları, kalite sistemleri, fiziksel özellikler, çekicilik unsurları (teknik kalite); performans, personel davranışı, yeterlilik, empati (fonksiyonel kalite); imaj, karşılık verebilmek, erişilebilirlik ve müşteri algıları ise imaj kategorisi altında toplanarak açık kodlama aşaması tamamlanmıştır. Gömülü teorinin son aşaması olan *seçici kodlama* sürecinde ise kategoriler, alt kategoriler ve boyutlar arasında ilişki kurulmuştur. Bu kapsamda yapılan değerlendirmeler sonucunda; "standartlaştırmanın rolü" ve "etkileşimin önemi" şeklinde iki ana kategori belirlenmiştir. Bu değerlendirmeler yaklaşık üç aylık sürede ve manuel olarak yapılmıştır.

Açık Kodlama Sonuçları

Açık kodlamaların değerlendirilmesi sonucunda üç temel başlığa ulaşılmıştır. Bu başlıklarla ilgili detaylı bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

Otel İşletmelerinde Teknik Kalite

Hizmetlerin soyut yapısı, hizmetin satın alma öncesinde, esnasında ve sonrasında değerlendirirken tatmin düzeyini belirlemede genellikle fiziksel ortama ve somut ipuçlarına göre davranılmaktadır (Öztürk 2012). Hizmet sunum sürecinin teknik sonuçları tüketicinin hizmet işlemleriyle etkileşimleri sonucunda ne aldığıdır ve teknik kalite olarak açıklanmaktadır. Müşteriler fiziksel bir ürünü tüketirken ürünün kendisini kullanmakta ve üretim işleminin sonucu tüketmektedir. Teknik kalite müşterilerin hizmet sağlayıcısıyla olan etkileşimleri sırasında karşılaştığı hizmetin ölçülebilir yönünü ve etkileşim sonucunda gerçekte ne aldığı ifade etmektedir. Fiziksel ürünlerin kalite boyutları müşteriye ulaşmadan önce denetlenebilir. Bir otel işletmesinde verilen hizmetin teknik kalitesi denildiğinde ilk akla gelen müşterinin yararlandığı oda, banyo, havuz vb. alanların somut özellikleridir (Reichel vd. 2000).

Otel işletmeleri somut özellikleri belirli standartlar kapsamında oluşturmaktadırlar. Standartların otel işletmelerinde uygulanması kaliteyle ilgilidir. Otel işletmeleri açısından teknik kalite otel işletmesinin sahip olduğu kalite yönetim sistemleridir ve belirlenen özellikleri karşılama olarak bilinir (Oral 2005). Ancak, hizmet sunum sürecinde insan unsurunun varlığı hizmetlerin standartlaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Kalite yönetim sistemleri, soyut olan ve bir süreç olma özelliği taşıyan hizmetleri somut unsurlarla standartlaştırmaktadır. Bununla birlikte, hizmetin müşteriye sorunsuz bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır (Vargo ve Lusch 2004).

Kalite standartlarının işletme performansı üzerinde olumlu etkisinin olduğu yapılan araştırmalarca desteklenmektedir. Gök'ün (2009) çalışmasında ISO 22000 belgesine sahip olan işletmelerin olmayanlara göre yiyecek üretim sürecinde gıda güvenliği uygulamalarını daha iyi yerine getirdikleri tespit edilmiştir. Tari vd.'nin (2009) araştırmasında, sertifikalı otellerin sertifikalar sayesinde anahtar faktörleri daha iyi geliştirdikleri ve daha iyi performansla sahip oldukları belirlenmiştir. Zeng vd. (2010) çalışmasında hizmet sektöründe uygulanan çevre uygulamalarının,

belirli kıt kaynakların daha rasyonel kullanımı yoluyla işletme giderlerini azalttığını savunmaktadır. Ayrıca, ISO 9001 uygulamalarının verimlilik ve müşteri memnuniyetini artırdığı belirlenmiştir. Almeida vd.'nin (2011) çalışmasında sertifikalı yönetim sistemlerinin İspanya'daki otel işletmelerinin işleyişinde önemli etkisinin olduğu, yönetim, rekabet ve sürekli gelişme konularında işletmelere avantaj sağladığı tespit edilmiştir. Kamar'ın (2013) çalışmasında da kalite ve çevre yönetim sistemlerinin otellerin finansal performansı üzerinde olumlu etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Dragicevic'in (2013) araştırmasında otellerde ISO yönetim sistemi standartlarının operasyon, pazarlama, finans ve insan kaynakları gibi yönetsel performansı geliştirdiği tespit edilmiştir.

Otel İşletmelerinde Fonksiyonel Kalite

Grönroos (1984), teknik kalitenin gerekli olduğunu ancak hizmet kalitesinin yüksek seviyedeki koşulları için yeterli olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, fonksiyonel kalite yeterli standartları sağladığı için daha önemlidir. Fonksiyonel kalite; yaşanan kalitenin bir diğer parçası olup, hizmetin nasıl sunulduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, hizmetin sunumu sırasında ortaya çıkan etkileşimi (müşteri-personel) müşterilerin nasıl algıladığıyla ilgilidir (Brady ve Cronin 2001). Örneğin, otele gelen müşterilerin çalışanlar tarafından karşılanması, arabasının park edilmesi, bagajının alınması, giriş işleminden sonra odasına çıkarılması sırasında personel ve müşteri arasında etkileşim yaşanır. Bu etkileşimin nasıl gerçekleştiği fonksiyonel kaliteyle ilgilidir. Fonksiyonel kalitenin ön büro personeliyle başlayan, garsonlar, kapıcı, kat hizmetlisi ve diğer personel de dâhil olmak üzere birçok deneyime dayanarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Reichel vd. 2000).

Hizmet kalitesi araştırmalarında daha çok SERVQUAL üzerinde ve sonuç olarak fonksiyonel kalite üzerinde durulmaktadır. Otel işletmelerinde fonksiyonel kaliteyle ilgili çalışmalar incelendiğinde fonksiyonel kalitenin farklı değişkenler kapsamında ele alındığı dikkat çekmektedir. Hartline ve Jones'in (1996) çalışmasında otel

işletmelerinde ön büro ve oda servisi çalışanlarının davranışlarının algılanan değer üzerinde etkili olduğu görülürken, kat hizmetleri, ön büro ve park hizmetleri çalışanlarının davranışlarının hizmet kalitesi algısını etkilediğini belirlenmiştir. Min ve Min (1997) tarafından Kore'nin lüks otellerini oluşturan Intercontinental, Chosun, Hilton, Shilla, Hyatt ve Lotte'nin kat hizmetleri ve ön büro kalitesini değerlendirmek için yapılan çalışmada; temizlik, konfor, giriş-çıkış çabukluğu, şikâyetleri ele alma, rehberlik, sportif ve rekreasyon faaliyetlerinin kalitesi ve yeterliliği vb. kriterler göz önüne alındığında Hyatt, en iyi otel seçilmiştir.

Hizmetlerin kaliteli olarak algılanmasında satıcı ve alıcının birbiriyle etkileşimi ve uyumlu bağlantının rolü büyüktür. İşletmenin iş görenleri, hizmetin ulaştırılması sürecinde müşteriye fiziksel unsurların varlığı ve hizmetin yapısına ilişkin bilgiler vermektedir. Bunun yanında, bu kişiler giyimi, kişisel görünümü, davranışları ve tutumlarıyla müşterilerin hizmet algısını etkilemektedir (Öztürk 2012). Carneiro ve Costa'nın (2001) çalışmasında müşterilerin hizmet kalitesi algılamalarında çalışanların etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fiziksel unsurların hizmet kalitesi algısı üzerinde etkili olduğu bazı çalışmalarda belirtilmektedir. Reimer ve Kuehn'in (2005) çalışmasında, fiziksel özelliklerin algılanan hizmet kalitesinde daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Akbaba'nın (2006) çalışmasında hizmet kalitesinin algılanmasında fiziksel unsurlar en önemli boyut olarak öne çıkmıştır. Yılmaz'ın (2009) çalışmasında ise hizmet kalitesi performansında empati en önemli unsur olarak öne çıkarken fiziksel unsurlar en düşük orana sahip unsur olarak belirlenmiştir. Chen ve Hu (2013) araştırmasında fiziksel unsurlara ilişkin kalite algılarının müşteri sadakati üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Otel İşletmelerinde İmaj ve Kalite

Hizmet algı sürecinin dinamik yönü imaj olarak kabul edilmiştir ve algılanan hizmet kalitesi modelinde önemli bir bileşen olarak tanıtılmıştır. İmaj, gerçeğin görsel sunumudur. Başka bir anlatımla çeşitli kanallardan, ilişkilere, kültürel

atmosferden, önyargılara kadar oluşan bilgi ve çıktılar değerlendirilmesidir. İmajın birçok açıdan işletmenin müşteri algısı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Olumlu ve iyi bilinen imaj işletmeler için önemli bir varlıktır ve tüketici açısından filtre olarak görülebilir (Kang ve James 2004). Müşteri, teknik ve fonksiyonel hizmet kalitesi esnasında beklenti ve deneyim geliştirdiğinde, algılanan hizmet kalitesinin sonuçları imajı değiştirmektedir. Algılanan hizmet kalitesi imajı karşılıyorsa imaj olumludur. İmajın çalışanlar üzerinde de etkisi bulunmaktadır. İmaj, çalışan ve işverenin şirkete yönelik geliştirdiği tutumunu etkileyebilmektedir. Öte yandan, olumlu bir imaj alanında iyi olan çalışanları işletmeye çekebilmektedir (Grönroos 1990). İşletmelerin ya da kurumların imajı, maddi olmayan gizli varlıkları olup üretilen ürünleri ve hizmetleri, kaliteyi, işçi-işveren ilişkilerini, çevre ilişkilerini ve duyarlılığı kapsar (Kang ve James 2004).

Andreassen ve Lindestad'in (1998) çalışmasında, müşteri memnuniyetiyle müşteri sadakati arasındaki ilişkide, algılanan değer dışındaki tüm sonuçlarda imajın olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Kurumsal imaja sırasıyla en fazla etki eden değişkenler, algılanan kalite, sadakat ve müşteri memnuniyetidir. İbicioğlu ve Avcı'nın (2003) çalışmasında ise konaklama işletmelerinin kurumsal imajın oluşumuna yardımcı olan fiziksel unsurların yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedeni olarak turizm sektörünün genç ve işletmelerin küçük ölçekli olması gösterilmektedir. Nguyen (2006), konaklama hizmetlerinde müşteriler tarafından algılanan kurumsal imajın hizmet çalışanlarıyla hizmet alanı üzerindeki etkisini anlamak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, ambiyans, dış düzen, iç düzen ve konumun önemli olduğu belirlenmiştir. Kandampully vd.'nin (2011) imaj ve hizmet kalitesi algısı ve sadakat düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmasında, kurumsal imajın hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyetinin her ikisini etkilediği belirlenmiştir. Milfelner vd. (2011) ise otel misafirlerinin değer algılarını, algılanan hizmet kalitesi ve imajdan oluşan iki öncüle dayandırmaktadır. Yazar, her iki yapının algılanan değer üzerinde olumlu etkisinin bulunduğunu ileri sürmektedir. Çevre yönetimi, otellerin sek-

törde ekolojik özellikleri yönüyle rekabetçi argüman haline getirmektedir. Bu durum "yeşil" müşteriler tarafından takdiri ve çevreye duyarlı tüketicilerin talebini artırmakta ve bu sayede oteller daha iyi bir ekolojik ün kazanmaktadır (Miles ve Covin 2000). Femenias vd.'nin (2015) çalışmasında çevre yönetimi uygulamalarının çalışanların performansını arttırdığı ve müşterilerin işletme imajıyla ilgili bakış açısını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eksenel ve Seçici Kodlama Sonuçları

Alanyazın incelemeleri sonucunda elde edilen bilgilerin belirli kategoriler altında yer almasında ilişkili kavramların seçimi ve kategorize edilmesi işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde, "Standartlaştırmanın Rolü" ve "Etkileşimin Önemi" başlıklı iki kategori elde edilmiştir.

Standartlaştırmanın Rolü

Otel işletmelerinde uygulanan kalite yönetim sistemleri ve standartların otellere yarar sağladığı görülmektedir. İşletme yöneticilerinin kalite yönetim standartlarını uygulama amaçları farklılık göstermektedir. Standartlarla ilgili çalışmalara göre ISO 9001 kalite yönetim standardı ve çevre yönetimi uygulayan otellerde, maliyetlerin azaltıldığı, kaynakların doğru kullanıldığı, prosedürlerin iyileştirildiği, takım çalışmasının geliştiği ve iletişimin etkinleştiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca, çevre yönetimi uygulayan otel işletmelerinin çevreye duyarlı kişiler üzerinde olumlu imaj oluşturmaktadır. Oluşturulan bu imaj doğrultusunda yeşil müşteri olarak nitelendirilen müşteri grubu çevre yönetimi uygulayan otelleri tercih etmektedir. Başka bir ifadeyle, standartlar bir pazarlama aracı olarak sunulmaktadır. Otel işletmelerinin kalite yönetim sistemlerini prestij sağlamak için uyguladıkları da ortaya çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Standartların hizmetin sunum sürecinde ne sunulacağı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Standartların sağladığı yararlar otel işletmesindeki hizmetin kalitesini etkilemekle birlikte müşteri algısını da etkilemektedir. Standartların uygulanması sonucu takım çalışması ve iletişimin

etkin bir şekilde sağlanması hizmet sunum sürecini etkilemektedir. İyi bir takım çalışması ve takım çalışanlarının birbiriyle olan etkili iletişimi hizmet sunumunun sorunsuz bir şekilde iletilmesine yön vermektedir. Hizmet sunum süreci sorunsuz bir şekilde gerçekleştiğinde müşteri memnuniyeti sağlanmakta ve beraberinde olumlu imaj oluşturmaktadır.

Etkileşimin Önemi

Müşteri etkileşimi hizmet sektöründeki en önemli faktörlerden biridir. Algılanan hizmet kalitesi kişiden kişiye değişmekte, tüketiciler tarafından tanımlanmakta ve değerlendirilmektedir. Hizmet sunum sürecinde, hizmet sağlayıcı ve alıcı arasında etkileşim söz konusudur. Hizmet kalitesiyle ilgili çalışmalar incelendiğinde otel işletmelerinde etkileşimi meydana getiren unsurların fiziksel çevre ve personel olduğu görülmektedir. Fiziksel çevre ve personel müşterilerin kalite algısını etkilemektedir. Odanın görünümü ve sunulan hizmet farklı şekillerde algılanabilmektedir. Dolayısıyla, otel işletmelerinde personel davranışlarının ve tutumlarının algılanan kalite üzerinde önemli etkisinin olduğu söylenebilir. Çünkü müşteriler hizmeti aldıkları etkileşime göre değerlendirmektedir. Etkileşimin olumlu ya da olumsuz olması işletme hakkında algıyı oluşturmaktadır. Bu çıktının sonucunda ise imaj oluşmaktadır. İmaj, otel işletmelerinin sunduğu hizmetin sonuçlarını ortaya koymaktadır. Etkileşim ne kadar iyi olursa imaj da olumlu olacaktır. Etkileşim, algılanan hizmet kalitesi yani imaj konumunda önemli bir değişken olarak öne çıkmaktadır.

Kaliteyle ilgili çalışmalar değerlendirildiğinde, kalite standartlarıyla ilgili teknik kalite (ne) ve fonksiyonel kalite (nasıl) ile ilgili unsurlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, müşterilerin algılamalarıyla ilgili geri bildirimlerin de kalitenin geliştirilmesinde önemsendiği dikkat çekmektedir. Buradan hareketle, kalite boyutlarının aslında üç vazgeçilmezi olduğu görülmektedir. Bunlar, teknik kalite, fonksiyonel kalite ve imajdır. Bu üç boyut ise yalnızca Grönroos Hizmet Kalitesi Modeli'nde mevcuttur.

SONUÇ

Alanyazında hizmet kalitesini geliştirmek için oluşturulmuş çeşitli modellerin bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Grönroos Kalite Modeli, otel işletmeleri alanyazını üzerinden Gömülü Teori kapsamında değerlendirmiştir. Analizler; otel işletmeleri kapsamında konu ile ilgili çalışmaların *kalite yönetim standartları, fonksiyonel kalite, imaj ve kalite (müşteri)* alanlarında toplandığını göstermektedir. Ayrıca, hizmet kalitesi ve kalite algısını etkileyen pek çok alt değişkenin olduğu belirlenmiştir. Bu değişkenler iki ana kategori altında bir araya getirilmiştir: *Standartlaştırmanın Rolü ve Etkileşimi Önemi*.

Bu bağlamda yapılan incelemelerde, kalite yönetim standartlarının otel performansı üzerinde olumlu etkisinin olduğu birçok çalışmada ortaya koyulmuştur. Kalite yönetim standartları bir sistem oluşturmakta, oluşan bu sistem hizmet sunan kişinin otel müşterisine iletilen hizmet sunum sürecini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Çevre yönetim sistemi uygulayan oteller çevreye duyarlı olan müşteri kesimini hedef kitle olarak belirlemekte ve bu yönde faaliyetler gerçekleştirmektedir. Otel işletmelerinde, kalite yönetim standartları bir üretim ya da sunum aracı olarak kullanıldığı gibi pazarlamada bir üstünlük aracı olarak da kullanılmaktadır.

Etkileşim kapsamında ise araştırmalarda ağırlıklı olarak fiziksel özellikler ve personel ile ilgili konuların yer aldığı görülmüştür. Hizmet kalitesi algısında olumlu bir imaj oluşturmak, ağırlıklı olarak bu etkileşime bağlı olduğundan, bu konu öncelikli olarak ele alınması beklenen bir sonuçtur. Müşteriye verilen hizmetin nasıl algılandığının yanında, çalışan personelin ve otelin sahip olduğu çekiciliklerin de önemli olduğu belirlenen çıktılar arasındadır. İmaj, otel işletmelerinin devamlılığını sağlamasında ve hizmet kalitesi algısında önemli bir bileşendir. Algılanan imajın olumlu veya olumsuz sonuçlarının işletmelerin ileride sunacakları hizmet kalitesi gelişiminde etkili olabileceği yolundaki bulgular da mevcuttur. Elde edilen bu çıktılar neticesinde, otel işletmelerinde fonksiyonel kaliteyle ilgili çalışmaların önemli olduğu ve personelin sürekli geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Otel işletmelerinde hizmet kalitesi Grönroos Modeli kapsamında değerlendirildiğinde, modelin boyutlarından biri olan teknik kalitenin daha çok ölçek geliştirme araştırmaları kapsamında incelendiği görülmüştür. Teknik kalite boyutu, ilgili standartların mevcudiyeti ve uygunluk yönleriyle ele alınmıştır. Ayrıca, kalite yönetim sistemleriyle ilgili çalışmaların, işletme odaklı gerçekleştirildiği ve kalite standartlarının işletmeye sağladığı faydalar üzerine yoğunlaşıldığı da dikkat çeken konular arasındadır.

Fonksiyonel kaliteyle ilgili çalışmaların ise SERVQUAL modeli kapsamında gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Burada, hizmet sunum sürecinin nasıl olduğuyla ilgili çalışmalar nicelik olarak ön plana çıkmakta ve içerik olarak bu ölçeğin boyutları fonksiyonel kalite unsurları olarak açıklanmaktadır. Yapılan değerlendirmelerde SERVQUAL modeli hizmet kalitesi ölçümünde en çok kullanılan model olarak belirlenmiştir. Ancak hizmet kalitesi boyutlarının içeriği ve niteliği hakkında genel bir yargı bulunmamaktadır. Grönroos modeli bu bağlamda içerdiği boyutlar sayesinde hizmet kalitesiyle ilgili yapılacak çalışmalarda daha kapsamlı sonuçlara ulaşılabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bu model, teknik ve fonksiyonel kalite gibi içsel kalite boyutlarının yanında, imaj gibi tamamen müşterilerin görüşlerine dayalı kalite algısını da sunmaktadır. Dolayısıyla, hizmet kalitesiyle ilgili çalışma yapacak araştırmacılara, kalite boyutlarını tek bir model ve tüm taraflar bağlamında değerlendirebilen Grönroos modeli ile ele almaları önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar Gürel, D. (2010). Hizmet Tasarım Sürecinde Katılımcılık: Bir Otel İşletmesi Örneği. (*Basılmamış Doktora Tezi*). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaba, A. (2006). Measuring Service Quality in The Hotel Industry: A Study in a Business Hotel in Turkey, *International Journal of Hospitality Management*, 25 (2): 170-92.
- Almeida, A., Maria, D. M., Rodriguez, A. ve Miguel, J. (2011). Organisational Behaviour and Strategies in The Adoption of Certified Management Systems: An Analysis of The Spanish Hotel Industry, *Journal of Cleaner Production*, 19 (13): 1455-1463.
- Andreassen, T. W. ve Lindestad, B. (1998). Customer Loyalty and Complex Services: The Impact of Corporate Image on Quality, Customer Satisfaction and Loyalty for Customers with Varying Degrees of Service Expertise, *International Journal of Service Industry Management*, 9 (1): 7-23.

- Brady, M. K. ve Cronin, J. J. Jr. (2001). Some New Thoughts on Conceptualizing Perceived Service Quality: A Hierarchical Approach, *Journal of Marketing*, 65 (3): 34-49.
- Carneiro, M. J. ve Costa, C. (2001). The Influence of Service Quality on The Positioning of Five Star Hotels-The Case of The Lisbon Area, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 1 (4): 1-19.
- Chen, P.T. ve Hu, H.H.S. (2013). The Mediating Role of Relational Benefit between Service Quality and Customer Loyalty in Airline Industry, *Total Quality Management & Business Excellence*, 24 (9-10): 1084-1095.
- Cronin, J. J. ve Taylor, S. A. (1992). Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension, *Journal of Marketing*, 56 (3): 55-68.
- Dragicevic, M. (2013). ISO Managing System Standards Implementation and Practice-Croatian Hotels' Managers Point of View, *Business and Management Review*, 2 (12): 1-6.
- Femenías, L. B., Perramon, J. ve Amat, O. (2015). Impact of Quality And Environmental Investment on Business Competitiveness and Profitability: The Case of Travel Agencies, *Total Quality Management & Business Excellence*, 26 (7-8): 840-853.
- Gök, T. (2009). Stratejik Rekabet Üstünlüğü Açısından Konaklama İşletmelerinde ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetim Sisteminin İş Süreçlerine Etkileri: Teori ve Otel İşletmelerinde Uygulamalı Bir Araştırma (*Basılmamış Doktora Tezi*). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Grönroos, C. (1982). *Strategic Management and Marketing in Service Sector*. Cambridge, MA.: Marketing Science Institute.
- Grönroos, C. (1984). A Service Quality Model and Its Marketing Implications, *European Journal of Marketing*, 18 (4): 36-44.
- Grönroos, C. (1990). *Service Management and Marketing*. Lexington: Lexington Books.
- Grönroos, C. (2001). The Perceived Service Quality Concept-A Mistake?, *Managing Service Quality*, 11 (3):150-152.
- Hartline, M. D. ve Jones, K. C. (1996). Employee Performance Cues in a Hotel Service Environment: Influence on Perceived Service Quality, Value and Word-of-Mouth Intentions, *Journal of Business Research*, 35 (3): 207-215.
- İbicioğlu, H. ve Avcı, U. (2003). Turizm İşletmelerinde Kurumsal İmajı Oluşturan Faktörlere ve Kurumsal İletişimin Rolüne Yönelik İnceleme, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (2): 23- 41.
- Johns, N., Lee-Ross, D. ve Ingram, H. (1997). A Study of Service Quality in Small Hotels and Guesthouses, *Progress in Hospitality and Tourism Research*, 3 (4): 351-363.
- Kamar, A. (2013). Do Quality and Environmental Management Systems Help Hotels to Achieve Their Financial Goals?: Evidences from The Egyptian Hotel Industry, *Research Journal of Management Sciences*, 2 (5):6-13.
- Kandampully, J., Juwaheer, T. D. ve Hu, H. H. (2011). The Influence of aHotel Firm's Quality of Service and Image and Its Effect on Tourism Customer Loyalty, *International Journal of Hospitality&Tourism Administration*, 12 (1): 21-42.
- Kang, G. ve James, J. (2004). Service Quality Dimensions: An Examination of Grönroos Service Quality Model, *Managing Service Quality*, 14 (4): 266-277.
- Kovancı, A. (2003). *Toplam Kalite Yönetimi Fakat Nasıl?.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Knutson, B. S., Pete, W. C., Patton, M. ve Yokoyama, F. (1990). Lodgserv: A Service Quality Index for The Lodging Industry, *Hospitality Research Journal*, 14 (2): 277-284.
- Lehtinen, U. ve Lehtinen, J. R. (1982). *Service Quality: A Study of Quality Dimensions*. Helsinki: Service Management Institute. Unpublished Working Paper. Finlandiya OY.
- Miles, M. ve Covin, J. (2000). Environmental Marketing. A Source of Reputational, Competitive and Financial Advantage, *Journal of Business Ethics*, 23 (3): 299-311.
- Milfelner, B., Snoj, B. ve Pisnik-Korda, A. (2011). Measurement of Perceived Quality, Perceived Value, Image and Satisfaction Interrelations of Hotel Services: Comparison of Tourists from Slovenia and Italy, *Drustvena Istrazivanja*, 113 (3): 605-624.
- Min, H. ve Min, H. (1997). Benchmarking The Quality of Hotel Services: Managerial Perspective, *International Journal of Quality And Reliability Management*, 14 (6): 582-97.
- Nguyen, N. (2006). The Collective Impact of Service Workers and Servicescape on The Corporate Image Formation, *International Journal of Hospitality Management*, 25 (2): 227-244.
- Oral, S. (2005). *Otel İşletmeciliği ve Verimlilik Analizleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Öztürk, S. A. (2012). *Hizmet Pazarlaması*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. ve Berry, L.L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research, *Journal of Marketing*, 49 (4): 41-50.
- Reichel A., Lowengart O. ve Milman, A. (2000). Rural Tourism in Israel: Service Quality and Orientation, *Tourism Management*, 21 (5): 451-459.
- Reimer, A. ve Kuehn, R. (2005). The Impact of Servicescape on Quality Perception, *European Journal of Marketing*, 39 (7/8): 785-808.
- Rust, R. T. ve Oliver, R. L. (1994). Service Quality: Insights and Managerial Implications from the Frontier. İçinde R. T. Rust ve R. L. Oliver (Editörler), *Service Quality: New Directions in Theory and Practice* (ss. 1-19). Thousand Oaks: Sage Yayınları.
- Stevens, P., Knutson, B. ve Patton, M. (1995). Dineserv: A Tool for Measuring Service Quality in Restaurants, *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 36 (2): 56-59.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research*. California: Sage Yayınları.
- Swan, J. ve Combs, L. (1976). Product Performance and Consumer Satisfaction: A New Concept, *Journal of Marketing*, 40 (2): 25-33.
- Swartz, T. A. ve Brown, S.W. (1989). Consumer and Provider Expectations and Experiences Evaluating Professional Service Quality, *Journal of The Academy of Marketing Science*, 17 (2): 189.
- Tari, J. J., Claver-Cortes, E., Pereira-Moliner, J. ve Molina Azorín, J. F. (2009). Is It Worthwhile to Be a Quality Certified Hotel? Evidence from Spain, *International Journal of Quality & Reliability Management*, 26 (9): 850-864.

- Taşçı, D. ve Çabuk, S. N. (2013). *Kalite Yönetim Sistemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tribe, J. ve Snaith, T. (1998). From Servqualto Holsat: Holiday Satisfaction in Varadero, Cuba, *Tourism Management*, 19 (1): 25-34.
- Tütüncü, Ö. (2013). Konaklama İşletmelerinde Uluslararası Kalite Yönetim Sistemleri, (Ed. Nazmi Kozak), İçinde: *Konaklama Hizmetlerinde Kalite Yönetimi*, (ss.124-143). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Vargo, S. L. ve Lusch, R. F. (2004). Evolving to a New Dominant Logic for Marketing, *Journal of Marketing*, 68 (1): 1-17.
- Yılmaz, İ. (2009). Measurement of Service Quality in the Hotel Industry, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 20 (2): 375-386.
- Zeng, S. X., Meng, X. H., Yin, H. T., Tam, C. M. ve Sun, L. (2010). Impact of Cleaner Production on Business Performance, *Journal of Cleaner Production*, 18 (10): 975-983.

YAZARLAR

Meryem AKOĞLAN KOZAK:

Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Aydın Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1980). Çukurova Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu'nda akademik hayata başladı (1987). Yüksek lisans derecesini Hacettepe Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (1991), doktora derecesini Gazi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Eğitimi Ana Bilim Dalı'ndan aldı (1996). Doçentlik unvanını Turizm Bilim Dalı'ndan aldı (1999). Profesörlüğe atandı (2005). 1993 yılından bu yana Anadolu Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. Anadolu Üniversitesi'nden önce Meslek Yüksek Okulu'nda sonrasında, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu'nda görev yaptı. 2011 yılından bu yana İşletme Fakültesi Konaklama İşletmeciliği Bölümü'nde görev yapmaktadır. Kat Hizmetleri Yönetimi, İnsan Kaynakları Yönetimi, Genel Turizm, Otel Yönetimi, Turizmde Etik, Özel İlgî Turizmi gibi çok sayıda kitapların yazarı olup, on kitabın da editörüdür. Ayrıca, alanında çok sayıda makalesi ve bildirisi bulunmaktadır.

Birgül AYDIN:

Mustafa Kemal Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2010). Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı (2013). Yüksek lisans eğitimini tamamlayarak Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora Programı'na başladı (2016). Halen aynı kurumda doktora eğitimine devam etmektedir.

Yerel Halkın Turizme Olan Desteği: Türkiye'deki Sakin Şehirler Üzerine Bir Araştırma¹

Local Resident's Tourism Support: A Study on Slow Cities in Turkey

Dönüş ÇİÇEK*, Yaşar SARI**

*Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eskişehir Meslek Yüksekokulu, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: dcicek@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3690-4442

**Prof. Dr., Osmangazi Üniversitesi, Meşelik Yerleşkesi, Turizm Fakültesi, 26480, Eskişehir.

E-posta: ysari@ogu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8841-4424

MAKALE BİLGİLERİ

Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 25 Şubat 2018

Düzeltilme: 11 Nisan 2018

Kabul: 26 Nisan 2018

Anahtar sözcükler: Turizm, Yerel halkın turizm desteği, Sakin şehir.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 25 February 2018

Resubmitted: 11 April 2018

Accepted: 26 April 2018

Key words: Tourism, Residents' attitudes and support, Cittaslow.

ÖZ

Bu makalede, Türkiye'deki sakın şehirlerde yerel halkın turizme ve sakın şehir hareketine yönelik algı ve tutumları ile turizme olan desteği arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmaktadır. Çalışma, sakın şehir uygulamalarındaki aksaklıkların giderilmesinde yerel halkın daha fazla destek olmasına yönelik öneriler geliştirmesi açısından önemlidir. Çalışmanın kapsamını Vize, Taraklı, Yenipazar, Gökçeada, Seferihisar ve Akyaka sakın şehirleri oluşturmaktadır. Araştırma verileri anket tekniği ile toplanmıştır. Anketler, Mart-Temmuz 2017 tarihleri arasında kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 1143 kişiye uygulanmış, 1116 anket analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; yerel halkın sakın şehir algısı ile turizme olan desteği; yaşam kalitesi memnuniyeti ile turizme olan desteği arasında olumlu ilişki olduğu saptanmıştır. Turizmden sağlanan kişisel fayda ile turizmin algılanan olumlu etkileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

ABSTRACT

This article aims to investigate the relationship between the residents' perceptions and attitudes toward tourism development and tourism support. The paper is important due to bringing suggestions devoted to residents' further support in order to eliminate flaws of slow city implementations. The scope of the research includes such slow cities as: Vize, Taraklı, Yenipazar, Gökçeada, Seferihisar and Akyaka. Questionnaire method was used for data collection. Questionnaire form was conducted to 1143 respondents who were chosen with convenience sampling method between March-July 2017. 1116 forms have been analyzed. According to the survey responses, there are positive relationships between residents' perceptions of slow city and tourism support and quality of life and tourism support. There is no statistically significant relationship between personal benefits from tourism and perceived positive effects of tourism.

GİRİŞ

Bir bölgede turizmin gelişebilmesi için birçok bileşenin (altyapı, çekicilikler, vb.) birbirini desteklemesi gerekmektedir. Bu bileşenlerden biri

de yerel halkın turizmin gelişimini destekleyip desteklemediğidir (Alaeddinoğlu 2008). Yerel halkın turizme verdiği destek, turizmin gelişiminde anahtar rol olmakta, bu gelişimi olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir (Urry 2009: 182). Alanyazında turizm kararlarının, bölgenin ve toplumun sosyo-ekonomik koşullarına göre değil, genellikle güncel turizm eğilimlerine, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin tutumlarına göre şekillendiği belirtilmektedir (Hall 1994). Yerel halk turizm kararlarını alan ve

¹ Bu çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından 201725A223/2017-1546 nolu proje olarak desteklenen, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda yazılan, "Bir Kalkınma Modeli Olarak Sakın Şehirlerde Yerel Halkın Turizm Desteği: Ege - Marmara Bölgesi Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

yönlendiren olmamalarına karşın, bu kararların olumsuz etkilerini en kuvvetli hisseden taraftır. Oysa turizm projelerinin sürdürülebilirliği için halkın turizme olan desteği ve bu desteğin devamlılığı yerel yönetimler, karar vericiler ve iş çevreleri için önemlidir (Dyer vd. 2007; Sharpley 2014). Çünkü bu destek, turizm stratejileri oluşturma, hizmet ve ürün geliştirme konularında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu durum, yerel halkın katılımının bir ön koşul olduğu sakin şehir kapsamında daha önemli olmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü, turistlerin ilgi ve beklentilerinde değişiklikler görüldüğünü, turistlerin bunlara göre seyahat çeşitlerini ve yerlerini seçtiklerini belirtmektedir. Bu turistler için gittikleri yerlerin tarihi değerleri, doğal güzellikleri ve yerel kültürü önemli seçim unsurlarıdır (Çıtak 2016). Dolayısıyla, sakin şehirler bu yeni turist tipleri için bir cazibe merkezi haline gelmekte, sakin şehir ve turizm ilişkisi doğal olarak başlamakta, önceden turistik olma özelliği taşımayan birçok şehir, sakin şehir olduktan sonra, turizm açısından çekim noktası olmaktadır (Sezgin ve Ünüvar 2011: 134). Bu aşamada önemli olan yerel halkın bölgede turizmin gelişmesini isteyip istemediğidir. Bu gerekçe ile hazırlanan çalışmanın temel amacı, Türkiye'deki sakin şehirlerde yerel halkın turizme ve sakin şehirlere yönelik algı ve tutumları ile turizme destek olma arasındaki ilişkinin araştırılmasıdır. Türkiye'de turizm odaklı hızla çoğalan bu şehirlerde yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının öğrenilmesi, doğru turizm politikalarının uygulanması ve yerel halkın bu konuda desteğinin alınması için önemlidir. Bu araştırma sonuçlarının, Turizm Bakanlığı'nın sakin şehirlerin gelişimiyle ilgili politikalarında, sakin şehir hareketine katılmak isteyen potansiyel şehirlerin turizm planlamacılarına, sakin şehir uygulamalarının birinci derece muhatabı olan belediyelere yerel halkın turizme olan desteği konusunda ipuçları sunacağı öngörülmektedir.

Teorik Model (Arka Plan)

Alanyazında yerel halkın, turizme yönelik algı ve tutumlarını açıklamaya çalışan değişik kuramlar (Tolerasyon Yaklaşımı, Turizm Bölge-

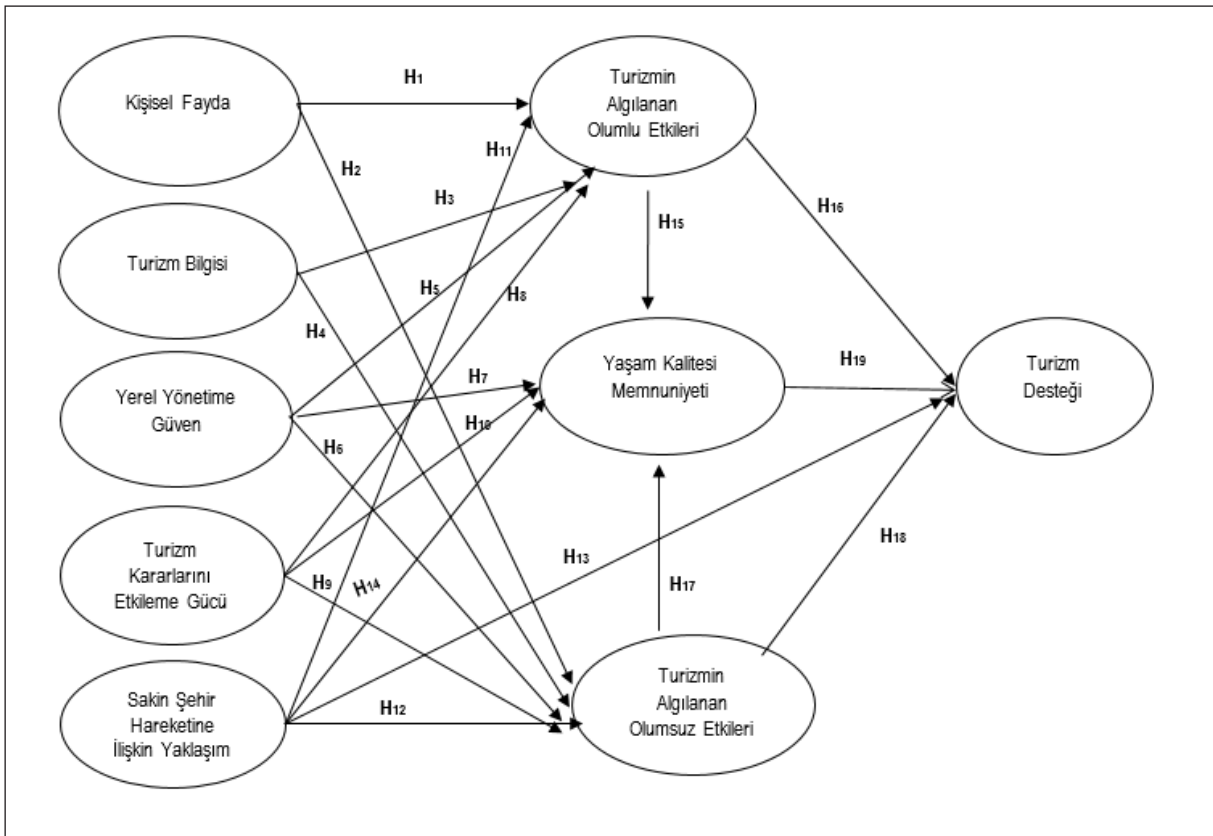
si Yaşam Döngüsü, Büyüme Makinesi, Paydaş Kuramı vb.) bulunmakla birlikte, *Sosyal Değişim Kuramı* (SDK) birçok araştırmacı tarafından kullanılan, en çok kabul gören kuramdır (Nunkoo vd. 2013). Ap (1992) SDK'yi "*bireylerin veya grupların etkileşimde bulunduğu bir durumda aralarında yaşanan kaynak değişimi*" şeklinde tanımlamaktadır. Kuramın temelini, turizmin tüm etkilerinin (ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel) farklı bileşenleri arasındaki ilişkiler oluşturmaktadır (Garcia vd. 2008). Kurama göre yerel halk, turizmin gelişiminde rolleri olduğu ölçüde turizmi desteklemekte, turizmin maliyetlerini omuzlarında hissettikleri durumlarda destek vermemektedir (Perdue vd. 1990; Ap 1992; Kuvan ve Akan 2005). Dolayısıyla, yerel halkın turizme verdiği desteğin algılanan faydayla doğru, algılanan maliyetle ters orantılı bir ilişki içinde olması beklenmektedir. Algılanan faydalar; istihdam, yerel ekonominin gelişimi, yaşam standardı ve gelir düzeyinin artması, doğal kaynakların korunması, toplum değerlerinin sürdürülmesi gibi ekonomik, sosyokültürel ve çevresel nitelik gösterebilmektedir. Algılanan maliyetler ise ürün ve hizmet fiyatlarında artış, suç oranlarında yükselme, trafik, gürültü, kültürel bozulmalar gibi konuları içerebilmektedir (Nunkoo ve Ramkissoon 2011).

Turizm yazınında özellikle yerel halkın turizme olan desteğini etkileyen faktörlere odaklanan çalışmalara her geçen gün ilgi artmakta ve birçok araştırma yapılmaktadır (Sharpley 2014). Artan ilginin nedeni ise turizmin sadece olumlu değil, yerel düzeyde olumsuz sonuçlara da yol açması şeklinde açıklanmaktadır (Ko ve Stewart 2002: 521). Bu araştırmalarda yerel halkın turizme yönelik olumlu tutumlarının turizme olan desteği kapsadığı şeklinde bir varsayım olmakla birlikte, turizme olan desteğin belirleyicilerinin birbirinden kısmen farklılaştığı görülmektedir. Bu belirleyiciler tek ve çok değişkenli faktörler olarak ele alınmakta, tek değişkenli faktörler, içsel ve dışsal olmak üzere iki boyutta incelenmektedir (Faulkner ve Tideswell 1997; Sharpley 2014). Dışsal boyut, bir bütün olarak toplum üzerinde ortak etkisi bulunan, makro düzeyde yerel halk tepkilerini etkileyen, turistik yere ait özellikleri içeren değişkenlerdir. İçsel boyut, ev sahibi toplumun değişik karakter ve yapılarla sahip olma-

sından dolayı turizmin etkilerini algılamalarının kişisel özelliklere göre değişebildiğini gösteren, turizme bağımlılık, ikamet süresi, turizm bilgisi, demografik özellikler vb. kapsamaktadır (Sharp-ley 2014). Alanyazında yerel halkın turizme olan desteğini ortaya koymak ve söz konusu faktörlerin hangilerinin ne düzeyde etkili olduğunu tespit etmek amacıyla çok değişkenli çalışmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda, Lee (2013) turizm desteğini; topluluğa bağlılık, algılanan maliyet ve fayda, toplum katılımı değişkenleriyle ölçerken; Styliadis ve Terzidou (2014) yerel ekonomik durum, ekonomik fayda, algılanan ekonomik, sosyo – kültürel, çevresel etki değişkenleriyle ölçmüşlerdir. Dolayısıyla, sosyal değişimin tek bir kavramsal model içermediği söylenebilir. Nunkoo ve So (2015:2), SDK'nin temel değişkenleri olan, sosyal ilişkiler üzerine yapılan her türlü araştırmayla ortak çalışılması gereken güven, güç ve bilginin, yerel halkın turizme olan desteği

konusunda daha doğru tahminler üretebilmek için eşzamanlı düşünülmesi gerektiğini belirtirler. Bu açıklamalardan hareketle çalışmada yerel halkın turizme olan desteğinin ölçülmesinde; kişisel fayda, turizm bilgisi, yerel yönetime duyulan güven, turizm kararlarını etkileme gücü, turizmin algılanan olumlu ve olumsuz etkileri, yaşam kalitesinden duyulan memnuniyet değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmanın uygulama alanının sakin şehirler olması nedeniyle modele *yerel halkın sakin şehir hareketine yönelik algısı* da bir değişken olarak eklenmiştir.

Yerel halkın turizme olan desteği ilgili alanyazındaki çalışma sonuçları incelendiğinde, sonuçların tutarlılık göstermediği söylenebilir. Bunun nedeni ise algı ve tutumların araştırmanın yapıldığı bölgeye, bölgedeki turizm çeşidine ve turizm gelişim düzeyine göre değişebilmesidir (Garcia vd. 2008: 97). Örneğin, bazı çalışmalarda turizm kararlarını etkileme gücünün fayda

Şekil 1. Araştırma Modeli

beklentileriyle doğru, maliyet beklentileriyle ters yönlü ilişkisi olduğuna işaret edilirken (Kayat 2002; Nunkoo ve Ramkissoon 2011), bazılarında gücün olumsuz etkileri algılama ile ilişkisi bulunmamıştır (Nonkoo ve So 2015). Diğer taraftan gücün turizmin etkilerini algılamada belirleyici olmadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Latkova ve Vogt 2011). Aynı şekilde kişisel fayda faktörü ile turizme olan destek arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu belirten çalışmaların (Ap 1992; Korça 1996; Ko ve Stewart 2002) yanı sıra, yerel halkın turizmden kişisel fayda sağlanmasına rağmen turizme karşı olumsuz algıya sahip olduğu bulgusuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır (Ekici 2013). Bu tutarsızlıkların diğer değişkenler için de geçerli olduğu söylenebilir. Araştırmanın amacı kapsamında oluşturulan araştırma ve hipotezleri Şekil 1'de verilmektedir.

YÖNTEM

Bu bölümde; veri toplama aracının hazırlanması, evren ve örneklemin belirlenmesi, verilerin analizi ile ilgili bilgilere verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Nicel yaklaşımla hazırlanan bu çalışmada ölçme aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket, Mart – Temmuz 2017 tarihleri arasında Seferihisar, Taraklı, Yenipazar, Akyaka, Gökçeada ve Vize bölgelerinde 18 yaş ve üstü yerel halka farklı zamanlarda uygulanmıştır. Anketin hazırlanmasında Nunkoo ve So (2015) ile Andarabi vd.'nin (2014) çalışmalarından yararlanılmıştır. Beşli Likert (1- Hiç Katılmıyorum ... 5- Tamamen Katılıyorum) şeklinde hazırlanan anketin ilk bölümünde, araştırmada ileri sürülen kuramsal yapıyı ölçen 34 önerme yer almıştır. İkinci bölüm, katılımcıların profilini öğrenmek amacıyla sorulan sorulardan oluşmaktadır. Anket çalışmasına başlamadan önce, anket sorularının güvenilirliğini test etmek için Seferihisar'da yaşayan yerel halktan 117 kişiye pilot çalışma uygulanmış, çalışma sonucunda elde edilen verilerin güvenilirliği test edilmiştir. Test sonucunda Cronbach Alpha (α) değeri 0,91 olarak bulunmuş ve ölçeğin oldukça güvenilir olduğuna karar verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de sakın şehirlerde yaşayan, 18 ve üzerinde yaşa sahip olan yerel halk oluşturmaktadır. Çalışma alanı zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle Türkiye'deki sakın şehirlerin tamamını kapsayacak şekilde ele alınamamış, Ege (Seferihisar, Akyaka, Yenipazar) ve Marmara (Taraklı, Vize, Gökçeada) bölgesindeki sakın şehirlerle sınırlandırılmış, bu bölgelerde evreni temsil ettiği düşünülen örneklem seçimine başvurulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu 2016 verilerine göre çalışmanın uygulanacağı sakın şehirlerin 18 yaş ve üstü toplam nüfus sayısı (N) 66345'dir. Genel kabul gören olayın gerçekleşme olasılığı $p=0,5$ ve gerçekleşmeme olasılığı $q=0,5$ dikkate alındığında, 0,05 anlamlılık düzeyinde, $z = 1,96$; d (duyarlılık) = 0,03 olarak hesaplanan örneklem hacmi 1067 bulunmuştur. Hata payı, eksik kodlama gibi nedenlerle değerlendirmeye alınamayacak anketlerin olabileceği dikkate alınarak bölgelerde anket sayısı yüzde 10 arttırılmış, örneklem hacmi (n) 1171 kişi olarak hesaplanmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemi benimsenmiş, ana kütlelin tabakalara ayrılmasında sakın şehirler değişken olarak belirlenmiştir. Her bir tabakadan seçilmesi gereken birim sayılarının hesaplanmasında orantılı dağıtım tekniği kullanılmıştır. Altı tabakaya ayrılan örnekleme kolay ulaşabilmek adına yöntem olarak kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analiz edilmesinde; ölçme aracının alt boyutlardan oluşup oluşmadığının belirlenmesi ve kapsadığı maddelerin ölçek için uygunluğunun tespit edilmesi amacıyla önce açıklayıcı, sonrasında doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Gizil değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin belirlenmesi için Yapısal Eşitlik Modeli'ne (YEM) başvurulmuştur. YEM, iki parçadan oluşmaktadır. Birincisi, gözlenen değişkenleri gizil değişkenlere doğrulayıcı faktör analiziyle bağlayarak uygulanan ölçüm modeli; ikincisi yapısal modeldir (Yılmaz ve Doğan 2016: 198).

Araştırma kapsamında faktör analizi uygulamadan önce verilerin analize uygunluğu test

Tablo 1. AFA Sonucunda Elde Edilen Faktör Sayıları ve Açıklanan Varyansın Yüzdesi

İfadeler	Faktörler								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
TD: Turizm Desteği									
TD1: İlçemizde turizmin gelişimini destekliyorum	,795								
TD2: İlçemize daha fazla turist gelmesini destekliyorum	,777								
TD3: Turistlerin ilçemize gelmelerinden dolayı gurur duyuyorum	,755								
TD4: Turizm, ilçemizin ekonomik kalkınmasına yardımcı olur	,746								
TD5: Turizm, ilçemiz için önemli sektörlerdendir	,669								
TD6: Turizmin ilçemizdeki ekonomik rolü devam etmektedir	,633								
YYG: Yerel Yönetime Güven									
YYG1: Yerel yönetimlerin turizmde doğru olanı yapacağına inanıyorum	,906								
YYG2: Yerel yönetimlerin ilçemizdeki halkın ihtiyaçlarını gözeteyeceğine güveniyorum	,882								
YYG3: İlçemizdeki yöneticilerin turizmde doğru kararlar alacağına güveniyorum	,865								
YYG4: Yöneticilerin turizmle ilgili kararları doğru aldığına inanıyorum	,850								
TB: Turizm Bilgisi									
TB1: İlçemize gelen turistler hakkında bilgim var	,817								
TB2: İlçemizde turizmin nasıl geliştiği konusunda bilgim var	,804								
TB3: İlçemizin turizmden nasıl etkileneceği konusunda bilgim var	,751								
TB4: Turizmde yerel yönetimin görevleri konusunda bilgim var	,719								
SSHY: Sakin Şehir Hareketine Yaklaşım									
SSHY1: Sakin şehir ilçemizde yerel halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesi için iyi bir uygulamadır	,812								
SSHY2: İlçemizin sakin şehir olması bölgenin kalkınması için iyi bir uygulamadır	,796								
SSHY3: İlçemizin sakin şehir olmasından memnunum	,746								
SSHY4: İlçemizin sakin şehir olması turist sayısının artışında etkilidir	,673								
TOSE: Turizmin Algılanan Olumsuz Etkileri									
TOSE1: Turizm, çöp artışına neden olur	,889								
TOSE2: Turizm, trafik sorunlarını artırır	,853								
TOSE3: Turizm, çevre kirliliğini artırır	,696								
TOSE4: Turizm bölgede fiyat artışına neden olur	,677								
YKDM: Yaşam Kalitesinden Duyulan Memnuniyeti									
YKDM1: Hayatımdan genel olarak memnunum	,855								
YKDM2: Hayatımı burada devam ettirmekten memnunum	,838								
YKDM3: Hayatım, çoğu insanınkinden çok daha iyidir	,794								
TOE: Turizmin Algılanan Olumlu Etkileri									
TOE1: Turizm, yerel işletmelerin açılması için daha fazla fırsatlar sunar	,740								
TOE2: Turizm, doğa parklarının geliştirilmesine katkı sunar	,672								
TOE3: Turizm, bölgenin alt yapı yatırımlarının gelişmesine olanak sağlar	,669								
TOE4: Turizm, yerel halk için iş olanakları sağlar	,656								
KF: Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda									
KF1: Turizmden sosyal fayda sağlıyorum	,787								
KF2: Turizmden kültürel fayda sağlıyorum	,714								
KF3: Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum	,674								
TKEG: Turizm Kararlarını Etkileme Gücü									
TKEG1: İlçemizde turizmle ilgili alınan kararlara katkıda bulunurum	,814								
TKEG2: Turizm planlamasıyla ilgili kararlara katılım fırsatım var	,774								
Toplam açıklanan varyans: 72,762									

edilmiştir. Örneklem yeterliliğini ölçmek için Kaiser-Meyer Olkin (KMO) testinden, değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkinin olup olmadığını belirlemek için Bartlett Küresellik Testi'nden (Bartlett's Test of Sphericity) yararlanılmıştır. KMO değeri 0,900 olarak hesaplanmış ve araştırma örnekleminin yeterli olduğu belirlenmiştir (Alpar 2011: 286). Bartlett testinin incelenmesi sonucunda değişkenler arasında anlamlı düzeyde yüksek ilişkiler (X^2 : 22527,038, SD:561, $p < 0,01$) olduğu görülmüş ve veri setinin faktör analizi için uygun olduğu kararı verilmiştir (Kalaycı 2014).

Açıklayıcı Faktör Analizi

Turizm desteğinin belirleyicilerini ve bunların alt boyutlarını oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda (Tablo 1) ölçme aracında kullanılan 34 ifade analize dâhil edilmiş, eşkökenliliği 0,5'in üzerinde olan ifadelerin toplam varyansın yüzde 72,762'sini açıklayan ve özdeğeri birin üzerinde olan (Şencan 2005: 128) dokuz faktör elde edilmiştir. İlk faktör Turizm Desteği (TD) olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra sırasıyla; Yerel Yönetime Güven (YYG), Turizmin Algılanan Olumlu Etkileri (TOE), Turizmin Algılanan Olumsuz Etkileri (TOSE), Turizm Bilgisi (TB), Turizm Kararlarını Etkileme Gücü (TKEG), Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda (KF), Yaşam Kalitesinden Duyulan Memnuniyet (YKDM), Sakin Şehir Hareketine Yaklaşım (SSHY) olarak isimlendirilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırma kapsamında incelenen kavramlar arası ilişkilerin YEM için uygunluğunu belirlemek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır (Tablo 2). Modelin güvenilirliği için yapı güvenilirliği (*composite reliability* – CR) değerleri dikkate alınmıştır. Bagozzi ve Yi (1988), CR değeri için 0,70 sınırını önermektedirler. Ölçüm modelinde yer alan kavramlara ait yapı güvenilirlik değerlerinin 0,82 - 0,90 aralığında olması yapı güvenilirlik koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Ölçüm Modeli

Yakınsaklık ve ayırt edici geçerliliği değerlendirmek için ölçüm modeli, yapılar arasındaki ilişkilerin kuvvetini ve yönünü araştırmak için yapısal model incelenmiştir. Bu aşamada ölçüm modelinin tamamının uygunluğunu gösteren uyum iyiliği indekslerinin irdelenmesi gerekir. Ölçüm modelinin uyumu LISREL 8.80 kullanılarak test edilmiş, hesaplanan uyum ölçütleri yardımıyla modelin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu tespit edilmiştir [$X^2 / df = 4,83 < 5,00$ (West vd. 2012)]. Buna göre, Uyum İyiliği İndeksi (*Goodness of Fit Index- GFI*) = 0,90 = 0,90, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (*Comparative Fit Index - CFI*) = 0,97 > 0,9, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (*Root Mean Square Error of Approximation - RMSEA*) = 0,059 < 0,08 (Bagozzi ve Yi 1988), Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (*Adjusted Goodness of Fit Index- AGFI*) = 0,88 > 0,8 (Scott 1995), Normleştirilmiş Uyum İndeksi (*Normed Fit Index- NFI*) = 0,96 > 0,9 (Bentler ve Bonett 1980) olarak hesaplanmıştır.

DFA sonucunda ankette yer alan altıncı, sekizinci ve on dokuzuncu ifadelerin hata kovaryasyonları yüksek çıktığından modelden atılması uygun bulunmuş, model tekrar test edilmiştir. Araştırma modeline ait faktörler, faktörlere ait yapı geçerliliği ve açıklanan varyans değerleri, standart yükler, t değerleri, R^2 değerleri ve CA değerleri Tablo 2'de verilmiştir. Yakınsaklık geçerliliğini kontrol etmek için dikkate alınması gereken üç ölçüt bulunmaktadır. Birincisi, gizil değişkenlere ait her bir gözlenen değişkenin standart faktör yükü 0,5'ten büyük ve istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. İkincisi her yapı için Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) oranı 0,5'ten yüksek olmalıdır (Fornell ve Larcker 1981). Üçüncüsü, her bir yapı için CR ve CA değerinin 0,7'den büyük olmalıdır (Hair vd. 2006). Çalışmada TOSE için AVE değeri 0,04 olarak hesaplanmıştır. Fakat bu değer kabul edilebilirdir. Çünkü CR değerinin 0,6'dan büyük olduğu durumda, AVE'nin 0,5'ten küçük olması kabul edilebilir ve yapı geçerliliği yeterlidir (Fornell ve Larcker 1981; Huang vd. 2013). Çalışmanın yakınsaklık geçerliliği kontrol edildiğinde, standart faktör yüklerinin 0,49 ile 0,74 arasında değer aldığı, CR değerinin 0,82 ve

Tablo 2. Araştırma Modeli İçin YEM Sonuçları

Faktörler / Maddeler	Std. Yük.	t-değeri	R ²	CA [*]	CR [*]	AVE [*]
Faktör TD: Turizm Desteği				0,797	0,83	0,49
TD1: Turizm, ilçemiz için önemli sektörlerdendir.	0,74	27,19	0,53			
TD2: Turizm, ilçemizin ekonomik kalkınmasına yardımcı olur.	0,52	16,36	0,28			
TD3: Turistlerin ilçemize gelmelerinden gurur duyuyorum.	0,75	23,41	0,58			
TD4: Turizmin ilçemizdeki ekonomik rolü devam etmektedir	0,7	21,47	0,48			
TD5: İlçemizde turizmin gelişimini destekliyorum.	0,77	24,01	0,61			
Faktör YYG: Yerel Yönetime Güven				0,894	0,90	0,74
YYG7: İlçemizdeki yöneticilerin turizmde doğru kararlar alacağına güveniyorum	0,82	32,16	0,67			
YYG9: Yerel yönetimlerin ilçemizdeki halkın ihtiyaçlarını gözeceğine güveniyorum	0,92	38,08	0,84			
YYG10: Yöneticilerin turizmle ilgili kararları doğru aldığına inanıyorum	0,85	33,77	0,72			
Faktör TOE: Turizmin Algılanan Olumlu Etkileri				0,835	0,84	0,58
TOE11: Turizm, yerel halk için iş olanakları sağlar	0,85	33,85	0,73			
TOE12: Turizm, yerel işletmelerin açılması için daha fazla fırsatlar sunar.	0,85	32,67	0,72			
TOE13: Turizm, bölgenin alt yapı yatırımlarının gelişmesine olanak sağlar.	0,69	25,04	0,48			
TOE14: Turizm, doğa parklarının geliştirilmesine katkı sunar.	0,61	21,21	0,37			
Faktör TOSE: Turizmin Algılanan Olumsuz Etkileri				0,878	0,88	0,66
TOSE15: Turizm, trafik sorunlarını artırır	0,81	32,30	0,66			
TOSE16: Turizm, çöp artışına neden olur	0,94	37,71	0,88			
TOSE17: Turizm, bölgede fiyat artışına neden olur	0,55	19,17	0,30			
TOSE18: Turizm, çevre kirliliğini artırır	0,89	35,94	0,80			
Faktör TB: Turizm Bilgisi				0,859	0,87	0,68
TB20: İlçemize gelen turistler hakkında bilgim var.	0,72	26,78	0,52			
TB21: İlçemizin turizmden nasıl etkileneceği konusunda bilgim var.	0,9	36,20	0,80			
TB22: Turizmde yerel yönetimin görevleri konusunda bilgim var.	0,85	33,80	0,73			
Faktör TKEG: Turizm Kararlarını Etkileme Gücü				0,819	0,82	0,70
TKEG23: İlçemizde turizmle ilgili alınan kararlara katkıda bulunurum	0,8	28,11	0,64			
TKEG24: Turizm planlamasıyla ilgili kararlara katılım fırsatım var	0,86	30,39	0,74			
Faktör KF: Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda				0,808	0,82	0,61
KF25: Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum	0,73	26,35	0,53			
KF26: Turizmden sosyal fayda sağlıyorum	0,87	33,72	0,77			
KF27: Turizmden kültürel fayda sağlıyorum	0,73	26,32	0,53			
Faktör YKDM: Yaşam Kalitesinden Duyulan Memnuniyet				0,866	0,87	0,69
YKDM28: Hayatımdan genel olarak memnunum	0,86	33,92	0,74			
YKDM29: Hayatımı burada devam ettirmekten memnunum	0,88	32,80	0,77			
YKDM30: Hayatım, çoğu insanınkinden çok daha iyidir	0,74	27,65	0,55			
Faktör SSHY: Sakin Şehir Hareketine Yaklaşım				0,864	0,87	0,62
SSHY31: İlçemizin sakin şehir olması turist sayısının artışında etkilidir	0,75	28,49	0,58			
SSHY32: İlçemizin sakin şehir olması bölgenin kalkınması için iyi bir uygulamadır.	0,83	31,94	0,67			
SSHY33: Sakin şehir ilçemizde yerel halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesi için iyi bir uygulamadır	0,79	29,52	0,60			
SSHY34: İlçemizin Sakin Şehir olmasından memnunum	0,78	29,59	0,61			

*CA: Cronbach's Alpha, CR: Yapı Güvenirliği, AVE: Açıklanan Varyans

Tablo 3. Araştırma Modeli İçin YEM Sonuçları

Yapılar	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.TD	0,70								
2.YYG	0,36	0,86							
3.TOE	0,65	0,50	0,76						
4.TOSE	0,11	-0,04	0,11	0,81					
5.TB	0,51	0,12	0,41	0,24	0,82				
6.TKKG	0,34	0,34	0,35	0,11	0,50	0,83			
7.KF	0,55	0,27	0,37	0,26	0,56	0,59	0,78		
8.YKDM	0,40	0,16	0,28	0,16	0,50	0,21	0,37	0,83	
9.SSHY	0,59	0,27	0,47	0,20	0,47	0,23	0,47	0,52	0,78
AVE	0,49	0,74	0,58	0,66	0,68	0,70	0,61	0,69	0,62

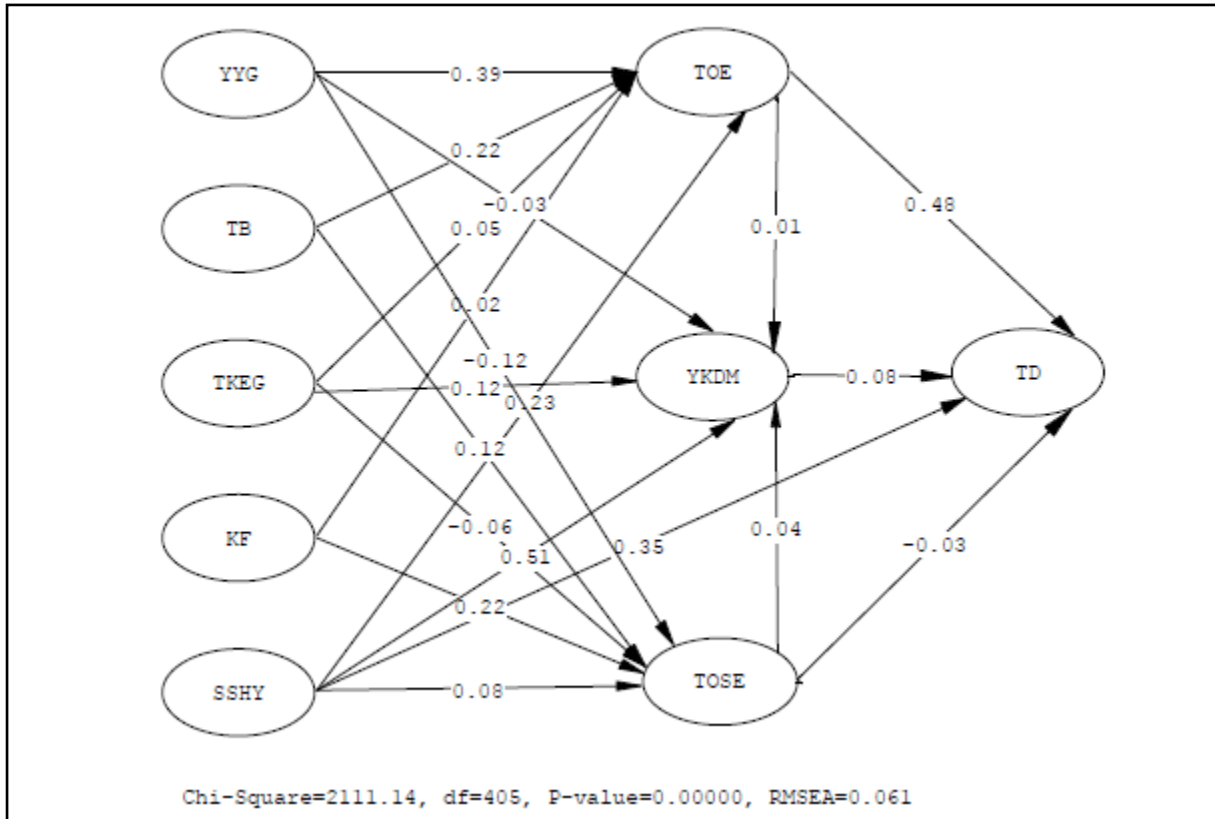
Not: Korelasyonlar arasındaki köşegen elemanlar AVE'nin kareköküdür. Tüm korelasyonlar $p < 0,01$ 'de anlamlıdır.

CA değerinin 0,79 ve üstü değerlere sahip olduğu, AVE katsayılarının tamamının 0,5'ten büyük olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla yapıların yakınsaklık geçerliliği sağlanmıştır. Ölçüm modelinin ayırt edici geçerliliğinin sağlanması için

her bir yapının AVE değerinin karekökü, o yapıyla diğer yapılar arasındaki korelasyonunun karşılaştırılması gerekir. Bu karşılaştırmalar sonucunda AVE'nin karekök değerleri daha büyük ise ayırt edici geçerlilik sağlanmış olur (Fornell ve Larcker 1981). Araştırmada karekök AVE değerleri tüm yapılar için korelasyonlarından daha büyüktür (Tablo 3). Dolayısıyla araştırmanın ayırt edici geçerliliği sağlanmıştır.

Yapısal Model

Araştırmada önerilen YEM'e ilişkin uyum iyiliği göstergelerinin; West vd. (2012), Bagozzi ve Yi (1988), Scott (1995), Bentler ve Bonett (1980) tarafından önerilen kabul edilebilir değerlerde olması modelin uygunluğunu göstermektedir. [$\chi^2/df=5,00$, GFI = 0,89 < 0,90, AGFI = 0,87 > 0,8, NFI = 0,96 > 0,9, CFI = 0,96 > 0,9, RMSEA = 0,061 < 0,08]. Önerilen YEM'e ilişkin path diyagramı ve standart yükler Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Kuramsal Modele İlişkin Path Diyagramı

BULGULAR

Çalışmanın yöntem kısmında verilen modelde yer alan hipotezlerin test sonuçlarına bu bölümde yer verilmiştir. Kuramsal modelde her bir gizil değişkene ait yapısal denklemler ve açıklama oranlarına (Tablo 4) bakıldığında; H₂, H₃, H₅, H₆, H₁₀, H₁₁, H₁₃, H₁₄ ve H₁₆ hipotezlerinin yüzde 1 anlamlılık düzeyinde; H₄ ve H₁₉ hipotezlerinin yüzde 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak desteklendiği görülmektedir. Hipotezler değerlendirildiğinde; SSHY ile YKDM arasında 0,51 birimlik olumlu ilişki bulunmaktadır (H₁₄). Alan yazındaki çalışmaları (Çakıcı vd. 2013; Çetinkaya vd. 2016) destekler nitelikte olan bu bulgu, sakin şehir hareketinin yaşam kalitesinden duyulan memnuniyeti artırdığı yönündedir ve SSHY’de bir birimlik artış YKDM üzerinde 0,51 birimlik artışı sağlamaktadır.

SDK’ye göre yerel halkın turizme verdiği desteğin algılanan faydayla doğru orantılı bir ilişki içinde olması beklenmektedir. Bu araştırma da TOE ile TD arasında istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu 0,48 birimlik bir ilişki bulunmuştur (H₁₆). Önemli bir bulgu da YYG ile TOE arasında (H₅) 0,39 birimlik olumlu, YYG ile TOSE arasında 0,12 birimlik olumsuz ilişkinin (H₆) bulunmasıdır. Yani yerel yönetime daha fazla güvenen halk, sektörün olumlu etkilerini daha fazla hissederken güven olumsuz algılamaları azaltabilecektir. SSHY ile TD arasında 0,35 birimlik olumlu ilişki bulunması (H₁₃) sakin şehir hareketine yönelik olumlu tutum sergileyen bireylerin turizme destek verdiklerini göstermektedir.

Araştırmada H₁, H₇, H₈, H₉, H₁₂, H₁₅, H₁₇ ve H₁₈ hipotezleri değerlendirildiğinde, istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunamamış, hipotezlerin

Tablo 4. Hipotezlerin Kabul ve Red Durumları

Hipotezler	Standart Yükler	t-değeri	Sonuç
H1: KF → TOE	0,02	0,54 ^{AD}	Desteklenmedi
H2: KF → TOSE	0,22	4,27***	Desteklendi
H3: TB → TOE	0,22	5,36***	Desteklendi
H4: TB → TOSE	0,12	2,52**	Desteklendi
H5: YYG → TOE	0,39	11,97***	Desteklendi
H6: YYG → TOSE	-0,12	-3,27***	Desteklendi
H7: YYG → YKDM	-0,03	-0,74 ^{AD}	Desteklenmedi
H8: TKEG → TOE	0,05	1,10 ^{AD}	Desteklenmedi
H9: TKEG → TOSE	-0,06	-1,23 ^{AD}	Desteklenmedi
H10: TKEG → YKDM	0,12	3,52***	Desteklendi
H11: SSHY → TOE	0,23	5,85***	Desteklendi
H12: SSHY → TOSE	0,08	1,86 ^{AD}	Desteklenmedi
H13: SSHY → TD	0,35	8,97***	Desteklendi
H14: SSHY → YKDM	0,51	13,48***	Desteklendi
H15: TOE → YKDM	0,01	0,32 ^{AD}	Desteklenmedi
H16: TOE → TD	0,48	13,71***	Desteklendi
H17: TOSE → YKDM	0,04	1,35 ^{AD}	Desteklenmedi
H18: TOSE → TD	-0,03	-1,10 ^{AD}	Desteklenmedi
H19: YKDM → TD	0,08	2,46**	Desteklendi

$TD = 0,48*TOE - 0,029*TOSE + 0,082*YKDM + 0,35*SSHY, R^2 = 0,56$
 $TOE = 0,39*YYG + 0,22*TB + 0,048*TKEG + 0,024*KF + 0,23*SSHY, R^2 = 0,42$
 $TOSE = -0,12*YYG + 0,12*TB - 0,062*TKEG + 0,22*KF + 0,081*SSHY, R^2 = 0,10$
 $YKDM = 0,013*TOE + 0,040*TOSE - 0,027*YYG + 0,12*TKEG + 0,51*SSHY, R^2 = 0,31$

***p < 0,01 (t > 2,58), **p < 0,05 (t > 1,96), *p < 0,10 (t > 1,65), AD t-değerleri anlamlı değildir.

desteklenmediği görülmüştür. Özellikle KF ile TOE (H₁) arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması SDK ile çelişmektedir. Çünkü kurama göre yerel halk için önemli olan, sağladıkları hizmetler karşılığında elde ettikleri faydalardır. SDK'yi desteklemeyen bir diğer bulgu TOSE ile TD arasında (H₁₈) anlamlı bir ilişkinin bulunmamasıdır. Buna göre algılanan olumsuz etkilerin turizm desteği üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Alanyazında turizm, genellikle toplulukların yaşam kalitesinden duyulan memnuniyeti artıran bir endüstri olarak görülmektedir (Kim vd. 2013). Ancak bu çalışmada TOE ile YKDM (H₁₅) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'deki sakin şehirlerin ülke genelinde farklı bölgelere yayılmış yapısı, farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinde olması ve farklı siyasi partilerce idare olunan belediyeleri kapsaması özgün ve olumlu yönleridir. Ancak bu hareket devamlılık isteyen bir harekettir ve bu devamlılıkta yerel halkın desteğinin alınması önemlidir. Bu nedenle araştırmanın amacı, sakin şehirlerde yerel halkın turizmin gelişimine ve sakin şehir hareketine yönelik algı ve tutumları ile turizme olan desteği arasındaki ilişkinin araştırılması olarak belirlenmiştir. Amaca yönelik yerel halkın turizm desteği; kişisel fayda, yerel yönetime güven, turizmin algılanan olumlu ve olumsuz etkileri, turizm bilgisi, turizm kararlarını etkileme gücü, yaşam kalitesinden duyulan memnuniyet, sakin şehir hareketine yönelik tutum değişkenleri yardımıyla yapısal bir model aracılığıyla test edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, SDK'nin "fayda" ilkesiyle çelişen iki önemli sonuç dikkat çekicidir. Bunlardan ilki, KF ile TOE arasında bir ilişkinin bulunmamasıdır. Oysa kuramın genel kapsamında "fayda" ilkesi ön plandadır ve yerel halk için önemli olan, sağladıkları hizmetler karşılığında elde ettikleri faydalardır. Bu çalışmada, yerel halkın turizmden fayda sağladığı sürece turizmin olumlu etki algısının yüksek olacağını söylemek istatistiki açıdan olanaklı değildir. Bu durum alanyazında yer alan çalışma sonuçlarıyla çelişmektedir. İkincisi, yerel halkın turizm-

den kişisel fayda sağlamasına rağmen turizmin olumsuz etkilerinin farkında olmalarıdır. Bu bulguyu destekleyen araştırmalar olmakla birlikte (Ko ve Stewart 2002; Latkova ve Vogt 2011) iki değişken arasındaki ilişki genellikle olumsuzdur (Perdue vd. 1990; Nunkoo ve So 2015). Bu sonuç, yerel halkın eğitim düzeyi ve turizm konusunda bilgi sahibi olmalarıyla açıklanabilir. Çünkü sakin şehir olma sürecinde yerel halka çeşitli farkındalık eğitimleri verilmektedir. Bu eğitimlerle ilişkilendirilebilecek bir diğer bulgu, TB ile TOE ve TOSE arasında olumlu ilişkinin bulunmasıdır. Buna göre turizm bilgisine sahip olan yerel halkın, turizmin fayda ve maliyetlerini anlama olasılıkları daha yüksektir.

TOSE ile TD arasındaki ilişki bulunmaması sakin şehirlerde turizmin olumsuz etkilerinin yerel halk tarafından hissedilmediğini düşündürmektedir. Gürsoy vd.'nin (2002) çalışma sonucuyla benzerlik gösteren bu bulgu sakin şehir hareketinin turizmin olumsuz etkilerini azaltan ve sürdürülebilirliğe katkı sağlayan bir model olması ya da bölgelerde turizmin yeni bir endüstri olmasıyla ilişkilendirilebilir. Alanyazındaki çalışma sonuçları (Kayat 2002; Nunkoo ve Ramkisson 2011) ile benzerlik gösteren bir bulgu da yerel yönetime güvenen yerel halkın, sektörün olumlu etkilerini daha yüksek, olumsuz etkilerini daha düşük algılamalarıdır. Bu sonuçlar yerel halk ve yerel yönetim arasındaki güvenin turizm için önemine dikkat çekmektedir. Turizm kararlarında belirli bir güce sahip olan yerel halkın, turizme karşı daha olumlu ve destekleyici tutum içerisinde olması da bu önemi vurgulamaktadır. TKEG'nin artması YKDM'nin artacağına işaret etmekte, bu güce sahip olduklarını düşünen yerel halk, YKDM'yi daha iyi bildirmektedir.

Sakin şehir hareketine yönelik olumlu tutum sergileyen bireyler, turizmin gelişimine de destek vermektedirler. Bu durum, ağırlıklı olarak tarımla uğraşan yerel halkın, özellikle kadınların, turizm aracılığıyla geleneksel ürünler üreterek gelir getiren faaliyetlere katılmalarıyla açıklanabilir. Mayer ve Knox (2006) araştırmalarında sakin şehir markasının, markaya sahip olan şehirlerde yerel halkın yaşam kalitesini yükselttiğini ve yörenin kalkınmasına destek sağlayan bir hareket olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma

modelinde yer alan yaşam kalitesinin belirleyicileri arasında, yerel halkın sakin şehir hareketine yönelik tutumları en güçlü etkiye sahiptir. Sakin şehir hareketinin yerelleşmeyi ön plana çıkararak halkın yaşam kalitesini artırma amacı dikkate alındığında bu sonuç şaşırtıcı değildir.

Gelecek çalışmalarda, bu markayı almış tüm sakin şehirlerde, yerel halk dışındaki diğer paydaşların da görüşlerinin alındığı araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, yerel halkın turizm desteğine etki ettiği ilgili yazın tarafından vurgulanan; Topluluğa Bağlılık, Toplumsal Endişe, Yerel Yönetim Ekonomisi gibi farklı değişkenler de araştırma modeline eklenip ilişkiler incelenebilir. Belediyelerin bu şehirlerde halkın güvenini kazanması ve sakin şehir hareketinde halkın daha aktif rol alması sağlanabilir. Ayrıca, bu yörelerde fiziksel kapasite kontrolüyle bu tür kalkınma planlarının uygulanması daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste ve Turizmde Bakışı, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2): 1-17.
- Alpar, R. (2011). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Andarabi, F. F., Altunöz, Ö. ve Hassan, A. (2014). Cittaslow Şehirlerde Yerel Halkın Turizmde Yaklaşımı: Seferihisar Örneği, *Eko-Gastronomi Dergisi*, 1(1): 69-86.
- Ap, J. (1992). Residents' Perceptions on Tourism Impacts, *Annals of Tourism Research*, 19 (4): 665-690.
- Bagozzi, R. P. ve Yi, Y. (1988). On The Evaluation of Structural Equation Models, *Journal of The Academy of Marketing Science*, 16 (1): 74-94.
- Bentler, P. M. ve Bonett, D. G. (1980). Significance Tests and Goodness of Fit in The Analysis of Covariance Structures, *Psychological Bulletin*, 88 (3): 588- 606.
- Çakıcı, C., Yenipınar, U. ve Benli, S. (2013). Seferihisar Halkının Yavaş (Sakin) Şehir Hareketi Uygulamalarına İlişkin Tutumları ve Algıları ile Yaşam Doyumları Üzerine Bir Araştırma, 14. *Ulusal Turizm Kongresi*. (ss.798-814). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Çetinkaya, M.Y., Serçeoğlu, N. ve Uzan, H.A. (2016). Yavaş Şehir Hareketinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi: Erzurum-Uzundere Halkının Tutum ve Algıları Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (45): 1065-1073.
- Çıtak, Özgün Ş. (2016). Sakin Şehirler Hızlı Turistler, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (8): 2692-2706.
- Dyer, P., Gürsoy, D., Sharma, B. ve Carter, J. (2007). Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on The Sunshine Coast, Australia, *Tourism Management*, 28 (2): 409-422.
- Ekici, R. (2013). Destinasyon Yaşam Seyri ve Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (*Basilmamış Yüksek Lisans Tezi*). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı.
- Faulkner, B. ve Tideswell, C. (1997). A Framework for Monitoring Community Impacts of Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (1): 3-28.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error, *Journal of Marketing Research*, 18 (1): 39-50.
- Garcia, M. A. O., Verdugo, M. C. ve Ruiz, D. M. (2008). Gaining Residents' Support for Tourism and Planning, *International Journal of Tourism Research*, (10): 95-109.
- Gürsoy, D., Jurovski, C. ve Uysal, M. (2002). Resident Attitudes: A Structural Modelling Approach, *Annals of Tourism Research*, 29 (1): 79-105.
- Hall, C. M. (1994). *Tourism and Politics: Policy, Power and Place*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Hair, J. F., Black, W., Anderson, R., Babin, B. R. ve Tahtam, R. L. (2006). *Multivariate Data Analysis with Readings*. Londra: Mcmillan Book Company.
- Huang, C.C., Wang, Y.M., Wu, T.W. ve Wang, P. A. (2013). An Empirical Analysis of the Antecedents and Performance Consequences of Using the Moodle Platform, *International Journal of Information and Education Technology*, 3 (2): 217-221.
- Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın.
- Kayat, K. (2002). Power, Social Exchanges and Tourism in Langkawi: Rethinking Resident Perceptions, *International Journal of Tourism Research*, 4 (3): 171-191.
- Kim, K., Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2013). How Does Tourism in A Community Impact The Quality of Life of Community Residents, *Tourism Management*, (36): 527-540.
- Ko, D. W. ve Stewart, W. P. (2002). A Structural Equation Model Of Residents' Attitudes for Tourism Development, *Tourism Management*, 23 (5): 521-530.
- Korça, P. (1996). Resident Attitudes Toward Tourism Impacts, *Annals of Tourism Research*, 23 (3): 695-697.
- Kuvan, Y. ve Akan, P. (2005). Residents' Attitudes Toward General and Forest-Related Impacts of Tourism: The Case of Belek, Antalya", *Tourism Management*, 26 (5): 691-706.
- Latkova, P. ve Vogt, C. A. (2011). Residents' Attitudes Toward Existing and Future Tourism Development in Rural Communities, *Journal of Travel Research*, 51 (1): 50-67.
- Lee, T. H. (2013). Influence Analysis of Community Resident Support for Sustainable Tourism Development, *Tourism Management*, (34): 37-46.
- Mayer, H. ve Knox, P. L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World, *Journal of Urban Affairs*, 28 (4): 321-334.
- Nunkoo, R., Smith, S. L. ve Ramkissoon, H. (2013). Residents' Attitudes to Tourism: A Longitudinal Study of 140 Articles From 1984 to 2010, *Journal of Sustainable Tourism*, 21 (1): 5-25.

- Nunkoo, R. ve Ramkissoon, H. (2011). Residents' Satisfaction with Community Attributes and Support for Tourism, *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 35 (2): 171-190.
- Nunkoo, R. ve So, K.K.F. (2015). Residents' Support for Tourism: Testing Alternative Structural Models, *Journal of Travel Research*, 1 (5): 1-15.
- Perdue, R. R., Long, P. T. ve Allen, L. (1990). Resident Support for Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, 17 (4): 586-599.
- Scott, J. E. (1995). The Measurement of Information Systems Effectiveness: Evaluating a Measuring Instrument, *ACM SIGMIS Database*, 26 (1): 43-61.
- Scott, J. E. (1995). The Measurement of Information Systems Effectiveness: *Evaluating a Measuring Instrument*, <http://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1139&context=icis1994>, Erişim tarihi: 29 Ağustos 2017.
- Sezgin, M. ve Ünüvar, Ş. (2011). *Yavaş Şehir; Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sharpley, R. (2014). Host Perceptions of Tourism: A Review of The Research, *Tourism Management*, 3 (42): 37- 49.
- Stylidis, D. ve Terzidou, M. (2014). Tourism and The Economic Crisis in Kavala, Greece, *Annals of Tourism Research*, 1 (44): 210-226.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı*. (Çeviren: E. Tataroğlu ve İ. Yıldız), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- West, S.G., Taylor, A. ve Wu, W. (2012). Model Fit and Model Selection in Structural Equation Modeling. İçinde Rick H. Hoyle (Editör). *Handbook of Structural Equation Modeling*. (ss. 209- 231) Londra: The Guilford Press.
- Yılmaz, V. ve Doğan, M. (2016). Planlanmış Davranış Teorisi Kullanılarak Önerilen Bir Yapısal Eşitlik Modeli ile Geri Dönüşüm Davranışlarının Araştırılması, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayısı*, 191- 205.

YAZARLAR

Dönüş ÇİÇEK:

Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1997). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği dalından (2000), doktora derecesini Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği dalından aldı (2017). 1998-2004 yılları arasında Balıkesir Üniversitesi'nde çalıştı. Anadolu Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2014). Halen Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, kat hizmetleri, alternatif turizm, turizm ve kalkındır.

Yaşar SARI:

Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu (1987). Yüksek Lisans derecesini Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisat dalından (1995), doktora derecesini Muğla Üniversitesi İktisat dalından aldı (2003). 1993-1998 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde, 1998-2009 yılları arasında Muğla Üniversitesi'nde çalıştı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2009). Halen Prof. unvanı ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, ekonomi, turizm ekonomisi ve bilişim teknolojileridir.

Otel İşletmelerinde Kadın İşgören Davranışlarını Etkileyen Algılara İlişkin Bir Araştırma

A Research on Perceptions Affecting Women Employees Behaviours in Hotels

Şükran ÖKTEM*, Gözde KUBAT**, Burçak KIZILTAN***

*Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Bağlıca Kampüsü, Fatih Sultan Mahallesi, Eskişehir Yolu, 18. Km TR 06790, Etimesgut, Ankara.

E-posta: sukran@baskent.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2198-6449

**Öğr. Gör., Başkent Üniversitesi, Atatürk Mahallesi İstiklal Caddesi, No:27, 06980, Kahramankazan, Ankara.

E-posta: gozer@baskent.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0173-1054

***Öğr. Gör. Başkent Üniversitesi, Atatürk Mahallesi İstiklal Caddesi, No:27, 06980, Kahramankazan, Ankara.

E-posta: bkiziltan@baskent.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1277-679X

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 17 Nisan 2018

Düzeltilme: 1 Temmuz 2018

Kabul: 2 Ağustos 2018

Anahtar sözcükler: Otel işletmeleri, Kadın işgören, Cam tavan sendromu, Örgütsel adalet, İşe yabancılaşma.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 17 April 2018

Resubmitted: 1 July 2018

Accepted: 2 August 2018

Key words: Hotel management, Woman employee, Glass ceiling syndrome, Organizational justice, Work alienation.

GİRİŞ

Cam tavan kadın kariyer gelişiminde engel olarak görülen ve araştırılan bir kavramdır. Tarihsel süreçte önceleri yalnızca özel hayatında sorun yaşayan kadınlar, benzer sorunlarla iş hayatın-

ÖZ

İşletmelerde işgönerlerin üretkenliği, davranışları, başarıları ve kariyer gelişimi çalışma ortamına ilişkin algılarından etkilenmektedir. Bu araştırmada, otel işletmelerinde çalışan kadınların, örgütsel adalet, işe yabancılaşma ve kadınların kariyer gelişimine engel olduğu düşünülen cam tavan sendromu algıları incelenmiştir. Araştırma verileri, Hotel Sueno-Antalya, Wyndham Grand Hotel- İstanbul, Polat Thermal Hotel-Karahayit, Pamukkale, Denizli, Lycus River Thermal Hotel- Pamukkale, Denizli otel işletmelerinde farklı birimlerde çalışan 11 kadın mesleki turizm uzmanı ile 2017 yılında yapılan müzakereler sonucunda, iki bölümden oluşan bir soru formu kullanılarak elde edilmiştir. Algıların birbirlerine göre ne kadar önemli olduğu birinci bölümde, davranışın sonuçlara göre ne kadar yaygın olduğu ise ikinci bölümde ölçülmüştür. Soru formu araştırmayı gerçekleştiren araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Belirlenen üç örgütsel algının önem sıralaması ve personel davranışlarına etkilerinin incelenmesi Analitik Hiyerarşi Süreci kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda işe yabancılaşmanın en önemli algı olduğu ve personel davranışlarının örgütsel algılara göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Kadın işgören verimliliğinde etkili olacağı düşünülen algıların araştırılmasıyla elde edilen sonuçlar otel yönetimlerine yeni bir bakış açısı kazandırabilir.

ABSTRACT

In the enterprises, the productivity, behavior, success and career development of the employees are influenced by their perceptions about the working environment. In this research, the perception of and glass ceiling syndrome, which is thought to be obstructing women's career development of women employees in hotels, organizational justice and alienation to work was examined. In this research datas were used from obtained 11 female professional tourism experts working in different units in Hotel Sueno-Antalya, Wyndham Grand Hotel- İstanbul, Polat Thermal Hotel-Karahayit, Pamukkale, Denizli, Lycus River Thermal Hotel- Pamukkale, Denizli. A two-part question form was used in the negotiations. Negotiations were held in 2017. It was measured how important are the perceptions compared to each other in the first part and extensive of the behavior in relation to the results in the second part. The question form was formed by researchers conducting research. The analysis of the effects of the three identified organizational perception on the rank order and employee behavior was analyzed using the Analytic Hierarchy Process. As a result of the analysis, it is determined that the alienation of work is the most important perception and the personnel behaviours vary according to the organizational perception. The results obtained by researching perceptions that are thought to be effective in female employee efficiency can give a new perspective to hotel management.

da da karşılaşmıştır. Çünkü toplum, kadın ve erkeklere günlük yaşantıda bazı roller vermiştir, bu görüş kadının iş hayatında değil evde iş yapmasını ya da çocuk bakmasını öngörmektedir (Türkkahraman ve Şahin 2010). Çalışan kadınlar

meslekî gruplar aracılığıyla iş tecrübeleri ve yeteneklerini paylaşarak becerilerini geliştirebilirler (Benson vd. 2014). Bu gelişim beraberinde gerek özel hayatlarında gerekse iş yaşamında bazı sorunları ortaya çıkarır. İş bulmak, kariyerinde ilerleme eşitsizliği, mesleki eğitimde eşitsizlik, sosyal hak ve ücretlerde eşitsizlik, mobbing, cinsel taciz, cam tavan sendromu, her ikisi de kariyerli olan evli çiftlerin arasında yaşanan sorunlar, ikinci bir işte çalışma zorunluluğu hisseden ve asıl işinde kullanması gereken enerjiyi başka bir işte kullanması sonucunda asıl işinde performans düşüklüğü nedeniyle kadınların ay ışığı sorunu yaşamaları, çeşitli nedenlerle yukarı doğru terfi olanağının azalması ve duraklaması olarak tanımlanan kariyer platosu en çok görülen sorunlardır. Ancak sorunlar, toplumsal yargılar ve cinsiyet ayrımcılığı kadınların kariyer yollarına devam etmelerini çoğunlukla engellemektedir. Kadın erkek ayrımı ve davranış farklılığının biyolojik nedenlerle olmadığını, toplumsal ve kültürel nedenlerle ortaya çıktığını savunan feminist görüş, 1950'li yıllarda psikoloji alanında kullanılan, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi tarafından da kabul edilen toplumsal cinsiyet kavramını 1970'lerde yaygın olarak kullanmaya başlamıştır (Uğuz ve Topbaş 2016).

İş hayatında kadınların hangi engellerle karşılaştığını belirleyen ve kendilerini güçlendirecek önlemleri almalarına yönelik önerilerde bulunan çeşitli alanyazın araştırmaları bulunmaktadır. Bombuwela ve De Alwis (2013) cam tavanın kadın kariyer gelişimindeki etkilerini ortaya çıkarmak amacıyla Sri Lanka'da yaptıkları çalışmada işgörenlerin çoğunluğunun, terfi konusunda kurumlarının adaletli olmadığını düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır. Cam tavan sendromu algısı kadın çalışanlarda çeşitli etkiler yaratabilir. Örneğin işyerinde örgütsel adaletin olmadığı algısı gerçekleşip, ilerleyen süreçte de işe yabancılaşma sonucu ortaya çıkabilir. Bu çalışmanın amacı, otel işletmelerinde çalışan kadınların karşılaştıkları kariyer engellerinden olan cam tavan sendromu ile örgütsel adalet ve işe yabancılaşma algıları arasındaki etkileşimi incelemek ve önemli algının belirlenmesi sonucunda bireysel ve örgütsel anlamda işgören davranışlarındaki olumlu/olumsuz sonuçların görülebilmesini sağlamaktır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Cam Tavan Sendromu

Cam tavan sendromu, kadın ve kariyerde ilerleme teması içinde yer alır. Kariyer gelişimi ve güdü yalnızca maddi anlamda değil, işgörenlerin manevi gereksinimleri için de önemlidir. Kariyer kişinin yaşamı boyunca çalışma hayatında üstlendiği görevler olarak tanımlanabilir. Kadınların kariyer gelişiminde yaşadıkları sıkıntılar araştırmacıların dikkatini çeken bir konudur. Çünkü kadına, iş kadınlığından önce "anne, ev hanımı, eş" rolleri uygun bulunduğu için, kadınların kariyer gelişimi erkeklere göre daha yavaş ve zorlu olmuştur. Bunun nedeni yalnızca yeteksizlikle ya da zekâ düzeyiyle açıklanabilecek bir konu olmayıp, ayrıca engellemeler, önyargılar, cinsiyet ayrımcılığı, medeni durum gibi etkenler de bulunmaktadır (Wirth 2001). Kadınlar sanayi devriminden önce dünya genelinde evde işgücü olarak bulunmuşlar, 1750'lerden itibaren İngiltere'de başlayan sanayi devriminden sonra ise ücretli olarak dışarıda çalışmaya başlamışlardır. Gerek teknolojinin ilerlemesiyle, gerekse I. ve II. Dünya Savaşlarında erkeklerin savaşa gitmesiyle ortaya çıkan işgücü artışı genel olarak kadın işgücünde de artış meydana getirmiştir. Kadın işgücü artışı zaman içerisinde kadınların kariyer gelişiminin de araştırılmasını gerekli hale getirmiştir. Bu alanda çalışmalar yapan araştırmacıların dikkatini çeken kadınlara yönelik kariyer engellerinden biri de "cam tavan sendromu"dur. Cam tavan sendromu kadınların çalışma konularında yeterli olup olmadıklarına, yükselmeyi hak edip etmediklerine dikkat etmeden üst yönetim düzeylerine ilerlemelerini ve gelişimlerini engelleyen, görülemeyen, soyut olarak hissedilen bir algıdır. Genellikle kadınlar, işi başarıp başaramamaları önemsenmeden yalnızca kadın oldukları için gelişimlerinin engellendiği görüşündedirler (Çelik 2007). Cam tavan kadınların iş hayatında oldukları sürece var olmasına rağmen ilk kez 1984 yılında "Working Woman Dergisi" editörü Gay Bryant tarafından telaffuz edilmiştir. Bryant kadınların iş hayatında belli bir noktaya kadar ulaşip (orta düzey yöneticilik vb.) bu noktayı aşamamalarını, cam tavan kavramı ile ifade etmiştir" (Kılıç ve Çakıcı 2016). Soysal ve Baynal

(2016) ise “cam tavan teriminin ilk kez 1979 yılında Hewlett-Packard’ın iki kadın yöneticisi Katherine Lawrence ve Marianne Schreiber tarafından kullanıldığı genel kabul görmektedir” diye belirtmişlerdir. 1986 yılında Hymovitz ve Schelhard tarafından Wall Street Journal’da “İş Yaşamında Kadın” konulu bir haberde cam tavan (glassceiling) teriminden bahsedilmiştir. Bu terime göre cam tavan; genel olarak iş yaşamında üst düzey pozisyonlara gelmek isteyen kadınların bu yolda karşılaştıkları engeller olarak tanımlanmıştır. Kurumsal dünyada engellerin, kadınların liderlik yeteneğinin işyerlerinde kullanılmayan bir kaynak olduğu ve en çok yönetim ve liderlik faaliyetlerinin genellikle erkekler tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir (Sposito 2013). Çoğunlukla da kadınların üst düzey pozisyonlara seçilmesi, terfi ettirilmesi iş hayatında olumlu karşılanmamaktadır (Manasra 2013).

Tanımlarda cam tavan engellerinin, kadınların niteliklerinin yetersiz olmasından değil, cinsiyet farklılığından kaynaklanan engeller olduğu vurgulanmaktadır. Bu engeller, erkek yöneticiler tarafından konulan engeller, kadın yöneticiler tarafından konulan engeller ve kişinin kendi kendine koyduğu engellerdir. Cam tavan, erkek yöneticilerin kadınlara karşı önyargılarının olması ile ve gücü elden bırakmama isteği sonucu oluşmaktadır. Kadın yöneticilerin koyduğu engeller ise “ben başarılı olduysam herkes olabilir, özel bir çabaya gerek yok” mantığı ve “kraliçe arı sendromu” olarak adlandırılan tek kadın olma ve birbirini çekememe nedeniyle oluşan engellerdir (Aşık 2014). Kadının kendine koyduğu engeller ise cinsiyeti nedeniyle toplumsal bakış açısının getirdiği normlarla büyümesi, bu nedenle kariyer gelişiminin farkına varamaması veya üst düzey yöneticiliği tercih etmemesidir. Bu tür engeller yetenekli üretken kadınların, ekonomideki en üst düzey ve en yüksek ücretli pozisyonlara erişemediklerini ve eşitliğin sağlanmadığını göstermektedir. Mesleki kariyerde ilerleme engelleri veya zorluklar bulunması kadın girişimcileri kendi işyerlerini kurma konusunda motive etmektedir (Weiler ve Bernasek 2001).

Tablo 1’de kadınların tepe yönetim kademelelerine yükselmelerinde oluşan cam tavan engelleri görülmektedir.

Tablo 1. Kadın İşgörenlerin Cam Tavan Engelleri

Bireysel Faktör Engelleri	✓	Çoklu Rol Üstlenme
	✓	Kadınların Kişisel Tercih ve Algıları
Örgütsel Faktör Engelleri	✓	Örgüt Kültürü Örgüt Politikaları
	✓	Mentor Eksikliği
	✓	İnformel İletişim Ağlarına Katılmama
Toplumsal Faktör Engelleri	✓	Mesleki Ayrım
	✓	Stereotipler (Cinsiyetle Bağdaştırılan Kalıplaşmış Önyargılar)

Kaynak: Hoşgör vd. 2016: 348.

Cam tavan engellerinin ortaya çıkması, kadınların iş yaşamındaki tercihleri ile de yakından ilişkilidir. Kadınların büyük çoğunluğu ev ve aile yaşamına öncelik vererek, örgütsel ve toplumsal etkenlerle iş yaşamında yükselme olanağının olmayacağı duygusu ile hareket edebilmektedirler. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) 2010 yılında bir “Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi” oluşturmuştur. BMKP’ye göre bu endeks, bir ülkede cinsiyet eşitsizliği nedeniyle başarı kaybı varsa ortaya çıkarır ve kayba ilişkin dezavantajları gösterir (Sharif 2015).

Dünya Ekonomik Forumu’nun 2010-2011 yılında yayınladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu’nda Türkiye cinsiyet eşitsizliği açısından 139 ülke içinde 126. sıradadır. Ekonomik yaşama katılımında 131, eğitim yaşamına katılımında 109, politik yaşama katılımında ise 99’uncu sırada yer almaktadır. Bu oranlar Türkiye’de kadınların toplum içinde ve ekonomik yaşamda çeşitli engellerle karşılaştıklarını ortaya koymaktadır (Aksu vd. 2013). Önceleri cam tavan terimi yalnızca çalışma hayatında kadınların kariyer gelişimindeki engeller olarak düşünülürken daha sonraları, cam tavan tanımında azınlık gruplardan da söz edilmiştir. Günümüzde engelliler, yaşlılar ve cinsel azınlıklardan da söz edilmeye başlanmıştır (Guo 2013).

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yapılan bir araştırmada, en yüksek oranda kadın yöneticilerin Jamaika’da olduğu, üst yönetimde kadınların halen daha az temsil edildiği halde son 20 yılda üst düzey ve orta yönetim kademelerinde kadın sayısının arttığı bulunmuştur. “İş Dünyası ve Yönetimde Kadınlar, İvme Kazanıyor”

başlıklı çalışmada, Jamaika'daki kadın yöneticilerin oranının yüzde 59,3 ile en yüksek, Yemen'in ise yüzde 2,1 ile en düşük olduğu saptanmıştır. Norveç'te şirket yönetim kurulu başkanı olan kadınların oranı yüzde 13,3, Türkiye'de ise yüzde 11,1 olarak bulunmuştur. Ancak, "cam tavan" iletişim ve yönetim işlevlerinde kadınların yoğunlaşmasına rağmen halen varlığını sürdürmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün araştırması, kadınların tüm işletmelerin yüzde 30'undan fazlasına sahip oldukları ve yönettikleri bilgisini vermektedir (Jamaica Observer 2015). Bu araştırma zaman içinde kadının işgücü piyasasına katılımının küresel büyüme ve rekabet gücünde etkili olacağını göstermektedir. Ancak, iş yerinde, özellikle de üst düzey yönetim kademelerinde, gerçek cinsiyet eşitliğine ulaşılması için uzun bir yol bulunmaktadır. Alanyazında Anafarta vd. (2008) tarafından yapılan araştırma sonuçları, cam tavan sorunlarıyla ilgili bulunan çözümlerin kariyer ve örgüt kültürünün planlanmasıyla ilgili olarak kadınların toplum içindeki yerini belirleyecek bir özellikte olduğunu göstermektedir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı Türkiye'de Kadın (Mayıs 2017) raporunda, Kadınların Çalışma Hayatına Katılımı başlığında mevcut durum ve planlanan çalışmalardan söz edilmiştir. Bu rapora göre; belli iş ve mesleklerde cinsiyet ayrımcılığı olduğu, kadın işgücünün ucuz emek olarak emek-yoğun iş kollarında yoğunlaştığı, kadınların ev ve iş yaşamını uzlaştırma konusunda sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde, dünyadaki pek çok ülkeden önce, 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını erkeklerle eşit bir biçimde elde eden kadınların, yüksek bir siyasal katılım düzeyine ulaşmış oldukları söylenemez. Raporunda, Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yöneticiliklerde, kurul, komisyon ve komitelerde de kadınların temsil düzeyinin düşük olduğu belirtilmektedir (T.C. Devlet Personel Başkanlığı 2018). Kadınların kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yöneticiliklerde, kurul, komisyon ve komitelerde temsil düzeyinin düşük olduğu bilgisi aynı zamanda Türkiye İstatistik

Kurumu (TÜİK 2017) verileriyle de uyumludur. Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü İstatistikleri (15+ yaş) 2016 yılı Aralık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre; erkeklerde işgücüne katılma oranının 0,5 puanlık artışla %71,5, kadınlarda ise 1 puanlık artışla %32,2 olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

Cam Tavan Sendromu turizm sektöründe de hissedilmektedir. Özellikle otel işletmelerinde çoğu işlerin kadınların çalışması gereken işler olarak düşünülmesine rağmen, kariyer gelişimi açısından kadınların bazı engellerle karşılaştığı görülmektedir. Akoğlan Kozak (2001), Türkiye'de konaklama işletmelerinde kadınların yönetimde yer aldıklarını ancak yeterli bir oranda üst düzey pozisyonda yer alamadıklarını, erkek meslekdaşları ile kıyaslandığında çoğunlukla orta ve kurmay düzeyde olduklarını belirtmiştir.

Örgütsel Adalet

Örgütsel adalet, örgüt çalışanlarının örgüt yönetiminin kendilerine olan davranışlarının adil olup olmadığı şeklindeki algılarıdır. Adams'ın Eşitlik Teorisi ile başlayan çalışmalar, kişinin iş başarısı ve tatmin olma derecesinin, çalıştığı ortamda algıladığı eşitlik ya da eşitsizlikle ilgilidir. Adalet algısı araştırmaları 1965'ten sonra başlayıp 1990'lı yıllarda genişleyerek, adalet kavramının sosyal boyutunda yoğunlaşmıştır (Ambrose 2002). Folger ve Crosby'nin Göreli Yoksunluk Kuramı da adalet kavramı araştırmalarında öncü çalışmalardandır (Fortin 2008). Örgütsel adalet kavramı ilk kez 1987 yılında Greenberg tarafından kullanılmıştır (Şeşen 2010). Önceleri örgütsel adalet dağıtım ve işlemsel (prosedürel) boyutu ile daha sonra üçlü bir yaklaşımla, dağıtım adaleti, süreç adaleti, etkileşimsel adalet olarak incelenmiş, son olarak da dördümlü bir yaklaşımla, dağıtım adaleti, süreç adaleti, bireylerarası adalet, bilgisel adalet kapsamında araştırılmıştır (Şeşen 2010). Yolaç (2009) dağıtım adaleti ve uygulama adaleti olarak ikili bir sınıflandırma yaparak, uygulama adaletinin formal işlem adaleti ve etkileşim adaleti olarak iki alt boyutu ile incelendiğini belirtmiştir. Greenberg, dağıtım adaleti algısının ortaya çıkmasında alınan kararların etkili olduğunu, örgüte olan tutumda ise işlemsel adalet al-

gısının belirleyici rolü bulunduğunu belirtmiştir (Akt. Çakar ve Yıldız 2009). Alanyazın taramasında örgütsel adaletin kaç boyutlu olduğu tartışmalı bir konudur, Colquitt (2001) çalışmasında yapılan faktör analizi sonrasında dördümlü ayrımın desteklendiğini belirtmiştir. Yaygın olarak dağıtımsal, işlemsel ve etkileşimsel adalet olarak belirlenen boyutlar Adams'ın Eşitlik Teorisi'ne dayanmaktadır (Luo vd. 2013). İşgörenlerin işletmedeki çalışmaları sonucunda maddi karşılıkları olan, elde edilen ücret, görev dağılımı, ödül, terfi gibi sonuçların adil olup olmadığına ilişkin algıları dağıtımsal adalet olarak tanımlanmaktadır. İşlemsel adalet ise dağıtımsal adalet sonucu oluşan, adil ya da adil olmama gibi algıların işleyiş sürecinde yönetimin aldığı kararlardan etkilenmesi sonucu oluşur. Etkileşimsel adalet ise kararların alınıp uygulanması sürecinde, çalışanlar ve yönetim arasındaki sosyal ilişkilerden ortaya çıkmaktadır. Greenberg etkileşim adaletinin iki boyutlu olduğunu, kişilerarası ve bilgisel adalet olarak ortaya çıktığını belirtmiştir (Akt. Çakar ve Yıldız 2009). Yönetimin davranışları işgörenlerle olan ilişkide kişilerarası adalet kavramını çerçevesinde olumlu ya da olumsuz algılar ortaya çıkarır. Yürür'ün (2008) örgütsel adalet ile iş tatmini ve çalışanların bireysel özellikleri arasındaki ilişkilerin analizine yönelik yaptığı araştırmada örgütsel adalet algısı açısından kadın ve erkek çalışanlar arasında farklılık olduğu görülmüştür. Bilgisel adalet ise yönetimin aldığı kararlar hakkında çalışanlarının yeterince bilgilendirilip bilgilendirilmediğine ilişkin adalet boyutudur. Etkileşimsel adalet yönetim ile işgören arasında interaktif ilişkilerde nezaket, onur, saygı ve dürüstlük gibi hususların olması gerektiği anlamındadır. Araştırmalarda etkileşimsel adaletin üçüncü bir boyut olarak ele alınmadığı, süreç adaletinin bir alt bileşeni olduğu görüşü de bulunmaktadır. Araştırmacılar, dağıtım adaletine ilişkin görüşlerin örgütsel adalet kavramını tam anlamıyla açıklamadığı görüşündedirler, işgörenin örgüte olan katkısının değerlendirileceği somut bir ölçüt bulunmadığını, dolayısıyla adalete ilişkin somut bir karşılık belirlemenin zor olduğu görüşündedirler (Cropanzano vd. 2001). Örgüte olan tutumda belirleyici rolü olan işlemsel adalet

algısı işgörenlerin çalışma ortamına ilişkin olumlu ya da olumsuz algılarını ortaya koymaktadır.

İşe Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramı tarihsel süreçte farklı alanlarda bilimsel anlamda araştırma konusu olmuştur. Yabancılaşma, bireylerin toplumsal yapıdan beklentileri nedeniyle toplum kurallarından, toplumsal değerlerden ve toplumsal ilişkilerden uzaklaşması ve bireyin kendisini yalnızlaştırması olarak tanımlanabilir. Farklı zamanlarda Hegel, Marks, Durkheim, Fromm, Seeman yabancılaşma kavramı üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Seeman yabancılaşma kavramına sosyo-psikolojik açıdan yaklaşmış ve beş ayrı kategoride incelemiştir; güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, topluma yabancılaşma, kendine yabancılaşma (Chiburu vd. 2014). Aslında bu özellikler nedeniyle yabancılaşma bireysel gibi düşünülse de toplumsal, ekonomik ve siyasal boyutları olan bir kavramdır. "Blauner ise yabancılaşmayı, 'güçsüzlük', 'anlamsızlık', 'yalıtılmışlık' ve 'kendine yabancılaşma' olarak dört boyutta ele almıştır" (Kaya ve Serçeoğlu 2013). Yabancılaşma işgörenin mutlu ya da mutsuz olmasıyla ilişkilidir ve işgören verimliliğini etkiler. Örgütsel anlamda işe yabancılaşma herhangi bir örgütte işgörenler arasında doyumsuzluk, yeteneklerini kullanmak istememek ve kurumsal kültüre de yabancılaşma olarak belirtilmektedir. Sanayi devriminden sonra yaygınlaşan kitle üretimi, gerek mal üretimi gerekse hizmet üretiminde işe yabancılaşmayı ortaya çıkarmıştır. İlerleyen zamanlarda bilgi çağında işe yabancılaşma artarak iş hayatında daha fazla zorluklar çıkarmıştır (Li 2015). İşe yabancılaşma çalışanlarda iş tatminsizliği, işle özdeşleşememe, çalıştığı işletmeye karşı güvensizlik, duygusal tükenme, iş kalitesinin düşmesi, sözlü ya da fiziksel saldırılar, psikolojik taciz, madde bağımlılığı gibi çeşitli etkiler yaratır. Daimi kadroda çalışanlarda olduğu gibi özellikle iş güvenesi konusunda endişeli olmalarından dolayı işe yabancılaşma, sözleşmeli çalışanlarda ve taşeron şirkete bağlı olarak sözleşmeli çalışanlarda daha çok görülmektedir. Kaya ve Serçeoğlu (2013) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda da geçici çalışanların daimi kadroda çalışanlara gö-

re daha yüksek oranda işe yabancılaşma hissettikleri bulgusu ortaya çıkmıştır. Kanten ve Ülker (2014) işe yabancılaşmanın üretkenlik karşıtı davranışlar doğuracağını, bunun sonucunda da öncelikle psikolojik sorunlarla birlikte işletmede verimliliğin azalarak finansal sorunlar yaratacağını belirtmişlerdir. Bu görüş doğrultusunda işletmelerde yönetim tarzının önemli bir etken olduğu, yabancılaşma ve sonuçlarının araştırılması gerektiği vurgulanmış, araştırmalarında işletmelerde demokratik yönetim tarzının benimsenmesinin işgörenlerde işe yabancılaşmayı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

YÖNTEM

Tanımlar

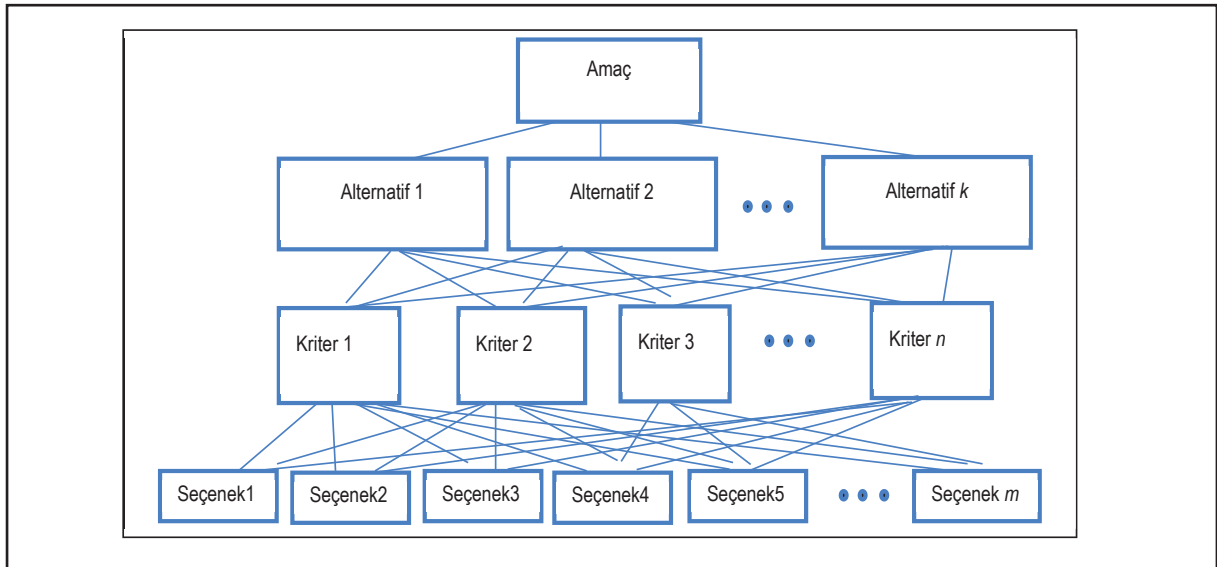
Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS), bir karar aşamasında önceden belirlenmiş bir karşılaştırma ölçeği kullanarak, kararları etkileyen faktörler ve bu faktörler arasında karar noktalarının önem değerlerinin bire bir karşılaştırılmasıdır. AHS’de temel amaç, standartlar, özellikler, alt standartlar ve alternatifler arasındaki ilişki hiyerarşik bir yapıda belirlenmektedir. Bu yaklaşımda karar verme sürecine hem nesnel hem de öznel düşünceler dâhil edilmektedir. Aynı zamanda, bireyin öznel düşünceleri, bilgi birikimi, deneyimleri ve

vizyonu AHS yöntemi ile belirli bir mantık içinde düzenlenir. AHS ile birey karar vermek için bir yöntem kullanmak zorunda kalmaz, karar verme sistematiğini öğrenir ve daha iyi kararlar vermeyi amaçlar (Akad ve Gedizlioğlu 2007). Araştırmacının amacına yönelik olarak belirlenen standartlara bağlı olarak alternatiflerin önem seviyeleri ikili karşılaştırma matrisleri ile değerlendirilerek tanımlanmaktadır. Her alternatifin öncelik değeri, öncelik ve ağırlık vektörleri hesaplandıktan sonra bulunur. En büyük önceliği olan alternatif en iyi alternatif olarak değerlendirilmektedir (İpekçi vd. 2014). Alanyazın taraması sırasında elde edilen tanımlar önceki paragraflarda verilmiştir. 1980’de Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen AHS yöntemi çoklu karar yöntemlerinden biridir. Bu yöntemle alternatifler ölçütlere ve tercihlere göre değerlendirilir.

AHS Algoritması

AHS yönteminin uygulandığı bir çalışmada aşağıdaki sekiz evre kullanılmaktadır (Kubat 2013):

- Sorunun tanımlanması,
- Ölçütlerin belirlenmesi,
- Alternatiflerin sunulması,
- Hiyerarşik ağaç diyagramının çizilmesi,

Şekil 1. Analitik Hiyerarşi Modeli (Öztürk ve Batuk 2010: 125)

Tablo 2. Analitik Hiyerarşi Sürecinde Kullanılan Ölçek

Önem Derecesi	Tanım
1	Eşit derecede önemli
3	Birinin diğerine göre çok az önemli olması
5	Kuvvetli derecede önemli
7	Çok kuvvetli derecede önemli
9	Aşırı derecede önemli
2,4,6,8	Ortalama değerler

Kaynak: Winston 1994: 787.

- e. Ölçüt ağırlıklarının belirlenmesi,
 f. Her ölçüte göre alternatiflerin derecelendirilmesi,
 g. Her bir alternatifin birçok noktasının elde edilmesi,
 h. Genel puanların karşılaştırılması ve sınıflandırma yoluyla en iyi alternatifin seçilmesi.

Çözümdeki ölçütler, alternatifler ve seçimler, probleme göre çeşitlendirilebilir, ancak en az iki tane olmalıdır.

Şekil 1’de görüldüğü gibi hiyerarşi modeli oluşturulduktan sonra, k tane alternatif amaca ulaşmak için n tane ölçüt ile değerlendirilir. Bu n tane ölçütün de m tane seçeneği işleme eklenerek sonuç yorumlanır. Matris elemanları oluşturulurken Tablo 1’de verilen derecelendirme sistemi uygulanmaktadır.

AHS yönteminde, karar vericiden gelen cevapları aldıktan sonra, cevaplar bir matris haline dönüştürülür. Katılımcı numarası olarak elde edilen bu matrisler daha sonra ortak bir matrise dönüştürülür. Bu dönüşüm işlemi gerçekleştirildiğinde katılımcı sayısı olarak değerler toplanır ve katılımcı sayısına bölünür. Daha sonra, bu matrisler için ağırlık matrisleri oluşturularak tutarlılık kontrolleri gerçekleştirilir. Ölçütler ve seçimler için aynı matrisler yapılmalı ve onlar için de bir sonuç elde edilmelidir. AHS yöntemindeki

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (1)$$

Tablo 3. Rastgele Göstergesi

N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
RI	0,00	0,00	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49	1,51	1,48	1,56	1,57	1,59

Kaynak: Winston 1994: 789.

$$\lambda = \frac{t1+t2+\dots+tk}{k} \quad (2)$$

$$CI = \frac{\lambda - k}{k - 1} \quad (3)$$

çelişkileri önlemek için, varyansları ölçmek amacıyla Saaty tarafından geliştirilen Eşitlik 1’de gösterilen aşağıda belirtilen işlemler gerçekleştirilir (Winston 1994).

Burada;

RI Rastgelelik Göstergesi anlamına gelir,

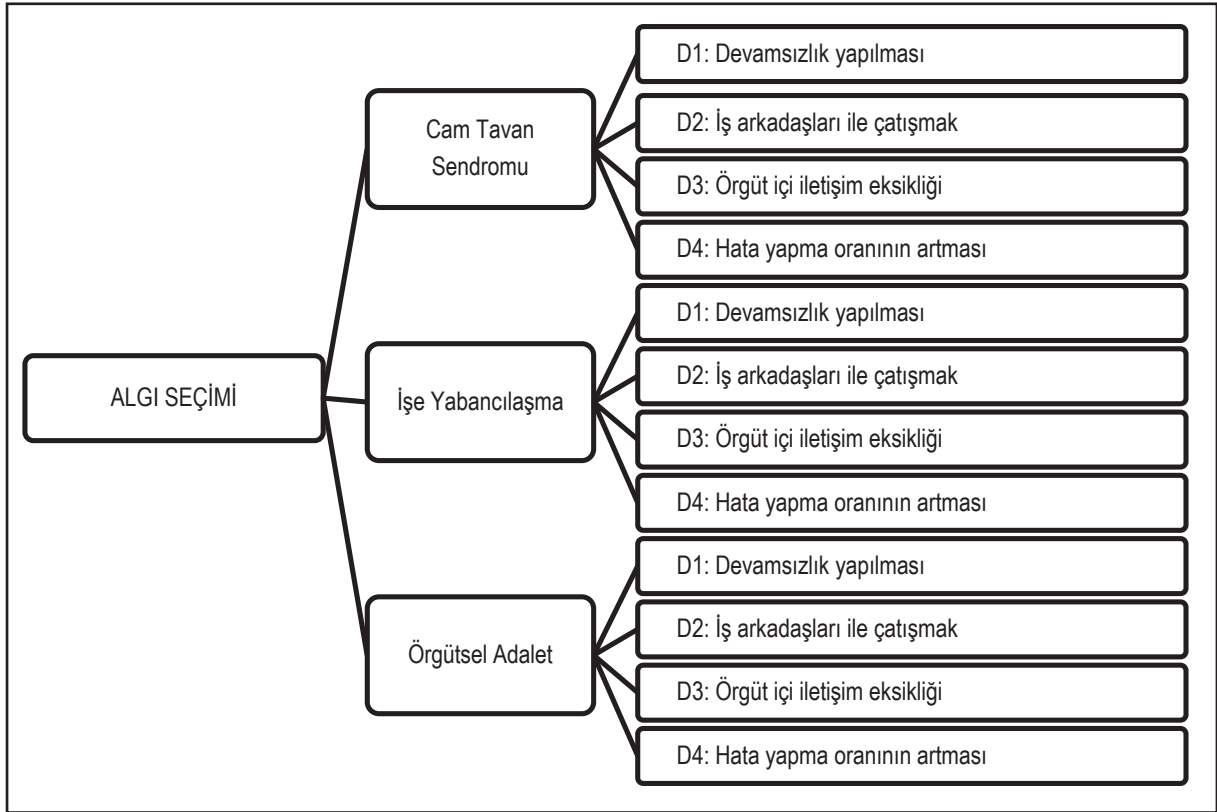
CI, ikili karşılaştırma matrisinin tutarlılık indeksi anlamına gelir.

Bu işlem adımını tamamlamak için Eşitlik 2 ve Eşitlik 3 hesaplanır.

Eşitlik 1’de verilen işlem Eşitlik 2, Eşitlik 3 ve Tablo 2’nin yardımıyla gerçekleştirilir. Elde edilen değer 0,1’den küçük ise AHS yöntemiyle elde edilen sonucun tutarlı olduğu söylenebilir (Winston 1994). Bu işlemlerle yapılan AHS yöntemi, Alternatifler, Ölçütler ve Seçenekler için ayrı olarak yorumlanabilir. Analitik Hiyerarşi modelinde verilen amaca yönelik bir yorum yapmak için tüm ölçütlerin ağırlık toplamı bir’e eşitlenir. İşlemi özetlemek gerekirse; k tane alternatif, n tane ölçüt ve m tane seçenekleri ile çarpılır ve toplam sonuç bir’e eşittir. Dolayısıyla, amacı yorumlamak için seçenekler birleştirilir.

Hiyerarşik Problem

Kariyer gelişimi açısından, cinsiyet ayrımına dayanan ve kadınların kariyerlerinde ilerlemelerine engel olduğu düşünülen, cam tavan sendromu algısı oluşumu sonucunda otel işletmelerinde çalışan kadınların örgütsel adalet ve işe yabancılaşma düzeyleri incelenerek, uzman görüşlerinden elde edilen verilerin belirlenen üç örgütsel algının önem sıralaması ve personel davranışlarına etkilerinin incelenmesi amacıyla Şekil 2’de görülen Hiyerarşik Ağaç Diyagramı oluşturulmuştur.

Şekil 2. Araştırmanın Hiyerarşik Ağaç Diyagramı

Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama yöntemi olarak, odak grup toplantısı gerçekleştirilmiştir. Odak grup müzakeresi, bir müzakere veya tartışma ortamında grup dinamik etkisini kullanan, derin bilgi edinen veya fikir üreten küçük bir grup ve lider arasındaki yapılandırılmamış, bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortam olarak tanımlanmaktadır (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz 2011). Müzakereler, 2017 yılında Hotel Sueno-Antalya, Wyndham Grand Hotel- İstanbul, Polat Thermal Hotel-Karahayıt, Pamukkale, Denizli, Lycus River Thermal Hotel- Pamukkale, Denizli otellerinden 11 kadın mesleki turizm uzmanıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada iki bölümden oluşan bir

Cam Tavan Sendromu	1	1,41	1,08
İşe Yabancılaşma	1,87	1	2,10
Örgütsel Adalet	1,23	0,82	1
Toplam	4,10	3,23	4,18

soru formu kullanılmıştır. Birinci Bölüm, algıların birbirlerine göre ne kadar önemli olduğunu ölçümlerken, İkinci Bölümde ise davranışın sonuçlara göre ne kadar yaygın olduğu ölçülmüştür. Soru formu araştırmayı gerçekleştiren araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

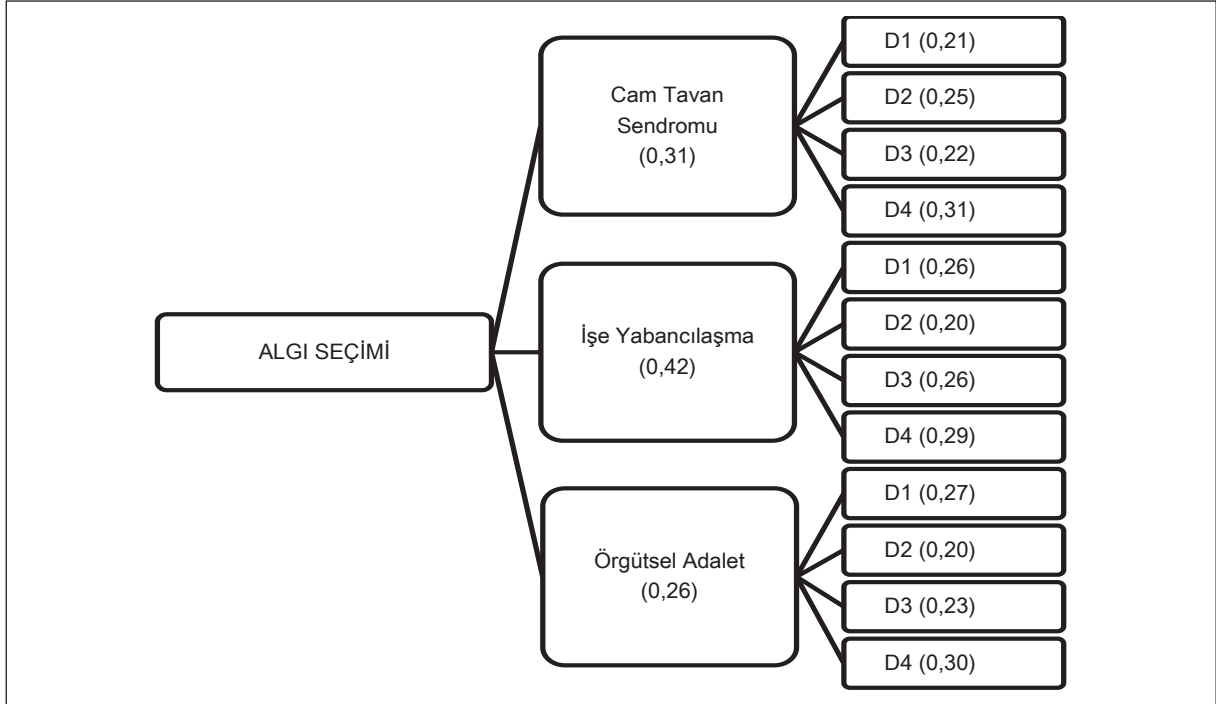
Bulgular

Aşağıda belirtilen matris, önemli algılama türleri için çalışmaya katılan uzmanlardan edinilmiştir:

Daha sonra bu algılara ilişkin aynı işlemler, personel arasında tekrarlanmıştır. Bu işlemler sonu-

Tablo 4. Oluşmuş Tutarlılık Vektörleri ile Tutarlılık Testi

	Tutarlılık Vektörü Toplamı	n	Λ	CI	RI	CR	
Algı Tipleri	11,29	3	3,76	0,38	0,58	0,66	
Davranışlar	Cam Tavan	22,22	4	5,55	0,52	0,90	0,58
	İşe Yabancılaşma	21,39	4	5,35	0,45	0,90	0,50
	Örgütsel Adalet	21,69	4	5,42	0,47	0,90	0,53

Şekil 3. Seçenekler ve Ölçütler İçin Önem Düzeyi

cunda Şekil 3'te her ölçüt ve seçenek için belirlenen önem düzeyi elde edilmiştir.

Analiz konusunda aşağıdakiler saptanmıştır;

- En önemli algı, 0,42 önem düzeyiyle İşe Yabancılaşmadır,
- Personel arasında en yaygın İşe Yabancılaşma davranışı 0,29 önem düzeyi ile "hata yapma oranının artması"dır.
- En iyi ikinci önemli algı, 0,31 önem düzeyi olan Cam Tavan Sendromudur.
- Çalışanlar arasında en sık görülen Cam Tavan Sendromu davranışı, yüzde 0,31 önem seviyesiyle "hata yapma oranının artması"dır.
- Son önemli algı, 0,26 önem seviyesine sahip olan Örgütsel Adalettir.
- Örgütsel Adalet için personel arasındaki en yaygın davranış, 0,30 önem düzeyiyle "hata yapma oranının artması"dır.

Hata yapma oranının artması işgörenlerin olumsuz davranış değişikliklerinin anlaşılabilmesini sağlayacaktır. Böylece hangi algının yapı-

lan hatalarda etkin olduğu bilgisine ulaşılabilecektir. Bu sonuçların tutarlılığını hesaplamak için AHS Algoritması'nda verilen işlemler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, Tablo 3'te ele alınan değişkenlerin önem düzeyleri ve yapılan görüşmelerden elde edilen cevaplara göre oluşturulan matrislerin çarpımı yardımı ile tutarlılık vektörleri hesaplanmıştır.

Hesaplanan tutarlılık vektörleri ve rasgelelik göstergesi yardımı ile değişkenlerin bir önceki bölümde verilen Eşitlik 1, Eşitlik 2 ve Eşitlik 3'e göre hesaplamaları yapılarak değerler hesaplanmıştır. Tutarlılık analizi sonucu elde edilen sonuçlarında tutarsızlık saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, otel işletmelerinde Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yöntemi kapsamında önceden belirlenmiş bir karşılaştırma ölçeği kullanılarak işgören davranışlarını etkileyen en önemli algının hangisi olduğu ve personel davranışlarının belirlenen örgütsel algılara göre gösterdiği değişiklikler araştırılarak sonuca ulaşılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı otel işletmelerinde çalışan kadınların görüşlerinden elde edilen bulguların değerlendirilmesi sonucunda, örgütsel adalet, işe yabancılaşma ve cam tavan sendromu algı düzeyleri arasında işe yabancılaşmanın en önemli algı olduğu görülmüştür. Bu sonuç işe yabancılaşmanın cam tavan sendromu ve örgütsel adalet algıları ile etkileşimi olduğu bilgisini vermektedir. Çalışmaya göre ulaşılması amaçlanan bir başka sonuç, personel arasındaki hata yapma oranını artıracak davranışa yöneliktir. Her değişken için en etkili davranış farklıdır. Otel işletmelerinde yoğun iş temposu nedeniyle en önemli algının işe yabancılaşma olması beklenen bir sonuçtur. Aslında işe yabancılaşma algısının ortaya çıkmasında farklı algılar altyapı oluşturur. Bu çalışmada işe yabancılaşmanın en önemli algı olmasında cam tavan sendromu ve örgütsel adalet algılarının oluşturduğu olumsuz bir çalışma ortamı etkindir. Kadınların kariyer gelişimi erkeklerle göre daha yavaş ve zorlu olması nedeniyle bu çalışmada otel işletmelerinde çalışan uzman kadınların görüşleri değerlendirilmiş ve cam tavan sendromu ikinci önemli algı olarak ortaya çıkmıştır. Örgütsel adalet ise üçüncü önemli algıdır. Bu çalışmada en önemli algının işe yabancılaşma olduğu ve hata yapma oranının her üç algıda çok yakın oranlarda olması çalışan verimliliğinde üç algının da önem arzettiğini göstermektedir. Kanten ve Ülker'in (2014) araştırmasındaki sonuçlar demokratik bir yönetim tarzının işe yabancılaşmayı olumsuz etkilediği görüşü, bu araştırmanın yapıldığı otellerde demokratik bir yönetim tarzının olmadığı ve üçüncü önemli algı olan örgütsel adalet algısı nedeniyle işe yabancılaşmanın en önemli algı olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar konaklama işletmeleri yönetimlerinin, çalışanların algılarının bilimsel anlamda ölçülmesi ve çalışan davranışlarının bu bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda alanyazında yapılan benzer çalışmalara farklı uzmanlardan edinilen görüşlerle, diğer örgütsel algılarla olan etkileşimi açısından katkısı olacağı düşünülmektedir. Benzer bir öneri Anafarta vd. (2008) tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında, cam tavan sendromu ile ilgili ilerde mülakat ve odak grup çalışmalarıyla daha kapsamlı bilgi edinilebilece-

ğini belirtmişlerdir. Bu çalışmanın benzerlerinin gerek diğer konaklama işletmelerinde gerekse konaklama işletmeleri dışındaki turizm işletmelerinde periyodik olarak tekrar edilmesinde yarar vardır ve yöntem sonucunda çıkan tutarsızlık farklı örneklem ile çalışıldığında giderilebilir.

KAYNAKÇA

- Akad, M. ve Gedizoğlu, E. (2007). Toplu Taşıma Türü Seçiminde Simülasyon Destekli Analitik Hiyerarşi Yaklaşımı, *İTÜ Mühendislik Dergisi*, 6 (1): 88-98.
- Akoğlan Kozak, M. (2001). Türkiye'de Konaklama Sektöründe Çalışan Kadınların Tükenmişlik Durumları Üzerine Bir Araştırma, *Turizm Akademik*, 2: 11-12.
- Aksu, A., Çek, F. ve Şenol, B. (2013). Kadınların Müdür Olmalarının Önündeki Cam Tavan ve Cam Tavanı Aşma Stratejileri'ne İlişkin İlköğretim Okulu Müdürlerinin Görüşleri, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25: 133-160.
- Anafarta, N., Sarvan, F. ve Yapıcı, N. (2008). Konaklama İşletmelerinde Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısı: Antalya İlinde Bir Araştırma, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 15: 111-137.
- Aşık, A. N. (2014). Konaklama İşletmelerinde Cam Tavan Sendromu Kavramsal Bir Değerlendirme, *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 3 (9): 84-103.
- Ambrose, L. M. (2002). Introduction Contemporary Justice Research: A New Look at Familiar Questions, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 89: 803-812.
- Benson, V., Morgan, S. ve Filippaios, F. (2014). Social Career Management: Social Media and Employability Skills Gap, *Computers in Human Behavior*, 30: 519-525.
- Bombuwela P. M. ve De Alwis A. Ch. (2013). Effects of Glass Ceiling on Women Career Development in Private Sector Organizations – Case of Sri Lanka, *Journal of Competitiveness*, 5 (2): 3-19.
- Chiaburu, D. S., Thundiyil, T. ve Wang, J. (2014). Alienation and Its Correlates: a Meta-Analysis, *European Management Journal*, 32 (1): 24-36.
- Colquitt, J. A. (2001). On the Dimensionality of Organizational Justice: A Construct Validation of a Measure, *Journal of Applied Psychology*, 86 (3): 386-400.
- Cropanzano, R., Byrne, Z. S., Bobocel, D. R. ve Rupp, E. D. (2001). Moral Virtues, Fairness Heuristics, Social Entitites, and Other Denizens of Organizational Justice, *Journal of Vocational Behavior*, 58 (2):164-209.
- Çakar, N. D. ve Yıldız, S. (2009). Örgütsel Adaletin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Algılanan Örgütsel Destek Bir Ara Değişken Mi?, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, www.esosder.org Bahar, 8 (28): 68-90.
- Çelik, A. (2007). *Kariyer Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi, *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 4 (1): 95-107.

- Fortin, M. (2008). Perspectives on Organizational Justice: Concept Clarification, Social Context Integration, Time and Links with Morality, *International Journal of Management Reviews*, 10 (2): 93-126.
- Guo, S. (2013). Economic Integration of Recent Chinese Immigrants in Canada's Second-Tier Cities: The Triple Glass Effect and Immigrants, *Downward Social Mobility CES*, 45(3): 95-115.
- Hoşgör, H., Hoşgör, D. G. ve Memiş, K. (2016). Sosyo- Demografik Özellikler ile Cam Tavan Sendromu Arasındaki İlişki ve Farklılıkların İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Örneği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (35): 345-362.
- Jamaica Observer (2015). <http://www.jamaicaobserver.com/news/Jamaica-has-highest-percentage-of-women-managers-globally---ILO-report>, Erişim tarihi: 05 Temmuz 2017.
- İpekçi Çetin, E., Akil, Y. ve Güler, A. I. (2014). İnşaat Projelerinde Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci ile Karar Verme, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10 (23): 173-190.
- Kanten, P. ve Ülker, F. (2014). Yönetim Tarzının Üretkenlik Karşıtı İş Davranışlarına Etkisinde İşe Yabancılaşmanın Aracılık Rolü, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (Bahar): 16-40.
- Kaya, U. ve Serçeoğlu, N. (2013). Duygu İşçilerinde İşe Yabancılaşma: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma, *Çalışma ve Toplum*, 1: 311-346.
- Kılıç, T. ve Çakıcı, A. B. (2016). Sağlık ve Eğitim Sektöründeki Kadın Çalışanların Cam Tavan Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 19 (3): 283-303.
- Kubat, G. (2013). Endüstriyel Kazaların Sonuçlarının Analitik Hiyerarşi Süreci ile İncelenmesi. (*Basilmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Li, B. (2015). Human Nature, the Means-ends Relationship, and Alienation: Themes for Potential Eastwest Collaboration, *Technology in Society*, 43: 60-64.
- Luo, Z., Qu, H. ve Marnburg, E. (2013). Justice Perceptions and Drives of Hotel Employee Social Loafing Behavior, *International Journal of Hospitality Management*, 33: 456-464.
- Manasra, A. E. (2013). What Are The "Glass Ceiling" Barriers Effects on Women Career Progress in Jordan?, *International Journal of Business and Management*, 8(6): 40-46.
- Öztürk, D. ve Batuk, F. (2010). Analytic Hierarchy Process for Spatial Decision Making, *Sigma*, 28 (2): 124-137.
- Sharif, M. Y. (2015). Glass Ceiling, the Prime Driver of Women Entrepreneurship in Malaysia: A Phenomenological Study of Women Lawyers, *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 169: 329-336.
- Soysal, A. ve Baynal, T. (2016). Sağlık Kurumlarında Cam Tavan Sendromu: Kayseri Özel Sağlık Kurumlarında Bir Araştırma, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2): 225-264.
- Sposito, C. A. (2013). Career Barriers for Women Executives and the Glass Ceiling Syndrome: the Case Study Comparison Between, French and Turkish Women Executives, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 75 (Nisan): 488- 497.
- Şeşen, H. (2010). "Kontrol Odağı, Genel Öz Yeterlik, İş Tatmini ve Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi: Ankara'da Bulunan Kamu Kurumlarında Bir Araştırma", *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28 (2): 195-220.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, *Türkiye'de Kadın Mayıs 2017 Raporu*, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/>, Erişim tarihi: 10 Aralık 2017.
- T.C. Devlet Personel Başkanlığı, <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/kamu-personeli-istatistikleri>, Erişim tarihi: 2 Şubat 2018.
- Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaber-Bultenleri.do?id=24625>, Erişim tarihi: 28 Nisan 2018.
- Türkkahraman, M. ve Şahin, K. (2010). Kadın ve Kariyer, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2 (1): 75-88.
- Uğuz, Ç. S. ve Topbaş, F. (2016). Turizmde Kadın İstihdamı ve Ücret Ayrımcılığı: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 27 (1): 62-78.
- Weiler, S. ve Bernasek, A. (2001). Dodging the Glass Ceiling? Networks and the New Wave of Women Entrepreneurs, *The Social Science Journal*, 38 (1): 85-103.
- Winston, W. L. (1994). *Operations Research*. Kaliforniya: International Thomson Publishing.
- Wirth, L. (2001). *Breaking Through The Glass Ceiling: Women in Management*. Ceneva: International Labour Office.
- Yolaç, S. (2009). Politik Davranış ve Örgütsel Adalet Algısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi Öneri*, 8 (31): 157-166.
- Yürür, S. (2008). Örgütsel Adalet ile İşTatmini ve Çalışanların Bireysel Özellikleri Arasındaki İlişkilerin Analizine Yönelik Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2): 295-312.

YAZARLAR

Şükran ÖKTEM:

Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Yönetimi Bölümü mezunudur (1981). Yüksek lisans derecesini Hacettepe Üniversitesi'nden İşletme (Turizm İşletmeciliği) Dalı'ndan (1993), doktora derecesini de Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Dalı'ndan aldı (1999). 1978-1984 yılları arasında memur olarak görev yaptı. Ondokuzmayıs Üniversitesi Amasya Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı'nda Öğretim Görevlisi olarak çalıştı (1984-1994). Pamukkale Üniversitesi'nde çalıştı (1994-2005), 2005 yılında emekli oldu. Mersin Deniz ve Ticaret Meslek Yüksekokulu'nda çalıştı (2005-2009). Başkent Üniversitesi Kazan Meslek Yüksekokulu İşletme Yönetimi Programı'nda çalıştı (2009-2017). Halen Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı'nda Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Temel çalışma alanları, turizm, turizm alanında örgütsel davranıştır.

Gözde KUBAT:

Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü'nden mezun oldu (2008). Yüksek lisans derecesini Başkent Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı'ndan aldı (2013), doktora eğitimine Gazi Üniversitesi İstatistik Ana Bilim Dalı'nda devam etmektedir. ANAR araştırma firmasında İstatistikçi olarak çalışmaya başladı (2008). Başkent Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2011). Halen Başkent Üniversitesi Kazan Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, istatistik, işletme ve sağlıktır.

Burçak KIZILTAN:

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu'ndan Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2010). Yüksek lisans derecesini Başkent Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Programı'ndan aldı (2013). Doktora eğitimine Başkent Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı'nda devam etmektedir. Başkent Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2014). Halen Başkent Üniversitesi Kazan Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, muhasebe, finans, işletme ve turizmdir.

Kaya Tırmanışı Yapan Turistlerin Destinasyon Değerlendirmeleri: Geyikbayırı, Antalya Örneği

Destination Evaluations of Rock Climbing Tourists: The Case of Geyikbayırı, Antalya

Tahir ALBAYRAK*, Nesli ÇÖMEN**

*Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, 07058 Kampus, Antalya.

E-posta: tahiralbayrak@akdeniz.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6961-0550

**Doktora Programı Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 07058 Kampus, Antalya.

E-posta: neslicomen@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2738-5153

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 25 Ocak 2018

Düzeltilme: 9 Nisan 2018

Düzeltilme: 15 Mayıs 2018

Kabul: 25 Mayıs 2018

Anahtar sözcükler: Destinasyon değerlendirme, Macera turizmi, Kaya tırmanışı, Geyikbayırı.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 25 January 2018

Resubmitted: 9 April 2018

Resubmitted: 15 May 2018

Accepted: 25 May 2018

Key words: Destination evaluation, Adventure tourism, Rock climbing, Geyikbayırı.

ÖZ

Turizm alanında kısıtlı sayıda çalışmanın gerçekleştirildiği kaya tırmanışı aktivitesini ele alan bu çalışmada, Geyikbayırı, Antalya bölgesine kaya tırmanışı yapmak amacıyla gelen turistlerin destinasyon özelliklerinden memnuniyetleri incelenmiştir. İlgili bölgede 200 yerli ve yabancı turistten anket tekniği ile veri toplanmış ve Önem-Performans Analizi (ÖPA) kullanılarak destinasyon özelliklerine yönelik bazı stratejiler önerilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, bölgenin manzarası, sessizliği, kaya yapısı ve rota çeşitliliği ile personel hizmet kalitesi özellikleri destinasyonun korunması gereken güçlü yönleri olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, konaklama tesislerinin temizliği, üzerinde yoğunlaşılması gereken zayıf bir özellik olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, yerli ve yabancı turistlerin destinasyon özelliklerine yönelik algıları arasında farklılıklar olduğu ortaya konmuştur. Örneğin, yabancı turistlerin bölgenin genel temizliği ile kaya yapısı ve rota çeşitliliğine yönelik memnuniyetleri, yerli turistlere göre daha yüksektir. Bu çalışmanın, kaya tırmanışına katılan turistlerin destinasyona yönelik değerlendirmelerini ortaya koyması ve yönetsel stratejilerin tespitine katkı sağlaması açısından özgün bir değere sahip olduğu söylenebilir.

ABSTRACT

In this study, which deals with rock climbing activity where a limited number of studies are performed in the field of tourism, satisfaction of tourists with destination attributes is examined who come to Geyikbayırı area, Antalya for rock climbing. The data, collected from 200 domestic and foreign tourists by survey technique, were analysed by applying Importance-Performance Analysis and the results suggested some strategies about destination attributes. According to the obtained findings, scenery of the area, quietness, range of rocks and routes, and service quality of the personnel are the attributes that are important and their performance should have maintained. In contrast, cleanliness of the accommodation facilities is an attribute that is weak and needed to be more focused on. In addition, differences among the domestic and foreign tourists in terms of their perceptions about destination attributes are specified. For example, satisfaction of foreign tourists with overall cleanliness of the area as well as range of rock and routes are higher than domestic tourists. This study has value in terms of contributing to the clarification of rock climbing tourists' evaluations about destination attributes and the managerial strategies which should be followed.

GİRİŞ

Kaya tırmanışı, dünya çapında giderek daha fazla ilgi çekmeye başlayan bir macera turizmi çeşidi olarak dikkat çekmektedir. Dünya genelindeki katılımcı sayısının 25 milyona ulaşmış olması (IFSC 2017) bu hususu doğrulamaktadır. Kaya tırmanışının macera turizmi kapsamında ele alınması, kaya tırmanıcılarının sıklıkla fark-

lı deneyimler yaşamak maksadıyla yaşadıkları bölgelerden tırmanış destinasyonlarına yönelik seyahatler gerçekleştirmelerinden ve bu seyahatlerin önemli bir turizm talebine yol açmasından kaynaklanmaktadır (Stettler 2000).

Farklı doğal güzelliklere sahip kaya tırmanma destinasyonları ile Türkiye'nin bu turizm talebinden daha fazla faydalanması mümkündür.

Nitekim 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde de alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi bir hedef olarak yer almaktadır. Ancak Türkiye'nin, bir macera turizmi çeşidi olarak kaya tırmanışından daha fazla fayda elde edebilmesi, sahip olunan doğal güzelliklerin yanı sıra turistlerin ziyaret ettikleri destinasyondan memnun bir şekilde ayrılmalarına bağlıdır. Çünkü birçok çalışmanın ortaya koyduğu üzere, turist memnuniyeti destinasyonu tekrar ziyaret etme ve olumlu tavsiyede bulunma niyetlerinin önemli bir belirleyicisidir.

Kaya tırmanışı gibi macera turizmi aktiviteleri, özellikle Antalya gibi deniz-kum-güneş cazibesi ile ön plana çıkan destinasyonlarda, turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesine ve talebin tüm yıla yayılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, macera turizminin birçok çeşidinde katılımcıların küçük gruplar halinde turlara katılması, kitle turizmine kıyasla doğal çevreye daha az zarar verilmesine ve destinasyonlarda sürdürülebilir bir turizm gelişiminin sağlanmasına olanak tanımaktadır (Albayrak ve Caber 2016). Ancak, bu gibi avantajlardan faydalanılabilmesi için, öncelikle kaya tırmanışı maksadıyla destinasyona gelen turistlerin ilgili destinasyon hakkındaki değerlendirmelerinin ortaya konulması gereklidir. Ne yazık ki, kaya tırmanışının Türkiye turizmi açısından taşıdığı potansiyel ve öneme karşılık, alanyazında bu faaliyeti macera turizmi kapsamında inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Albayrak ve Caber 2016). Bunun yanı sıra, farklı turizm çeşitlerinin ele alındığı çalışmalarda, yerli ve yabancı turistler arasında davranış farklılıklarının bulunduğu ortaya konmuştur (Awaritefe 2004; Elomba ve Yun 2018). Ancak alanyazın taramasında, yerli ve yabancı kaya tırmanışçılarınun ziyaret ettikleri destinasyondan memnuniyetlerini karşılaştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kaya tırmanışı aktivitesinin turizm sektörü açısından giderek artan önemi ve bu konuda ilgili alanyazındaki eksikliklerden yola çıkılarak, bu çalışmada Geyikbayırı, Antalya bölgesine kaya tırmanışı yapmak maksadıyla gelmiş olan turistler incelenerek bu açığın giderilmesi amaçlanmıştır. Daha detaylı olarak bu çalışmanın amaçları: (1) Kaya tırmanışı yapmak amacıyla Geyik-

bayırı, Antalya bölgesine gelen turistlerin destinasyondan memnuniyetlerini ortaya koymak; (2) yerli ve yabancı turistlerin ilgili destinasyondan duydukları memnuniyet farklılıklarını incelemektir. Bu araştırma, turistlerin bakış açısıyla Geyikbayırı kaya tırmanış destinasyonunun güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Elde edilen bulguların destinasyon yöneticilerine ve diğer paydaşlara stratejik planlama ve yönetim açısından yol gösterici olması beklenmektedir.

KAYA TIRMANIŞI HAKKINDA

Kaya tırmanışını da kapsayan, modern dağcılığın 1786'da Fransa'nın en yüksek dağlarından biri olan Mont Blanc'a yapılan tırmanış ile başladığı kabul edilmektedir (Jackson 1968). Kaya tırmanışı, uzun yıllar bir zirveye ulaşma sırasında dağcıların aşmak zorunda olduğu engel olarak görülmüş, bu sebeple dağcılığın bir alt dalı olarak değerlendirilmiştir. Kaya tırmanışının ayrı bir spor dalı olarak kabul edilmeye başlanması, ancak 1950'li yıllardan itibaren olmuştur (Lewis ve Cauthorn 2000). Katılımcı sayısının her geçen gün arttığı kaya tırmanışı faaliyeti, 2020 Olimpiyat Oyunları'na aday bir spor dalı olarak kabul edilmiştir (IFSC 2017).

Günümüzde kaya tırmanışı bireylere zorluklarla yüzleşme, hayata bağlanma, macera ve gizem gibi hisleri yaşama olanağı tanıyan, rekreatif bir etkinlik olarak da ilgi görmektedir (Janot ve arkadaşları 2000; Shell 2004; Sibella ve arkadaşları 2007; Draper ve arkadaşları 2010; Schoffl ve arkadaşları 2011). Kişilerin kaya tırmanışı amacıyla farklı destinasyonlara seyahat etmeleri ise bir macera turizmi hareketliliği olarak değerlendirilmektedir.

Üzerinde tam bir uzlaşma olmamakla birlikte, kullanılan malzemelere ve izlenen tekniklere göre kaya tırmanışının geleneksel, spor, kısa kaya (bouldering) ve üstten emniyetli tırmanış (toproping) olmak üzere dört türü olduğu kabul edilmektedir (Luebben 2004). Spor tırmanışta tam güvenlik sağlanarak sabit emniyetli rotalarda tırmanış yapılırken; geleneksel tırmanışta daha sonra çıkarılabilen emniyet malzemeleri kullanılmaktadır (Lourens 2010). Kısa kaya tırmanışı yerden fazla yükselmeden ve daha çok antren-

Şekil 1. Avrupa'daki Kaya Tırmanma Destinasyonları (Kaynak: <https://climbingaway.fr>)

man amacıyla yapılmaktadır. Üstten emniyetli tırmanışta ise tırmanılacak rota ip ile emniyete alınmaktadır.

Kâr amacı taşımayan bir kuruluş olan Climbing Away'e (2017) göre dünya üzerinde toplam 6747 kaya tırmanma destinasyonu bulunmaktadır. 5187 destinasyon ile Avrupa en fazla kaya tırmanma bölgesine sahip kıta iken, Amerika Birleşik Devletleri (718), Güney Amerika (292) ve Asya (194) sırasıyla bu kıtayı takip etmektedir. Şekil 1'de Avrupa'daki kaya tırmanma destinasyonlarının sayısı ve buldukları ülkeler gösterilmiştir.

TÜRKİYE'DE KAYA TIRMANIŞININ GELİŞİMİ

Türkiye'de dağcılık faaliyetlerinin 1829 yılında Ağırı Dağı'na yapılan ilk tırmanış ile başladığı kabul edilmektedir (TDF 2014). Kaya tırmanışının başlangıcı ile ilgili kesin bir tarih olmamakla birlikte, milli dağcı Doğan Palut bir demecinde Türkiye'de kaya tırmanışının 1930'lu yıllarda başladığını ifade etmiştir (Planetmountain 2018). Bu faaliyetin Türkiye Dağcılık Federasyonu'na bir alt branş olarak eklenmesi ise 2000 yılını bul-

muştur (TDF 2014). Climbing Away'den (2017) elde edilen verilere göre, ülkemizde 23 popüler kaya tırmanışı destinasyonu bulunmaktadır. Tablo 1 bu destinasyonları, sahip oldukları rota sayısını ve buldukları şehri göstermektedir.

İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Pomfret'e (2006) göre kara-temelli ve yüksek riskli bir macera turizmi çeşidi olan kaya tırmanışı, farklı alanlarda çalışma yapan araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Albayrak ve Caber (2016), kaya tırmanışını inceleyen çalışmalarını sağlık, davranış ve destinasyon temelli olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Katılımcıların sağlıklarını inceleyen çalışmalarda genellikle yaralanma türleri (Peters 2001; Aras 2015), kaya tırmanışının enerji harcamaya (Aras ve Akalan 2015) ve vücut organlarına etkisi (Giles ve arkadaşları 2006; Aras 2015) gibi konular ele alınmıştır.

Kaya tırmanışını katılımcıların davranışları açısından inceleyen çalışmaların önemli bir kısmı motivasyonların tespitine odaklanmıştır. Bu konuda gerçekleştirilen ilk çalışmalardan biri Robinson'a (1985) ait olup, araştırmacıya gö-

Tablo 1. Türkiye'deki Popüler Kayak Tırmanışı Destinasyonları

Kaya tırmanma destinasyonu ^a	Şehir	Rota Sayısı
Marmara Adası	İstanbul	40 ^c
Ballıkayalar	Kocaeli	111 ^b
Gölpazarı-Sögütçük-Pelitözü	Bilecik	118 ^b
Geyve (Kocakayalar)	Sakarya	108 ^b
Narlıdere-Kremlin	Bursa	67 ^b
Karakaya	Eskişehir	80 ^c
Sarıkaya	Manisa	45 ^c
Kaynaklar	İzmir	174 ^b
Bafa Gölü	Aydın-Muğla	-
Sakarkaya	Muğla	-
Akyaka	Muğla	-
Datça	Muğla	300 ^b
Kızılın Bacı-Kazıklı Kanyon-Cımbar Vadisi	Niğde (Aladağlar)	250 ^b
Faralya	Muğla	-
Kaş	Antalya	52 ^b
Karataşlar	Antalya	70 ^b
Olimpos	Antalya	317 ^b
Fesliken Yaylası	Antalya	4 ^c
Akyarlar	Antalya	17 ^b
Çitdibi	Antalya	50 ^b
Geyikbayırı	Antalya	744 ^b

a: <https://climbingaway.fr/en/>; b: www.climb-europe.com; c: www.tuncfindik.com

re kaya tırmananlarının başlıca motivasyonları farklı duygu arayışı, sürekli kaygı, başarı ihtiyacı ve üyelik olarak sıralanmaktadır. Ding ve Schuett (2013) ise Yangshou'da tırmanış yapan Çinlilerin motivasyonlarını incelemiştir. Araştırma sonuçları başarı/bağımsızlık, risk alma/keşfetme, sosyalleşme, eğitim/doğal çevre ve kaçış baskısının Çinli tırmanışçıları motive ettiğini ortaya koymuştur. Yakın zamanda gerçekleştirilen bir çalışmada Caber ve Albayrak (2016) kaya tırmanışına katılanların motivasyonlarını turizm alanında en çok kullanılan motivasyon yaklaşımlardan biri olan itici ve çekici faktörler teorisi ile incelemiştir. Araştırmacılar, Geyikbayırı, Antalya bölgesinde kaya tırmanışı yapan 473 katılımcıdan elde ettikleri veri ile kaya tırmanışı için itici motivasyon faktörlerinin fiziksel ortam, kabul görme, yaratıcılık, meydan okuma, arınma ve risk alma olduğunu tespit etmişlerdir. Sakinlik,

tırmanmaya yönelik alt yapı, tırmanmada yenilik arayışı, tırmanma dışındaki spor ve rekreatif faaliyetler ile yeni destinasyon arayışı ise çekici motivasyon faktörleri olarak ortaya konmuştur.

Risk, genellikle macera turizminde katılımcıları motive edici bir değişken olarak görülmesine karşın, kaya tırmanışında bu tür bir ilişki bulunmadığı bazı araştırmalarda ortaya konmuştur. Araştırmacılar bu hususun, diğer macera etkinliklerinde riskin bir heyecan olarak algılanmasına karşılık, kaya tırmanışında bir zorluk olarak kabul edilmesinden kaynaklandığı belirtmektedir (Fave ve arkadaşları 2003; Llewellyn ve arkadaşları 2008). Bazı araştırmacılara göre bireyleri kaya tırmanışına yönelten sebepler arasında, tırmanış esnasında yaşanan akış deneyimi de bulunmaktadır (Csikszentmihalyi 1990; Fave ve arkadaşları 2003; Heywood 2006). Genel olarak akış kavramı, yoğun bir odaklanma ve duygusal bir hal olarak ifade edilen psikolojik bir durumdur. Csikszentmihalyi'ye (1990) göre bireylerin yetenekleri aktivitenin zorluğu ile eşitlendiğinde akış durumu gerçekleşmektedir. Heywood (2006) ise sahip olunan teknik teçhizat ile eşlikçinin yeteneklerinin katılımcılarda güvenlik ve güven duygusu oluşturduğunu belirtmektedir. Araştırmacıya göre bu tür bir algı tırmanış esnasında derin bir odaklanma yaratmakta ve akış deneyimine yol açmaktadır (Heywood 2006). Kaya tırmanışı yapan kişilerin akış deneyimlerini inceleyen diğer bir araştırma Fave ve arkadaşlarına (2003) aittir. Himalayalar'da yüksek irtifa kaya tırmanışı yapan altı kişinin davranışlarını Deneyim Dalgalanma Modeli ile inceleyen araştırmacılar, kaya tırmananların genellikle bir akış deneyimi yaşadıklarını tespit etmiştir (Fave ve arkadaşları 2003).

Kaya tırmanışını destinasyonlar açısından inceleyen çalışmalardan birini İskoçya'da gerçekleştiren Hanley ve arkadaşları (2001) seyahat süresi ve tırmanış yapılan mevsimin destinasyon seçimine etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Benzer bir çalışmayı gerçekleştiren Scarpa ve Thiene (2005), İtalya'da faaliyet gösteren bir kaya tırmanış kulübünden elde ettikleri verileri kullanarak, kaya tırmanma destinasyonunun rekreatif özellikleri, destinasyonun özellikleri

ve destinasyon yönetim politikalarının kaya tırmanışı yapanların destinasyon seçimini etkilediğini ortaya koymuştur. Son çalışmalardan birini Geyikbayırı, Antalya bölgesinde gerçekleştiren Albayrak ve Caber (2016), destinasyon özelliklerinin genel memnuniyete etkisini incelemiştir. Araştırmacılar doğrusal olmayan etki-performans analizi (Asymmetric Impact-Performance Analysis) vasıtasıyla kaya tırmanışı yapanlar için altyapı ve konaklama olanaklarının düşük performansa sahip heyecan faktörleri olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada ayrıca, bölgeye ilk defa kaya tırmanmak için gelenler ile devamlı olarak gelenlerin destinasyon özelliklerini farklı şekilde değerlendirdikleri ortaya konulmuştur. Buna göre, konaklama olanakları ve mevcut altyapı, bölgeye ilk defa gelenler için düşük performansa sahip heyecan faktörleri iken, devamlı gelenler için düşük performanslı temel faktörlerdir. Diğer bir ifade ile bu özelliklere ait yüksek bir performans ilk defa gelenlerde memnuniyete yol açarken, devamlı gelenler için memnuniyet yaratıcı olmamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Bölgesi: Geyikbayırı

Antalya şehir merkezine yaklaşık 27 km uzaklıkta bulunan Geyikbayırı bölgesi, 2000 yılında keşfedilmesine müteakip (Atlas 2018), kaya tırmanışı açısından dünya çapında önemli bir destinasyon haline gelmiştir. Bu ilgede bölgenin iklim özellikleri, tırmanış rotalarının çeşitliliği ve ulaşımın kolay olması etkili olmaktadır (Atlas 2018). Antalya'nın yılda yaklaşık 300 gününün güneşli geçmesi ve ortalama 18,7 sıcaklık derecesine sahip olması nedeniyle bölgede yaklaşık 10 ay boyunca kaya tırmanışı yapılabilmektedir. Özellikle kış aylarında farklı milletlerden kaya tırmanışçıları konuk eden Geyikbayırı bölgesi, dünyadaki en önemli 10 kaya tırmanma destinasyonundan biri olarak gösterilmektedir (Atlas 2018). Geyikbayırı, 700'ün üzerinde rota ile farklı deneyim seviyelerindeki kişilere kaya tırmanışı olanağı sunmaktadır. Ayrıca bölgede, kaya tırmanışı dışında, doğa yürüyüşü, dağ bisikleti turu, bitki tanıma gibi etkinliklere de katılmak mümkündür (Sarı 2007).

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada anket tekniği tercih edilmiş olup, hazırlanan form üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik altı soru (cinsiyet, milliyet, yaş, medeni durum, meslek, eğitim ve aylık gelir) bulunmaktadır. İkinci bölümde katılımcıların Geyikbayırı kaya tırmanışı destinasyonuna yönelik algılarını ölçen 12 ifade yer almaktadır (Rukuiziene 2009; Fotiadis ve Vassiliadis 2010; Albayrak ve Caber 2016). Üçüncü bölümde ise katılımcıların Geyikbayırı kaya tırmanma destinasyonundan genel memnuniyetlerini ölçen bir adet ifade bulunmaktadır (Yoon ve Uysal 2005). İkinci ve üçüncü bölümde yer alan ifadelerin orijinali İngilizce olup, Türkçe çevirileri Albayrak ve Caber'in (2016) bir araştırmasından elde edilmiştir. Adı geçen çalışmada tercüme-geri tercüme yoluyla çeviri değişmezliği kontrol edilmiş olup, aynı zamanda yapı geçerliliği faktör analizi ile incelenmiştir. Bu sebeple, mevcut çalışma kapsamında bir pilot araştırma yapılmasına gerek görülmemiştir. İlgili ifadeler 7'li Likert tipi ölçek (destinasyon algısı için: 1, çok düşük ile 7, çok yüksek; genel memnuniyet için: 1, kesinlikle katılmıyorum ile 7, kesinlikle katılıyorum) ile değerlendirilmiştir. Ölçek güvenilirliği Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ile değerlendirilmiş ve elde edilen değer (0,867) kabul edilebilir seviyenin üzerinde olduğu görülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini oluşturan Geyikbayırı bölgesine kaya tırmanmak amacıyla gelenler hakkında resmi bir istatistik olmamakla birlikte, gazete haberlerinde yılda yaklaşık 6.000 kişinin bölgeye geldiği ifade edilmektedir (Haberler 2018). Araştırma amaçlarına ulaşmak amacıyla kullanılan veri, 2017 yılının Mayıs ve Kasım ayları arasında kolayda örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Veri toplama konusunda deneyimi bulunan yazarlardan biri farklı tarihlerde bölgeye giderek, kaya tırmanışı yapan kişilere araştırmanın amacını açıklamış ve gönüllü katılımlarını talep etmiştir. Belirtilen dönem sonunda toplam 214 adet anket toplanmıştır. Eksik doldurulan anketlerin elenmesi sonucunda kalan 200 anket

analizlere dâhil edilmiştir. Bu sayı, Yazıcıoğlu ve Erdoğan'ın (2004: 50) evren büyüklüğünün 10.000 ve örnekleme hatasının $\pm 0,10$ olması durumunda 95 örneklem sayısının yeterli olacağı şeklindeki değerlendirmesinin oldukça üzerindedir.

Analizler

Katılımcıların destinasyondan memnuniyetlerini ortaya koymak ve genel memnuniyetlerinin artırılması amacıyla öncelikle hangi destinasyon özelliklerine odaklanılması gerektiğini tespit etmek için Önem-Performans Analizi'nden (ÖPA) yararlanılmıştır. ÖPA, ilk olarak önerildiği günden bu yana (Martilla ve James 1977) ileri düzey istatistiksel bilgiye gereksinim duyulmaması, kolay yorumlanabilir olması ve yüksek uygulama maliyeti gerektirmemesi gibi sebeplerle işletme yöneticileri tarafından tercih edilen ve rasyonel karar almaya destek olduğu düşünülen bir teknik olmuştur (Albayrak ve Caber 2011). Ürün özelliklerine ait önem ve performans değerleri kullanılarak oluşturulan ÖPA matrisi, müşteri memnuniyetini arttırmak için her bir ürün özelliğine yönelik stratejiler önermektedir. Hazırlanan ÖPA matrisinin yoğunlaşılması gerekenler hücrelerinde konumlanan ürün özellikleri, müşteriler için yüksek öneme sahip olmalarına karşın algılanan performansları düşük olanlardır ve bu nedenle işletmenin zayıf yönlerini göstermektedir. Hem müşteriler için önemli hem de algılanan performansı yüksek olan özellikler ise işletmenin güçlü yönlerini göstermekte olup, korunması gerekenler hücrelerinde yer almaktadır. Önem ve performans açısından ortalamaların altında olan özellikler ise *düşük öncelikliler* şeklinde sınıflandırılmaktadır. Olası aşırılıklar ise müşteriler tarafından önemli olmamasına rağmen işletmenin performansının yüksek olduğu özellikleri belirtmektedir. Önceki çalışmalarda, ÖPA işletme seviyesinde kullanıldığı gibi destinasyonları müşteri bakış açısıyla değerlendirmek için de sıklıkla kullanılmıştır (Deng ve arkadaşları 2008; Smith ve Costello 2009; Caber ve arkadaşları 2012).

Bu çalışmada, ÖPA için gerekli olan önem ve performans değerlerinin elde edilmesi ve ilgili analizin gerçekleştirilmesi için şu aşamalar iz-

lenmiştir: Öncelikle anket katılımcılarının destinasyon özelliklerine yönelik algıları, destinasyon özelliklerine ait performans değerleri olarak kullanılmıştır. Destinasyon özelliklerinin önem değerlerini elde etmek için, anket katılımcılarının destinasyona yönelik algı değerleri ile genel memnuniyet arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Çalışmanın ikinci amacını oluşturan yerli ve yabancı kaya tırmanışçıların kıyaslanması için ki-kare ve t testinden faydalanılmıştır. Ayrıca her iki grup için ayrı ayrı ÖPA gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

İlk olarak araştırma katılımcılarının demografik özellikleri incelenmiştir. Buna göre, katılımcıların yarıdan fazlası erkek olup, bekârlar ve 35 yaş ve altındakiler büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Diğer taraftan katılımcıların yaklaşık yarısı Türk olup, bunu sırasıyla İngilizler ve Almanlar takip etmektedir. Eğitim düzeyi ve mesleki durum incelendiğinde, üniversite mezunlarının ve özel sektör çalışanlarının çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür.

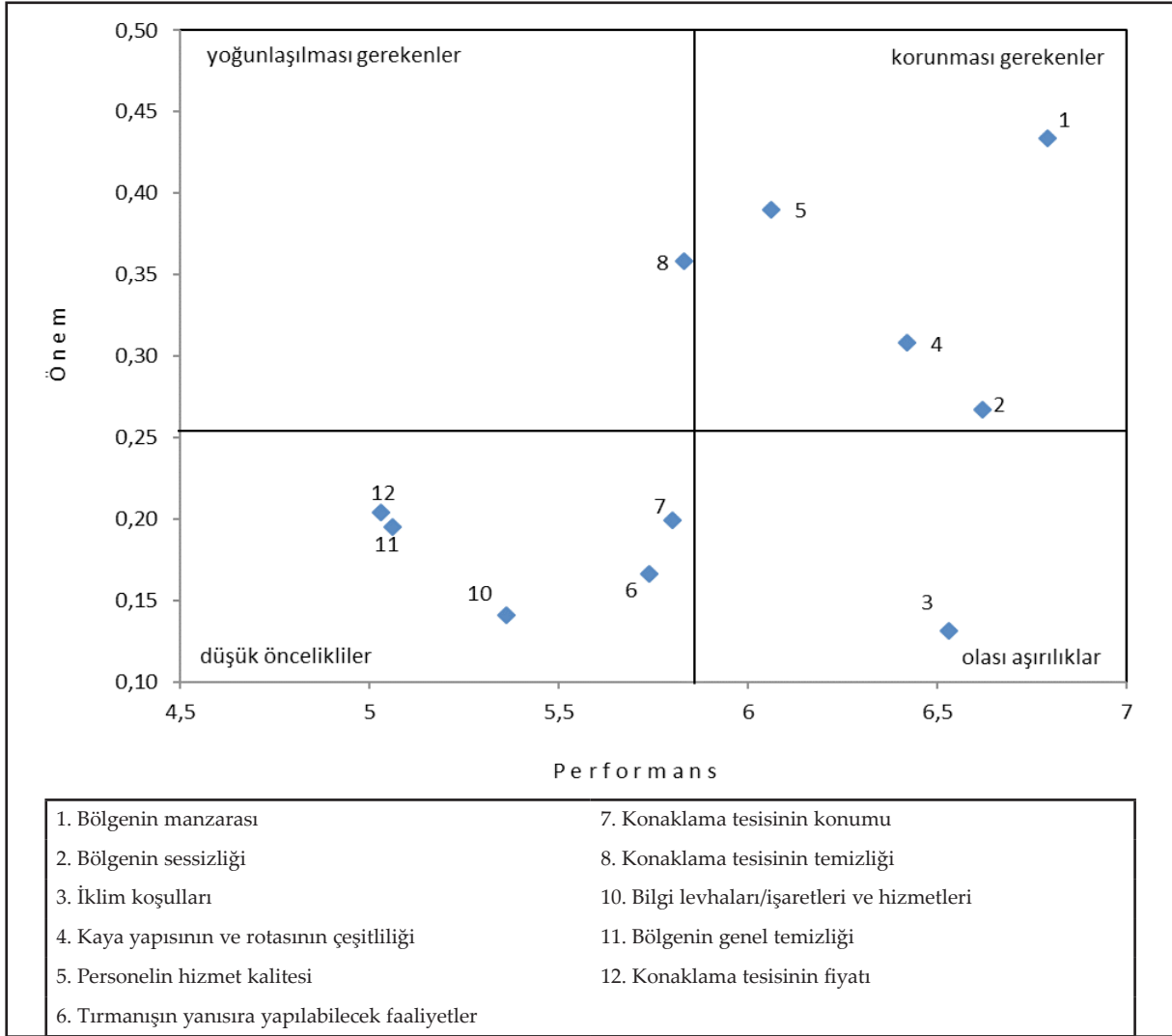
Kaya tırmanışı yapan katılımcıların destinasyon özelliklerine yönelik değerlendirmelerini belirlemek üzere, ilk olarak özelliklere ait aritmetik

Tablo 2. Kaya Tırmanışçıların Destinasyon Özelliklerine Yönelik Değerlendirmeleri

	Ort.	S.S.	Önem ^a
1 Bölgenin manzarası	6,79	0,639	0,434
2 Bölgenin sessizliği	6,62	0,794	0,267
3 İklim koşulları	6,53	0,940	0,131
4 Kaya yapısının ve rotaların çeşitliliği	6,42	0,999	0,308
5 Personelin hizmet kalitesi	6,06	1,045	0,390
6 Tırmanışın yanı sıra yapılabilecek faaliyetler	5,74	1,495	0,166
7 Konaklama tesisinin konumu	5,80	1,265	0,199
8 Konaklama tesisinin temizliği	5,83	1,405	0,358
9 Bölgeye ulaşılabilirlik	5,46	1,718	0,062 ^b
10 Bilgi levhaları/işaretleri ve hizmetleri	5,36	1,891	0,141
11 Bölgenin genel temizliği	5,03	2,289	0,204
12 Konaklama tesislerinin fiyatı	5,06	1,798	0,195
Geyikbayırı'ndan genel memnuniyet	6,75	0,530	

a: Önem değerleri ifadelerin genel memnuniyet ile olan korelasyon katsayılarıdır

b: Genel memnuniyet ile anlamsız ilişkiye sahip

Şekil 2. Önem - Performans Matrisi

ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Tablo 2'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, katılımcıların Geyikbayırı kaya tırmanışı destinasyonundan genel memnuniyetlerinin yüksek olduğu görülmektedir. En çok memnuniyet duyulan destinasyon özellikleri arasında; bölgenin manzarası, bölgenin sessizliği ve iklim koşulları bulunmaktadır. Buna karşılık bölgenin genel temizliği ve konaklama tesislerinin fiyatları katılımcıların en az memnuniyet duydukları özelliklerdir.

Daha önce de belirtildiği üzere, ÖPA'nın gerçekleştirilebilmesi amacıyla, katılımcıların destinasyon özelliklerine atfettikleri değerler, ilgili

özelliklerin performans değeri olarak kullanılmıştır. Destinasyon özelliklerinin genel memnuniyet ile olan korelasyon katsayıları ise ilgili özelliklerin önem değeri olarak kullanılmıştır (Tablo 2). Bölgeye ulaşılabilirlik ile genel memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı için, bu destinasyon özelliği ÖPA'ya dahil edilmemiştir. Destinasyon özelliklerine ait performans ve önem seviyesi, x ve y değerleri şeklinde kullanılarak, bütün destinasyon özellikleri bir koordinat sisteminde konumlandırılmıştır (Matzler ve arkadaşları 2003). Daha sonra özelliklere ait performans (5,89) ve önem (0,254) değerlerinin genel ortalamaları hesaplanmış ve bu değerler

Tablo 3. Yerli ve Yabancı Katılımcıların Demografik Özellikleri

		Yerli (n=91)		Yabancı (n=109)		Ki-Kare
		f	%	f	%	
Cinsiyet	Erkek	50	54,9	59	54,1	$\chi^2=0,013$ df=1; p=0,908
	Kadın	41	45,1	50	45,9	
Medeni durum	Evli	22	24,2	38	34,9	$\chi^2=2,697$ df=1; p=0,101
	Bekâr	69	75,8	71	65,1	
Meslek	Özel sektör çalışanı	41	45,1	67	61,5	$\chi^2=14,033$ df=5; p=0,015*
	Kamu çalışanı	14	15,4	16	14,7	
	Şirket sahibi	6	6,6	6	5,5	
	İşsiz	7	7,7	11	10,1	
	Öğrenci	23	25,3	8	7,3	
Yaş dağılımı	25'ten küçük	35	38,5	12	11,0	$\chi^2=23,043$ df=2; p=0,000**
	25-35	41	45,1	59	54,1	
	36 ve üstü	15	16,5	38	34,9	
Eğitim durumu	Lise	21	23,1	4	3,7	$\chi^2=23,907$ df=3; p=0,000**
	Meslek Yüksekokulu	9	9,9	31	28,4	
	Üniversite	44	48,3	57	52,3	
	Diğer	17	18,7	17	15,6	

*p<0,05; **<0,01

koordinat sistemini dört hücreye ayırmak için kullanılmıştır (Şekil 2). Destinasyon özellikleri, buldukları hücre göz önüne alınarak yorumlanmıştır.

Şekil 2'de dört özelliğin (bölgenin manzarası, bölgenin sessizliği, kaya yapısının ve rotaların çeşitliliği, personelin hizmet kalitesi) korunması gerekenler hücresinde yer aldığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile bu özellikler bölgeye gelen katılımcıların yüksek önem verdiği ve mevcut performansını da yüksek olarak algıladığı hususlardır. Konaklama tesislerinin temizliği ise katılımcılar tarafından önemli görülen, ancak algılanan performansı düşük olan bir özelliktir. Diğer bir ifade ile genel memnuniyetin artırılması için üzerinde yoğunlaşılması gereken bir özelliktir.

Kaya tırmanışının yanı sıra bölgede yapılabilecek diğer faaliyetler, konaklama tesisinin konumu, bilgi levhaları ve hizmetleri, bölgenin genel temizliği ve konaklama tesislerinin fiyatları ise düşük öncelikli özellikler olarak sınıflanmıştır. Diğer bir ifade ile genel memnuniyeti arttırmak için bu özelliklere odaklanmaya gerek yoktur. Çünkü bu özelliklerin genel memnuniyet açısından

önemleri de düşüktür. İklim koşulları, önemi düşük ancak performansı yüksek olması sebebiyle olası aşırılıklar şeklinde sınıflandırılan bir husus olmuştur.

Yerli ve Yabancı Katılımcılar Aralarındaki Farklılıklar

Yerli ve yabancı katılımcıların karşılaştırılması maksadıyla, ilk olarak grupların demografik özellikler açısından farklılıkları ki-kare testi ile incelenmiştir. Sonuçlar yerli ve yabancı katılımcılar arasında meslek, yaş ve eğitim seviyesi açısından farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Tablo 3'te görüldüğü üzere yabancı katılımcıların büyük bir bölümü özel sektör çalışanı iken, yerli katılımcılarda bu oran daha düşüktür. Yaş dağılımı açısından, yerli katılımcıların yabancı katılımcılara kıyasla daha genç oldukları görülmektedir. Son olarak, her iki gruba dâhil katılımcıların çoğunluğu lise ve daha üst düzey eğitime sahiptir. Ancak yerli katılımcılar içerisinde lise seviyesinde eğitime sahip olanlar, yabancı katılımcılara kıyasla daha yüksek bir orandadır. Bu kapsamda, yabancı katılımcıların orta yaş ve üzeri, yüksek eğitimli ve çoğunlukla özel sektör çalışanların-

Tablo 4. Yerli ve Yabancı Katılımcı Algılarının Kıyaslanması

	Yerli (n=91)		Yabancı (n=109)		Anlamlılık
	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.	
Bölgenin manzarası	6,80	0,562	6,78	0,699	0,806
Bölgenin sessizliği	6,51	0,911	6,71	0,671	0,083
İklim koşulları	6,64	0,659	6,44	1,117	0,124
Kaya yapısının ve rotaların çeşitliliği	6,35	1,026	6,62	0,779	0,039*
Personelin hizmet kalitesi	5,93	1,124	6,17	0,967	0,120
Tırmanışın yanı sıra yapılabilecek faaliyetler	5,38	1,619	6,06	1,301	0,008**
Konaklama tesisinin konumu	5,62	1,364	5,94	1,161	0,071
Konaklama tesisinin temizliği	5,68	1,497	5,94	1,318	0,192
Bölgeye ulaşılabilirlik	5,24	1,870	5,63	1,567	0,115
Bilgi levhaları/işaretleri ve hizmetleri	5,02	2,076	5,63	1,681	0,023*
Bölgenin genel temizliği	3,72	2,344	5,42	1,971	0,000**
Konaklama tesislerinin fiyatı	4,75	1,811	5,32	1,753	0,024*
Geyikbayırı'ndan genel memnuniyet	6,73	0,496	6,76	0,559	0,632

*p<0,05; **<0,01

dan oluştuğu, yerli katılımcıların ise yabancılara kıyasla daha genç oldukları söylenebilir.

İkinci olarak, yerli ve yabancı katılımcıların destinasyon değerlendirmelerinde ve genel memnuniyetlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla, bağımsız örneklem t testinden faydalanılmıştır (Tablo 4). Analiz sonuçları kaya yapısının ve rotalarının çeşitliliği, tırmanışın yanı sıra yapılabilecek faaliyetler, bilgi levhaları/işaretleri ve hizmetleri, bölgenin genel temizliği ve konaklama tesisinin fiyatı maddelerinde yabancı katılımcı memnuniyetinin yerlilere

kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Sonraki aşamada, yerli ve yabancı katılımcılar için iki ayrı ÖPA matrisi hazırlanmış ve elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır. Destinasyon özelliklerine ait önem değerlerini tespit etmek amacıyla, yerli ve yabancı katılımcılar için ayrı olmak üzere destinasyon özelliklerinin performansı ile genel memnuniyet arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Genel memnuniyet ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı tespit edilen destinasyon özellikleri sınıflama dışında bira-

Tablo 5. Yerli ve Yabancı Katılımcılara Ait ÖPA Sonuçları*

	Yerli	Yabancı
Bölgenin manzarası	-	Korunması gerekenler
Bölgenin sessizliği	-	Korunması gerekenler
İklim koşulları	-	Olası aşırıliklar
Kaya yapısının ve rotaların çeşitliliği	-	Korunması gerekenler
Personelin hizmet kalitesi	Korunması gerekenler	Korunması gerekenler
Tırmanışın yanı sıra yapılabilecek faaliyetler	-	Olası aşırıliklar
Konaklama tesisinin konumu	Düşük öncelikliler	Düşük öncelikliler
Konaklama tesisinin temizliği	Yoğunlaşılması gerekenler	Yoğunlaşılması gerekenler
Bölgeye ulaşılabilirlik	-	-
Bilgi levhaları/işaretleri ve hizmetleri	-	-
Bölgenin genel temizliği	Düşük öncelikliler	Düşük öncelikliler
Konaklama tesislerinin fiyatı	-	Düşük öncelikliler

*Sınıflama yapılmayan özelliklerin destinasyondan genel memnuniyet ile anlamlı ilişkisi yoktur

kılmıştır. Buna göre yabancı katılımcılar için 10; yerli katılımcılar için sadece dört özellik sınıflandırılmıştır (Tablo 5). Yerli ve yabancı katılımcılar açısından ortak niteliklere sahip oldukları tespit edilen dört özellik ile ilgili olarak benzer stratejilerin uygulanması mümkündür (personelin hizmet kalitesi için korunması gereken; konaklama tesisinin konumu için düşük öncelik; konaklama tesisinin temizliği için yoğunlaşılması gereken; bölgenin genel temizliği için düşük öncelik). Sonuçlar ışığında hem yerli hem de yabancı katılımcıların Geyikbayırı bölgesindeki konaklama tesislerinde çalışan personelin hizmet kalitesinden memnun oldukları ve bu özelliğe ait performansın korunması gerektiği söylenebilir. Buna karşılık, konaklama tesislerinin temizliğine daha fazla özen gösterilmesi gerekmektedir. Katılımcıların geneli açısından bölgede konakladıkları tesislerin konumu ve bölgenin genel temizliği öncelik verilmesi gereken hususlar arasında yer almamaktadır.

SONUÇ

Turizm alanında henüz yeterince araştırılmamış bir macera aktivitesi olan kaya tırmanışını ele alan bu çalışmada, Geyikbayırı, Antalya bölgesine gelen turistler incelenerek, ilgili alanyazına önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir. İlk olarak, bölgeye kaya tırmanışı için gelen turistlerin demografik özellikleri ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre bölgede kaya tırmanışı yapanların yarısından fazlası yabancı turistlerden oluşmaktadır. Yabancı turistler içerisinde İngilizler öne çıkmakta, bu grubu Almanlar takip etmektedir. Ayrıca kaya tırmanışı yapanların çoğunluğunu, 25-35 yaş aralığındaki kişiler oluşturmaktadır. Genel olarak, kaya tırmanışı yapanların iyi eğitilmiş oldukları da tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular Albayrak ve Caber'in (2016) Geyikbayırı bölgesinde gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Araştırmacıların daha önce elde etmiş olduğu sonuçlar da ilgili bölgede kaya tırmanışı yapanların yüksek eğitim seviyesine sahip (% 67,2 üniversite mezunu) genç kişilerden (% 40,7 21-30 yaş arası) oluştuğunu ortaya koymuştur.

İkinci olarak, kaya tırmanışı maksadıyla bölge-

ye gelen turistlerin en memnun kaldıkları özelliklerin doğal güzelliklerle ilgili (bölgenin manzarası ve iklim koşulları gibi) olduğu ortaya konmuştur. Buna karşılık, bölgenin genel temizliği ve konaklama tesislerinin fiyatları turistlerin en az memnuniyet duydukları özellikler olarak öne çıkmıştır. Ancak, sadece destinasyon özelliklerine ait aritmetik ortalamaların dikkate alınması yeterli olmayacağından, daha sağlıklı çıkarımlar yapılabilmesi için, ÖPA yoluyla destinasyon özellikleri sınıflandırılmış ve her özelliğe yönelik belirli stratejiler önerilmiştir. Örneğin, aritmetik ortalamalar dikkate alındığında katılımcıların düşük memnuniyete sahip olduğu belirlenen konaklama tesislerinin fiyatları, ÖPA sonucunda genel memnuniyet açısından düşük öncelikli bir husus olarak sınıflandırılmıştır. Buna karşılık, konaklama tesislerinin temizliği kaya tırmanışın genel memnuniyetlerini arttırmak için üzerinde yoğunlaşılması gereken bir özellik olarak tespit edilmiştir. Destinasyon ve işletme yöneticilerinin bu hususa ek kaynak aktarması ve iyileştirme çabalarında bulunması önerilebilir. Diğer taraftan, ÖPA sonucunda korunması gereken özellikler olarak tespit edilen bölgenin manzarası, bölgenin sessizliği, kaya yapısının ve rotaların çeşitliliği ile personelin hizmet kalitesi, destinasyonun güçlü yönlerini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, kaya tırmanışı gibi farklı macera turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bölgeler açısından doğal yapının korunmasının ne derece önemli olduğunu yansıtmaktadır. Doğal güzelliklerin ve coğrafi özgünlüğün destinasyona yönelik tanıtımlarda öncelikli olarak kullanılması, kaya tırmanışı yapan başka turistlerin de bölgeye gelmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca Geyikbayırı bölgesinin macera turizmi kapsamında sahip olduğu doğal güzellikler farklı aktivitelerin yapılmasına da olanak sağlayabilir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, kaya tırmanışı için gelen yerli ve yabancı turistlerin genel deneyimlerinin zenginleştirilmesine katkı sağlayabilir. Başkalarından alınan tavsiyelerin, reklamlara kıyasla turist karar alma sürecinde daha etkili bir faktör olduğu dikkate alındığında, bölgeye gelenlerin bu hususlarla ilgili şahsi değerlendirmelerine tanıtım kampanyalarında yer verilmesi, bölgeye yö-

nelik turist talebinin artırılmasında etkili olabilir.

Gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında, bölgeye kaya tırmanmak maksadıyla gelen yerli ve yabancı turistler arasındaki başlıca farklılıklar da ortaya konmuştur. Demografik özellikler dikkate alındığında, iki grup arasındaki en önemli farklılıkların yaş aralığı ve eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Yabancı katılımcıların büyük bölümü 36 yaş ve üzerindeki kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca yabancı katılımcıların eğitim seviyelerinin yerli katılımcılara göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Destinasyon özelliklerine yönelik değerlendirmeler dikkate alındığında, toplam 12 özelliğin beşinde gruplar arası algısal farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, yerli katılımcıların bölge temizliğine yönelik algıları yabancılara göre daha olumsuzdur. Yabancı katılımcılar kaya tırmanışının yanı sıra bölgede yapılabilecek diğer faaliyetlerden yerli katılımcılara kıyasla daha memnundur. Bu sonuçlar, kaya tırmanışı örneğinde, macera turizmine katılan turistlerin çeşitli alt pazar bölümlerine sahip olduğunu, bölümler arası farklılıkların demografik özellikler başta olmak üzere farklı kriterlere bağlı olarak ortaya konabileceğini göstermektedir. Bu açıdan gerçekleştirilen bu araştırmaya ait sonuçlar, daha önce kaya tırmanışçıların deneyim seviyelerine (Caber ve Albayrak 2016) ve destinasyonu ziyaret sayılarına (Albayrak ve Caber 2016) bağlı olarak farklı özelliklere sahip olduğunu tespit eden önceki çalışmalarla örtüşmektedir.

Her çalışmanın olduğu gibi bu araştırmanın da birtakım kısıtları mevcuttur. İlk olarak, araştırma verisinin kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak toplanmış olması, bulguların değerlendirilmesi aşamasında göz önüne alınmalıdır. İkinci olarak, destinasyonu değerlendirmek için hazır bir ölçeğin kullanılmış olması, kaya tırmanışçıların genel memnuniyetlerini etkileyebilecek diğer destinasyon özelliklerinin göz ardı edilmesine yol açmış olabilir. Belirtilen bu tür kısıtlara rağmen, kaya tırmanışını turizm alanı açısından inceleyen ilk çalışmalardan biri olması sebebiyle, bu araştırmanın alanyazındaki önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, T. ve Caber, M. (2016). Destination Attribute Effects on Rock Climbing Tourist Satisfaction: An Asymmetric Impact-Performance Analysis, *Tourism Geographies*, 18 (3): 280-296.
- Albayrak, T. ve Caber, M. (2011). Önem-Performans Analizi: Destinasyon Yönetimine Dair Bir Örnek, *Ege Akademik Bakış*, 11 (4): 627-638.
- Aras, D. ve Akalan, C. (2015). Sekiz Haftalık Spor Kaya Tırmanışı Antrenmanının Günlük Fiziksel Aktivite Düzeyi ve Enerji Harcamasına Etkisi, *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences*, 7 (1): 16-23.
- Aras, D. (2015). Kaya Tırmanışı Sporunda Yaralanma Risk ve Çeşitleri Üzerine Bir Derleme, *Sportmetre*, 13 (1): 41-55.
- Atlas, Antalya-Geyikbayırı: Tırmanış Cenneti, <https://www.atlasdergisi.com/kesfet/doga-cografya/tirmanis-cenneti.html>, Erişim tarihi: 10 Ocak 2018.
- Awaritefe, O. (2004). Motivation and Other Considerations in Tourist Destination Choice: A Case Study of Nigeria, *Tourism Geographies*, 6 (3): 303-330.
- Caber, M., Albayrak, T. ve Matzler, K. (2012). Classification of the Destination Attributes in the Content of Competitiveness, *Journal of Vacation Marketing*, 18 (1): 43-56.
- Caber, M. ve Albayrak, T. (2016). Push and Pull? Identifying Rock Climbing Tourists' Motivations, *Tourism Management*, 55 (Ağustos): 74-84.
- Climbingaway, <https://climbingaway.fr/en/rock-climbing-areas/world-map-of-rock-climbing-areas>, Erişim tarihi: 7 Eylül 2017.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper & Row.
- Deng, W., Kuo, Y. ve Chen, W. (2008). Revised Importance-Performance Analysis: Three-Factor Theory and Benchmarking, *The Service Industries Journal*, 28 (1): 37-51.
- Ding, C. ve Schuett, M. A. (2013). Examining The Motivation and Involvement of Chinese Rock Climbers, *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership*, 5 (1): 54-73.
- Draper, N., Jones, G. A., Fryer, S., Hodgson, C. I. ve Blackwell, G. (2010). Physiological and Psychological Responses to Lead and Top-rope Climbing for Intermediate Level Rock Climbers, *European Journal of Sport Science*, 10 (1): 13-20.
- Elomba, M. N. ve Yun, H. J. (2018). Souvenir Authenticity: The Perspectives of Local and Foreign Tourists, *Tourism Planning & Development*, 15 (2): 103-117.
- Fave, A. D., Bassi, M. ve Massimini, F. (2003). Quality of Experience and Risk Perception in High-Altitude Rock Climbing, *Journal of Applied Sport Psychology*, 15 (1): 82-98.
- Fotiadis, A. ve Vassiliadis, C. A. (2010). Rural Tourism Service Quality in Greece, *E-Review of Tourism Research (eRTR)*, 8 (4): 69-84.
- Giles, L. V., Rhodes, E. C. ve Taunton, J. E. (2006). The Physiology of Rock Climbing, *Sports Medicine*, 36 (6): 529-545.
- Haberler, <https://www.haberler.com/dunyanin-en-iyi-3-uncu-kaya-tirmanis-bolgesi-9697977-haber/>, Erişim tarihi: 5 Şubat 2018.

- Hanley, N., Koop, G., Wright, R. ve Alvarez-Farizo, B. (2001). Go Climb a Mountain: An Application of Recreation Demand Modelling to Rock Climbing in Scotland, *Journal of Agricultural Economics*, 52 (1): 36-51.
- Heywood, I. (2006). Climbing Monsters: Excess and Restraint in Contemporary Rock Climbing, *Leisure Studies*, 25 (4): 455-467.
- IFSC, www.ifsc-climbing.org, Erişim tarihi: 27 Eylül 2017.
- Jackson, F. (1968). The Hearth at High Altitude, *British Hearth Journal*, 30 (3): 291-294.
- Janot, J. M., Steffen, J. P., Porcari, J. P. ve Maher, M. A. (2000). Heart Rate Responses and Perceived Exertion for Beginner and Recreational Sport Climbers During Indoor Climbing, *Journal of Exercise Physiology*, 3 (1): 1-13.
- Lewis, S. P. ve Cauthorn, D. (2000). *Climbing: From Gym to Crag: Building Skills for Real Rock*. Seattle, WA: The Mountaineers Books.
- Llewellyn, D. J., Sanchez, X., Asghar, A. ve Jones, G. (2008). Self-Efficacy, Risk Taking and Performance in Rock Climbing, *Personality and Individual Differences*, 45 (1): 75-81.
- Lourens, T. (2010). *Her Yönüyle Dağcılık ve Tırmanış Kitabı, Çev: Perran Fügen Özülkü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Luebben, C. (2004). *Rock Climbing: Mastering Basic Skills*. Seattle WA, The Mountaineers Books.
- Martilla, J. A. ve James, J. C. (1977). Importance-Performance Analysis, *Journal of Marketing*, 41 (1): 77- 79.
- Matzler, K., Sauerwein, E. ve Heischmidt, K. A. (2003). Importance-Performance Analysis Revisited: The Role of the Factor Structure of Customer Satisfaction, *Service Industries Journal*, 23 (2): 112-129.
- Peters, P. (2001). Orthopaedic Problems in Sport Climbing, *Wilderness & Environmental Medicine*, 12 (2): 100-110.
- Planetmountain, <http://www.planetmountain.com/en/news/interviews/dogan-palut-the-turkish-climbing-interview.html>, Erişim tarihi: 05 Nisan 2018.
- Pomfret, G. (2006). Mountaineering Adventure Tourists: A Conceptual Framework for Research, *Tourism Management*, 27 (1): 113-123.
- Robinson, D. W. (1985). Stress Seeking: Selected Behavioral Characteristics of Elite Rock Climbers, *Journal of Sport Psychology*, 7 (4): 400-404.
- Rukuiziene, R. (2009). Rural Tourism Service Quality Management: Theoretical Approach, *Rural Development*, 4 (1): 135-140.
- Sarı, C. (2007). Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Scarpa, R., ve Thiene, M. (2005). Destination Choice Models for Rock Climbing in the Northeast Alps: A Latent-Class Approach Based on Intensity of Participation, *Land Economics*, 81 (3): 426-444.
- Schoffl, I., Schoffl, V., Doetsch, J., Dorr, H. G. ve Jungert, J. (2011). Correlations Between High Level Sport-Climbing and the Development of Adolescents, *Pediatric Exercise Science*, 23 (4): 477-486.
- Shell, A. V. (2004). Physiology of Sport Rock Climbing, *British Journal of Sports Medicine*, 38 (3): 355-359.
- Sibella, F., Frosio, I., Schena, F. ve Borghese, N. A. (2007). 3D Analysis of the Body Center of Mass in Rock Climbing, *Human Movement Science*, 26 (6): 841-852.
- Smith, S. ve Costello, C. (2008). Culinary Tourism: Satisfaction with a Culinary Event Utilizing Importance-Performance Grid Analysis, *Journal of Vacation Marketing*, 15 (2): 99-110.
- Stettler, J. (2000). Trend and Nature Sports and Mobility. In A. Escher (Ed.), *Trend and Nature Sports in the Sciences: Research Status, Methods, Perspectives*. Hamburg: Czwalina Verla.
- TDF, Türkiye Dağcılık Federasyonu. Spor Kaya Tırmanışının Ülkemizdeki Tarihsel Süreci. Erişim: <http://www.tdf.org.tr/pages.asp?id=38>, Erişim tarihi: 3 Ocak 2014.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yoon, Y. ve Uysal, M. (2005). An Examination of the Effects of Motivation and Satisfaction on Destination Loyalty: A Structural Model, *Tourism Management*, 26 (1): 45-56.

YAZARLAR

Tahir ALBAYRAK:

Harp Okulu Komutanlığı'ndan mezun oldu (1992). Yüksek lisans (2004) ve doktora (2008) derecelerini Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme dalından aldı. Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde çalışmaya başladı (2009). Doçentlik unvanını Pazarlama alanından aldı (2014). Halen Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, turizm pazarlaması, hizmet kalitesidir.

Nesli ÇÖMEN:

Akdeniz Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Konaklama İşletmeciliği'nden mezun oldu (2010). Yüksek lisans derecesini Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik dalından aldı (2014). Halen Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği dalında doktora eğitimine devam etmektedir. Temel çalışma alanları, turizm pazarlaması ve rekreasyon yönetimidir.

İklim Değişikliği ve Turizm İlişkisinin Türkiye İç Turizmi Açısından İncelenmesi

Analysis of Climate Change and Tourism Interrelation in Case of Internal Tourism in Turkey

Sema BAYAZIT*

*Dr., Kalkınma Araştırmaları Merkezi Başkanı, Necatibey Cad. No: 110-A, 06100, Yüce-tepe, Ankara.

E-posta: semabayazit@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5502-4251

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 12 Şubat 2018

Düzeltilme: 1 Haziran 2018

Kabul: 25 Haziran 2018

Anahtar sözcükler: Turizm, İklim değişikliği, Uyum ve azaltım, Seragazı, Türkiye.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 12 February 2018

Resubmitted: 1 June 2018

Accepted: 25 June 2018

Key words: Tourism, Climate change, Greenhouse gas, Adaptation and mitigation, Turkey.

ÖZ

Atmosferde biriken seragazlarının yol açtığı küresel ısınma sadece çevre ve doğal hayat üzerinde bir tehdit olmaktan çıkmış; sıcaklık seviyelerindeki değişimler, beklenmeyen hava olayları günlük hayatı, tarım, enerji, turizm gibi ekonomik faaliyetleri etkilemeye başlamıştır. Mevsim normaleri dışındaki hava olaylarından kaynaklanan olumsuzlukların yakın gelecekte göç hareketlerine, iş kayıplarına, sağlık sorunlarına, bazı türlerin yok olmasına yol açması beklenmektedir. Tüm bunlarla mücadelede tehditlere karşı önlem alınması-uyum, seragazlarının azaltılması ve seragazlarını tutan (yutak) orman, mera ve sucul alanların korunması ve yaygınlaştırılması temel başlıklardır. Turizm, iklim olaylarıyla bağlantısı yüksek bir faaliyet alanı olup iklim değişikliğinden de etkilenebilecektir. Turizm politikaları ve projeleri geliştirilirken hava olaylarından etkilenebilme ihtimalinin dikkate alınması gerekmektedir. Turizm sektörü faaliyetlerinin yol açtığı seragazlarının kontrolü ve azami düzeyde azaltılması; yutak alanlar üzerinde oluşturduğu tehdit ve tahribatların önlenmesi önem arz etmektedir. Bu makalede, iklim değişikliği-turizm etkileşimi Türkiye iç turizmi açısından tartışmaya açılmış, mevcut verilerden geliştirilen tahmin yöntemleriyle turizm-iklim değişikliği etkileşimi ortaya konulmuştur. Türkiye'de turizm faaliyetleri ve gelirleri artarken seragazı salımlarının da artması iklim değişikliği-turizm ilişkisindeki riskleri ve fırsatları göstermektedir. Bu çerçevede politika ve çalışma önerileri geliştirilmiştir.

ABSTRACT

The global warming caused by the greenhouse gases that accumulate in the atmosphere is not only a threat to the environment and natural life; changes in temperature levels, extreme weather events have begun to affect daily life and economic activities such as agriculture, energy and tourism. It is also expected that the impacts caused by extreme weather events will lead to mass migration movements, job losses, health problems and the loss of some species in the near future. The main headlines in combating with all these are to take necessary adaptation measures, mitigate and limit greenhouse gases and protect sink areas. Tourism, on the other hand, is a highly interrelated with weather conditions and can be affected by climate change. While improving tourism policies and projects, the possible impacts of weather events should be considered. Controlling and, to the extent possible, reducing the greenhouse gases caused by tourism activities as well as avoiding the threats and damages it creates on sink areas are also important components in that regards. In this article, interrelations between climate change and tourism have been discussed in general and for internal tourism in Turkey. With the use of limited available data and knowledge from literature, an estimation model has been developed to identify this interaction in Turkish case. Results show that while tourism revenues and activities increase greenhouse gases also rise. This reflects the risks and opportunities base for proposed policy framework for tourism-climate change nexus in Turkey..

GİRİŞ

Küresel ısınma¹ son yıllarda dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorun alanlarından biridir.

¹ Küresel ortalama sıcaklığın 1850-1899 ve 2001-2005 dönemleri arasında 0.76 °C derece arttığı ve mevcut eğilimlerin devam etmesi halinde bu yüzyılın sonunda yüzey ısısının 40 °C'ye kadar artabileceği tahmin edilmektedir (IPCC 2007).

En basit anlatımıyla atmosferin bileşiminde yer alan seragazlarının yoğunluğunun yeryüzü ve atmosferin emme kapasitesinin üzerinde artması sonucunda yerküredeki ısı dengesi değişmekte, dünya sıcaklığı artmaktadır.

Sanayi devrimi sonrası insanların üretim ve tüketim kalıplarındaki hızlı değişim ve çeşitlenme

sonucunda oluşan iklim değişikliği 1980'lerin başından itibaren gündemde yer almaya başlamıştır. Fosil yakıtlara olan bağımlılığın ve ormansızlaşmanın artması seragazlarının daha da artacağı öngörüsünü ortaya çıkarmış; iklim değişikliği küresel bir çevre sorunu olarak müzakere edilmeye başlanmıştır.

Turizm faaliyetlerinin önemli bir kısmı iklim koşullarıyla bağlantılı olup daha sıcak yaz ve kışlar ve aşırı hava olayları (taşkın, sel, hortum gibi) turizm faaliyetlerini etkileyecektir. Turizme dayalı ekonomileriyle deniz suyu seviyesindeki yükselmelerden etkilenecek küçük ada devletleri başta olmak üzere turizm bölgelerinde mevsim kaymaları, iş ve gelir kayıpları, tesislerin, doğal ve kültürel çevrenin aşırı hava olaylarından etkilenmesi ve bozulması oluşabilecektir. Hizmet kalitesi, talep kalıpları ve maliyetler değişecektir. Turizmin genel hacminde bir azalmadan bahsedilmemekle birlikte İkinci Uluslararası İklim Değişikliği ve Turizm Konferansı sonuç belgesinde turizm faaliyetlerinin küresel ısınmaya ve kalkınmaya katkısı hatırlatılarak iklim duyarlı turizm için azaltım ve uyum eylemleriyle teknoloji ve finansman gibi uygulama araçlarına vurgu yapılmaktadır (UNWTO 2007a).

İklim değişikliğinin artan önemine karşın turizmle etkileşimini inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma için ilgili alanyazın önemli ölçüde incelenmiştir. Dünyada turizm-iklim değişikliği tartışmaları ışığında Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınması için kritik önemdeki turizm sektörünün iklim değişikliğinden etkilenme riskleri özetlenmiştir. Analize olanak sağlayan veriler sınırlı olduğundan turizm sektörünün mevcut seyahat ve konaklama verileri üzerinden bir çalışma yapılarak neden olunan seragazları tahmin edilmiştir. Uyum ve azaltım için benzer analizlerin tesis düzeyinden başlamak üzere yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bulgular ışığında ve mevcut ulusal iklim değişikliği politikaları çerçevesinde turizm sektörü için iklim değişikliği bağlantılı politika seti önerisi geliştirilmiştir. Veriye ve analize dayalı çalışmaların artması ve detaylı araştırmaların yapılması sektörde bu konuda farkındalık yaratılması için önemli bir ihtiyaçtır.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ - TURİZM İLİŞKİSİ

1990'ların başında Birleşmiş Milletler'de (BM) bilimsel bulgular ışığında başlatılan iklim değişikliğiyle ilgili çalışmalar sonucunda 1992'de Brezilya'da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS-UNFCCC) imzaya açılarak mücadele süreci küresel düzeyde başlatılmıştır. BMİDÇS, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak üzere insan faaliyetlerinden kaynaklanan seragazlarını sınırlamayı hedeflemektedir. Sözleşmede günümüz ve gelecek nesiller için iklim sisteminin korunması amacıyla "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler" ilkeleri doğrultusunda hareket edilmesi, sanayileşme ve yoğun fosil yakıt kullanımına bağlı olarak artan seragazlarının başlıca sorumlusu olarak görülen gelişmiş ülkelerin bunları azaltmak için gerekli tedbirleri almaları gereği ortaya konmuştur (UNFCCC 1992). BMİDÇS'de belirlenen Ek-1 ülkeleri² 2012'ye kadar seragazlarını sınırlamak, yutak alanlarını³ geliştirmek ve korumakla yükümlü olup, Ek-2 ülkeleri⁴ ise diğer ülkelere iklim değişikliğiyle mücadelelerinde teknik ve mali destek vermekle yükümlüdür. 1997'de imzaya açılan Kyoto Protokolünde ise Ek-B'de listelenen ülkelerin 2012'ye kadar seragazlarını 1990 yılı düzeyinin yüzde 5 altına indirmeleri hedefi öngörülmüştür.

2012 sonrasındaki mücadele yol haritasını belirlemek üzere yürütülen müzakereler sonunda 2015'te imzaya açılan Paris Anlaşmasıyla, küresel ısınmanın 20 °C altında tutulması hedefi doğrultusunda, ülkelerin seragazı azaltımı için "ulusal katkı beyanları" nı belirlemesi beklenmiştir. Oluşturulan kapsayıcı ve esnek yapıyla 2020 sonrası için yeni bir taahhüt ve mücadele dönemi başlatılmış; bütün ülkelerin seragazlarını sınırlamak üzere katkı vermesi özendirilmiştir.

² 1992'de OECD üyesi ülkelerle piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan Eski Doğu Bloku ülkelerinden oluşan 41 ülkelik gruptur.

³ Orman, mera, okyanus, denizler gibi seragazlarını tutma dolayısıyla azaltma potansiyeli olan doğal alanlar.

⁴ 1992'de OECD üyesi ülkelerdir. Türkiye 2001'de 7. Taraflar Konferansı'nda alınan kararla Ek-2 listesinden çıkmıştır.

ALANYAZIN

Turizm, iş geliştirme, gelir sağlama ve yerel ekonomiyi canlandırma açısından cazip bir faaliyet alanı oluşturmakla birlikte çevreye verdiği zararlar nedeniyle artık “bacasız sanayi” olarak görülmemektedir. Birçok insan faaliyetinde olduğu gibi turizmde de fosil yakıtlara dayalı enerji tüketimi başta olmak üzere su, toprak, hava gibi doğal kaynaklar üzerinde yol açtığı kirlilik ve tahribatlar tartışılmaya başlamıştır. Sürdürülebilir turizm, ekoturizm, doğa turizmi gibi alternatif yaklaşımlarla sektörün çevreye duyarlılığı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Son yıllarda iklim değişikliğiyle bağlantılı tartışmalar sonucunda bu listeye “sıfır karbonlu turizm/turist (Simpson vd. 2008)”, “yeşil turizm (UNEP 2011)” ve “düşük emisyonlu turizm (OECD ve UNEP 2011)” gibi kavramlar da eklenmiştir. Tüm bu yaklaşımların ortak paydasında, doğal kaynakları bugünün ve gelecek nesillerin menfaatini gözeterek kalkınmayı gerçekleştirmek bulunmaktadır.

Turizm, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında uluslararası taahhütlerde yer alan bir sektör değildir. İklim ise turizme girdi sağlayan biyolojik çeşitlilik, kıyı alanları, doğal yaşam, gıda ve su miktarı ve kalitesi, orman alanları, kar yağışları gibi birçok unsuru belirlemektedir (UNWTO vd. 2007b). Dolayısıyla iklim değişikliği, ekosistem üzerinde oluşturacağı baskıyla turizmin mekânsal dağılımını, seyahatlerin zamanlamasını ve konaklama süresini etkileyecektir. Sektör ve destinasyonlar iklim değişikliğine karşı hassaslık gösterebilecek; turizmin türü, süresi, hizmet kalitesi hatta turistlerin yapacağı harcamalar ve hizmetin maliyeti etkilenebilecektir. Beklenmedik aşırı hava olayları turistler ve hizmet sağlayıcılar için belirsizliklere yol açacağından, sektörün ekonomik ve sosyal getirileri azalabilecektir. İklim değişikliğinin su, biyolojik çeşitlilik, tarihi ve doğal çevre, sağlık gibi alanlarda yaratacağı tahribatlar çekim merkezlerini değiştirebilecektir. Özellikle doğa koşullarıyla bağlantılı örneğin deniz ve kayak turizmi gibi kollarda beklentilerin karşılanamaması söz konusu olabilecektir. Bahsedilen bu güçlü bağlantı sektörün iklim değişikliğinden olumsuz etkilenmesini bertaraf edecek uyum politikalarının oluşturulmasını gerektirmektedir.

Ayrıca enerji, ulaştırma gibi diğer sektörlerin iklim değişikliğine yönelik önlemleri de turizmde etkili olacaktır.

UNWTO vd. (2007b) turizm sektöründeki aktörlerin ve destinasyonların risklerinin azaltılmasını ve fırsatların kullanılmasını önermektedir. Yeni destinasyonlara ve rotalara “para, bilgi ve zaman” değişkenlerine bağlı olarak hızla uyum sağlanacağı söylenirken gözden düşecek yerlerdeki yatırımcıların ve yerel halkın en kırılgan kesim olacağı hatırlatılmaktadır (UNWTO 2009).

Turizm, enerji tüketimi, su ve toprak başta olmak üzere doğal kaynak kullanımı ve sürdürülebilir üretim-tüketim kalıplarıyla iklim değişikliğinin azaltım politikalarında etkili olabilecek bir potansiyeli barındırmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi diğer sektörlerde olduğu gibi turizm amaçlı ulaşım ve konaklama faaliyetleri esnasında enerji tüketimi sonucu oluşan seragazlarının azaltımıdır. Başarır ve Çakır'ın (2015) beş Avrupa ülkesi (Türkiye, İspanya, Fransa, Yunanistan ve İtalya) için yaptığı analiz, turizmde enerji tüketimi ve seragazi salımı arasındaki doğrusal ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu aynı zamanda ulaşım ve konaklama başta olmak üzere turizm faaliyetlerinde enerjide fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak, enerjiyi tasarruflu ve verimli kullanarak katkı sağlanabileceğinin de göstergesidir.

2005'te sadece enerji bağlantılı toplam CO₂ salımlarının yüzde 4,95'inden turizmin sorumlu olduğu; diğer seragazları da eklendiğinde bu katkının yüzde 14'e kadar çıktığı tahmin edilmektedir (UNWTO vd. 2007b). Sektörün toplam CO₂ salımının yüzde 75'i seyahatlerden yüzde 21'i konaklamadan kaynaklanmaktadır (Pratt vd. 2011). Sektöründeki büyüme eğimlerine⁵ bağlı olarak, hiçbir önlem alınmazsa önümüzdeki 30-50 yıllık dönemde seragazlarının artacağı açıktır. Seyahat talebinin 2050'de iki, 2100'de üç katına çıkacağı tahmin edildiği (Sims R. vd. 2014) ve 2035'e gelindiğinde sadece hava taşımacılığında yüzde 50'nin üzerinde bir artış öngörüldüğü (World Bank 2012) dikkate alındığında bu artış eğilimi beklentisinin doğruluğu ortadadır. Halen

⁵ UNWTO, 2035'te küresel turizmin %179 artacağını tahmin etmektedir. .

uluslararası hava taşımacılığındaki turizm amaçlı seyahatlerin (yüzde 17) seragazlarının yüzde 40'ına yol açtığı düşünülürken, ulaşım talep artışının turizm amaçlı seyahatlerden de kaynaklanarak seragazlarını çoğaltan bir etkiyle yansıyacağı söylenebilir. Nitekim Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) turizm amaçlı havayolu ulaşımından kaynaklanan seragazlarının payının 2035'te yüzde 52'ye yükseleceğini; turizmin ulaşım bağlantılı katkısının yüzde 188 artacağını tahmin etmektedir.

Hiçbir önlem alınmazsa 2035'e kadar turizm kaynaklı seragazlarının yüzde 152 artacağı; alınacak önlemlerle yüzde 68 düzeyinde bir emisyon tasarrufuna ulaşılabileceği; bunun da 2005 yılı emisyon seviyesinden yüzde 16 daha düşük olacağı tahmin edilmektedir (UNWTO vd. 2007b). Diğer bir ifadeyle turizm sektöründe, büyümeden ödün vermeden seragazlarında tasarruf ve azaltım sağlamak mümkün görülmektedir. Bunun için destinasyon yönetimi (kısa mesafeli seyahatler, bağlantılı destinasyon çeşitlendirmesi), ulaşım modu değişimi (toplu taşıma araçları) gibi talep yönetimi yaklaşımlarının yanı sıra seragazı denkleştirme⁶ gibi piyasa mekanizmaları da önerilmektedir.

Turizmde seyahatler, özellikle hava taşımacılığı seragazlarının başlıca kaynağıdır. Hava ulaşımında uzun mesafeli seyahatlerdeki yoğun yakıt tüketimi daha yoğun seragazına yol açmaktadır. Frankfurt-Sidney arası uçakla yapılan tek yönde bir seyahatte bir yolcu başına düşen seragazı salımı (4,5 ton) 2005'te bir kişinin neden olduğu toplam seragazından (4 ton) daha yüksektir (Gössling vd. 2008). Uluslararası Havacılık Örgütü⁷ (ICAO) bu eğilimin 2050'ye kadar hızla artacağı öngörüsüyle 2016'da aldığı kararla 2021'den itibaren seragazı denkleştirme ve azaltımı için küresel bir sistem oluşturulmasını hedeflemiştir.

⁶ Karbon denkleştirme, herhangi bir aktivitenin yol açtığı seragazlarını başka bir yerde oluşturulan azaltım projesiyle sınırlamaktır. Bu yaklaşım, ana kaynağında azaltım yapılmadığı hatta seragazı salan üreticiden yükü tüketiciye döndürdüğü için etik yönden eleştirilmekte, ancak gelecekteki uygulamalarda güçlü bir alternatif olarak görülmektedir.

⁷ Kyoto Protokolüne göre Ek-1 ülkeleri ICAO ile çalışarak havayolu kaynaklı emisyonlarını kontrol edecektir.

Buna göre ulaştırma sektöründe 2020'de erişilen seragazı salımı seviyesinde kalabilmek için havayolu firmaları önlemlerini alacaktır. Böylece 2020 seviyesinin yüzde 80'i düzeyine kadar çıkabilecek bir artışın önüne geçilmesi hedeflenmektedir (EU 2017). Avrupa Birliği 1990-2004 döneminde havayolundan kaynaklanan seragazlarındaki artış eğilimini sınırlamak üzere başlattığı uygulamayla 2020'de hiçbir önlem alınmaması durumunda göre yüzde 79'luk bir azaltım sağlamayı öngörmüştür. Bu çerçevede Avrupa'ya uçan havayolu firmalarına seragazlarını izleme ve raporlama kuralı getirilmiş; 2013'ten itibaren Avrupa Ekonomik Bölgesindeki⁸ ülkelerle bağlantılı uçuşlarda seragazı ücretlendirilmesi başlatılmıştır. Bu önlemlerin seyahat maliyetini arttıracığı ve talebin yeniden şekilleneceği söylenebilir de UNWTO vd. (2007b) havayolu ulaşımının fiyat esnekliğinin düşük olduğu ve turistlerin çevresel etkilerin denkleştirilmesi için ilave ücret ödemeye hazır olduğu görüşünü aktarmaktadır.

İklim değişikliğiyle mücadelede azaltım ve uyum etkisi açısından arazi kullanımı ve yutak alanlarının korunması ve geliştirilmesi için önlem alınması da öne çıkmaktadır. Biyolojik çeşitliliğe de ev sahipliği yapan bu alanlarda canlı türlerinin yok olması ve zararlı türlerin yayılması gibi tehditler oluşabilmektedir. Dünyada biyolojik çeşitlilik ve turizm açısından önem arz eden korunan alanların oranı artmakla beraber kaybin önlenmesi gündemdeki yerini korumaktadır. Tatil tercihleri arasında sağlıklı doğal çevre arayışının öne çıktığı, ilgi ve doğa turizminin geliştiği dikkate alındığında bu alanların bozulması, dahası turizm nedeniyle zarar görmesi turizmde kayıplara yol açabilmektedir.

Küresel ısınmanın genel ekonomiyi etkileyeceği ve seragazlarının artışıyla kişi başına tüketimin yüzde 20 düzeyinde azalabileceği yönündeki görüşlerin ışığında (Stern 2006) ekonominin diğer sektörleri gibi turizm gelirlerinde refah düzeyindeki genel azalmaya paralel bir düşme olacağı beklenebilir. Bunun özellikle ekonomisi turizme dayalı ülkelerde yansımaları olacaktır; küçük ada devletlerinde turizm sektörü zarar görürken Kuzey Avrupa, Kanada ve Rusya

⁸ AB + Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn

yeni turizm destinasyonlarına dönüşebilecektir. Ciscar vd. (2011) AB ülkelerinde dört sektördeki ekonomik kayıpları modelledikleri çalışmada daha yüksek sıcaklık ve deniz seviyelerindeki yükselmenin hane halkı gelirlerinde yüzde bire ulaşan kayba yol açabileceğini; AB'nin yıllık refah düzeyinin yarı yarıya düşebileceğini ortaya koymaktadır. Aynı çalışmada turizm sektöründe yaşanacak kayıplar/kazançlar ele alınarak konaklama sürelerinde Güney Avrupa'da yüzde dörde ulaşan azalma, Avrupa'nın diğer kısımlarında ise yüzde 15-25 arasında artma olacağı tahmin edilmektedir.

Uluslararası hava taşımacılığında alınacak önlemler başta olmak üzere iklim değişikliğiyle mücadelenin, ekonomisi turizme dayalı ülkeler⁹ için önemli tehditler oluşturacağı Gössling vd. (2008) tarafından 10 küçük ada ülkesi için yapılan çalışmada tartışılmaktadır. "Enerji yoğun turizmin", bu ülkelerde önemli kırılmalara ve gelir kayıplarına yol açabileceği vurgulanarak toplumun kırılma kesimlerinin etkilenmemesi için "hakkaniyet" ilkesi içinde hareket edilmesi, toplumsal yüklerin paylaşılması, yoksul kesimler için politikalar geliştirilmesi ve ülkeye getirdiği toplam faydanın dikkate alınması ihtiyacı hatırlatılmaktadır.

İklim değişikliği-turizm etkileşimi için somut tahminlerde bulunmak oldukça zor olup, bu konuda çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. UNWTO'nun (2009) çalışmasında, okyanuslardaki küçük ada devletleri, Karayipler, Avustralya ve Yeni Zelanda ile Türkiye'nin içinde yer aldığı Akdeniz havzasında turizm faaliyetlerinin iklim değişikliğinden etkileneceği belirtilmektedir. Dünyanın tüm turizm merkezlerinde biyolojik çeşitlilik kaybı, su kıtlığı, daha sıcak yazlar ve kışlar, deniz seviyesinde yükselme, hastalıklar gibi olumsuzluklara maruz kalılabilecektir. Mevcut fiziki yapılar dahil ortaya çıkacak kayıp ve tahribatların nitel ve nicel olarak tahmin edilerek alternatif önlemler üzerinde çalışılması gerekmektedir. Bu konuda veri ve bilgi altyapısının

oluşturulmasına, bilimsel yöntemlerin geliştirilmesine, işbirliklerinin ve farkındalığın artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

TÜRKİYE İÇİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ODAKLI TURİZM POLİTİKALARI

Türkiye küresel ısınmadan birinci derecede etkilenecek (en sıcak mevsimlerde sıcaklıkların artması, nemin ve yağmurların azalması beklenmekte) Akdeniz Havzasında yer almakta olup bu havza turist akımının değişeceği merkezlerden biri olarak ilan edilmiştir (UNWTO 2009). "Türkiye'nin yaklaşık yüzde 70'lik bölümü, çeşitli derecelerde yıllık su açığı bulunan yarı kurak, kurakça-yarı nemli ve yarı nemli arazilerden oluşmakta (Türkeş 2013a)"; "ülke arazisinin yaklaşık yarısında, yüksek mevsimsellik ve yıllar arası değişkenlik ile kuraklık, aşırı yağış, dolu, taşkın ve seller (Türkeş 2013b)" gibi mevsim normalleri dışındaki hava olayları hâlihazırda gözlemlenmektedir.

İklim değişikliğinin Türkiye'ye etkilerini inceleyen çalışmalar su kaynakları üzerine yoğunlaşmaktadır. Özkul'un (2009) Gediz ve Büyük Menderes havzalarında küresel ısınma etkilerini uzun dönemli modelleyen çalışmasında azalan yağışlar, kuraklık ve yükselen sıcaklıkların su bütçelemedeki etkisi tahmin edilmiş ve 2030'a kadar yüzey sularında yüzde 20'lik bir azalma olabileceği ortaya konulmuştur. Daha uzun dönemde bu azalma yüzde 50'ye kadar yükselebilecektir. Başta sulama ve içme-kullanma suyunda stres yaşanacak Aydın, Muğla ve Denizli illerinin bulunduğu önemli bir turizm çekim merkezi olan bu havzada su sıkıntısı turizm sektörünü de etkileyecektir.

İklim değişikliği Türkiye'de kıyı, orman alanları, biyolojik çeşitlilik gibi unsurlar üzerinde de baskı oluşturacaktır. Bunlar arasında kıyı alanları ve ekosistemleri turizm açısından en kritik olanlarındandır. Geçtiğimiz yüzyılda buzulların erimesi, yüzey ve yeraltı sularının azalması ve okyanusların ısınmasına bağlı olarak deniz suyu seviyesinde gözlenen 10-20 cm'lik yükselmenin, aynı eğilimlerin devam etmesi durumunda, önümüzdeki yüzyılda 60-82 cm'ye ulaşacağı ve dünyadaki kıyı alanlarının yüzde 70'inin deniz se-

⁹ BM Kalkınma Programı (UNDP) (2005) en az gelişmiş 50 ülkeden 46'sında dış ticaret gelirlerinin başlıca kaynağının turizm olduğunu söylemektedir.

viyesindeki ortalama yüzde 20'lik yükselmeden etkileneceği tahmin edilmektedir (IPCC 2013). 8.333 km kıyı şeridi bulunan Türkiye'nin kıyı kentlerinde yoğunlaşan nüfus ve buralardaki turizm, su ürünleri, liman ve uluslararası ticaret gibi ekonomik faaliyetlerin deniz seviyesinde olabilecek yükselmelerden etkilenmesi beklenebilir.

Karaca ve Nicholls (2008) Türkiye'de deniz seviyesindeki bir m'lik artışın hiçbir önlem alınmazsa taşkın, tuzlanma gibi etkileri olabileceğini vurgulayarak bunları azaltmak için sadece 240 km'lik bir setin yapılmasının maliyetini 20 milyar ABD Doları (GSYİH'nin yüzde 9,97'si) olarak hesaplamıştır. Bunlara başta turizm olmak üzere iş ve sermaye kayıpları, limanlara, tarım alanlarına olacak etkiler, deniz ekolojisinin ve su ürünlerinin göreceği zararlar ve maliyetler eklenince Türkiye'nin kıyı alanı yönetiminde iklim duyarlılığının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Kıyı alanlarındaki bu etkiyi turizm sektörü açısından en aza indirmek için fiziki yapıların ve girişimcilerin bu duruma hazır olmaları ve yerel halkın farkındalığının artması gerekmektedir. Benzer şekilde turizm açısından önemli olan tarihi ve kültürel miras üzerinde de riskler oluşacaktır. Venedik'in, deniz seviyesindeki yükselmeye bağlı olarak 100 yıl içinde sular altında kalabileceği tahmin edilirken (Walker 2017), Karaca ve Nicholls (2008) Dolmabahçe Sarayı, Ortaköy Camii, Küçüksu Kasrı, Patara gibi kültürel değerlerin deniz seviyesinin yükselmesinden etkileneceğini ifade etmektedir.

Bu örnek çalışmalar Türkiye'de turizmin iklim değişikliğinden etkilenme ihtimali ve risklerin azaltılması önlemlerine olan ihtiyacı ortaya koymak açısından önemlidir. Bu etkileşimin ülke, yerleşme, alan ve tesis bazında daha detaylı analizlerle ele alınması, bilime dayalı önlemlerin belirlenmesi, maliyet ve toplumsal etkilerinin paylaşılması ve farkındalık yaratılması önem arz etmektedir.

¹⁰ Yeşil Yıldız belgesi, 122 kritere göre yapılan değerlendirmeyle verilmekte ve denetlenmektedir. Tesisin "iklim dostu" olduğunu ya da faaliyetleriyle seragazı azaltımı ve uyum için katkı verdiğini ortaya koyan doğrudan bir değerlendirme bulunmamaktadır.

Türkiye'de, turizm sektörünün iklim değişikliği mücadelesine katkısını dolaylı olarak gösteren çalışmalardan biri Dadakoğlu (2016) tarafından 2011'de "yeşil yıldız belgeli"¹⁰ 31 tesisin 21 tanesiyle yapılmıştır. Bu tesislerde enerji ve su tasarrufu konusunda bir duyarlılığın oluştuğu; ziyaretçi başına su tüketiminin yüzde 21, oda başına elektrik tüketiminin yüzde 13 azaldığı ortaya konulmuştur. 21 tesisin yarısından fazlasında yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmaktadır. Çalışmada iklim değişikliğine yol açan seragazıların azaltımı konusunda sayısal bir değerlendirme yapılmamakla birlikte turizmin sağlayacağı katkılar gözlenebilmektedir. Türkiye için turizmin seragazı azaltım potansiyelini irdeleyen sınırlı çalışmalardan biri Başarır ve Çakır'ın (2015) Türkiye'yi turizmde rekabet ettiği dört Avrupa ülkesiyle (İspanya, Fransa, Yunanistan ve İtalya) karşılaştırdığı analizlerdir. Çalışmada enerji tüketimine dayalı seragazılarıyla turizm arasında doğrusal ilişki vurgulanmıştır.

Başta ulaşım ve konaklama olmak üzere turizm faaliyetleri içinde enerji tüketimi önemli bir yer tutmakta; özellikle enerjide fosil yakıtlara bağımlılık küresel ısınmayı arttıran bir etki yaratmaktadır. Bu çalışmada ise iç turizmin ulaşım ve konaklama bileşenlerinden kaynaklanan seragazları Türkiye için mevcut verilerle tahmin edilerek turizm getirilerinden ödün vermeden bunların azaltılması ihtiyacı ve potansiyeli tartışmaya açılmıştır.

YÖNTEM

Turizm sektöründen kaynaklanan seragazları BMİDÇS'ye uygun olarak ana sektörler (ulaşım, enerji, atık yönetimi gibi) altında hesaplanmaktadır. Ana sektörlerin turizm gibi faaliyet alanları ile bağlantılı seragazlarının tahmini tasarruf potansiyelini görmek ve harekete geçirmek için fırsat sunabilecektir. Bu konuda analitik çalışmaların sınırlı olması proje ve önlemleri geciktirmektedir. Oysa iklim değişikliğiyle mücadelede talep ve tüketim alışkanlıklarının yönetimi, farkındalık oluşturulması ve azaltım potansiyelinin harekete geçirilmesi giderek daha fazla ağırlık kazanmaktadır. Bu alanda yeterli veri ve bilgi birikimi olmaması, çalışmaların benzeşim ve tah-

Tablo 1. Konaklama Kaynaklı Seragazıları

Yerli Turist Geceleme Sayısı ¹	Konaklama Emisyonları - A	Toplam Yıllık Sera Gazı Emisyon ² (milyon ton CO ₂) - B	Turizm Sektörü Konaklama Emisyonun Payı A/B*100
2003	16233902	304,1	0,08
2004	18356597	315,1	0,09
2005	18818631	337,2	0,09
2006	21502638	361,7	0,09
2007	22248159	395,0	0,09
2008	20832444	391,8	0,08
2009	22929508	400,9	0,09
2010	23832337	406,8	0,09
2011	27616616	436,4	0,10
2012	30332132	448,9	0,11
2013	33090923	442,2	0,12
2014	32448842	455,6	0,11
2015	37480990	475,1	0,12

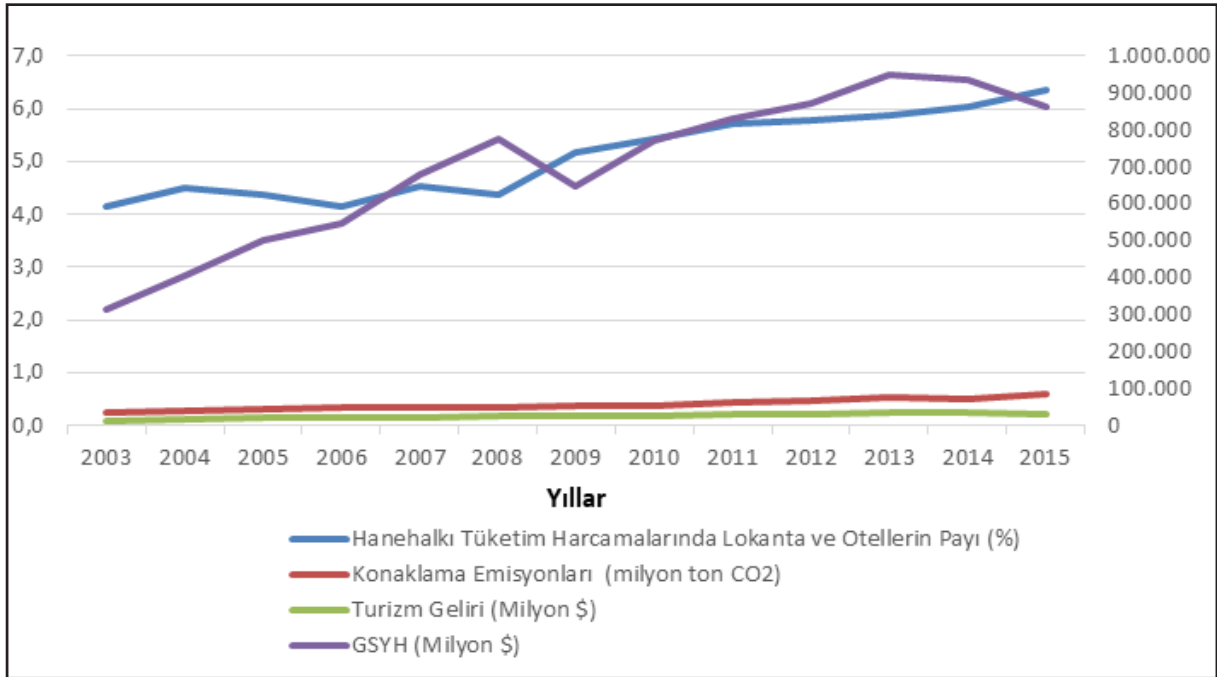
Kaynak: Yazar tarafından ⁽¹⁾KTB ve ⁽²⁾TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

min modelleri üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu çalışmada turizmin konaklama ve ulaşım bileşenleri için bir tahmin modeli geliştirilerek muhtemel azaltım potansiyeli tartışmaya açılmıştır.

Çalışma turizm kaynaklı seragazıları ve azaltım potansiyeli konusuna dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Konaklama kaynaklı seragazı salım miktarı ve azaltım potansiyelini geçmiş yıllar itibarıyla dolaylı yöntemlerle tahmin edilmiştir. Tesis bazında enerji kaynağı ve tüketim bilgileri olmadığı için alanyazındaki katsayılar kullanılmıştır. İç turizmde havayolunun seragazı salımı ve bu seyahatlerin başka ulaşım türleriyle yapılması halinde tasarruf potansiyeli ortaya konmuş; sektörün, ekonomik getirileri ve iklim değişikliğine etkisi arasındaki ilişki incelenerek iklim duyarlı ekonomik büyüme potansiyeli tartışmaya açılmıştır.

ANALİZ VE BULGULAR

Konaklama tesislerinin neden olduğu seragazıları tahmin edilirken yerli turist geceleme sayıları ve Gössling'in (2002) farklı konaklama türlerine göre 2001 yılı için hesapladığı toplam geceleme sayısı ve yol açtığı emisyon miktarından elde edilen ortalama bir gece konaklamanın neden olduğu seragazı miktarı (15,57 kg) kullanılarak yıllara göre toplam konaklama kaynaklı seragazıları tahmin edilmiştir (Tablo 1).

Şekil 1. Turizm Gelirleri ve Harcamaları ile Turizm Kaynaklı Seragazıları Arasındaki İlişki

Tablo 2. T-Konaklama Tesislerinde İç Turizm Kaynaklı Seragazları (2014)

	Yerli turist	Geceleme (gün)	Konaklama Seragazları (ton)	Toplam Konaklama Seragazları (505 228 ton) içindeki Payı (%)
Antalya	2 712 991	7 606 770	118 437	23,4
Muğla	1 081 520	2 918 072	45 434	8,9

Türkiye'nin yıllık toplam seragazı 2003-2015 döneminde yüzde 56 artış gösterirken kişi başı seragazı salımı yüzde 33 artarak 6,07 ton/kişi olmuştur. Aynı dönemde turizmde konaklamadan kaynaklandığı tahmin edilen seragazı salımı yüzde 130 artmıştır. Toplam seragazları içinde konaklamadan kaynaklı seragazlarının payı 2003'te %1'e yakınken 2015'te %1,2'e ulaşmıştır.

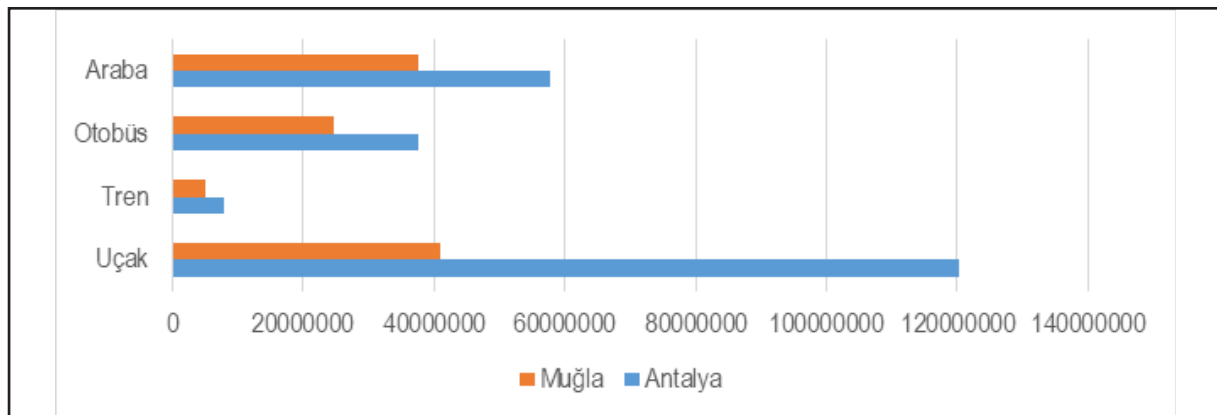
2003-2015 dönemi için yapılan analizlere, sektörün ekonomik katkılarını da eklemek üzere hane halkı tüketim harcamalarında lokanta ve otel için yapılan harcamalar turizm harcaması olarak kabul edilmiştir. Bu turizm sektörüne ait dolaylı bir kabul olsa da 2008'deki kırılma hariç hane halkı turizm harcamalarıyla toplam GSYİH gelişimi arasında doğrusal bir ilişki olduğu söylenebilir (Şekil 1). Harcamalardaki artış ve konaklamadan kaynaklanan seragazlarının gelişimi de paralellik göstermektedir.

¹¹ Ağustos-2013 – Temmuz 2014 arasında Türk Hava Yolları iç hat uçuşlarının diğer ulaşım türleriyle yapılması varsayımıyla hesaplanmıştır. Seragazları salımları için Avrupa Çevre Ajansı (EEA 2016) verileri kullanılmıştır.

Turizm kaynaklı seragazlarıyla turizm gelirleri karşılaştırıldığında doğrusal bir ilişki görülmektedir. Bu durum ise sektördeki büyümenin iklim duyarlı olmadığına göstergesidir. Oysa ekonomide sürdürülebilir büyümeden bahsedebilmek için gelir ve gelir elde edilirken oluşan çevre tahribatının ters gelişim (ayrışarak-decoupling) göstermesi beklenmektedir. Diğer bir ifadeyle ekonomik getiriler artarken çevreye verilen tahribatın azaltılması sağlanmalıdır.

Çalışmanın ikinci kısmında 2003-2015 döneminde turizm gelirlerinin en yüksek olduğu 2014'te Antalya ve Muğla illerindeki iç turizm faaliyetinin konaklama kısmından kaynaklanan yıllık seragazları tahmin edilmiştir. 2014'te turizm işletme belgesi olan konaklama tesislerine Antalya'da 2,7 milyon, Muğla'da 1,1 milyon yerli turist girişi olmuştur (KTB 2015). Toplam geceleme sayıları ise sırasıyla 5,6 ve 2,9 milyondur. Turist başına ortalama üç gecelik konaklamaya karşılık gelen bu hacimleri, Gössling'in (2002) hesapladığı bir gece konaklamayla oluşan seragazı miktarıyla (15,57 kg) genişlettiğimizde 2014'te iki ilin iç turizm kaynaklı konaklama emisyonları sırasıyla 118 bin ve 45 bin ton olarak hesaplanmıştır (Tablo 2). Buna göre Antalya ve Muğla toplam konaklama kaynaklı seragazlarının yüzde 32'sinden sorumlu olup bunların tasarrufu için önemli bir potansiyele sahiptir.

Örnek olarak seçilen iki merkeze yönelik iç turizm talebinin nerelerden ve hangi ulaşım türleriyle olduğuna dair veri bulunmamaktadır. Bir

Şekil 2. Ağustos 2013-Temmuz 2014 Havayolu Yolculuklarının Diğer Ulaşım Türleriyle Yapılması Durumunda Oluşabilecek Seragazı Salımları (ton)¹¹

fikir vermesi açısından sadece iç hat uçuşlarının seragazı salımları tahmin edilmiştir. Bir yıllık dönemde diğer illerle karşılıklı yapılan iç hat uçuşlarından kaynaklanan seragazları Antalya için 1,2 milyar ton, Muğla için 409 milyon ton olarak hesaplanmıştır. Bu seyahatlerin havayolu yerine tren, otobüs veya özel arabayla yapılması durumunda ise her alternatif ulaşım türüyle daha az seragazı salınacağı, en fazla tasarrufun tren kullanılması halinde olabileceği görülmektedir (Şekil 2).

İç turizmde geceleme süresinin kısılması, uçuşların neden olduğu seragazlarıyla birlikte dikkate alındığında iklim değişikliği politikaları açısından turistlerde sürdürülebilir davranış biçiminin geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliğiyle mücadelede en etkili araçlardan biri davranış değişikliği ve talep yönetimidir. Örneğin seyahat alışkanlıklarındaki değişim, enerji verimli araç-gereçlerin kullanımı, yenilenebilir enerji, iklim dostu destinasyon tercihleri ve seyahat paketleri veya karbon denkleştirme gibi uygulamalarla hem turistlerin hem de hizmet sağlayıcıların düşük emisyonlu turizm ürünlerine yönelmesi sağlanabilir.

Bu çalışmadaki tahminlerde yer aldığı gibi kısa süreli konaklama ve seragazı yoğun ulaşım türü tercihinin bir arada olması ihtimalinde, elde edilen gelirle neden olunan seragazı miktarı arasında ters yönde bir ayrışma (decoupling) olacaktır. Bu ise kalkınma sürecinde çevresel açıdan arzu edilmeyen bir durumdur. Turizm sektöründe iç turizmde ortalama üç gece olan konaklama süresinin uzamasıyla ekonomik getirinin artması; başta demiryolu olmak üzere toplu taşıma kullanımının turizm amaçlı seyahatlerde özendirilmesi iklim dostu bir turizm politikasının başlıca unsurları olarak gözükmektedir.

Türkiye'nin bu iki önemli destinasyonu, iklim değişikliği sonucu havanın ısınması, aşırı nem ve/veya kuraklık, deniz seviyesinde yükselme, yağışların azalması ve su kıtlığı gibi baskılardan etkilenenektir. Turizmin iklim değişikliği tehditlerine maruz en kırılgan yörelerinde yatırımcılar ve yerel halk için tehdit ve fırsatların öngörülmesi zordur. Alternatif iklim değişikliği senaryolarının Muğla ve Antalya'daki turizm tesisleri ve il bazında, farklı aktörler üzerinde yol açacağı

muhtemel etkiler açısından örnek bir çalışmaya konu olabilir. Nitekim Türkiye'de kış turizmi için Demircioğlu (2016) tarafından yapılan benzer çalışmada, popüler üç kayak merkezi için 2021-2050 döneminde kar ve pistlerde 1971-2000 dönemine göre ciddi bozulmalar oluşacağı, kayak mevsiminin kısılacacağı ve birçok kayak merkezinin devre dışı kalabileceği tahmin edilmiştir. Aşırı hava olaylarından turizm gibi sektörlerin etkilenme düzeyini detaylı mekânsal analizlerle inceleyen çalışmalar, tur operatörlerinden yatırımcılara, yerel halktan sigorta şirketlerine kadar öngörülebilirlik açısından tüm aktörler için faydalıdır. Öncelikle de veri ve yöntem konusunda eksikliklerin giderilmesi, belirsizliklerin en aza indirilmesi ve bilimin desteği sağlanmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

UNWTO (2017) verilerine göre 2016'da yüzde 3,9 büyüme gösteren turizm sektöründe uluslararası turizmin 2010-2030 döneminde yılda yüzde 3,3 büyümesi, yeni destinasyonların özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ağırlık kazanması bek-

Kutu 1. Türkiye'de Turizm-İklim Değişikliği Örnek Politika Demeti

- Ulaşımında uçuşlarda belli doluluk düzeylerini sağlamak; gereksiz ağırlıklardan (bagaj, gıda) kurtulmak; güzergâh değişimi; düşük emisyonlu tercihen toplu ulaşım türlerini kullanmak ve filoyu gençleştirmek,
- Konaklamada yenilenebilir enerji; ısıtma, soğutma ve aydınlatmada enerji tasarrufu; gıdada yerel ürünlerin tüketimi, su tasarrufu, atık su ve katı atık yönetimi, tesis tasarımlarında iklim dostu tercihler,
- Seyahat paketlerinde seragazı azaltımını gözetilen destinasyon ve ulaşım türü seçeneklerinin oluşturulması; enerji verimli ulaşım türleri, konaklama süreleri ve bağlantılı destinasyon fırsatlarının optimizasyonu,
- Talep yönetiminde turist tercihlerinin daha seyrek ama daha uzun süreli seyahatlere, emisyon tasarrufu araçlara, karbon salımı belgeli konaklama tesisi ve ürünlere yönlendirme,
- Turizm merkezlerinde "iklim dostu kent" yaklaşımlarının benimsenmesi, iklim değişikliğinden etkilenebilecek merkezlerde gelir ve istihdam yaratacak yeni faaliyetlerin geliştirilmesi, turizm sezonunun kayması ve uzaması
- Finansal ihtiyaçlar için emisyon ticareti, karbon denkleştirme gibi araçları turizm sektörüyle tanıştırmak; havayolu yakıtlarından alınacak harçla turizmde iklim değişikliği mücadele önlemlerini fonlamak, uluslararası işbirliği imkanlarından faydalanmak

lenmektedir. Turizm, yarattığı gelir ve istihdama karşın iklim değişikliğine neden olan unsurları taşımakta ve iklim değişikliğinden en fazla etkilenebilecek faaliyetler arasında yer almaktadır. Nitekim turizmin neden olduğu seragazıların da giderek artması beklenmekte olup (Peeters ve Dubois 2010) Türkiye’de de ekonomik ve sosyal kalkınma için kritik öneme sahip turizmin iklim değişikliğiyle etkileşimini gözeterek yaklaşımlar geliştirilmelidir.

İklim değişikliği, Türkiye’nin resmi politika belgelerinde enerji, sanayi, ulaşım, tarım gibi sektörler kapsamında ele alınmıştır. Turizme yönelik ulusal ve yerel düzeyde, özel ve kamu kesiminin güç birliğine dayalı iklim duyarlı politikalar geliştirilmeli ve enerji ve ulaşım gibi ilgili sektörlerle bütüncül yaklaşımlar oluşturulmalıdır. Risk yönetimi, planlama, mevzuat ve yaptırımlar, destek mekanizmaları, finansman ihtiyacı, bilgi ve bilimsellik, eğitim, bilinçlendirme ve iletişim, zamanlama, kurumsal güçlenme, yerel çözümler içerilmeli (Simpson vd.); etkilenme şekilleri ve düzeyleriyle (kırılganlıklar) bunlara karşılık gelebilecek önlemler ele alınmalıdır.

Bu çalışmadan da görüldüğü gibi turizm sektörü iklim değişikliğinden etkilenmesinin yanı sıra alınacak önlemlerle seragazı azaltımı fırsatları da sunmaktadır. Bu kapsamda ulusal düzeyde olabilecek politika ve uygulama önerileri Kutu 1’de yer almaktadır. Bu önerilerin ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumunun sağlanması, yerleşme ve tesis bazında yaratacağı etkilerin analizi gerekmektedir. Türkiye’nin iklim dostu bir turizm çekim merkezine dönüşme öngörüsü sektörde yeni fırsat pencereleri oluşturabilecektir.

KAYNAKÇA

Başarı, Ç. ve Çakır, Y.N. (2015) Causal Interactions between CO2 Emissions, Financial Development, Energy and Tourism, *Asian Economic and Financial Review*, 5 (11): 1227-2138.

Ciscar, J. C, Iglesias, A, Feyen, L., Szabo, L., Van Regemorter, D., Amelug, B., Nicholls, R., Watkiss, P., Christensen, O.B., Dankers, R., Garrote, L., Goodess, C.M., Hunt, A., Moreno, A., Richards, J. ve Soria, A. (2011) *Physical and Economic Consequences of Climate Change in Europe, Proceedings of the National Academy of Sciences of The USA*, 108 (7): 2678-83.

Dadakoğlu, A. (2016) *Sürdürülebilir Turizmin Gelişiminde Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri ve Türkiye için Öneriler*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Demircioğlu, O. C. (2016). *Climate Change Vulnerability of Ski Tourism in Germany and Turkey*. İstanbul: İstanbul Policy Center Sabancı Üniversitesi.

EU (2017). Reducing Emissions from the Aviation. https://ec.europa.eu/clima/policies/transport/aviation_en, Erişim tarihi: 5 Ekim 2017.

Gössling, S. (2002). Global Environmental Consequences of Tourism, *Global Environmental Change Part A*, 12 (4): 283-302.

Gössling, S., Peeters, P. ve Scott, D. (2008) Consequences of Climate Policy for International Tourist Arrivals in Developing Countries, *Third World Quarterly*, 29 (5): 873-901.

EEA (European Environment Agency) (2016). <https://www.eea.europa.eu/signals/signals-2016/articles/green-choices-policy-makers-investors>, Erişim tarihi: 22 Kasım 2017.

IPCC (2007) Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds., Cambridge University Press, Cambridge, UK, 976pp. https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg2/ar4_wg2_full_report.pdf, Erişim tarihi: 28 Haziran 2018.

IPCC (2013). Fifth Assessment Report. Working Group I - Climate Change 2013: The Physical Science Basis, https://www.ipcc.ch/pdf/unfccc/cop19/3_gregory13sbsta.pdf, Erişim tarihi: 25 Ekim 2017.

Karaca, M. ve Nicholls, R. J. (2008). Potential Implications of Accelerated Sea-Level Rise for Turkey, *Journal of Coastal Research*, 24 (2): 288-298.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2015). Konaklama İstatistikleri (İşletme Belgeli), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html>, Erişim tarihi: 25 Kasım 2017.

OECD ve United Nations Environment Programme (2011), Climate Change and Tourism Policy in OECD Countries, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264119598-en>, Erişim tarihi: 28 Haziran 2018.

Özkul, S. (2009). Assessment of Climate Change Effects in Aegean River Basins: The Case of Gediz and Büyük Menderes Basins, *Climate Change*, 97: 253-283.

Peeters, P. ve Dubois, G. (2010). Tourism Travel under Climate Change Mitigation Constraints, *Journal of Transport Geography*, 10 (3): 447-457.

Pratt, L., Rivera, L., Bien, A. ve Peeters, P. M. (2011). Tourism: Investing in Energy and Resource Efficiency. İçinde; S. Fulai, Ve P. Sukhdev (Editörler), *Towards A Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication* (ss. 413-451). Nairobi: UNEP.

Simpson, M.C., Gössling, S., Scott, D., Hall, C.M. ve Gladin, E. (2008). *Climate Change Adaptation and Mitigation in the Tourism Sector: Frameworks, Tools and Practices*. İsviçre: UNEP.

Sims R., R. Schaeffer, F. Creutzig, X. Cruz-Núñez, M. D’Agosto, D. Dimitriu, M. J. Figueroa Meza, L. Fulton, S. Kobayashi, O. Lah, A. McKinnon, P. Newman, M. Ouyang, J. J. Schauer, D. Sperling ve G. Tiwari, (2014)

- Transport, İçinde; Edenhofer, O., R. Pichs-Madruga, Y. Sokona, E. Farahani, S. Kadner, K. Seyboth, A. Adler, I. Baum, S. Brunner, P. Eickemeier, B. Kriemann, J. Savolainen, S. Schlömer, C. von Stechow, T. Zwickel ve J.C. Minx (Editörler) *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, 599-670. New York: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Stern, N. (2006). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017), <http://www.tuik.gov.tr/Pre-HaberBultenleri.do?id=24588>, Erişim tarihi: 17 Kasım 2017.
- Türkeş, M. (2013a). *İklim Verileri Kullanılarak Türkiye'nin Çölleşme Haritası Dokümanı Hazırlanması Raporu*. Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı.
- Türkeş, M. (2013b). Türkiye'de Gözlenen ve Öngörülen İklim Değişikliği, Kuraklık ve Çölleşme, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4 (2): 1-32.
- UNDP (2005). *Human Development Report 2005: International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*. New York: UNDP.
- UNEP (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication, a Synthesis for Policy Makers*, www.unep.org/greeneconomy. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf, Erişim tarihi: 7 Mart 2018.
- UNFCCC (1992). United Nations Framework Convention on Climate Change, https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveg.pdf, Erişim tarihi: 7 Mart 2018.
- UNWTO (2009). *Adaptation to Climate Change in the Tourism Sector*. İspanya. <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/adaptationtoclimatechangeonthetourism-sector08-01-2009.pdf> Erişim tarihi: 28 Haziran 2018
- UNWTO (2017). *Tourism Highlights 2017 Edition*, <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>, Erişim tarihi: 19 Ekim 2017.
- UNWTO, UNEP ve WMO (2007a). Davos Declaration, Second International Conference on Climate Change and Tourism. İsviçre. <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/decladavose.pdf>, Erişim tarihi: 28 Haziran 2018.
- UNWTO, UNEP ve WMO (2007b). *Climate Change and Tourism: responding to global challenges*. October. <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/climate2008.pdf>, Erişim tarihi: 28 Haziran 2018.
- Walker, P. (2017). *Venice Will Vanish Underwater within a Century If Global Warming Is Not Stalled*, Climate Change Study Warns, Independent. March 2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/venice-will-vanish-within-a-century-study-warns-a7614591.html>, Erişim tarihi: 19 Ekim 2017.
- World Bank (2012). *Air Transport and Energy Efficiency*. Transport Papers, TP-38, Washington. DC. <http://site-resources.worldbank.org/INTAIRTRANSPORT/Resources/TP38.pdf>, Erişim tarihi: 28 Haziran 2018.

YAZAR

Sema BAYAZIT:

ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu (1986). Yüksek lisans derecesini ODTÜ Şehir Planlama dalından (1989), doktora derecesini University of Nottingham'dan Kent Planlaması ve Sürdürülebilir Kalkınma dalından (1997) aldı. Bir yıl ODTÜ'de araştırma görevlisi olarak çalıştıktan sonra 1989 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nda çalışmaya başladı. Uzman yardımcısı, planlama uzmanı, Lefkoşa Büyükelçiliği Uzman Müşaviri ve Daire Başkanı olarak görev yaptı. Halen Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Araştırmaları Merkezi Başkanı'dır. Göç, kent içi ulaşım, sürdürülebilir kalkınma, kent altyapısı, iklim değişikliği konularında yayın ve çalışmaları, tez danışmanlıkları ve proje yöneticiliği deneyimi vardır. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri tarafından 2010 yılında kurulan Küresel Sürdürülebilirlik Yüksek Seviyeli Panelinde danışmanlık, 2013-2014 BM Sürdürülebilir Kalkınma Açık Çalışma Grubunda ve BMİDÇS uluslararası müzakerelerinde heyet üyesi yaptı.

Hüseyin Orak Adlı Bir Müteşebbis, Türkiye Kılavuzu Adlı Bir Eser ve 1940'lı Yıllarda Bursa¹

An Entrepreneur Hüseyin Orak, An Opus Türkiye Kılavuzu and Burdur City in 1945

Zakir AVŞAR*

*Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Emek Kampüsü, 06490, Ankara.

E-posta: zakiravsar@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1427-127X

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 18 Ağustos 2017

Kabul: 20 Ocak 2018

Anahtar sözcükler: Tanıtım ve turizm rehberi, Sosyal sorumluluk projesi, Şehir tarihi, Sosyal yapı, Kültür.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 18 August 2017

Accepted: 20 January 2018

Key words: Publicity and tourism guide book, Social responsibility project, City history, Social structure, Culture.

GİRİŞ

Türkiye Kılavuzu adlı eserin hazırlayıcısı ve sahibi olan Hüseyin Hilmi Orak, 01.07.1897 tarihinde günümüzde Romanya sınırları içinde kalan Dobruca Bölgesi'ndeki Tulca ilinin Babadağ kasabasında doğmuş, Balkanlardaki karışıklıklar neticesinde 1910 yılında ailesinin bazı fertleriyle birlikte önce İstanbul'a daha sonra Eskişehir'e göçmüştür.

¹ Bu makale, davetli makale kapsamında yayımlanmaktadır.

ÖZ

Ankara'nın büyük sanayici iş adamlarından birisi olan Hüseyin Orak'ın 1936 yılında çocuklarını yurt gezisi esnasında ihtiyaç duyduğu bir ülke kılavuzunu bulamayışı ile *Türkiye Kılavuzu* adlı çalışmanın fikri planda doğumu gerçekleşmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'nı müteakip gerçekleştirilen *Türkiye Kılavuzu* adlı çalışma bir büyük servete mal olmuştur. Hüseyin Orak'ın, ülkenin her yanına harcırah ve masraflarını vererek gönderdiği ekiplerle gerçekleştirdiği bu eser umduğu ilgiyi bulmamıştır. Bir sosyal sorumluluk düşüncesiyle yola çıkılarak, büyük emek, masraf ve zamana mal olan bu eserin ancak birinci cildini yayımlayabilmiş, diğer ciltleri ise yayımlayamamıştır. Birinci cilt içinde on dört il tek tek incelenmekte, bunlara ilişkin çeşitli veriler bulunmaktadır. Bu illerden biri de Bursa'dır. Bursa'nın 1940'lı yıllardaki sosyo-ekonomik, kültürel görünümü, tarihi ve turistik yerleri, folkloru üzerine önemli bilgilerin verildiği çalışma, özellikle şehir tarihi, kültürü ve sosyal yapı üzerine çalışanlar bakımından önemli bir kaynak olarak ele alınabilecek niteliktedir. Günümüzde neredeyse nüshasına rastlamak mümkün olmayan bu eserin ortaya çıkışının, bu satırların yazarının ulaşmasının öyküsü ile birlikte Bursa bölümünün aktarıldığı bu makale, aslında sosyal sorumluluk projesi olarak ele alınması mümkün olan Türkiye'nin ilk turizm ve tanıtım kılavuzunun/rehberinin de nasıl oluşturulduğunu gözler önüne sermektedir.

ABSTRACT

Hüseyin Orak who was one of the important businessmen of Ankara, sent his children for the country tour in 1936. In that duration, while Orak couldn't find the Turkey's guide book for his children's journey, the idea of an opus, (*Guide of Turkey*) was born. The project of *Türkiye Kılavuzu* had been implemented after the World War II, but it costed a great fortune. The project of Orak, unfortunately, had not aroused an expected interest, although he had sent teams all over the country by giving the allowances and covering the expenses. Orak, who started out with the idea of a social responsibility, could published only the first volume of *Türkiye Kılavuzu* despite of a great deal of effort, time and expenses. Turkey's fourteen cities individually studied in this volume, there were miscellaneous information related to these. This book is the basic and important resource for the researchers who work on city history, local culture and social structures. For example, 1940's Bursa, one of these cities, were introduced in the context of social, historical, economical, cultural and especially excursionary view in *Türkiye Kılavuzu*. In this paper, *Türkiye Kılavuzu* which is a rare book nowadays and its Bursa section will be examined with the story of finding of *Türkiye Kılavuzu* by author of this article. In addition, this paper will reveal the formation of an opus as the first tourism and publicity guide of Turkey which actually could be seen the first social responsibility project of Turkey.

tür. İstanbul'daki amcasının ısrarıyla 22 Kanun-ı Evvel 1331 (1917) tarihinde Kara Harp Okulu'na (Harbiye) kaydolmuş; 25 Nisan 1332 (1918) tarihinde mezun olarak Irak Cephesi'nde 13. Kolordu 18. Alay 3. Tabur 9. Bölük'e tayin olmuştur. 01 Teşrin-i Evvel 1334 tarihinde Basra'da İngilizlere esir düşmüş, iki yıl Hindistan'daki esir kamplarında kaldıktan sonra 19 Teşrin-i Evvel 1336 tarihinde İstanbul'a geri dönmüş ve 25 Teşrin-i Ev-

vel 1336 tarihinde terhis edilmiştir. Ancak, İstiklal Harbi'nin başlaması üzerine 31 Kanun-ı Sani 1337 tarihinde yeniden askere alınmış, 14. Fırka Muhabere Takım Zabıtlığı görevine atanmıştır. 07.08.1339 tarihinde terhis olunmuştur. 1926 yılında 15 Nisan-30 Mayıs tarihleri arasında bir kez daha askere alınmış ve terhis bin kez daha terhis olunmuştur. 27.03.1928 tarihinde S.11937 numaralı İstiklal madalyası ile taltif edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine 5 Ağustos 1940 tarihinde bir kez daha askere alınmış ve 05 Ekim 1941 yılında yine terhis olunmuştur (MSB, 05 Ekim 2011). Hayata asker olarak başlayan, Birinci Dünya Savaşı, İstiklal Harbi ve İkinci Dünya Savaşları'nda subay olarak askerlik görevini ifa eden Hüseyin Orak, kısa bir dönem Türkiye'nin tanınmış büyük sanayici ve iş adamı Vehbi Koç ile ortaklık kurmuş ticaret ve sanayi alanlarında mühim başarıları olan bir iş adamıdır (Bkz. ATO, 363 No.lu dosya).

Kendisini "Türkiye Kılavuzu" adlı eseri hazırlamaya iten neden çok ilginçtir. 1936 yılında sınıflarını başarıyla geçen 11 yaşındaki kızı Fatma Zekâvet ve dokuz yaşındaki kızı Ayşe Sahavet'in, karne hediyesi olarak İstanbul'a yakınlarını ziyarete gitme istekleri üzerine, onları o günlerde TCDD'nin kombine bileti uygulamasından hareketle, tüm yurdu gezmeleri ve nihayetinde İstanbul'a ulaşmaları konusunda ikna etmiştir. Seyahati ilginç kılan husus ise o günün Türkiye'sinde iki kız kardeşin yanına yedi yaşındaki oğlu Yılmaz'ı da katarak, yanlarında kendisi ve anneleri olmaksızın bu "maceraya" razı etmesidir. 1936 yılı şartlarında tüm dünya bir ateş çemberinde iken, ikisi kız, üç küçük çocuğun trenle yurt seyahatine çıkmaları büyük bir ilgi görmüş, "küçük seyyahlar" gittikleri yerlerde adeta halk kahramanları gibi karşılanmışlar, valiler, kaymakamlar, belediye başkanları ve şehirlerin önde gelenleri çocuklarla hususi olarak ilgilenmişlerdir. Yaklaşık iki buçuk ay süren bu yurt seyahati sonrasında çocukları başbakan İsmet İnönü'de kabul etmiş ve seyahat esnasında tuttıkları defteri şu sözlerle imzalar: "Küçük seyyahları tebrik ettim. Seyahat sevmek bir memleket için çok iyi (iyi) bir şey, teşvik olunacak bir arzudur. 12.09.1936" (Orak 1946: numarasız sayfa).

Cumhuriyet'e, bağımsızlığa, vatan kavramına, Atatürk'e, devrimlere inanmış bir eski asker,

iş adamı olan Hüseyin Orak, çocuklarının tren binmesinden önce seyahat anılarını kaleme almaları için ellerine tutuşturduğu not defterine¹ duygularını 5 Temmuz 1936 günü şu cümlelerle yansıtır:

"Sevgili Yavrularım, yurdunu tanımayan, bilmeyen kimseden bir fayda beklenemez. Bir kiracının bile oturduğu evin içinde ve etrafında neler vardır, bunu bilmesi lazımdır. Nerde kaldı ki siz, kendi evinizin (yurdunuzun) öz sahiplerisiniz. Onu iyice tanımazsanız, sahibi olamazsınız. Ona yabancı kalırsanız, size gülerler (...) Sevgili yurdumuzda neler var, yurdun dört bucağındaki kardeşlerimiz ne halde, büyüklerimiz neler yapmışlar, ilerde sizin de büyüyünce neler yapmanız lazım, atalarımız bize neler bırakmışlar, bunları bilerek, yurt bilginizi artırarak döneceksiniz (...)" (1946:9).

Orak'ın yukarıda zikredilen yaklaşımında; modernleşme ve ulus-devletleşme sürecinde ekonomi ve ticaretle yakından ilgili bir kimsenin zihniyet dünyasını, yani yükselmekte olan burjuva dünya görüşünü ve bu bağlamda gelişen bireycilik ve milliyetçilik gibi yeni değerleri görmek mümkündür. Böylece, geleneksel toplum yapısında modern topluma geçiş sürecinde yeni bir değerler sisteminin ve zihniyet dünyasının Orak'ın kişiliğinde ne denli içselleştirilmiş olduğunu anlıyoruz (Yüksel 2004:71).

Orak, çocuklarına yurt gezilerinin verimli geçmesi için, yapması gerekenleri de teker teker belirtir. Gittikleri yerlerde memleketin büyüklerini ziyaret ederek onlardan bilgiler istemelerini, elde ettikleri bilgileri defterlerine kaydetmelerini, onların imzalarını almalarını ister: "... Bu defter size yurdun büyük bir hatırası ve ilerde sizin için bir rehber olacaktır" (1946: 9).

Gezi güzergâhı Ankara Tren Garı'ndan başlayarak, Kırıkkale, Kayseri, Sivas, Adana, Mersin, Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Samsun, İstanbul Haydarpaşa olarak gerçekleşir. Çocuklar her gittikleri yerde en az üç gün konaklarlar. Konak-

² Söz konusu anı defterine başta Başbakan İsmet İnönü olmak üzere, gittikleri her yerin mahalli ve mülki erkânı seyahatin anlam ve önemini içeren yazılar yazmış, çocuklar kendi gördüklerini kaydetmişlerdir, ancak bu notlardan sadece Hüseyin Orak'ın ve İnönü'nün yazdıkları Türkiye Kılavuzu adlı çalışmaya aktarıldığı için kalmış, diğer notlar ise 2009 yılında hayatını kaybeden Fatma Zekavet (Orak) hanımın hususi evrakları arasında bulunamamıştır.

lamalar ve gezi programları Hüseyin Orak'ın iş arkadaşları ve mahalli ve mülki erkân tarafından ayrıntılı olarak düşünülmüştür. Çocuklara hiçbir sıkıntı çektilirilmemesi için olağanüstü bir gayret gösterilir. Jandarma ve polise şifre telgraflarla güvenlik önlemleri almaları emredilir. Zaten halkın sevgilisi haline gelen çocuklar, babaları tarafından kendilerine verilen harçlıkları bile harcayacak yer bulamazlar, hatta tüm ülkeden kendilerine taşıyamayacakları kadar çok ve güzel hediyeler verilir (A. Sahavet Özbay'la görüşme notları: 24.06.2011). Gazeteler çocuklardan bahseder, gittikleri yörelerde haber olurlar: "Yalnız Başlarına İki Küçük Kardeş Yurdu Geziyorlar" (Kurun Gazetesi 28 Temmuz 1936). Adana'da Türksözü Gazetesi'ni de ziyaret ederler, gazete, çocukların ellerinde 5 Temmuz 1936 tarihinde alınmış ikişer aylık halk ticaret biletleriyle ülkeyi gezdiklerini, babalarının kendilerine 50 liralık harçlık verdiğini, Ankara, Kırıkkale, Sivas, Turhal, Samsun, Mersin ve Adana'ya uğradıklarını, Malatya, Elaziz (Elazığ) ve Diyarbakır'e (Diyarbakır) gideceklerini, Adana'da Tüccardan Ahmet Muhtar'ın evinde misafir olduklarını şehrin görülecek yerlerini gezdiklerini yazmaktadır (25 Temmuz 1936).

Çocukların son durağı İstanbul olur. İstanbul'da Heybeliada'da Başbakan İsmet İnönü'yü ziyaretle bu macera son bulur. Ancak, çocukların bu heyecan dolu, ilginç gezilerinin son bulması Hüseyin Orak'ın bütün hayatını etkileyecek gelişmelerin önünü kesemez.

Orak, çocuklarını bu geziye çıkarırken ısrarla ülkeyi tarihi, kültürel, turistik, ekonomik, sosyal bakımlardan tanıtan bir kılavuz (rehber) kitap arar. Ne var ki, bir türlü böyle bir çalışmaya ulaşamaz. Çocuklarının gezisi sonrası hızla gelişen siyasal krizler ve akabinde II. Dünya Savaşı ile birlikte askere alınmasıyla bir süre işinden de uzak kalır. Ancak 1945 yılının başlarında büyük kızı Fatma Zekavet'in İstanbul Dış Hekimliği Fakültesi'ni kazanması üzerine, onun ders kitaplarını ararken aklına yine bu türden bir rehber basılıp basılmadığı hususu gelir. Tüm aramalarına/araştırmalarına rağmen bulamaz. Piyasada illeri tanıtan ne kadar çalışma varsa toparlar. Hatta yabancı dillerdeki yayınları da getirtir. Bir tür-

lü istediği nitelikte bir çalışmaya ulaşamaz. Bunu bir sosyal sorumluluk projesi ve yurduna karşı bir görev olarak kabul ederek, kendisi finanse ederek, hazırlamaya/hazırlatmaya karar verir.

Orak, her şeyden önce bir tüccar olup toplumun ekonomi ve ticaret hayatı bakımından yazılı bilginin ve kültürün ne kadar hayati olduğunun bilincindedir. Yine bu konumu nedeniyle iletişim ve ulaşım imkanlarının geliştirilmesi ihtiyacının da farkındadır. Çünkü, ekonomik ve ticari gelişmelerle birlikte, iletişim ve ulaşım imkanlarındaki ilerlemeler, ülke üzerindeki hükümet ve yönetim işlerinin koordinasyonunu kolaylaştırarak modernleşme çabasındaki ulus-devlet yapısının gelişip serpilmesi için uygun ortamı yaratacaktır (Giddens 1994: 147). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan modernleşme sürecinde bir ulusal ekonomi yaratma süreci, 1908'de başladı ve hızlanarak devam etti. Bu çerçevede ulusal pazarı bütünleştirmek ve üretilen mahsullere talep yaratmak için bir karayolu ve demiryolu şebekesi inşa edilmeye başlandı. 1915'te taşıt trafiğine uygun 30 bin kilometre demiryolu vaat edildi. İş hayatını kolaylaştırmak için posta adresi olarak sokaklara isim verilirken evler de numaralandırılmaya başlandı. Telefon tesisatları kuruldu. Ülke dahilinde seyahat ve iletişimi kolaylaştırmak için iç pasaport uygulaması kaldırıldı (Ahmad 1999: 59-60). Bu yöndeki çabalar, Cumhuriyet döneminde de artarak sürdürüldü.

Topladığı Türkçe ve yabancı dildeki seyahatname, gezi yazısı, ekonomik ve sosyal, coğrafi, kültürel ve tarihsel analiz türü eserlere ilişkin olarak eser sahiplerinin gezip gördükleri yerleri kendi duygu ve düşüncelerine ve şahsi uzmanlıklarına göre yazmış olmalarından ve "birbirlerini tutmayan pek çok görüş ortaya çıkmış olması ve bunlar arasından gerçek, doğru olanları ayırmanın pek güç olmasından" dolayı eleştirir (Orak 1946: 11). Yine, eser sahiplerinin kendilerinden öncekilerin eserlerinden yola çıkarak, bazı hakikatleri tespit etmelerine rağmen sınırlı kaldıklarını, bazılarınun ise yalnızca eski devirlerin parlaklıklarını ve yaşamış milletlerin eriştikleri medeniyetin şaşırtmasını anlatmak, eski eserler üzerine araştırmalar yapmakla birlikte bugünü tamamen unuttuklarını; keza eserlerinin de tarih, arkeoloji, jeoloji incelemeleri hüviyetini taşıdığına belirtir.

Hüseyin Orak hazırlamayı arzu ettiği çalışmayı, “yurdun her sınıf halkına hitap etsin, aziz vatanımızın tarih boyunca geçirdiği safhalarını, kültür ve sosyal sahalarda eriştiği seviyesini, tabii ve sınıai varlıklarını, ekonomi durumunu, dünyanın ve bugününün yaşayış farklarını, Cumhuriyet devrinin memleket alanında feyizli tesislerini el ile tutulur ve göz ile görülür bir şekilde hakiki veçhesiyle gösterebilirsin” (1946: 12) sözleriyle tarif eder.

Burada, Tanzimat döneminden başlayarak Cumhuriyet’e de intikal eden Aydınlanma düşüncesinin ve Pozitivist bilim anlayışının tezahürlerini görebiliriz. Aydınlanma, halka bilgi götürme, gözleri batıl inançla kaplı olanlara kesin bir bakış açısı kazandırma, ilerlemeye zemin oluşturacak doğru bilgiye ulaşma gibi güçlü dürtülere sahip bir düşünce hareketi olarak tanımlamak mümkündür (Bauman 1996: 91) Cumhuriyet döneminde giderek gelişen ekonomik hayatın ve ulus-devlet yapısının ve bu devletin yurttaşlarının ihtiyaç duyduğu net bilgiyi ancak bilim sağlayabilirdi. Bir analiz ve düşünce yöntemi olarak Pozitivist yaklaşım, deney ve araştırma yoluyla kesin bilgiye ulaşılabilirdi varsayımına dayanır. Bu sayede batıl inançlardan ve dogmatik düşüncülerden insanların kurtarılarak daha uygar ve ileri bir toplum aşamasına varılabileceğine inanılır (Erdoğan 2000: 245). Giderek gelişen ekonomik ve ticari ilişkilerin, ulus-devlet çatısı altında bir araya getirilen milyonlarca insanın ihtiyaç ve sorunlarının kavranarak geleceğin planlanması ve inşası, bütün bu sorunların üstesinden gelme amacıyla olan modern ulus-devletin yönetilmesi, hiç kuşkusuz bilimsel bilgiye olan acil ihtiyacı ortaya çıkarıyordu.

Hüseyin Orak, bu hususa ilişkin fikrini ilk olarak Yapı Sanat Enstitüsü Müdürü ve yakın dostu eğitimci Mitat Artun’a² açar. Eserin adının “Türkiye Kılavuzu” olmasına da bu düşünceler doğrultusunda birlikte karar verirler. Öncelikle kılavuzun oluşturulması için bir program tespit ederek oluşturulacak gezici gruplar için soru

kâğıtları hazırlanıp bastırılır. Her il için dosyalar oluşturulur. Yerli yabancı dillerden bir kütüphane, çalışacak kişiler için ofis hazırlanır. Çalışma sistematığı bakımından da yurdu gezecek ekipler yola çıkarılarak her ilde her alanda yazılmış olan eserleri toplamak, bunları genel eserlerdeki bilgilerle karşılaştırmak, yabancı dillerdeki Türkiye’yi ilgilendiren eserleri Türkçeye çevirmek ve bütün bunları programa uygun hale getirerek yazmak gibi bir yöntem benimsenir. Bunları yapmak için de ihtisas sahibi yetkin kişilerden oluşan 10 kişilik bir yazı heyeti meydana getirilerek ortak çalışma yürütülmesi düşünülür. Yurdu 10 bölgeye ayırıp her bir uzman kişiye ve yanlarına alacakları yardımcıya bir bölge verilecektir. Bu kişiler bizzat bölgelere gidecekler ve yerinde tetkik yapacaklardır. Bunun için de, alanlarında saygın profesör, doçent, öğretmen zatlardan müteşekkil bir heyetle her gece toplantılar başlar. İki ay kadar süren bu toplantılardan uygulamaya ilişkin görüş ayrılıkları nedeniyle bir netice alınmaz. Kendi ifadesiyle bu kişilere yapacakları işin bir “Memleket borcu olduğunu” hatırlatması bile bu müşterek gaye etrafında birleştirmeye yetmez (1946: 13).

Kızı Ayşe Sahavet (Orak) Özbay kendisiyle yüz yüze yapılan görüşmede bu satırların yazarına, babasının o günlerde zamanın şartlarında çok önemli ve büyük sayılabilecek bir bütçe olan 50 bin lirayı Türkiye Kılavuzu’nun başlangıç sermayesi olarak ayırdığını belirtmektedir. Buna ek olarak, şirketinin olduğu binada bir kat kitap toplantı ve çalışmalarını gerçekleştirmek amacıyla düzenlenmiş, özel toplantı ve çalışma masaları yaptırılmıştır. Babasının çalıştıramadığı ilk ekipte yer alan isimlerin o günün en tanınmış bilim simaları olduğunu, çoğunlukla Siyasal Bilgiler Okulu’nun (A.Ü. SBF) hocalarından oluştuğunu hatırladığını belirtmiştir (Görüşme notları: 24.06.2011, Ankara).

İlk heyetin başarısızlığı Hüseyin Orak’ı pes ettirmez, tersine arkadaşı Mitat Artun’la birlikte tanınmış kişilerle çalışmaktan vazgeçerek, özellikle ve çoğunlukla Muallim Mektebi’nin (şimdiki Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi) hocalarından oluşan yeter bilgide, çalışkan, mütevazı, sebatkar bir yazı heyeti oluşturulmasına karar verirler.

² Mitat Artun, eğitimcidir. 1943 yılında Maarif Vekaleti Yapı Enstitüsü Müdürlüğü görevine getirilmiş, bu görevi 1959 yılına kadar sürdürmüştür.

TÜRKİYE KILAVUZU NASIL HAZIRLANDI?

Türkiye Kılavuzu hazırlık çalışmaları için öncelikle, bir çalışma programı yapılır. Çalışmaya katılacaklara, gidecekleri yerlerde hangi hususlara dikkat edileceği, ne tür bilgilerin toplanacağı konusunda bir eğitim verilir ve formlar geliştirilir. Geliştirilen formları test için ilk iş olarak İçişleri Bakanlığı'nda çalışan Nuri Alpay çeşitli illere gönderirler. Nuri Alpay'ın bu ilk temas ve tecrübeleri işlerin aksamadan yürümesi için alacakları tedbirler bakımından yararlı olur.

Yaklaşık iki yıl süren çalışmalar neticesinde yayınlanan *Coğrafya, tarih, ekonomi, ticaret, tarım, kültür, sosyal ve turistik bakımlardan Türkiye Kılavuzu* adlı eserin Birinci cildinin hazırlayıcıları olarak şu isimlere ve görevlere yer verilmiştir: Müteşebbis ve sahibi: Hüseyin Orak, Düzenleyip Yazanlar: Öğretmen Mitat Artun, Öğretmen Mustafa Nihat Özön³, Öğretmen Cevdet Alas, Öğretmen Reşat Özalp, Öğretmen Şaban Taşkın, Hüseyin Orak; Yurdu gezerek inceleme ve derlemeleri yapan: Nuri Alpay ve arkadaşları; Haritaları hazırlayanlar: Muhittin User ve Zeki Başaran, Ankara şehir planını hazırlayanlar: Hüseyin Orak, Mitat Artun, Desinatör Sabri Yetüman, Folklor kısımlarına yardım eden ve notaları veren: Ferruh Arsunar⁴, Merkez bürosunda çalışanlar: Nuri Katırcıoğlu, Enver Ener, Feyzi Adsız, Basım ve teknik düzenlemeler: Necmettin Candan, Yılmaz

³ Mustafa Nihat Özön, 1896 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Darülfünunu Edebiyat Şubesi'ni bitirince (1923) öğretmenlik yapmaya başladı. Bu dönem, 1961'de Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliğinden emekli olana kadar, otuz sekiz yıl sürdü. Dergâh, Kalem ve Oluş dergilerinin yayınlanmasında etkin görev alan Özön'ün dil ve edebiyat alanlarındaki çalışmaları beş başlık altında toplanmaktadır. Edebiyat tarihçiliği, metin yayımları, sözlükçülük, çeviri çalışmaları, ders kitapları. Bu alanlardaki çalışmaları yaşamını kaybettiği 1980 yılına kadar yüz kadar kitapta toplanmıştır (<http://www.iletisim.com.tr/ki%C5%9Fi/mustafa-nihat-%C3%B6z%C3%B6n-565.aspx>, Erişim: 25.02.2012).

⁴ Ferruh Aksunar, dönemin önemli müzik ve folklor araştırmacısıdır. 1929 yılında Anadolu'ya gönderilen halk türkülerini derleme heyetinde de yer almıştır. Türkülerin, oyun havalarının notaya alınmasında, bütün yurda yayılmasında Muzaffer Sansözzen ile birlikte çalışmışlardır. Köroğlu, Gaziantep Folkloru, En Güzel ve Seçme Şarkılar gibi önemli eserleri vardır. 21 Aralık 1965 yılında Ankara'da vefat etmiştir. (<http://www.turkuler.com/tgv/ferruh.asp>, Erişim: 25.02.2012).

Orak (oğlu), olarak belirtilmiştir (Orak 1946:2). Bu isimlerin dışında o günlerde Eskişehir Milletvekili olan Yavuz Abadan'da⁵ çalışmalara fiilen iştirak etmiştir (A. Sahavet Özbay'la görüşme notları: 24.06.2011, Ankara).

Çalışma esnasında yerinde tetkik ve bilgi toplama yollarının dışında şu eserlerden faydalandığı kaydedilmektedir: Hayat, İslam, Meşhur Adamlar ve İstanbul Ansiklopedileri, Küçük Asya, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, La Turquie D'asie, Türkiye Coğrafyası (Faik Sabri Duran), İktisadi Türkiye (Hamit Sadi Selen), İktisadi ve İhtimai Türkiye, Türkiye Havzaları ve Anayolları, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Yayınları, Büyük Türkiye, Balneoloji⁶ (Dr. Rıza Reman), Orta Yaylalar, Sıradağlar, Madenlerimiz, Güneydoğu, Asar ve Mahkukat, Kültür, Ziraat ve Ticaret İstatistikleri, İstatistik Yıllığı, DDY Nakliyat İstatistikleri, Köylerimiz ve Nüfus İstatistiği, Genel Nüfus, Hayvanlar, Meyveler ve Zeytincilik İstatistikleri, Anadolu Beylikleri, Ülkü, MTA, İktisadi Yürüyüş, Belediyeler ve Vilayetler Dergileri koleksiyonları, Turizm Kılavuzu, Halk Şair-

⁵ Yavuz Abadan (1905-1967), Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Heidelberg Üniversitesi'nde doktora yaptı. Yurda dönüşünde bitirdiği fakültede doçent oldu. 1942'de profesörlüğe yükseldi. 1943-1946 döneminde Eskişehir Milletvekili seçildi. Sonra Siyasal Bilgiler Okulu'nda görev aldı. Okul fakülteye dönüştürüldüğünde dekanlığa getirildi (1952). Bu görevi sırasında Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nü kurdu, genel müdürlüğünü yaptı. 27 Mayıs 1960 sonrasında 147'lerle birlikte görevinden alınan Abadan, bir süre Berlin Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde dersler verdi. Hakları geri verilince Hukuk Fakültesinde ve Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde görev aldı. Çalışmaları, üniversite çevrelerinde "kamu hukuku ve siyasal bilime yapılmış önemli katkılar" olarak değerlendirildi. Başlıca yapıtları: Hukuk Başlangıç ve Tarihi (1935), Hukukun Gözü ile Milliyetçilik ve Halkçılık (1938), Türkiye'de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış (B.Savcı ile birlikte, 1959), Mustafa kemal ve Çetecilik (1964). (<http://www.kenthaber.com/ic-anadolu/eskisehir/Kimdir/izbirakan/yavuz-abadan>, Erişim: 25.02.2012).

⁶ Sözcük anlamı banyo bilimi olan balneoloji, yer altı, toprak, su ve iklim kaynaklı doğal terapötik faktörlerin bilimi olarak tanımlanabilir. Doğal şifalı sular, çamurlar ve iklimsel faktörler gibi doğal terapötik kaynakları fiziksel, kimyasal, biyolojik, jeolojik, hidrolojik, ekolojik ve medikal yönden inceler. Bu nedenle fizik, kimya, biyoloji, hidroloji, jeoloji, klimatoloji ve tıp gibi değişik bilim dallarını bünyesinde toplayan interdisipliner bir alandır. (<http://zehirlenme.blogspot.com/2010/10/balneoloji-ve-balneoterapi-nedir.html>, Erişim: 24.02.2012).

leri Antolojisi, Türk Düşünleri, İdari Taksimat, Bursa'dan Konya'ya Seyahat gibi önemli eserlerden ve Türkiye'nin muhtelif mikyasta haritalarından. (Kaynaklar Hüseyin Orak'ın belirttiği biçimde nakledilmiştir) (1946: 18).

Eserde halkın kullandığı dilin kullanıldığı vurgulanarak, yeni terimler ve eski tabirlerin de bu esasa göre alındığı kaydedilmiştir. İhsai malumat (sayıma ait bilgiler) hiçbir ekleme ve çıkarmaya tabi tutulmaksızın resmi kaynaklardan olduğu gibi aktarılmış, 1945 sayımı verileri ilk cildin yayımı esnasında yayınlanmamış olduğu için burada 1940 yılı sayımı verileri dikkate alınmıştır.

Türkiye Kılavuzu çalışmasının dikkat çeken bölümlerinden biri de her il ve ilçede doktor, avukat, ebe, diş hekimi, tüccar, iş adamlarının isim isim verilmesidir. Bununla Kılavuzun yıllarca ihtiyaca cevap vermesi hedeflenmiş, hatta bu isimler belirlenirken o il veya ilçede mukim, yerleşik olup olmadıklarına bakılmıştır. Kitapta, bu ismi geçenlerden hiçbir şekilde hiçbir ücret alınmadığının da altı çizilmiştir.

İdari taksimat bakımından il, ilçe ve bucaklara kadar inilmekle birlikte köyler sayısal olarak ifade edilmiştir. Birinci ciltte Afyonkarahisar, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bingöl, Bolu, Burdur, Bursa, Çankırı olmak üzere 14 il ele alınmış, bunların ilçelerine de büyüklüklerine göre değinilmiştir.

Her ille ilgili bölümün başında çalışmanın nasıl gerçekleştirildiği açıklanmış, ille ilgili saha çalışmalarını kimlerin yürüttüğü, bu kişilerin gittikleri yerlerde kimlerle görüştükleri, ayrıca ille ilgili bölüm yazılırken sahada elde edilen bilgiler dışında hangi kaynaklardan yararlandığı belirtilmiştir (25).

İllerle ilgili olarak genel olarak şu başlıklar altında bilgiler verilmiştir: İl nasıl yazıldı?, İl ve ilçelere nasıl gidilir?, İlin coğrafi Durumu: Arazi durumu, iklimi, suları, ziraat ve bitki durumu, hayvancılığı, yeraltı servetleri ve madenleri, sanayi, dokumacılığı, ziraat ve bitki sanayi, hayvancılık sanayi, maden sanayi, ticareti, yolları, taşıtları, nüfusu ve idari bölümü; İlin coğrafi mevkii ve tarihi: Abideleri ve eski eserleri, nüfusu, ticareti, tüccar ve iş adamları, taşıtları, otelleri, lokantaları ve berberleri, kiraathaneleri ve hamam-

ları, kültürel ve sosyal durumu, doktor ebe ve avukatları, folkloru, yetiştirdiği büyük şahsiyetler ve milletvekilleri, sağlık durumu, içme suları, şifalı suları, ışık durumu, muhabere vasıtaları, eğlence ve mesire yerleri; İlçeleri...

Fotoğraflar ve haritalar gibi malzemelerle bezemiş *Türkiye Kılavuzu* gibi bir eserin, Cumhuriyet döneminde devlet eliyle ulus inşa etme sürecinde önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Yayımlandığı zaman, Milli Eğitim Bakanından Cumhurbaşkanına kadar birçok devlet adamından ve aydından aldığı övgüye değer takdiri de bu açıdan değerlendirmek mümkündür. Anderson'a göre, modernleşme sürecinde matbaa sayesinde yazılı iletişim imkânlarının artmasıyla oluşan yazılı kültür ortamında şekillenen kamuoyu ile bir devletin egemenlik temelini oluşturan halk topluluğunu *millet* olarak hayal etmek mümkün olmuştur. Uluslaşma sürecinde nüfus sayımı, harita ve müze olgusunu vurgulayan Anderson, bunun devletin mülkünü, bu mülkün coğrafyasını, yönetilen insanları doğasını ve eskiliğinin meşruluğunu nasıl hayal ettiğini derinden belirlediğini ifade eder (Anderson 1995: 182). Türkiye Kılavuzu isimli eser incelendiğinde; Anderson tarafından vurgulanan her üç husus ile birlikte il il birçok konuda değerli bilgiler aktarıldığı görülür. Kısacası, modern toplum yaşamı, giderek artan bir iletişim ihtiyacını, bütün yurttaşlarını belirli standartlar çerçevesinde eğitime gereğini ortaya çıkarır. Böylece modern toplumlar, bir yandan bütün halkın ortak iletişim aracı olan dilin standardını belirlerken, diğer yandan bu ve diğer standartları bütün topluma yaymanın araçları olarak eğitim gibi kurumları yaratmaya çalışır (Belge 2011: 110-112).

Birinci cildi toplam 850 sayfa olarak basılan eser, 1750 kuruş fiyatla okuyucuya sunulur. Hüseyin Orak'ın Kızı Sahavet Hanım'a imzaladığı nüshada belirttiği gibi çocuklarının yurt seyahati ile başlayan bir süreç nihayete ermiştir:

"Kızım Sahavet, Hayatımın ellinci yılında yazdığım aziz yurdumun bu rehberini sizden aldığım ilhamla hazırladım. Bu benim size bırakacağım mirasın en büyüğüdür. Çünkü onun içinde tüm dünyaya bedel Türk vatanı vardır. Beni hatırladıkça bu eşsiz eserin içinde daima arar, bulur ve görürsün. Gözlerinden şefkatle öper, hayat yolculuğunun çetin yollarında mesut olmanı ulu Tanrı'dan dilerim. 27.03.1946."

Burada, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda gelişmeye başlayan; "atalardan miras kalmış topraklar", "kendileri için kan dökülmüş topraklar" gibi deyişler temellinde şekillenen bir "vatan fikri"nin Orak'ın düşüncesinde önemli bir yer işgal ettiğini anlıyoruz. 1860-1870 yıllarında Namık Kemal tarafından güçlü bir şekilde dile getirilen vatan fikri, Jön Türk kuşağını da besleyerek 20. yüzyılın başında İmparatorluğun yönetici sınıfı ve seçkinlerinde "devlet vatanseverliği" ve "Türk milliyetçiliği" şeklinde billurlaşan temel iki kavrama ve ideolojik akıma hayat verdi (Georgeon 2006: 16-17). Devleti, vatani korumak ve gerektiğinde kurtarmak duygusu ve düşüncesi, Osmanlı seçkinleri kadar cumhuriyet seçkinlerinde de oldukça baskın bir duygu ve düşüncedir. Resmi ideoloji, toplumun üyelerinin milli birlik içinde, ülke bütünlüğünü ve bölünmezliğini savunmasını ve bu yönde davranmasını ister (Ünsal 1998: 20). Cumhuriyetin kurucu kadrosunu ve yetişmekte olan kuşağı derinden etkileyen böyle bir duygu ve düşüncenin güçlü etkilerini, bizzat Orak'ın şahsında da müşahede ediyoruz.

Kitap çıktığı andan itibaren özellikle ülke yönetiminde bulunanlardan ve üniversite, milli eğitim çevrelerinden, medyadan çok olumlu tepkiler almıştır. Cumhurbaşkanı (Milli Şef) İsmet İnönü, çalışmaya ilişkin Hüseyin Orak'a gönderdiği kutlama mesajında: "Türkiye Kılavuzu, sebatlı çalışmanın kıymetli bir mahsulüdür. Cemiyetimizin her katı için faydalı ve her kitaplığımızın başlıca eserlerinden biri olacaktır." (TK Broşür 1496).

Çalışmanın en başından beri takip eden Maarif Vekili Hasan Ali Yücel de bir yazı ile kamuoyuna kitabın önemini anlatmak ister ve şu cümleleri yazar: "Memleketimizi içte ve dışta tanıttak eserlere ihtiyacımız büyüktür. Yurdumuzun tabiat güzelliklerini, tarih yadigârlarını, ürünlerini, ekonomik ve kültürel durumunu aydınlatan ve her meslekten insanı ilgilendirecek olan böyle bir kılavuzu çok bekledik. Hüseyin Orak'ın teşebbüsü ile vücuda gelen Türkiye Kılavuzu, bu ihtiyacımızı karşılamakta ve bekleyişimizin boşa olmadığını göstermektedir. Türkiye Kılavuzu ticaretle uğraşan ve yaşama konusu tabii olarak kar ve

menfaat olan bir yurttaşın kazançlarını memleket sevgisi ile memleket yoluna vermesinin çok kıymetli bir örneğidir. "Herşey gibi para da memleket içindir" düşüncesinin bir hayal olmadığına Hüseyin Orak unutulmayacak bir misal vermiştir. Büyük emekle hazırlanmış bu eserin meziyetleri ve faydaları, kolayca tashih edilebilecek kursurlarını karşılayacak değerdedir. Fertçe ve devletçe bu hayırlı, hatta cüretli teşebbüsü desteklemenin bir vazife olduğu kanaatindeyim. Müteşebbisini ve çalışma arkadaşlarını takdirle karşılarım. Memleket irfanı adına kendilerine bütün yüreğimle teşekkür ederim (19 Mart 1946)." (TK Broşür 1946:1). Kitapla ilgili olarak, TBMM Başkanı M. Abdülhalık Renda, CHP Genel Sekreteri N. Kansu, Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Eskişehir Milletvekili Yavuz Abadan gibi siyaset adamlarının yanı sıra Enver Ziya Karal, Faik Reşit Unat, Ali Fuat Başgil, İ. Alaaddin Gövsa gibi kamuoyunca bilinen bilim adamı ve yazarlar da övgü dolu ifadeler kullanırlar (TK Broşür 1946). Ulus Gazetesi, "Çok Faydalı Bir Eser" başlıklı uzun bir değerlendirme yazısı yayınlamaya, Kılavuz'un neden yayımlandığını ve hangi amaçlara hizmet edeceğini aktarmıştır (20.03.1946). Son Telgraf Gazetesi'nde Reşad Feyzi Yüzüncü, eseri okuyucularına eseri anlatırken şu cümleleri kurmaktadır: "... Ağrı vilayetine dair bu memlekette kaç kişi ne bilir? Türkiye Kılavuzu adlı eserde, Ağrı vilayetindeki halk türküsüne, bu türkünün şivesine, notasına kadar her şeyi bulabilirsiniz. Yalnız Ağrı'ya mı düştü, hangi otelde kalacaksınız? Otellerin sayısına ve ismine kadar bu cilt içinde mevcuttur. Esere ilave edilmiş harita ve krokiler harikadır. ..." (27.03.1946). Türk Dili Gazetesi'nde Vehbi Evinç "Mühim Bir Eser" başlıklı yazısında eser üzenine övücü cümleler kurarken, her Türk aydınının ve tüccarının bu eseri almasını önerir (28. 03.1946). Ankara Gazetesi'nde "Başkentin Kılavuzu" başlıklı makalede, Ankara bölümüne dikkat çekilerek çalışma takdirle karşılanmıştır (30.03.1946). Aydın Gazetesi'nde de "Türkiye Kılavuzu" başlıklı yazıyla eserin önemi üzerine uzun uzun durulmuş; "Gezmek görmek muhakkak ki okumak yazmak kadar faydalı bir iştir. Evvelce seyahatin zevki meşakkat: sıkıntı) diyorlardı, bugün gezinin sırrı kılavuzdadır, diyorlar" cümlesiyle esere dikkat çekilmek-

tedir (30.06.1946). Esere zamanın önemli yazarlarının ilgisini köşelerindeki övücü yazılardan takip mümkündür. Akşam Gazetesi'nde Va-Nu (31.03.1946), Sonposta'da İsmet Hulusi İmset (31.03.1946), Burhan Cahit (03.04.1946), Mithat Cemal Kuntay (03.03.1946), Pazar Gazetesi'nde Aygün (01.04.1946), Cumhuriyet'te Abidin Daver (2.04.1946), Yeniçağ Mecmuası'nda Orhan Seyfi Orhon (06.04.1946), Türk Yolu Gazetesi'nde Cevdet Baykal (12.04.1946), Ülkü Dergisi'nde Ali Gündüz (16.04.1946) bu eserin önemi üzerine çok takdir edici yazılar kaleme almışlardır. Ancak Vakit Gazetesi'nde Hakkı Süha Gezgin'in kitaba ve hazırlayıcısına övgüsü çok dikkat çekicidir. Gezgin, daha önce hiç bilmediği, tanımadığı bu garip iş adamının çalışmasını "Gayret Himalaya-sı" olarak niteler (30.04.1946).

Her kesimden olumlu, övgü ve takdir dolu desteğe rağmen Türkiye Kılavuzu'nun birinci cildi halkta ilgi görmez. Hüseyin Orak için maddi sıkıntılar bu aşamadan sonra aşılmaz olur. İşyerleri, fabrikaları, evi ipoteklidir. Kitaptan dolayı büyük bir borç yükü altına girmiştir. Resmi kurumlar satın alınması için genelgeler yayınlamalarına rağmen kendileri tahsisatları olmadığı gerekçesiyle kitaptan doğrudan alıma gitmemişler; 1750 kuruşluk fiyat da o günün şartlarında halk tarafından çok bulunmuştur.

İşe bir vatan borcu olarak başlayan, ciddi bir sosyal sorumluluk anlayışı içinde hareket eden, karşılığında büyük bir esen oluşturan Hüseyin Orak, borçlarının altından kalkamaz hale gelir. Kamuoyunun bu derin ilgisizliğine karşı tepkisini elindeki tüm kitapları ve yayınlanacak ciltlerin dokümanlarını, taslaklarını sahibi olduğu Ankara Dikmen Keklikpınarı'ndaki kireç ocaklarında yakarak gösterir (Ayşe Sahavet Özbay'la yüzyüze görüşme notları: 24.06.2011, Ankara). Evini satar, işyerlerini satar, tasfiye eder, kadim dostlarının da kısmi yardımlarıyla hayatını sürdürmeye uğraşır. Ancak iş hayatından kaynaklanan sorunları ailevi durumuna da etki eder. Eşinden ayrılır, sonraki yıllarda yeniden ticari hayatını canlandırmaya uğraşır, çok başarılı olamaz. Hayata asker olarak başlamış olmak, değişik dönemlerde askeri vazifeler ifa etmek ilerleyen yaşında işe yarar, kendisine Milli Savunma Bakanlığı'na

bir miktar gazi emekli-malül aylığı bağlanır. Büyüüp iş gücü sahibi olan çocuklarının da katkılarıyla yaşamını sürdürür ve 1968 yılında vefat ettiğinde askeri törenle, Ankara Cebeci Askeri Şehitliği'nde toprağa verilir (Ayşe Sahavet Özbay'la yüzyüze görüşme notları: 24.06.2011, Ankara).

TÜRKİYE KILAVUZU İÇİNDE BURSA İLİ

Türkiye Kılavuzu'nun 723. sayfasından 7814. sayfasına kadar olan bölümü Bursa iline ayrılmıştır. Bölümün nasıl yazıldığı anlatıldığı kısımda, çalışma arkadaşları Nuri Alpay ve Kemal İrmak'ın şehrin il merkezi ve ilçelerini tamamen gezip gördüklerini, getirdikleri değerli bilgilerin dışında ve ayrıca genel yazımda kullanılan yukarıda zikredilen kaynakların dışında, bu bölge için yazılmış Bursa Kitabı, Bursa Rehberi, XVI. Asır'da Bursa, Bursa'dan Konya'ya Seyahat, Bursa'da Musuki, İznik ve Bursa Şehri Tarihi, Bursa'da Sular, Bursa'da Sıcak Sular adlı kitaplar ile Halkevi yayınlarından, broşürlerden ve mecmualardan yararlanılarak hazırlandığı belirtilmektedir. Bunların dışında görüşme yapılan ve eserin şekillenmesinde katkı sağlayan isimler olarak da başta Vali Haşim İşcan, CHP Başkanı Durmuş Erginsoy, Halkevi Başkan vekili Mümtaz Ergin, Daimi Encümen Üyeleri Hüseyin Cahit Erpulat, Mahmut Erdem, Bedri Gerçeker ile Milli Eğitim Müdür Muavini Halit Berk, Defterdar Cevdet Şenol, Daimi Encümen Başkanlığı ve Köy Büro Şefi Atif Çimen, Maliye Muhasebe Memurlarından Halit Özyurt, Veznedar Halil Gülen, Akın Kitabevi sahibi İhsan Şekercioğlu, İnegöl Kaymakamı Remzi Emiroğlu, Yenişehir Kaymakamı İsmail Hakkı Terim, Orhaneli Kaymakamı Mahir İçöz, Mudanya Kaymakamı Celal Özgüvenç, İnegöl Belediye Başkanı Sabri Demircioğlu, Yenişehir Belediye Başkanı Osman Mines, Orhaneli Belediye Başkanı Osman Uğur zikredilir (1946: 725).

Kılavuzda ile ülkenin diğer yörelerinden Bursa iline ve ilçelerine ulaşımın nasıl olacağı da anlatılmaktadır. Buna göre, Bursa'ya ulaşım o yıllar içinde yurdun diğer yerlerine oranla nispeten kolay olsa da günümüz imkanları ile kıyaslandığında ise büyük zorluklar içermektedir. Esasın-

da yıllar içinde Türkiye'nin katettiği mesafeyi anlamak, ulaştığı seviyeyi görebilmek için bile Bursa'nın il ve ilçelerinin diğer illerle bağlantısını göz atmakla mümkündür.

Bursa'nın o yıllarda Büyük Anadolu Demiryolu Şebekesi içindeki en önemli istasyonu Bilecik-Bozüyük arasında yer alan Karaköy'dür. Bursa'ya ulaşabilmek için Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleriyle Afyon, Kütahya, İzmit gibi demiryolu üzerinde bulunan şehirlerden Karaköy'e trenle, buradan da 99 km uzunluğundaki bir şose üzerinden gidilebilmektedir. İstanbul'dan Bursa'ya gidecek yolcular için Mudanya denizyolu tercih edilmektedir. Bandırma – İzmir demiryolu üzerinde bulunan Mustafa Kemal Paşa İstasyonu ilin bu hat üzerinde diğer bir istasyonudur. Ege bölgesi güzergahından Bursa'ya ulaşım bu yolu takip ettikleri gibi Balıkesir'e kadar trenle ve sonrasında da otomobil ve otobüsle de ulaşım sağlayabilirler.

Çalışmanın içinde ayrıca Bursa ili yolları ve taşıt durumu da ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Bursa ili, Sakarya havzasından gelerek İnegöl ve Bursa ovalarını geçen ve bir taraftan Susurluk bölesine, diğer taraftan Marmara kıyılarına ulaşan tabii bir yol üzerinde bulunduğundan, İl merkezi ve yollar üzerinde önemli bir kavşak noktası oluşturur. İl içinde muhtelif yolları birbirine bağlayan oldukça muntazam şoseler bulunmaktadır. Bursa ile an yakın iskelesi Mudanya arasında bir asfalt yoldan başka ayrıca dar bir tren hattı da mevcuttur. Bursa ili, ülkemizin büyük demiryolu şebeke hattının dışındadır. İzmit, Bilecik ve Eskişehir'den geçen ana demiryolu doğuda kalmakta, Cumhuriyet döneminde yapılan Kütahya-Balıkesir Demiryolu da il topraklarıyla ancak güney sınırlarında temas etmektedir. Ayrıca İzmir-Balıkesir-Bandırma demiryolu il sınırlarının dışından geçmektedir. Hazırlanmış bir projeye göre İstanbul-Ankara hattına yeni bir demiryolu bağlanarak İnegöl, Bursa ve Mustafakemalpaşa üzerinden Bandırma hattı ile birleştirilmesi düşünülen demiryolu yapılıncaya ulaşım ve ekonomik faaliyetlerin daha da gelişeceği düşünülmektedir (1946: 728).

Bursa ile Mudanya arasındaki demiryolu hattı 1874 yılında yaptırılmış, 1892 yılında faaliyete

geçmiştir, uzunluğu ise 41 km olan bu dar hat, 1940'lı yıllarda şehir ulaşımı ve ekonomisi için çok önemlidir. Bursa'nın Türkiye'nin demiryolları ağına dahil edilmesi konusu sonraki yıllarda da önemli başlıklarından biri olsa da gerçekleşmemiştir. Şu anda Ankara-Bursa arasında yüksek hızlı trenle ulaşım da Bilecik'e kadar trenle sonrasında otobüsle olmak üzere sağlanmaktadır. Bursalılar haklı olarak yüksek hızlı tren hattının şehirlerine kadar uzatılmasını gündemde tutmaktadırlar (<http://www.demiryolcuyuz.biz/forum/bursa-ve-demiryolu-t1561.0.html>).

1940'lı yılların Bursa'sında şose yolların takribi uzunluğu 800 km'yi bulmaktadır. Bu yolların şehir ekonomisi için önemi ve değeri yüksektir. Keza, Ankara, Eskişehir, Konya, Afyon, Kütahya illerini de en kısa şekilde Marmara kıyılarına bağladığı için turizm bakımından da önemlidir. Ankara- Bursa arası şose yolu 444 km'dir. Eskişehir-Bursa arasındaki yol ise 155 km'dir. Bu yol Bozüyük içinden ve Karaköy yakınından geçmektedir. Kütahya-Bursa arasındaki şose ise 196 km uzunluğundadır. İnönü üzerinden geçerek, Bozüyük'ün 4 km doğusunda Eskişehir yolu ile birleşmektedir. Bilecik-Bursa arasındaki yol Yenişehir ilçesinden geçer, 97 km'dir ve muntazam bir şose olarak belirtilmektedir. Diğer yandan, Balıkesir-Bursa şosesi 147 km olup, yolun Bursa-M Kemalpaşa arasındaki 63 km'lik kısmı tesviye halinde ve geri kalan kısımları da muntazam olarak kaydedilmiştir. Eserde, Bursa'nın tüm ilçe merkezlerine muntazam şoselerle bağlı olduğu aktarılırken bu yolların uzunluğu ve durumları da ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Denizyolları olarak da şu bilgi aktarılmaktadır: Mudanya-İstanbul arası 42, Gemlik-İstanbul arası 51, Yalova-İstanbul arası ise 24 mil'dir (1946:738-739). Bursa ili anlatılırken ilin taşıtları da konu edilmektedir. Buna göre, il merkezi ile Karaköy, Mudanya, Gemlik, Orhangazi ve Yalova'ya sık sık işleyen muntazam otobüsler bulunmaktadır. Bursa-Karaköy yolu otomobiller için üç, otobüsler için dört-beş saatliktir, Karaköy'de trenden inenler otobüs postalarını hazır bulmaktadır, isteyenlerin daha önceden Bursa'dan taksi de getirtmeleri mümkündür. Mudanya ve Gemlik'e İstanbul'dan belirli günlerde Devlet denizyolla-

rı işletmesinin posta vapur seferleri ve daha çok yazın olmak üzere Yalova-İstanbul arasında her gün vapur seferleri bulunmaktadır. Ayrıca iskelelerde yük taşıyan motorlar ve diğer deniz taşıtlarından bulmak da mümkündür. Diğer illere gitmek için il merkezinden daima taksi bulunabilir, yük taşımak için de kamyonlar vardır; nakil işleri yapan şirketlerin iskelelerde motorları da mevcuttur. Bunların dışında başta il merkezi ve ilçeler olmak üzere büyük bir kısmı öküz ve manda arabası ile olmak üzere dört tekerlekli, yaylı ve yaysız arabalar, at arabaları bulunduğu gibi nakil işlerinde at, eşek, katır gibi hayvanlardan da yararlanılmaktadır (1946: 739).

Ülkemiz genelinde karayolu ve demiryolu ağındaki gelişmeyi, Osmanlı'dan başlayarak Cumhuriyet döneminde de devam eden modernleşme ve kalkınma hamleleri çerçevesinde sürdürülen ulaşım politikalarının bir parçası olarak görmek gerekir. Özellikle 1850'den sonra, demiryollarının yapılması ve bir karayolu ağının oluşturulması, ulaşım ve iletişim imkânlarını artırarak Osmanlı toplumunda yaşanmakta olan değişime yeni bir boyut ve hız katmıştır. Bu sayede yalnızca kıyı kesimlerinde değil, aynı zamanda iç bölgelerde de kentleşme oranları yükselmeye başlamıştır. Başlangıçta tarım sektöründe başlayan değişim, zamanla diğer sektörlerle de yayılmıştır (Karpas 2006: 455).

Ulaşım imkânları açısından, toplumsal değişim sürecinde Bursa'ya bakıldığında; bir kentin sosyo-kültürel bakımdan dönüşümünde ulaşım ağının önemli bir oynadığını kaydetmek gereklidir. Osmanlı İmparatorluğu, 18. ve 19. yüzyılların değişim ve dönüşümlerinden geçerken Osmanlı ekonomisi ve piyasaları esas olarak liman kentlerinden iç kesimlere doğru kollara ayrılan yol ağlarıyla Avrupa piyasalarına bağlanarak onların etkisi altına girdi (Kasaba 1998: 16). Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ya da Avrupa merkezli modernleşme projesine çevreselleşerek eklenmesi, Osmanlı ekonomik ve toplumsal yapısında yol açtığı değişmeye paralel olarak kentlerde de bir değişim yaratıyordu. Özellikle önemli liman kentlerinde değişen ticaret biçimi ve kentlerin değişen dış bağlantıları, şehirlerde geleneksel merkez dışında yeni bir modern

merkezin doğmasına neden oluyordu. Şehir içi ilişkilerin yaya olarak kurulması terk ediliyor, bağlantıları bundan böyle araba ve tramvay gibi toplu taşıma araçları sağlıyordu. Bu da şehir nüfusundaki artışlara bağlı olarak yeni alanların iskâna açılması anlamına geliyordu (Tekeli 1998: 142-146).

Çalışmada Bursa'nın coğrafi yapısı, arazi durumu, iklimi, suları, hayvancılığı, yeraltı servetleri ve madenleri, sanayi üzerinde durulmaktadır. Coğrafi durumu belirtilirken, komşu olduğu iller belirtilir ve yüzölçümü 13.580 km² olarak kaydedilir (Günümüzde ilin yüzölçümü 10.886,38 km² (göl dahil), 10.421,87 km² (göl hariç) km²'dir.)

Coğrafi durum olarak, "Bursa ili Marmara Denizi'nin güney ve güneydoğusundadır. İl, doğuda Bilecik, batıda Balıkesir, kuzeyde Marmara Denizi ve Kocaeli, güneyde ise Kütahya ve kısmen Balıkesir illerine ait arazilerle çevrilidir" denilmektedir (1946: 726).

Arazi durum da şu şekilde anlatılmaktadır: İl arazisinin kuzey ve batı tarafları denizden pek yüksek olmayan düzlüklerden, doğu ve güneydoğu yönleri ise arızalı araziden müteşekkildir. Ovaların bazı yerlerde denizden yüksekliği 200 metreyi bulur, güney ve güneydoğuya gidildikçe (büyük dağ kitleleri hariç) arazinin 1000 metreye kadar yükseldiği görülür. İlde en önemli arızaları teşkil eden dağlar: Uludağ, Samanlı Dağları, Katırlı Dağ, Taşlı Dağ, Kara Dağ, Ahı Dağ, Advan Dağı'dır. Çalışmada, bu dağlara ilişkin olarak kısa kısa bilgiler de verilmektedir. Keza dağlar üzerindeki yaylalar da ilin ovaları da çalışmada belirtilmektedir.

Bursa'nın iklimine ilişkin olarak da bilgilerin aktarıldığı çalışmada "Coğrafi mevkii ve arazi-deki yükseklik farkları dolayısıyla ilin muhtelif bölgelerinden birbirinden farklı iklim özelliklerinin görüldüğü" kaydedilir.

Çalışma içinde özellikle zikredilen önemli bir diğer başlık ise Bursa ilinin sularıdır. Buna göre, Bursa ilindeki akarsuların önemli bir kısmının akış istikameti batıdır. Bunlardan Nilüfer, Kirmasti, ve Atanos çayları verimli ovaların ortasından geçerek Marmara'ya dökülen Susurluk Irmağı'na karışırlar. Zikredilen sularla ilgili bilgiler de aktarılır. Nilüfer Çayı, Koca Çay, Balat

Çayı'nın durumu belirtilir ve yine diğer akarsulara, göllere ilişkin bilgiler verilir, İznik Gölü, Uluabat Gölü ile ilgili kısa açıklamalar yapılmıştır. Bunun dışında ilin kıyıları da yine bu bahis altında anlatılmaktadır.

İlin ziraatı ve bitki örtüsü de yine ayrıntılı olarak ele alınan konular arasındadır. İl arazisinin birbirinden kısmen farklı iklimlerinin bitki ve ziraat mahsullerinin çeşitlenmesine de imkân verdiği belirtilmektedir.

Marmara kıyılarındaki alçak yerler makiler ve kokulu bitkilerle kaplıdır. Ormanların en yoğun olduğu bölge ise Uludağ ve özellikle dağın güney kısımları olarak kaydedilmektedir. Merkez ilçe ormanlarının önemli bir bölümünü çam, meşe, köknar, gürgen ağaçlarının oluşturduğu; Orhaneli'nde çam ve meşe, Orhangazi'de gürgen, Karacabey'de meşe, kestane, ıhlamur, dişbudak, M. Kemalpaşa'da köknar, ıhlamur, dişbudak ağaçlarının diğer ağaç türlerinden fazla olduğu; bu ormanlardan tomruk, kereste, telgraf direği, travers ve yakacak üretiminde yararlanıldığı; ayrıca deri terbiyeciliğinde kullanılan çam, meşe kabukları, mazi, katran, reçine, boyacılıkta kullanılan sumak ve çalapa denilen bir nevi ağaç, meşe palamudu ve kestane elde edildiği de yine belirtilmektedir. Kestaneliklerin Bursa ovasından başlayarak Uludağ'ın 800 metre irtifalarına kadar çıktığına da değinilmektedir. Bursa ilindeki zeytinliklerin Türkiye'nin yüzde 11'ini teşkil ettiği bunların yüzde 60'ının Gemlik ve Mudanya ve yüzde 38'inin de İznik ve Orhangazi'de olduğu; bağların ilde yedi bin hektar alanı kapladığı, hemen her ilçede bağcılığın bulunduğu, yıllık yaş üzüm istihsalinin ise 10 bin tonu bulduğu, ilde her çeşit meyvenin üretildiği, toplam üretimin 12 bin tona ulaştığı, Türkiye'nin kestane üretiminin yüzde 69'unun Bursa'da olduğu, yine şeftalisinin meşhur olduğu ve özellikle merkezde bunun yaygın olduğu, yıllık 400 ton kadar incir üretildiği, ilin her tarafının dutluklarla kaplı olduğu ve bunun daha çok ipekböceği beslenmesi için yetiştirildiği; Mustafa Kemalpaşa ve İznik'te ipekböcekçiliğinin yaygın olduğu bilgileri verilmektedir (1946: 729-730).

Bursa ilinde ekilen toprakların 146 bin hektarı bulunduğ; her türlü ziraat ürünü istihsalinin ise

yıllık 180 bin tona ulaştığı da yine kaydedilir. Ekilen toprakların yüzde 74'ü hububat, yüzde 18'i baklagiller, yüzde 8'ini de sınıai bitkiler oluşturmaktadır. Hububatta sırasıyla buğday, mısır, yulaf, mahlut, çavdar; baklagillerden sırasıyla bakla, fasulye, nohut, mercimek, börülce, burçak, fiğ ziraatı yapılmaktadır. Bunların dışında patates, pamuk, tütün, keten, kenevir ekimi de yapılmaktadır. Hal böyle olunca ilin ciddi bir ziraat ve bitki sanayii de bulunmaktadır. İlde kereste fabrikaları ve hızarlardan İnegöl'deki (Uludağ ve Karabel ormanları İnegöl kereste Şirketi'ne ait) her yıl çam, köknar, kayın olmak üzere yılda ortalama yedi bin metreküp ağaç işlenmektedir. Bu fabrikalar ayrıca kayın ağacından "yarma baltalı" tabir edilen mobilya, ziraat aletleri ve araba imalinde kullanılan kereste de hazırlamaktadır. Keza il merkezinde bulunan kereste fabrikasında biçilen kereste ve tomruklar da iki bin metreküpü bulmaktadır. İlin değişik bölgelerinde su ve motor ile işleyen hızarlarda tomruklar biçilmektedir. İlde keresteden otobüs ve otomobil karoserleri yapan imalathaneler, düğün, tırmık, yaba türünden ziraat aletleri yapan yerler, tek veya çift yaylı araba yapan imalathaneler ile sandalye fabrikaları da bulunmaktadır. İlin öteden beri her çeşit araba imalatındaki mevkii önemlidir. Diğer önemli bir ziraat kolu olan zeytincilikte de Bursa yine öndedir. Yılda 32 bin ton kadar ziraat istihbal edilirken bunun 20 bin tonu yemeklik için 12 bin tonu ise yağlık için ayrılmaktadır. Bu konu il merkezi ve ilçelere göre ayrıntılı bir şekilde çalışma içinde tablolştırılmıştır. Mudanya, Trilye ve Gemlik'te zeytinyağı fabrikaları bulunmaktadır. Yine birçok sabun imalathanesi mevcuttur. Bağcılık önemlidir. Pekmez, pestil üretimi yapılsa da bunun ekonomik bir değeri yoktur; Mudanya'da şaraphaneler ve vardır. İlde üretilen meyveler yaş halde satıldığı gibi konsere haline de getirilmektedir. Bilhassa şeftali konservelerine yurt içi ve dışından talep çoktur. Hububatın bir kısmı değirmenlerde öğütülmektedir. İlin muhtelif yerlerinde un fabrikası ve değirmenler mevcuttur (1946:734-736).

İlde hayvancılık da önemlidir. İldeki geniş yaylalar küçükbaş hayvancılık için, Karacabey ve M. Kemalpaşa, Yenişehir ovalarındaki sulak yerler ise büyükbaş hayvancılık için müsaittir. İlde o

tarihler itibariyle vergiye tabi hayvan olarak 700 bin sayısı ifade edilmektedir. Bunun ise yüzde 70'ini küçükbaş, yüzde 23'ü sığır cinsi ve geri kalanını da at, katır, eşek gibi binek cinsi hayvanlar oluşturmaktadır. Küçükbaşta koyun miktarı 300 bini geçmektedir. Yerli koyunların dışında Karacabey harasında üretilen Merinos türünde de sayı gittikçe artmaktadır; 1940 yılı sayımına göre Türkiye'de bulunan 86 bin civarındaki toplam merinos koyununun 50 bini Bursa ilinde görünmektedir. Kıl keçisi daha çok ilin güneyindeki arızalı arazide, tiftik keçisi ise doğu taraflarında bulunmaktadır. İlde yerli kara ve boz ırk sığırlar bulunmakta, Karacabey harasında yabancı ırktan bol süt veren veya melez ırk inek çeşitleri de yetiştirilmektedir. Karacabey ve M. Kemalpaşa ilçelerinde manda sayısı bir hayli fazladır. Kuvvetlerinden faydalanılan hayvanlar olarak en çok eşek bulunmaktadır, sonrasında at, katır ve deve gelmektedir. İlin her tarafında damızlık hayvan yetiştiren ve yerli ırkı ıslah etmek için aşımevleri oluşturulmuştur. Türkiye'nin en önemli haralarının başında Karacabey harası gelmekte olup, bunula ilgili ilçe anlatılırken çok geniş malumat sunulmaktadır. Yine ilde kümes hayvanlarının miktarı da çoktur. Bunların et ve yumurta verimleri il ihtiyacının dışında yakındaki illere de yetmektedir. İpekböcekçiliği, arıcılık ve balıkçılık da Bursa bahsinde önemlidir. İl Türkiye'de ipekçiliğin merkezidir. Yurdun muhtelif yerlerinde üretilen kozalar da yine Bursa da işlenmektedir. Bu bölgede ipekböcekçiliği VI. yüzyıla dayanmaktadır. Bursa ipekçiliğinin en parlak devri ise XIX. yüzyıla tesadüf etmektedir, bunu takip eden zamanlarda karabatan hastalığı baş göstermiş ve bütün dutluklar harap olmuş bunun üzerine 1888 yılında "Harir Darüttalimi" adlı bir okul açılmış, bu durum Cumhuriyet'e kadar sürmüştür. Cumhuriyet döneminde de Bursa İpekböcekçiliği Enstitüsü kurulmuştur. İlin her tarafında tavşan çoktur, güney taraflarında kurt, tilki, sansar gibi kürkü makbul hayvanlar ve yabandomuzu da bulunmaktadır.

Bursa ilinde hayvan mahsullerini mamul veya yarı mamul hale getiren bir hayli imalathane ve fabrikalar bulunmaktadır. Peynir ve yağ imalathaneleri, mandıralar, modern tesisler mevcuttur. Süttozu Fabrikası'nda süttozu, pastörize süt, yağ,

taze krema, beyaz peynir, kaşar peyniri, rokfor peyniri üretimleri de yapılmaktadır. Koyunların yününden ilçelerdeki el tezgâhlarında aba, şayak, kuşak, keçe, keçilerin kıllarından çuval, heybe, çul, kolan ve mutaf eşyası imal edilmektedir. Merinos Fabrikasının imal ettiği kumaşlar Türkiye'nin ihtiyacını karşılayacak durumdadır. Her çeşit hayvan derisini işleyecek tabakhaneler mevcuttur. Yine deri ve kösele fabrikaları ve imalathaneleri bulunmaktadır. Bunun dışında kösele, sahtiyan, rujan gibi deri terbiyesi yapan, saraçlık, ayakkabı, eğer, fayton körüğü ve döşemeleri, hayvan koşumları ve benzerlerini üreten sanatkârlar da bulunmaktadır. İl ve çevresinden ve yurdun diğer bölgelerinden elde edilen kozaların hemen hepsi Bursa'da toplanarak otuzu aşan ipek fabrikalarında işlenerek empirme, gandi, birman, amaroza, maroken, krepdoşin, krepdamur vb. ipekli kumaşlar imal edilmektedir. Gemlik'te ayrıca Sümerbank tarafından işletilen sun'î ipek fabrikası da bulunmaktadır (1946: 736-737).

Bursa ilinin yeraltı servetleri ve madenleri de çalışma içinde ele alınmıştır. İlin toprakaltı servetlerinin de üstündekiler kadar zengin olduğu kaydedilerek MTA çalışmaları hakkında bilgi aktarılmıştır. Buna göre, Gözede bölgesinde arsenik, M: Kemalpaşa Kızılelmasatik bölgesinde magnezit cevherlerinin araştırmaya değer bulunduğu, ayrıca; İnegöl Hayriye bölgesinde simlikurşun, Orhaneli Hereke bölgesinde krom, Merkez Kozbudak bölgesinde demir, Değirmenderesi bölgesinde molibden, Topuk bölgesinde krom, Akkaya bölgesinde magnezit; etüdü yapılan ve ancak mahalli ihtiyacı temin edecek kadar rezerv olduğu tahmin edilenler ise: Yenişehir Kirazlıyayla'da simli kurşun, Orhaneli Burmi, Mustafa Kemalpaşa Soğukpınar, Merkez Davutlar ve Orhangazi Yeniköy'de ise linyit yatakları sayılmaktadır. İlin muhtelif bölgelerinde kireştası ve yapıtışı bulunduğu da belirtilmektedir.

Çalışmada şehrin sanayi yapısı da ayrıntılı olarak aktarılmaktadır. Madenlerin çeşitli ve bol oluşu, halkın müteşebbis yapısı ve becerikliliği, sanatkâr ve işçi bulmanın mümkün oluşu, nakliye kolaylıkları, dağıtım merkezlerine yakınlıkları hammadde işleyecek pek çok küçük veya büyük

müessesenin kurulmasına vesile olmuştur.

Maden sanayii sahasında çalışan pek çok fabrika, imalathane, dökümhane bulunmaktadır. Merkezde her türlü otomobil ve taşıt yedek parçası ve makine parçaları üreten veya tamiratını yapan atölyeler bulunmaktadır. Buralarda yapılan işler sadece Bursa'nın değil diğer illerin de ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yine şehirde bıçakçılık, bakırcılık işleri de ileri durumdadır.

Dokumacılık Bursa için önemli bir uğraş alanıdır. Başta havluculuk olmak üzere pek çok alanda Bursa'da dokumacılık yapan imalathane ve kooperatifler bulunmaktadır. Kitapta, havluculuğun makinalaşma ile bir duraklamaya gitmiş olsa bile 1941 yılında kurulan kooperatifle birlikte yeniden canlandığı, kooperatife ait çok sayıda tezgâhta havlu, peşkir, bez, çarşaf, peştamal, astarlık vs. türünden çok değişik ürünler dokunduğu kaydedilmektedir. Kooperatife beş tezgâh veya beş makine ile ortak olunabildiğinden bundan fazla tezgâh olanların kooperatif dışında çalıştıkları da belirtilmektedir. Bir diğer kooperatif de örmeciler kooperatifidir.

İlin ticareti de yine çalışma içinde anlatılmıştır. Çok çeşitli alanlarda ticaret gelişmiştir. Koz, ipek, iplik, dokuma yünlü dokumalar, süt, yağ, peynir, saraç malzemeleri, fayton ve araba koşum takımları, hayvan mahsullerinden elde edilen maddeler, kereste, orman ürünleri, zeytinyağı, konserce, yaş sebze ve meyvelerle bunlardan elde edilen ürünler, hububat sıralanmaktadır. Bursa, ülke içi ihraç maddelerini Mudanya ve Gemlik iskeleleriyle Karaköy istasyonundan göndermektedir. Başta ipekli ve yünlü dokumalar olmak üzere hayvansal gıdalar, sebze, meyve, araba, kereste, tütün, işlenmiş deri gelmektedir. İlden yurtdışına ipekli kumaşlar, kestane, konserve ve meyve de satılmaktadır. Balkanlar ve Tuna nehri civarı memleketler en büyük müşterilerdir.

Çalışmanın içinde şehirde bulunan önemli bankalar, kooperatifler, şirketler, önemli tüccar ve iş adamları, bunların iş kolları ve adresleri de sıralanmaktadır. İlin nüfusu ve idari bölümü de çalışmada belirtilmektedir. Buna göre 1940 yılı nüfus sayım verileri dikkate alındığında 240.703'ü kadın, 220.945'i erkek olmak üzere ilin

Tablo 1. İlçe, Bucak ve Köy Adetleri

İlçe	Bucak	Köy Adedi
Merkez ilçe	Kestel (Gürsu), Soğukpınar (Cihangir), Demirtaş, Çalı	140
Gemlik (Kiye)	Armutlu	26
İnegöl	Tahtaköprü (İslahiye)	92
İznik	-	37
Karacabey (Mihaliç)	-	75
Mudanya	Trilye, Devecikonağı	38
Mustafakemalpaşa (Kirmasti)	Çatlıbüyük, (Yeniköy), Söğütalan (Soldere)	110
Orhaneli (Beğce, Adranos)	Keles	160
Orhangazi (Pazarköy)	-	23
Yenişehir	-	65

toplam nüfusu 461.648'dir. Nüfusun dağılım biçiminin ilin arazi şekillerine uyduğu, Bursa'nın Türkiye'nin en kalabalık illerinden olduğu, km kareye ortalama 34 kişi düştüğü ve nüfusun yüzde 30'unun şehir ve kasabalarda oturduğu, en kalabalık yerlerin şehir merkezi, İnegöl ve Karacabey ovasının güney kısımları olarak aktarılır; buralarda nüfus yoğunluğu km kareye 50 kişiyeye ulaşmaktadır.

Şehir o yıllarda nüfus itibarıyla ülkemizin beşinci büyük şehridir. Cumhuriyet öncesi nüfusa ilişkin bilgiler de şöyledir: Cuinet'e göre XIX. yüzyıl sonlarında 76 bin, Philippon ve Banse'e göre 90 bindir. İlin o yıllarda merkez ilçesi dahil 10 ilçesi, 13 bucağı ve 766 köyü bulunmaktadır

Günümüzde Bursa ili nüfusu 2.901.396 (2016) ve Bursa ilinin ilçeleri; Osmangazi, Nilüfer, Yıldırım, Büyükşehir, Gemlik, Gürsu, Harmanlık, İnegöl, İznik, Karacabey, Keles, Kestel, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Orhaneli, Orhangazi ve Yenişehir'dir.

Çalışmada, Bursa'nın tarihi ve coğrafi mevkii üzerinde de durulmakta, eski eserleri sıralanmaktadır. 1940 yılların Bursa'sı ve Uludağ'ını bu bölümde çok güzel bir şekilde tasvir etmektedir. "Tepesinde kar ve bulutlar eksik olmayan Uludağ'ın yamacına yaslanmış olan şehir selvi, kavak, dut, kestane ağaçlarının ve çeşitli meyve bahçelerinin koyu ve açık renkli yeşillikleri arasında camilerin beyaz minareleri ile heybet ve azametleriyle emsalsiz bir güzellik arz eder. Ken-

disine verilen yeşil sıfatına nemli bir iklimin ve bol suların meydana getirdiği gür bir nebat örtüsü ile hak kazanan Bursa'nın tabii güzelliği dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Şehrin büyük bir kısmı Uludağ'ın batısındaki daha alçak yamaçlarında bulunmaktadır" (1946:740).

O yılların Bursa merkezi de biri Uludağ'ın eğimi müsait yamaçlarına kurulmuş olan Eski Bursa, diğeri de ovaya doğru yayılan Yeni Bursa olarak ikiye ayrılmaktadır. Şehrin batıdan doğuya doğru uzunluğu dört km'yi bulmakla birlikte genişliği çok yerinde bir km'yi geçmemektedir. Gökdere ve Cilimboz Deresi Nilüfer Çayı'na karışmadan önce şehri üç büyük semte ayırmaktadır. Şehrin önemli semtleri Yıldırım, Emir Sultan, Yeşil ve Işıklar Gökdere ile şehrin diğer muntakalarından ayrılır; şehrin orta kısmı da Gökdere ile Cilimboz Deresi arasında kalmaktadır. İktisadi ve kültürel faaliyetler de ağırlıklı olarak bu merkez içinde gerçekleşmektedir. Çarşı, bankalar, Hükümet daireleri, Ulu Cami buradadır. Ayrıca şehrin planlı dönemi ile birlikte yapılan modern binalar, Atatürk ve Cumhuriyet Caddeleri, Yeniyol ve diğer caddeler de bu semtte yer almaktadır. Şehrin batı tarafında ise Cilimboz deresi vadisiyle Hisar Mahallesinden ayrılan Muradiye semti bulunmaktadır. Buradan daha batıda şehrin nihayet bulduğu görülürse de bu boşluk binalar yapılmak suretiyle doldurulmaktadır. Şehrin banliyösü ve kaplıcalarıyla meşhur semti Çekirge, zamanla şehirle birleşmiş olacaktır.

Evlerin çoğunluğunun ahşap olmakla birlikte, çok sağlıklı ve muntazam olduğu, Cumhuriyet devrinde yapılan resmi ve özel binalarla, caddelerle şehrin güzelleştirildiği kaydedilmektedir.

Şehrin tarihi üzerine de bilgi aktarılmakta, gezginlerin kaleminden eski dönemlerin Bursa'sı ile ilgili yazılanlar da nakledilmektedir. Bursa şehrindeki tarihi eserlere de kısa kısa değinilmekte, önemli camiler, türbeler, medreseler, hanlar, hamamlar, köprüler, evler zikredilmekte, Arkeoloji müzesi ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır.

1940'lı yılların Bursa'sındaki oteller de ayrı bir başlık altında anlatılmaktadır. Gelenlerin kalabileceği konforlu ve konforsuz pek çok otelin olduğu, turistlerin ve hastaların daha çok Çekirge'deki otellerde konakladıkları, iş adamlarının ise

şehrin merkezini tercih ettikleri belirtilir. Luca Palas Oteli, Merkez Oteli, Osmaniye Oteli, Altan Oteli, Güven Oteli ile ilgili bilgiler verilirken, şehirdeki diğer oteller isim olarak zikredilir; Çekirge'deki oteller ise şifalı suların anlatıldığı başlık altında aktarılmaktadır.

Şehrin lokantaları da belirtilirken bunlardan bir kısmı tavsiye edilir. İpek Lokantası, Meşhur Köfteci Şaban Müessesesi, Rıfat Sayık Lokantası, Meşhur Kebapçı İskender Nurettin, Yeşil Bursa Lokantası, Uludağ Lokantası, Şaban Gürtüş Lokantası isimleri belirtilenlerdir.

Çalışmada berberler, kıraathaneler, hamamlar da belli başlıları itibariyle sıralanmaktadır. Yine her an lazım olabilecek doktor, diş hekimi ve avukatlar da isim isim verilmektedir. Sağlık durumu başlığı altında da ayrıca şehirdeki sağlık kuruluşları da anlatılmaktadır. Şehrin havasının rutubetli olmasına rağmen çok temiz olduğu; vaktiyle şehrin etrafındaki bataklıklardan dolayı sıtmanın yaygın olduğu ancak açılan kanallar ve ıslah çalışmalarıyla hastalığın önünün alındığı belirtilerek, şehrin sağlığın düzenleyen kuruluş olan Sağlık Müdürlüğü kadrosuna ilaveten Sıtma Mücadele Teşkilatı ile Ahmet Vefik Paşa Hastanesi, Verem Dispanseri ve 45 yataklı yoksullar evinin bulunduğu kaydedilmektedir. Şehrin bazı eczaneleri ye yine bu başlık altında sıralanmaktadır.

Dikkat edilirse bunların hepsi de seyahat eden insanların ihtiyaç duyacağı en önemli bilgiler ve yerlerdir. Günümüzde otellerin konforu hamamlara, berberlere ve lokantalara olan ihtiyaçları belli ölçüde turistler bakımından azaltmış olsa da 1940'lı yılların Türkiye'sinde bu bilgilerin çok önemli hususlar olduğu akıldan çıkarılmamalıdır.

Şehrin kültürel ve sosyal durumu ile ilgili bilgilerin de yer aldığı çalışmada, şehrin Türklerin eline geçmesiyle birlikte yaşanan gelişmeler aktarılarak, camiler, medreseler ve türbeler zikredilir. Özellikle zamanının en önemli ilim irfan kuruluşları olan medreselerden bahsedilmiştir. Yıldırım Beyazıt, Murat Hüdavendigar, İkinci Murat, Yeşil, Emir Sultan, Molla Fenari, İvaz Paşa, Molla Hüsrev, Molla Fenari, Molla Yegan, Hamza Bey, Lala Şahin Paşa medreselerinin devirlerinin en büyükleri olduğu kaydedilmiştir. Bunların dışın-

da Bursa'da büyük şahsiyetlerce 43 kadar başka medreseler de yapılmış ve toplam 54 medrese kurulmuştur.

Osmanlı'nın başkentleri arasında yer alan şehirde pek çok ilim ve devlet adamı yetişmiş Türk kültürünün büyümesine katkı sağlamışlardır. Kitapta bunların da isimleri tek tek zikredilmektedir. Kara Timurtaş Bey ailesi başta olmak üzere Osmanlı'nın en mühim eşraf ve ayanına merkez olan şehirde, Kara Timurtaş oğulları Umur, Ali ve Oruç beylerle, Hacı İvaz, Hamzabey zade Mustafa, Cezri Kasım, Fenari zade Ahmet Paşa gibi şehirden yetişen devlet adamları; Şemsettin Muhammed Fenari, Molla Hayali, Abdurrahman Bistami, Kadızade Rumi, Molla Hüsrev, Molla Zeyrek, Hızır Şah, Abdülatif Mukaddesi, Eşref Oğlu, Lamii ve Üftade gibi bilim insanları sayılanlar arasındadır. Çalışma içinde "Yetiştirdiği Büyük Şahsiyetleri ve Milletvekilleri" başlığı altında ayrıca pek çok önemli isim zikredilmekte, o yıllarda TBMM'de Bursa'yı temsil eden milletvekilleri de sıralanmaktadır.

Cumhuriyet döneminde kültür ve eğitim alanındaki gelişmeler de kitapta aktarılmıştır. O tarihlerde Türk Maarif Cemiyeti tarafından açılan Kız Lisesi, 1. Erkek Lisesi, Ticaret Lisesi, Askeri liselerden başka Erkek Sanat Enstitüsü, Necati-bey Kız Sanat Enstitüsü, orta kısmı bulunan Kız Öğretmen Okulu, Ziraat Okulu, Orman Okulu, 27 resmi, iki özel olmak üzere 29 ilkokul bulunmaktadır (yeni yapılmakta olanlar bu sayının dışındadır). Merkezdeki ilkokul mevcudu 112 kaydı düşülmüştür. Ayrıca şehirde 1888 yılında kurulan ancak sonradan modernize edilen İpekçilik Enstitüsü, Güneş, Işık, Kültür, Bilgi, Uzel adlarıyla dikiş ve nakış yurtları bulunmaktadır. Bursa Halkevi yine şehrin en önemli kültür merkezlerinden biridir, oldukça zengin bir kütüphane bulunmaktadır. Şehirde eski ve yeni harflerle binlerce cilt kitaba sahip pek çok kütüphane bulunmaktadır. Bunlar:

Orhan Kütüphanesi: 10824 kitap

Haraççioğlu Kütüphanesi: 1400 kitap

Genel Kütüphane: 4677 kitap

Milli Kütüphane: 5048 kitap

Ulu Camii Kütüphanesi: 4525 kitap

Müze Kütüphanesi: 600 kitap

Halkevi Kütüphanesi: 1500 kitap olarak belirtilmiştir.

Bunlardan başka Erkek Sanat Lisesi'nin 2986, Kız Öğretmen Okulu'nun 3500, Erkek Sanat Enstitüsü'nün 850, Kız Lisesi'nin 923, Kız Enstitüsü'nün 769, Ortaokulların 2000 kadar, İpekçilik Enstitüsü'nün 200, Ziraat Okulu'nun 752 kitabı bulunmaktadır.

Şehirde haftada iki gün çıkan And ve Açıksees gazeteleriyle Halkevi tarafından ayda bir yayınlanan Uludağ adlı dergi de bulunmaktadır. Yine şehirde her türlü kitap, gazete, dergi basacak kabiliyette And, Vilayet, Kadri Yenel, Emek, Uygun, Doğruluk, Ankara Basımevleri ile kartvizit ve diğer küçük işleri basacak küçük matbaalar bulunmaktadır. Yine şehirdeki kitapçılar da zikredilmektedir: İhsan Şekercioğlu'na ait Akın, Zeki Mumcu'ya ait Ankara, Esat Seltün'e ait Okullar Pazarı kitabevleri önemlidir.

Türkiye Kılavuzu adlı çalışmanın en önemli yönlerinden biri de illerin folkloruna dair bilgiler aktarmasıdır. Folklor kısmı ülkenin önde gelen araştırmacılarından Ferruh Aksunar tarafından hazırlanmıştır. Bu bakımdan da ayrıca değer taşımaktadır. Bursa kısmı folklor bilgileri yönüyle de değerlidir. Bursa'nın mahalli adetleri, raksları, düğün, nişan törenleri ile ilgili bilgiler verilir.

Başkentlik yapmış illerimizden Bursa folklor bakımından da oldukça zengindir. Çalışmada bunlar oldukça geniş bir şekilde verilmiştir. Nişan, evlilik, kına ve düğün adetleri buralarda söylenen türküler de yine çalışmada yer bulmuştur. Örneğin el kınası gecesi anlatılırken: "El kınası gecesi gelinin yüzü bir duvakla örtülü olduğu halde ortaya konulan bir yüksek minder üzerine oturtulduktan sonra avucuna oyulmuş bir yaprak veya kâğıt vasıtasıyla tekerlek şeklinde kına ve parmaklarının ucuna da yüksük kınası denilen kına yakılır. Avucundaki kına üzerine de bilahare bereket parası olarak saklanacak paralar sıkıştırılır ve gelinin eli büyük bir bezle sarılır. Önce gelinin ağlamasından bereket hasıl olacağına inanıldığı için ayrılığa dair yanık türküler, şarkılar ve ilahiler söylenerek gelin ağlatılmaya çalışılır. Bu arada söylenen yanık türkülerden biri:

Atladı geçti eşiği/ Sofrada kaldı kaşığı / Kal evimiz kalındı (olundu, kalındı: ol imdi, kal imdi)/ Şen odamız şen olundu

Elimi vurdum Sırata/ Kolumu kesti destere/ Allah'ım şirin göstere / Şen odamız şen olundu

Gelinin yükü tutuldu/ Oğlan evine yıkıldı / Anasının beli büküldü / Şen odamız şen olundu

Has kına merasimi Çarşamba ve Perşembe gecesi yapılır. Kız evine davetli olanlar ikindi zamanı gelmeye başlar ve öğle yemeklerini burada yerler; oğlan evi yemeğe davet edilmez. Güvey tarafından kınaya gidecekler güvey evinde toplanırlar. Herkes tamam olunca mahalle bekçisi uzun bir sırığın ucuna hususi bir şekilde demirden yapılmış kafesli bir meşale yakarak öne düşer, arkasından kadın ve çocuklardan mürekkep bir topluluk kızın evine giderler. Bu arada kız saklanır ve oğlan evi tarafından gelenler tarafından karşılanır. Davetlilere kestane, fıstık, üzüm ve leblebi gibi susatıcı yiyecekler ikram edilir, gelin meydana çıkıncaya kadar davetlilere susayanlara su vermek adeti olmadığından fazla susayanlar arasında "aman artık gelini çıkarın" sözleri dolaşmaya başlar. Bundan sonra gelin bu gece için hususi yapılmış telli pullu entarisini giymiş, tel duvak takmış bir halde görünür. Def çalanların arkasından ilerleyen gelin salonda bulunan büyüklerin ve sonra kayınvalidesinin elini öper. Kayınvalide gelinin duvağını açarak oturtur. Neşe ve zevkin pek ziyadeleştiği gayet oynak fiske ile def çalınmağa ve türküler söylenmeye başlanır. Bu türkülerden biri:

Sen gelinsin al yaraşır/ Al üstüne mor yaraşır / Sana gelinlik yaraşır/ Severim yar severim yar

Kız anası kız anası/ Elinde mumlar yanası / Ol-du güveyi kaynanası / Severim yar severim yar" (1946:763-764)

Yine bu bölüm içinde Bursa'da çoklukla söylenen Aktaş Türküsü de hem sözleriyle hem de notalarıyla aktarılmıştır:

Aktaş Türküsü

Karanfil kater oldu/ Ayrılık beter oldu/ Sürmeli gözülü Fadimem karagözlüm/ Gözümde tüter oldu

Aktaş kaldırsalar/ Yılanı öldürseler /Yarı güzel olanın karagözlüm/ Cennete gönderseler

Ben bir keklik olaydım/ Yol üstüne konaydım/ Gelen geçen yolculara karagözlüm/ Ben yarımı soraydım (1946: 764-765).

Çalışma içinde çok fazla durulan bahisler arasında şehrin içme suları, şifalı suları, kaplıcaları ve kaplıca otelleri de yer almaktadır. Suları bol olan şehrin o zaman için önemli olan tüm su kaynakları ek tek anlatılmıştır. Bunlar arasında önemli olanlar: Gökdere Suyu, Gülpınar Suyu, Akçağlayan, Devrengeç Suyu, Umurbey Suyu, Gümüş Suyu, Ortapınar Suyu, Sütlüce Suyu olarak aktarılırken, şehrin şifalı sularının anlatıldığı bölümde önemli kaynakların tahlilleri de ayrıntılı olarak verilmiştir. Bunlar Vakıfbahçe, Zeyni Nine, Eski Kaplıca, Çekirge, Boynugüzel, Havuzlu park, Bademli bahçe, Kükürtlü Kaplıca, Yeni Kaplıca, Kaynarca, Kara Mustafa Paşa Kaplıcası olarak belirtilmiştir. Ayrıca Çekirge ve Bademli'deki banyo ve oteller de yine ayrı bir başlık altında verilmiştir. Bunlar; Adapalas Oteli, Çekirge Palas Termal Oteli, Park Oteli, Yeşil Bursa Oteli, Hüsnişen Oteli, Gönülferah Oteli, Hayat Oteli, Termal Oteli, Servinaz Oteli, Şifa Oteli, Mahmu-diye Oteli, Nilüfer Oteli olarak belirtilmiştir.

Şehrin "Işık Durumu" başlığı altında aydınlatılması anlatılmaktadır. Şehre gece gündüz cereyan veren bir elektrik santrali bulunmaktadır. Belediye tarafından işletilen bu santralde her biri 400 kilovatluk iki dizel ile 150 kilovatluk ayrı bir makine bulunmaktadır.

Yine şehrin "Muhabere Vasıtaları" başlığı altında "şehir içi bir telefon şebekesi bulunmakla beraber bunlardan santraller vasıtasıyla şehirlerarası konuşmalar da yapılmaktadır. Bunlardan başka şehir ile ilçeler arasında asayiş telefonları da mevcuttur. Bursa'dan her tarafa posta münakalesi ve telgraf muhaberesi de yapılmaktadır" denilmektedir (1946: 774).

"Eğlence ve Mesire Yerleri" başlığı ile şehrin sosyal hayatına da değinilmiştir. O dönemin Bursa'sında Tayyare ve Şafak adlı iki sinema vardır, yaz mevsiminde de bazı semtlerde yazlık sine-malar kurulmaktadır. Halkevi temsil kolu sık sık sahne temsilleri (tiyatro oyunları) sergilemektedir. Belli başlı tiyatro grupları da yine Bursa'ya turne yapmaktadır. Şehir civarındaki meyve bahçeleri, Çekirge, Havuzlu Park, Aile Bahçesi, Top-

hane Parkı ve Temenniye şehrin en önemli mesire yerleridir. Cumhuriyet Aile Bahçe ve Gazinosu, Çelikpalas Müzikli Bahçesi de yine seçkin mekanlardır.

Hiç kuşkusuz, bütün dünyada şehirler, içinde yer aldıkları toplumların özelliklerini yansıtır. Başka deyişle, toplumsal sistemi oluşturan diğer öğelerle ve bizzat toplumsal bütünü kendisiyle ilişki ve etkileşim içinde olan şehirlerin, tamamen kedilerine özgü karakteristikler göstermeleri beklenemez. Bu bağlamda Bursa'ya bakıldığında; yurt içi ve yurt dışı ticarete sunduğu ürünlerin türleri, bunların üretim ve imalat süreçleri bakımında ne tümüyle modern öncesi veya geleneksel toplum yapısına ne de modern toplum yapısına has bir görünümde olmadığı görülür. Ancak, şehrin tarihi ve köklü ticari ve üretim yapısını ve günümüzde özellikle otomotiv sektörü içindeki yerini anlamak o günlere bakınca daha da kolaylaşmaktadır.

Geleneksel toplumlarda şehirler, genel olarak pazar ve mübadele merkezleridir. Küçük zanaat ve esnaf işletmeleri ağırlıklı bir yere sahiptir. İmalat sürecinde başta insan gücü olmak üzere kas gücünün sağladığı enerji başat bir konumdadır. Ekonomik hayatta iş bölümü ve uzmanlaşma sınırlıdır. Sosyal hareketlilik ve sosyal tabakalaşma bakımından da benzer bir manzara söz konusudur. Modern sanayi toplumlarında ise şehirler hem sanayi ve ticaret merkezi özelliğine, hem de idari ve mali birçok işleve sahiptir. Buhar, motor ve elektrik enerjisi gibi organik temelli olmayan enerji kaynakları tarım ve sanayi üretim sürecinde; ulaşım ve haberleşmenin sağlanmasında çok önemli bir yere sahiptir. Toplumsal farklılaşma, tabakalaşma, iş bölümü ve uzmanlaşma daha ileri bir aşamadadır (Kıray 1982: 265-266). Bursa'nın, 1940'lı yıllarda nispeten kendi içinde farklılaşmış ve ihtisaslaşmış iş düzeni ve ekonomik yaşamıyla, özellikle tarımsal ürünlere ve doğal zenginliklere ve üretime dayalı ticaret hayatıyla modernleşme sürecini yaşamakta olan bir geçiş toplumunun temel karakteristiklerini göstermekte olduğu söylenebilir.

Kentleşme oranı ve kent-kır ayrımı bakımından şüphesiz nüfus faktörü önemli bir değişkendir. Nüfus, sadece toplumun devamını mümkün

kılan bir biyolojik öge olarak değil; aynı zamanda iş-güç biçimlerini, dünya görüşünü, yaşam biçimini, dayanışma ve örgütlenme tarzını etkileyen bir faktördür. Bursa'nın 1940'lı yıllarındaki nüfusu kentleşme açısından değerlendirildiğinde; nüfusun tarım, sanayi ve hizmet sektörleri arasındaki dağılımıyla; kent nüfusunu oluşturan bireylerin tutum ve davranışlarındaki değişikliklerle nispeten giderek gelişen bir şehir manzarası bulunduğu sonucuna ulaşılabılır.

Bu sistematik içinde Bursa'nın tüm ilçeleri de yine tek tek ele değerlendirilmekte ve değerlendirilmektedir. İlçelerin de nüfusu, ekonomik yapısı, kültürü, tarihi, folkloru, ulaşım durumu, önde gelen iş adamları otelleri, berberleri, lokantaları, eğlence mekânları, kıraathaneleri, ebe hemşire ve doktorları, avukatları, tüccarlar için avantajları ele alınmaktadır.

SONUÇ

Çalışma bize 1946 yılının Bursa'sına ilişkin ilginç ve önemli bilgiler aktarmaktadır. Kuşkusuz ki şehir tarihi bakımından pek çok alanda mukayeseli çalışmalar üretmek için burada yer alan veriler dikkate alınacak bir kaynaktır. Ne yazık ki, yayınlandığı yıllarda ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar bu zor ve zahmetli bir çalışmanın ürünü olan eserin yeterince anlaşılmasını ve değerlendirilmesini engellemiş; öyle ki, çok talihsiz gelişmeler mütешеbbisin in iflasına yol açmıştır.

Türkiye Kılavuzu'nun elimizde 14 ili kapsayan yayınlanmış birinci cildi kalmıştır. Bu illerden biri olmakla, değerli olduğunu düşündüğümüz Bursa'ya ait bilgilerin bazılarını bugünkü verilerle mukayese ettiğimiz zaman, aslında yakın zaman olarak ele alacağımız bir sürecin şehre etkilerini görebilmemize imkân sağlamaktadır.

Şehir, içinde yaşayan insanlar için geçmişte bile sınırlı bir eğlence ve mesire imkânı sunarken, bugün önemli doğa ve kültür turizm varlıklarına rağmen fazla değişmemiştir. Tarımsal üretimde yine Türkiye'nin önemli illerinden biridir. Ancak aynı zamanda Türkiye'nin çok önemli bir sanayi merkezi olarak kendisini göstermektedir. Özellikle otomotiv sanayiinde şehrin sağlamış olduğu büyük başarının gerisinde o yıllara daya-

nan ustalık, sermaye ve bilgi birikimini görmek lazımdır. Şehre ulaşım ve şehirden ilçelerine ve ülkenin diğer bölgelerine ulaşım günümüzde havayolu, karayolu ile kesintisizdir.

Sonuç olarak, 1940'lı yıllarda Bursa giderek modernleşen bir kent görünümünü sunmakla birlikte, geleneksel topluma ilişkin bazı karakteristikleri de bünyesinde sürdürmekte olduğu söylenebilir. Karayolu, demiryolu ve deniz yoluyla gerçekleştirilen ulaşımın ağırlıklı olarak motorlu araçlarla ve organik temelli olmayan enerji kaynaklarının kullanımıyla sürdürülmesini, imalat sürecinde makineye dayalı yeni teknolojilerin kullanılmasını, şehir aydınlatılmasında elektrik enerjisinden yararlanılmasını, dış dünya ile ticari ilişkiler kuran ve endüstriyel mal üretimiyle iştigal eden bir müteşebbis grubuna ve zihniyetine sahip olmasını, eğitim-kültür kurumlarıyla ve iletişim imkânlarıyla birlikte giderek modernleşmekte olan bir kentin göstergeleri olarak değerlendirebiliriz.

Türkiye Kılavuzu adlı bu çalışmanın araştırmacılar için iyi bir veri kaynağı olarak bütünüyle yeniden ihyası kuşkusuz ki çok yararlı olacaktır, ancak en azından Bursa açısından üniversite, belediye veya valilik tarafından ilgili bölümüyle değerlendirilmesi şehir tarihi için önem arz edecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve makaleler

- Ahmad, F. (1999). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Y. Alogan (Çeviren). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. İ. Savaşır (Çeviren). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ankara Ticaret Odası (ATO) (1936). *363 no.lu Hüseyin Orak'a Ait Evrak Ve Oda Kayıt Dosyası*, Ankara.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa Koyucular ve Yorumcular*. K. Atakay (Çeviren). İstanbul: Metis Yayınları.
- Belge, M. (2011). *Militarist Modernleşme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2000). *Kapitalizm Kalkınma Postmodernizm ve İletişim*. Ankara: Erk Yayınları.
- Ergüder, Ü. (1991). *Yılmaz Esmer ve Ersin Kalaycıoğlu, Türk Toplumunun Değerleri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Georgeon, F. (2006). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*. İstanbul: YKY.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*. E. Kuşdil (Çeviren). İstanbul: Ayrintı Yayınları.

- Karpat, K. (2002). *Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*. A. Z. Durukan ve K. Durukan (Çevirenler). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karpat, K. (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*. D. Özdemir (Çeviren). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karaveli, O. (2006). *Görgü Tanığı –Bir Gazeteci'nin Sıradışı Anıları*. İstanbul: Pergamon Yayınları.
- Kasaba, R. (1998). *"Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kıray, M. (1982). *Toplumbilim Yazıları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Orak, H. (1946). *Türkiye Kılavuzu*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Pirenne, H. (1994). *Ortaçağ Kentleri*. Ş. Karadeniz (Çeviren). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Şengül, T. (2012). *"Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminin Dönemlenmesi", 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*. F. Alpaya ve B. Duru (Derleyenler). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). *"Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Derleyenler). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türkiye Kılavuzu Hakkında Broşür 1 (1946). Ankara.
- Ünsal, A. (1998). *"Yurttaşlık Zor Zanaat", 75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı-Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yüksel, M. (2004). *Modernite Postmodernite ve Hukuk*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayını.

Gazete taramaları

- Aygün, *Pazar Gazetesi* (01.04.1946),
 "Başkentin Kılavuzu" *Ankara Gazetesi* (30.03.1946).
 Baykal, Cevdet. *Türk Yolu Gazetesi* (12.04.1946).
 Cahit, Burhan. *Sonposta* (03.04.1946).
 "Çok Faydalı Bir Eser" *Ulus Gazetesi* (20.03.1946).
 Daver, Abidin. *Cumhuriyet* (2.04.1946).
 Evinç, Vehbi. "Mühim Bir Eser" *Türk Dili Gazetesi* (28.03.1946).
 Gezgin, Hakkı Süha. *Vakit Gazetesi* (30.04.1946).
 Gündüz, Ali. *Ülkü Dergisi* (16.04.1946).
 İmset, İsmet Hulusi. *Sonposta* (31.03.1946).
 Kuntay, Mithat Cemal. *Sonposta* (03.03.1946).
 Nurettin, Vala. (Va-Nu) *Akşam Gazetesi* (31.03.1946).
 Orhon, Orhan Seyfi. *Yeniçağ Mecmuası* (06.04.1946).
 "Türkiye Kılavuzu" *Aydın Gazetesi* (30.06.1946).
 Yüzüncü, Reşad Feyzi. *Son Telgraf Gazetesi* (27.03.1946).

İnternet Erişimleri

- İletişim Yayınları, <http://www.iletisim.com.tr/ki%C5%9Fi/mustafa-nihat-%C3%B6z%C3%B6n-565.aspx>, Erişim tarihi: 25 Şubat 2012.
- <http://www.turkuler.com/tgv/ferruh.asp>, Erişim tarihi: 25 Şubat 2012.

<http://www.kenthaber.com/ic-anadolu/eskisehir/Kimdir/iz-birakan/yavuz-abadan>, Erişim tarihi: 25 Şubat 2012.
<http://zehirlenme.blogspot.com/2010/10/balneoloji-ve-balneoterapi-nedir.html>, Erişim tarihi: 24 Şubat 2012.
<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?kim=hasanaliyucel>, Erişim tarihi: 24 Şubat 2012.
<http://www.burdurkultur.gov.tr/belge/1-55256/genel-bilgiler.html> Erişim tarihi: 10 Mayıs 2012.

<http://www.burdur.gov.tr/ulasim.asp>, Erişim tarihi: 11 Mayıs 2012.

Yüz yüze Görüşmeler

Ayşe Sahavet Özbay (Hüseyin Orak'ın kızı) Görüşme günü ve yeri: 24 Haziran 2011, Ankara.

Orhan Karaveli (Gazeteci –Yazar) Görüşme günü ve yeri: 14 Haziran 2011, İstanbul.

YAZAR

Zakir AVŞAR:

1967 doğumludur. İletişim ve kamu yönetimi alanlarında lisans ve yüksek lisans öğrenimleri gören Avşar, iletişim alanında doktora yaptı, doçent ve profesör oldu. Memuriyete Başbakanlıkta başladı ve değişik birimlerde görev yaptı. Bir süre TBMM'de Başkanlık Müşaviri olarak çalışan Avşar, sırasıyla Başbakanlık Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Başbakanlık Müşavirliği, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü ve Reklam Kurulu Başkanlığı görevlerinde de bulundu. RTÜK Üyesi ve RTÜK Başkanvekili olarak çalıştı (2000-2005). Başbakanlık Müşaviri olarak görev yaptı (2005-2010). Akademik ve meslekî çalışma alanlarıyla ilgili yurt içi ve yurtdışında yayınlanan makaleleri ve kitapları bulunan Prof. Dr. Avşar, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı. 2015 yılında bir dönem ve 2018 yılında dokuz ay süreyle Michigan State Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Şu anda Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı olarak görev yapmaktadır.

Tez Yazımı İçin Bir Alanyazın Taraması Kılavuzu¹

A Guide to Writing the Dissertation Literature Review

Justus J. RANDOLPH *

*Mercer University, Tift College of Education, 3001, Mercer University Dr. Atlanta, GA, 30341.

Türkçeye Çeviren:

Faruk SEYİTOĞLU**

**Dr. Öğr. Üyesi., Mardin Artuklu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Kabala Mahallesi, 47080, Artuklu/Mardin.

E-posta: seyitoğlu.f@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7859-6006

Anahtar sözcükler:

*Alanyazın,
Alanyazın taraması,
Tez.*

Key words:

*Literature,
Literature review,
Dissertation.*

ÖZ

Kusurlu bir alanyazın çalışması, bir tezi rayından çıkarmanın yollarından biridir. Bu makale yüksek kalitede bir bilimsel tez alanyazınının nasıl yazılacağına dair bazı temel bilgileri özetlemektedir. Bu çalışma öncelikle alanyazın taramasının amaçlarını ve sınıflandırmasını belirterek sonrasında nicel ve nitel bir alanyazın incelemesinin yürütüldüğü adımları tartışmaktadır. Bu makale, yaygın hataların tartışılması ve bir alanyazın taramasının öz-değerlendirmesini içeren çerçeve ile son bulmaktadır.

ABSTRACT

Writing a faulty literature review is one of many ways to derail a dissertation. This article summarizes some pivotal information on how to write a high-quality dissertation literature review. It begins with a discussion of the purposes of a review, presents taxonomy of literature reviews, and then discusses the steps in conducting a quantitative or qualitative literature review. The article concludes with a discussion of common mistakes and a framework for the self-evaluation of a literature review.

GİRİŞ

Kusurlu alanyazın yazmak bir bilimsel çalışmayı raydan çıkarmanın birçok yolundan biridir. Eğer alanyazın taraması hatalı ise bilimsel çalışmanın geri kalan kısmı da hatalı olarak düşünülebilir, çünkü “bir araştırmacı ilk olarak alanındaki alanyazını anlamaksızın önemli bir araştırma yürütemeyecektir” (Boote ve Beile 2005: 3). Tez izlemesinden sorumlu tecrübeli uzmanlar bunu bilmektedirler. Avustralyalı tez komitelerinin uygulamalarını inceleyen bir araştırmada, Mullins ve Kiley (2002) şu sonuçlara ulaşmıştır:

Kurul üyeleri genellikle bir tezin başarılı olabileceği umuduyla çalışmayı gözden geçirmeye

başlarlar; ama zayıf bir şekilde kavramsallaştırılmış ya da yazılmış bir alanyazın incelemesinin sıklıkla tezin geri kalanının da problemlili olabileceğini düşündürmektedir. Yetersiz bir alanyazın taraması ile karşılaşan denetleyiciler veri toplama yöntemleri, analiz ve sonuçlara çok daha dikkatli göz atacaklardır (Boote ve Beile 2005: 6).

Hem tez hem de makalelerdeki alanyazın taramalarının önemi göz önüne alındığında çalışmaların birçoğunun hatalı olması şaşırtıcıdır. Boote ve Beile (2005), “çoğu alanyazın taramalarının zayıf bir şekilde kavramsallaştırıldığı ve yazıldığı hususunun tez komite üyeleri tarafından bilinen bir sır” olduğunu iddia etmektedir. Üstelik zayıf alanyazın taramasının olduğu tek yayın türü tezler değildir. Dergilere yayımlanması için gönderilen çalışmalarda birçok alanyazın taraması da hatalıdır [Bkz. Alton-Lee (1998), Grante ve Graue (1999) ve

¹ Bu yazı, Randolph, J.J. (2009). A Guide to Writing the Dissertation Literature Review, *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 14 (13): 1-13” künyesini taşıyan makaleden, izin alınarak çevrilmiştir.

LeCompte, Klinger, Campbell ve Menck (2003)]. Birçok alanyazın taramasının kötü bir şekilde yapıldığı düşünüldüğünde, bir alanyazın taramasının nasıl yapılacağı konusunda yayımlanmış bilgi olmaması da şaşırtıcıdır. Bot ve Beile (2005: 5) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Alanyazın taramalarını nasıl geliştireceklerine dair tavsiye arayan doktora öğrencileri çok az sayıda kayda değer yayımlanmış rehber bulacaklardır. Çoğu mezun öğrenciler, alanlarında araştırma alanyazınını nasıl sentezleyecekleri ve analiz edecekleri hususunda çok az eğitim almakta veya hiçbir eğitim almamaktadır ve muhtemelen bu eğitimi herhangi bir yerde bulamamaktadır.

Sadece alanyazın taraması konusunda rehberlik edecek yayınların eksikliği değil yazma konusundaki yoğun emek süreci de problem teşkil etmektedir. Gall, Borg ve Gall (1996) kabul edilebilir bir tez alanyazınının tamamlanmasının üç ya da altı aylık bir süre alacağını öne sürmektedir. Bu rehberin amacı tez çalışmalarında alanyazın taramasının nasıl yazılacağına dair gerekli bilgiyi toplayıp özetlemektir. Öncelikle bir alanyazın taraması yapmanın amaçlarından başlanıp, Cooper'ın (1998) Alanyazın Taraması Sınıflandırması sunulduktan sonra nicel ve nitel bir alanyazın taramasını gerçekleştirmedeki adımlar tartışılacaktır. Alanyazın taramalarında yapılan yaygın hatalar ve bunların öz-değerlendirmesi ile ilgili bir çerçeveye çalışma sonuçlandırılmıştır.

Alanyazın Yazmanın Amaçları

Bir alanyazın taraması yapmak, bir yazarın kelime bilgisi, teori, anahtar değişkenler ve olgular ile birlikte yöntemi ve tarihi de dahil olmak üzere belirli bir çalışma alanı hakkındaki bilgisini göstermenin bir yoludur. Bir alanyazın taraması aynı zamanda bir alandaki etkin araştırmacıların ve araştırma gruplarının öğrencilerini bilgilendirmektedir. Sonuç olarak, bazı değişikliklerle birlikte, alanyazın taraması "meşru ve yayımlanabilir bir bilimsel dokümandır" (LeCompte vd. 2003: 124). Alanyazın taramasında yukarıda bahsedilen sebeplerin (bilgi ispatı, yayımlanabilir doküman ve araştırma grubunu belirleme) haricinde birçok bilimsel amaç bulunmaktadır. Gall, Borg ve Gall (1996: 27) alanyazın taramasının aşağıdaki hususlarda önemli rol oynadığını savunmaktadır:

- Araştırma probleminin sınırlarını belirleme,
- Yeni araştırma soruları bulma,
- Faydasız yaklaşımlardan kaçınma,
- Metodolojik bakış açıları kazanma,
- Gelecek araştırmalar için önerilerin belirlenmesi,
- Temellendirilmiş kuram için destek sağlama.

Hart (1998), alanyazın taraması için aşağıda verilen ek nedenler sunmaktadır:

- Ne yapılması gerektiğini yapılmış olandan ayırt etme,
- Konuya ilişkin önemli değişkenleri keşfetme,
- Yeni bir bakış açısı kazanma ve sentezleme,
- Fikirler ile uygulamalar arasında ilişkiler belirleme,
- Konu ya da problemin bağlamını kurma,
- Problemin önemini mantıklı hale getirme,
- Konuya dair kelimeleri öğrenme ve geliştirme,
- Konunun yapısını anlama,
- Fikirleri ve teorileri uygulamalarla ilişkilendirme,
- Kullanılmış olan araştırma teknikleri ve ana metodolojileri belirleme,
- En son gelişmelerle benzerliği göstermek için araştırmayı tarihsel bağlamda inceleme.

Alanyazın taramasının yukarıda bahsedilmeyen bir diğer amacı da tez çalışmasının tartışma bölümünde yeni bulguların önceki bulgular ile ilişkisini belirlemede bir çerçeve sunmaktır. Önceki araştırmaların durumunu ortaya koymadan yeni araştırmaların önceki araştırmalara göre nasıl geliştiğini belirlemek imkânsızdır.

Alanyazın Taramalarının Sınıflandırılması

Araştırmanın alanyazın taramasını planlamaya başlamada kabul edilen etkin bir metot, taramanın Cooper'ın (1988) "Alanyazın Taramaları Sınıflandırması"na uyumudur. Tablo 1'de gösterildiği üzere, Cooper alanyazın taramalarının beş özelliğe (odak, amaç, bakış açısı, kapsam, organizasyon ve okuyucu kitlesi) göre sınıflandırılabileceğini önermektedir. Tablo 1'de özellikler sol tarafta, sağda ise bunların seviyeleri verilmiştir. Takip eden paragrafta her alanyazın taraması özelliği daha detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Odak

Alanyazın taramasının ilk özelliği odaktır. Cooper (1988) dört potansiyel odak noktasını tanımlamaktadır: araştırma sonuçları, araştırma metodları, teoriler ya da uygulamalar. Araştırma sonuçlarına odaklanan alanyazın taramaları belki de en sık kullanılanıdır. Aslında, Eğitsel Kaynaklar Bilgi Merkezi (Educational Resources Information Center), alanyazın taramasını “*bir veri analizi ve sentez, bulgulara odaklanma ve basitçe bir bibliyografik atıf değil alanyazının özünü anlatma ve bundan sonuçlar çıkarma*” olarak tanımlamaktadır. Eğitsel Kaynaklar Bilgi Merkezi, araştırmanın mantığını geliştirmek bakımından sonuçlara odaklı bir tarama yapmayı, belli bir araştırma sonucu üzerindeki eksik bilgiyi belirlemede yardımcı olabilmesi ve böylece bir araştırma çıktısı için gerekçeli bir gereksinim oluşturma bakımından önermektedir.

Metodolojik taramalar araştırma yöntemleri, Cooper’ın ikinci odak kategorisine odaklanmaktadır. Metodolojik bir taramada, seçilen alandaki araştırma metodları; anahtar değişkenler, ölçüm-

ler, analiz metodlarını belirlemek ve sonuç odaklı araştırmaları kavrayabilmek için yapılmaktadır. Metodolojik tarama, kullanılan yöntemin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemede ve araştırmacıların uygulamalarının gruplar, zaman ve yerleşimlere göre nasıl farklılaştığını incelemede de yardımcı olmaktadır. Sonuç taramaları ile birleştirilen metodolojik taramalar, yöntemlerin sonuçları açıklama yollarını da belirleyebilmektedir. Metodolojik bir tarama, eğer önceki araştırmalar yönetsel olarak hatalı ise ortaya sunulan bilimsel araştırmanın doğrulanmasını bile sağlayabilir.

Cooper’ın üçüncü odak noktası olan teorilerin taranması, hangi teorilerin var olduğunu, aralarındaki ilişkileri ve var olan teorilerin ne derecede araştırıldığını belirlemeye yardımcı olabilmektedir. Örneğin, eğer bilimsel bir tezde yeni bir kuram geliştirme amaçlanıyorsa teorik tarama yöntemi uygundur. Araştırmanın mantığı açısından, kuramsal tarama, teorilerin eksik yönlerini belirleme ya da var olan teorilerin yetersizliğini ortaya çıkarma ve yeni bir kuramın ileri sürülmesini doğrulamada yardımcı olabilmektedir. Alanyazın taramaları uygulamalar üzerine de odaklanabilir. Örneğin, bir inceleme/tarama, belli bir müdahalenin nasıl yapıldığına ya da bir grup insanın belli bir çalışmayı yürütmeye nasıl meyilli olduklarına odaklanabilir. Araştırmanın mantığı açısından, bu dördüncü tarama yöntemi karşılaşılmayan bir uygulama gereksiniminin ortaya çıkmasına yardımcı olabilir.

Bir bilimsel tez alanyazın taraması genellikle esas bir odağa sahipken, yukarıda bahsedilen bazı ya da tüm odak noktalarının varlığı gerekebilir. Örneğin, sonuç odaklı bir inceleme/tarama, sonucu etkileyen yönetime dair hatalar ile ilgilenmektedir. Sonuç odaklı bir tarama araştırılan olguya ilişkin teorilerle ve tezin sonucunda kazanılacak bilginin pratik uygulamalarını ortaya koyma ile de ilgilenebilir.

Amaç

Birçok alanyazın taramasının amacı, bulguları, üniteler, işlemler, çıktılar ve ortamlar arasında bütünleştirmek ve genelleştirmek; bir alandaki tartışmayı çözmek veya farklı alanlarda kullanılan dili birleştirmektir. Örneğin, ana amacı çalış-

Tablo 1. Cooper’ın Alanyazın Taramaları Sınıflandırması

Özellikler	Kategoriler
Odak	Araştırma sonuçları Araştırma yöntemleri Teoriler Uygulamalar
Amaç	Entegrasyon a) Genelleme b) Fikir ayrılıklarının çözümü c) Dil köprüsü oluşturma Eleştiri Temel konuları belirleme
Bakış Açısı	Nötr temsil Durumun kabulü
Kapsam	Geniş kapsamlı Seçici atıf ile geniş kapsam Temsili Merkezi veya esas
Organizasyon	Tarihsel Kavramsal Yöntemsel
Okuyucu Kitle	Uzmanlaşmış bilim adamları Genel akademisyenler Uygulayıcılar veya karar vericiler Kamuoyu

Kaynak: Cooper 1988.

malar arası nicel araştırma sonuçlarını bütünleştirmek olan meta analizi, sıklıkla kullanılan bir tarama tekniğidir. Diğer taramalarda amaç, önceki araştırmaları eleştirel olarak analiz etmek, esas konuları belirlemek ya da bir alandaki tartışmaları yorumlamak olabilir.

Bir tez araştırmasında alanyazın taraması, birçok amaca sahiptir. Eğer bir çalışma sadece alanyazın taraması ise yazar esas olarak bütünlük ile ilgilenmekle birlikte araştırmayı eleştirel olarak analiz edebilir, esas konuları belirleyebilir ya da bir iddiayı açıklayabilir. Ama bir bilimsel tez çalışmasının yazarı bir sonraki araştırmayı doğrulamak için alanyazın taramasını kullanıyorsa, amaç zayıflığı belirlemek ve araştırmadaki zayıflığa çözüm getirmeye öneride bulunmak için alanyazını eleştirel olarak analiz etmeye daha çok odaklanacaktır. Her halükârda yazar okuyucuya büyük bir pencere sunmak için taramaları bütünleştirmelidir. Entegrasyon olmadan, araştırma alanının haritası, araştırma alanının kendisi kadar büyük olacaktır.

Bakış Açısı

Nitel araştırmalarda, yazarlar sıklıkla kendilerinde var olan önyargıları ortaya çıkarmakta ve bu yargıların alanyazınlarını nasıl etkilediğini tartışmaktadır. Ya da nicel araştırma örneğinde olduğu gibi yazarlar tarafsız bir bakış açısı sergileyebilir ve tarama bulgularını gerçek olarak sunabilir. Sahip olunan bakış açısı büyük oranda bu taramanın nitel ya da nicel geleneklere/özelliklere göre yürütülüp yürütülmediğine bağlıdır. İkincil araştırma (alanyazın taramaları gibi) metotları birincil araştırma metotlarına paralellik gösterdiği için, nitel taramanın yazarı için nitel özellikleri takip etmek ve önyargıları açıklamak ve nicel taramanın yazarı için de nicel özellikleri/gelenekleri takip etmek ve tarafsız bir durum benimsemek mantıklıdır. Bu karar belirli bir durum (vaka) ile belirlenmiştir.

Kapsam

Alanyazın taramasını gerçekleştirirken kapsamın sınırlarına karar verebilmek önemli bir adımdır. Cooper, bu konuda dört senaryo önermektedir. Ayrıntılı bir taramada yazar, yayınlanmış ya da

yayınlanmamış belli bir konu ile ilgili araştırmanın mevcut olan her parçasını bulup göz önüne almayı vaat etmektedir. Fakat, yine de araştırmanın her parçasını bulmak, normaldekinden daha fazla vakit alabilir. Kapsamlı bir taramasının anahtarı, gözden geçirilecek makalelerin sınırlarını belirleyebilmektir. Cooper (1988) bunu “*seçici atıf*” ile kapsamlı bir tarama olarak adlandırmaktadır. Örneğin, yazar kongre bildirimlerinden ziyade yalnızca dergilerde yayınlanan makalelere bakmayı seçebilir. Ancak, teorik bir sebep olarak kongre bildirimlerinin neden hariç tutulduğu belirtilmelidir.

Üçüncü bir kapsam yaklaşımı ise temsili olarak seçilen bir makaleyi ele alıp ondan tüm makale ana kütle hakkında sonuç çıkarmaktır. Ama yine de rastgele örnekleme mükemmel değildir. Belki de daha belirgin bir yaklaşım, seçilen örneğin temsil gücüne dair bulgu toplamaktır. En sağlam yaklaşım her ikisini de yapmak olabilir.

Cooper’ın dördüncü makale seçimi yaklaşımı; yazarın sadece alanındaki temel makaleleri incelemesini içeren amaçlı bir örnek benimsemektir. Burada anahtar nokta okuyucuyu, seçilen makalelerin gerçekte alandaki esas makaleler olduğuna ve seçilmeyen makalelerin esas makaleler olmadığına ikna etmektir.

Organizasyon

Bir alanyazın taramasını organize etmede birçok yol bulunmaktadır. Tarihsel, kavramsal ve metodolojik formatlar en yaygın olanlardan üçüdür. Tarihsel formatta tarama kronik olarak organize edilir. Bu format araştırma yöntemleri, teorileri veya zamanla uygulamalarda olan değişikliklerde tercih edilmektedir.

İkinci yaygın biçim kavramlar üzerine inşa edilir. Örneğin, alanyazında çeşitli teorilere göre düzenlenmiş olan taramalar, araştırma mantığında veya teorik odaklı önerilerin etrafında düzenlenebilir. Son olarak, bu alanyazın taraması ampirik bir makalede olduğu gibi metodolojik bir rapor (giriş, yöntem, sonuçlar ve tartışma gibi) olarak organize edilebilir. Bazı durumlarda, bu biçimleri kombine etmek ya da eşleştirmek en etkili yöntem olabilmektedir. Örneğin, yazar giriş ile başlayabilir, yöntemi tanımlayabilir ve sonuç-

ları tarihsel ya da kavramsal bir formatta sunabilir, sonuç bölümünde ise tartışma kısmına geçebilir. Bu biçim meta analizi raporlarında sıklıkla kullanılmaktadır.

Okuyucu Kitlesi

Cooper'ın alanyazın taramaları sınıflandırmasında son özellik "okuyucu kitle"dir. Bir tez araştırması için, danışman ya da hakemler ana okuyucu kitesidir. Araştırmaya ilişkin alandaki uzmanlar ikinci okuyucu kitesidir. Akademik olmayan genel okuyucu kitle için tez alanyazın taraması yazmaktan kaçınmak gerekmektedir. İyi bir kitabın oluşumunu sağlayan şeyler muhtemelen iyi bir tez için geçerli değildir veya tersi bir durum söz konusudur.

Alanyazın Taraması Nasıl Yapılır?

Aşağıdaki liste alanyazın taraması gerçekleştirmedeki aşamaları tanımlamaktadır (Bkz. Cooper 1984).

- 1-Problemin açıklanması
- 2-Veri Toplama
- 3-Veri Değerlendirme
- 4-Analiz ve Yorumlama
- 5-Sunum

Araştırmayı yürütmede ve bir alanyazın taramasını raporlamada, araştırmayı yürütme aşamaları ve raporlanmasının ana araştırmayı yürütme süreci ile paralellik göstermesi gerektiğinin farkına varılması önemli görülmektedir. Birkaç farklılıkla beraber birincil araştırmayı yürütme konusunda bilinen şeyler ikincil araştırmada (bir alanyazın taraması gibi) da değişmeyecektir. Ana unsurlar ise (a) taramayı yürütmede mantık, (b) araştırma soruları ya da araştırmaya rehberlik eden hipotezler, (c) veri toplamada araştırma biriminin nasıl seçileceğini içeren belirli bir plan, (d) veri analizinde belirli bir plan ve (e) verileri sunmada bir plandır. Örneğin, alanyazın taramasındaki araştırma birimi insan katılımcıların

Tablo 2. Alanyazın Taramasında Aşamalar

Aşama Özellikleri	Araştırma aşamaları				
	Problemin açıklanması	Veri toplama	Veri değerlendirme	Analiz ve Yorum	Sunum
Sorulan araştırma sorusu	Taramaya hangi bulgular dahil edilmelidir?	İlgili bulguların ortaya çıkması için hangi prosedürler kullanılmalıdır?	Elde edilen bulgulardan hangileri değerlendirilmeye alınmalıdır?	Alanyazın hakkında bir bütün olarak çıkarım yapmak için hangi prosedürler kullanılmalıdır?	Alanyazın tarama raporuna hangi bilgiler dahil edilmelidir?
Taramada öncelikler	İlgisiz çalışmalardan alakalı olanları ayırt etmek için tanımlar oluşturma.	Hangi kaynakların potansiyel olarak incelenecek ilgili kaynaklar olduğunun belirlenmesi.	"Geçersiz" çalışmalardan "geçerli" olanı ayırmak için kriterleri uygulamak.	Geçerliliği Sağlanmış çalışmaları Sentezleme	Önemsiz bilgilerden önemli olanı ayırmak için editoryal kriterleri uygulamak.
Tarama sonucundaki varyasyonu oluşturan prosedürel farklılıklar	1. Dahil edilen operasyonel tanımlardaki farklılıklar. 2. Operasyonel detaydaki farklılıklar.	Araştırmaya dâhil edilen bilgi kaynaklarının farklılıkları	1. Kalite kriterlerinde farklılıklar. 2. Kalite ile ilgili olmayan kriterlerin etkisindeki farklılıklar.	Çıkarım kurallarındaki farklılıklar.	Yazım muhakemesinde editoryal kılavuz ilkelerindeki farklılıklar.
Tarama sonuçlarında potansiyel geçersizliğin kaynakları	1. Dar kavramlar, alanyazın taraması sonuçlarının kesinliğini ve sağlamlığını düşürebilir. 2. Yüzeysel operasyonel detay, etkileşimli değişkenleri gizleyebilir.	1. Erişilen çalışmalar, hedef kitledeki çalışmalardan niteliksel olarak farklı olabilir. 2. Erişilebilir çalışmalarda örneklenen insanlar, hedef kitlelerden farklı olabilir.	1. Eşit olmayan faktörler araştırmayı düzgün olmayan şekilde ölçmemize neden olabilir. 2. Çalışma raporlarındaki ihmaller sonuçları güvenilmez hale getirebilir.	1. İdeal olanla gereksiz olanı ayırmak için kullanılan kurallar uygun olmayabilir. 2. Alanyazın taraması temelli kanıtlar nedenelliğin ortaya çıkarılması için kullanılabilir.	1. Alanyazın taraması prosedürlerinin atlanmaması sonuçların tekrarlanamaz hale gelmesine neden olabilir. 2. Alanyazın bulgularının ve çalışma prosedürlerinin atlanması sonuçların geçerliliğini yitirmesine sebep olabilir.

yerine taranan makaleler olabilir. Geçerlilik ve güvenilirlik; birincil araştırmayı uygulamadaki aynı hususlar ikincil araştırmaya da uygulanmaktadır. Ve birincil araştırmada olduğu gibi bu aşamalar zorunlu olabilir fakat yukarıda sunulan sırada tamamlanması gerekli değildir.

Cooper'dan (1984) alıntı olan Tablo 2, alanyazın taramasının dört aşamasını tamamlamada rehberlik edecek bir çerçevedir. Tablonun sol tarafı, her araştırma aşamasının genel özelliklerini tanımlar: Sorulan araştırma soruları, her aşamanın esas görevleri, farklı sonuçlara yol açan yöntemsel farklılıklar, her aşamada meydana gelen geçersizliğin potansiyel kaynakları. Özelliklerin her biri için tablonun arta kalan sütunları yazara rehberlik etmede anahtar sorular yöneltilmektedir: problem cümlesi oluşturma, veri toplama, veri değerlendirme, analiz, yorumlama ve sunum. Takip eden bölümlerde alanyazın taramasını yürütmeye Cooper'ın (1984) önerdiği adımlar daha detaylı şekilde tartışılmaktadır.

Problem Cümlesi Oluşturma (Alanyazın Taraması için)

Uygun tarama türü belirlendiğinde (Bkz. Cooper'ın sınıflandırması), odak noktası artık problemin açıklanabilmesi olacaktır. Bu adımda yazar (taramayı yapan) alanyazında hangi soruları cevaplandıracağına ve alanyazında olan bir makalenin dahil edilip edilmeyeceğini belirgin kriterler ile saptamaya çalışmaktadır. Bu noktada alanyazın tarama soruları (Örneğin, ikincil araştırmalar ile cevaplandırılabilen sorular) ve ampirik araştırma soruları (sadece birincil araştırmalar ile cevaplandırılan sorular) arasında bir ayırım yapmak önemlidir. Alanyazın taraması ampirik araştırma sorusunun esas kaynağıdır (Randolph 2007c).

Problemin belirlenmesi, alanyazın taramasına rehberlik edecek soruların tanımlanması ile başlamaktadır. Bu sorular alanyazının odak noktası ve amacı tarafından belirlenmelidir. Örneğin, alanyazının amacı araştırma sonuçlarını bütünlendirmek ise o zaman anlamlı bir araştırma sorusu şu olabilmektedir: Önceki alanyazından; X'in müdahalesinin Y ve Z'nin sonuçlarına etkisi nedir? Eğer amaç önceki alanyazında kullanılan

araştırma yöntemlerini eleştirel olarak analiz etmek ise sorular şu şekilde olabilmektedir: X olgusunu araştırmada geçmişte kullanılmış araştırma metotları nelerdir? ve bu metotların hataları nelerdir? Eğer alanyazın taramasının odak noktası teoriler ve amaç esas konuları belirlemek ise o zaman araştırma soruları şu olabilmektedir: X olgusunu açıklamada kullanılan esas teoriler nelerdir? Bu noktada bu soruları önceden cevaplandırmış alanyazın taramalarını araştırmak akıllıca olmaktadır.

Araştırma sorusu belirlemede ikinci adım, dâhil etme ve hariç tutma kriterlerini açıkça belirtmektir. Diğer bir deyişle, alanyazına hangi makalelerin dâhil edileceği ve alanyazından hangi makalelerin çıkarılacağı belirlenmelidir. Bu belirgin kriter, alanyazının odağı, amaçları ve kapsamından etkilenmektedir. Aşağıda öğrenci yanıt kartlarının kullanımıyla alanyazın taramasında kullanılan dahil etme ve hariç tutma kriterlerinin bir örneği verilmiştir (Randolph 2007b: 115-116):

Aşağıdaki kriterlerin her birini karşılayan cevap kartları nicel araştırma sentezine dâhil edilmiştir:

- 1- Bu çalışma, ortalamaları ve standart sapmaları raporladı ya da her durum için standart sapma ve ortalamaları hesaplayabilecek derecede bilgi sağladı.
- 2- Yazılı yanıt kartlarının, önceden yazdırılmış yanıt kartlarının veya her ikisinin kullanımı bağımsız değişkendir.
- 3- Kontrol koşulu sırasında gönüllü tek öğrenci sözlü yanıtı (yani, el kaldırmak) kullanıldı.
- 4- Çalışma bağımlı değişkenlerden en az birinin (katılım, quiz başarısı, test başarısı ya da davranışsal bozuklukların sıklıkları) sonuçlarını raporladı.
- 5- Rapor İngilizce yazıldı.
- 6- Bir çalışmadan elde edilen veriler bir diğer çalışmanın verilerinin üstüne geçmedi.
- 7- Çalışmalar tekrarlı-ölçümler türü yöntemini kullandı.
- 8- Aynı verileri kullanan farklı çalışmalar (aynı veri setini kullanan bilimsel tez çalışması ve dergi makalesi gibi) için yalnızca en kapsamlı

raporla yapılan çalışma, belirli bir veri setinin aşırı temsil edilmesini önlemek için dahil edilmiştir.

Dahil etme/hariç tutma kriterleri, ortaya çıkan herhangi bir makalenin yalnızca bu kriterlere dayanarak dahil edilebileceği veya hariç tutulabileceği şekilde yeterince açık ve kapsamlı olmalıdır. Dahası iki farklı insan bu kriterdeki makalelerin hemen hemen aynı alt kümelerini belirleyebilsin diye yeterince detay içermelidir. Aslında, güvenilirliğin gerekli olduğu bilimsel çalışma ya da tezin tamamının alanyazın olduğu taramalarda araştırmacılar sıklıkla dâhil etme/çıkarma sisteminin güvenilirliğini test etmek için diğer bireyleri dâhil ederler fakat sonrasında tutarsızlıkları ortaya çıkarmak için sonuç altkümelerini karşılaştırıp buna uygun kriterleri gözden geçirirler.

Muhtemelen geçerli dahil etme/hariç tutma kriterleri yaratmak mantıklı bir deneme ve yanılma pilot uygulamasını gerektirecektir. Bu kriterlerdeki belirsizliklerin sıklığı, yetersiz olan makalelerin çıkarılması ile sonuçlanacaktır. Kriterleri ölçütsel olarak test etmek zaman alır. Fakat çok fazla veri toplandıktan ve analiz edildikten sonra baştan başlamaktan çok daha kolaydır.

Verilerin Toplanması

Veri toplama aşamasının amacı detaylı, yarı detaylı, temsili ya da amaca uygun temel makaleler setini bir araya getirmektir. Birincil aşamada, araştırmacı yalnızca ikincil verileri toplamak için sistematik bir plan oluşturmaz, verinin nasıl toplandığını da tam olarak belgelemelidir. Hakemler veri toplama prosedürünü diğer hakemler aynı koşullar altında aynı prosedürleri takip ederek benzer makaleler setini bulabilsinler diye detaylar ile açıklamayı tavsiye etmektedir.

Veri toplama süreci, genellikle akademik veri tabanlarını ve interneti tarama ile başlamaktadır (İlgili veri tabanları her alanda farklılık gösterdiği için burada o konuya girilmeyecektir). Bu taramalar yapıldığında, her bir taramanın tarihi, araştırılan veri tabanları, kullanılan anahtar kelimeler ve anahtar kelime kombinasyonları ve her bir araştırmadan sonuçlanan kayıtların sayısı ile ilgili dikkatli, doğru kayıtlar tutulmalıdır.

Elektronik aramalar makalelerin sadece yaklaşık yüzde onuna ulaşmaktadır ki bu da kapsamlı bir incelemeyi gerektirecektir. Geri kalan yüzde doksanına ulaşmak için çeşitli yaklaşımlar vardır. Elde edilen makalelerin referanslarına ulaşmak, konu ile ilgili olanları belirlemek, bu makaleleri bulmak, referanslarını okumak ve süreci yeterli bir noktaya gelinceye kadar (konu ile ilgili yeni hiçbir makale kalmayana dek) devam ettirmek en etkili yöntemler olabilir.

Elektronik ve referans arama tamamlandığında, herhangi bir makale eksiğinin olup olmadığını belirlemek için referanslar listesinin alandaki akademisyen ve uzmanlar ile paylaşılması tavsiye edilmektedir. Eksik olan makaleleri belirlemek amacıyla, ana listenin alandaki uzmanlara sorgulanması için gönderilmesi genellikle diğer referansların elde edilmesinde etkilidir. İlgili potansiyel makalelerin nihai listesinin, ilgili alanyazından haberdar olabilecek tez danışmanları ve araştırmacılar ile paylaşılması da tavsiye edilmektedir.

Veri toplama süreci yeterli bir doygunluğa ulaştığında durabilecek ve araştırmacı, okuyucuları ilgili tüm makaleleri belirlemek için makul yapılabilecek her şeyi özenle yerine getirdiğine dair ikna etmek için yeterli kanıta sahip olacaktır. Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra yeni makalelerin ortaya çıkması muhtemeldir. Ancak, yeni makaleler kritik önem taşımadığı sürece göz ardı edilebilir. Aksi takdirde araştırmacı ilgili alanyazına tekrar dönecek ve yeni bir veri toplama süreci başlayacaktır.

Bu aşamada, araştırmacının toplanan makalelerin sınıflandırılması için bir sistem hazırlaması gerekmektedir. Örneğin, ilgili potansiyel makaleleri, alakasız olan çalışmalardan kesin olarak ayırmak, her bir elektronik kaydın her kelimesini ya da sadece özetini, sadece başlığını ya da bazı kombinasyonlarını okumak. Hangi yöntem seçilirse seçilsin gerçekleştirilen sürecin doğru bir şekilde belgelendirilmesi tavsiye edilmektedir. İlgisiz olan makaleler açık bir şekilde tespit edilip çıkarıldığında araştırmacı elde kalan makalelerden hangilerinin alanyazın taramasına dahil edileceğini belirlemeye başlayabilir. Güvenilirliğin kritik olduğu durumlarda nitelikli iki ya da daha

fazla kişinin yeni alt kümedeki hangi makalenin dahil edilmesi ve çıkarılması gerektiğini belirlemesi ve değerlendiriciler arası anlaşmanın seviyesinin dikkate alınması yaygın bir uygulamadır. [(Neuendorf (2002) değerlendiriciler arası anlaşmayı ölçmek için yöntemlerin kapsamlı bir tartışmasını sağlamaktadır)]. Araştırmacı ilgili makalelerin nihai alt kümesinin tamamlandığına ikna olduğunda veri değerlendirme aşaması başlar.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veri değerlendirme aşamasında araştırmacı, dahil edilme ölçütlerini karşılayan makalelerdeki bilgileri ayırt edip değerlendirmeye başlamaktadır. Başlangıç için araştırmacı, verileri makalelerden çıkarmaya yönelik bir sistem geliştirir. Veri çıkarmanın türü araştırmanın odak noktası ve amacı tarafından belirlenir. Örneğin odak nokta araştırma sonuçları ve amaç birleştirme ise araştırmacı her bir makalenin araştırma sonuçlarını çıkarmalı ve bu sonuçları nasıl birleştireceğine karar vermelidir. Veriler değerlendirilirken araştırmacının kullandığı veri çıkarma türünü ve sürecini belgelemesi tavsiye edilmektedir. Çünkü süreç kapsamlı bir detaylandırma gerektirmektedir, belgelendirme bazen tez eklerini kapsayan ayrı kod formlarını ve kod şemalarını kullanarak kaydedilir. Ya da belgelendirme tezin tamamını içerebilir.

Veri çıkarma prosedürleri ister farklı kodlama şeması ile ister tezin tamamını içererek kaydedilmiş olsun detay seviyesi öyle olmalıdır ki fiilen ya da teorik olarak ikinci bir kişi kaydedilmiş prosedürü takip ederek az ya da çok benzer sonuçları elde edebilmelidir.

Kodlama şeması, bir tablo ya da her bir makale için hangi verinin kayıtlı olduğunu gösteren fiziksel bir form olan elektronik bir belgedir. Kodlama şemasının belgeleri, her bir makaleden çıkarılacak veri türü, bunu yapmak için kullanılan süreç ve gerçek veriler olacaktır. Araştırmanın odak noktası araştırma sonuçları ise kodlama şeması araştırma sonuçları çıkarımını takip eden bir ya da daha fazla değişkeni içermelidir. Elbette ki alanyazın taraması eklenebilecek veri türlerini özellikle araştırma sonuçlarını etkileyebilecek faktörleri belirleyecek veriyi çıkarmayı,

gerektirecektir. Örneğin, deneysel araştırmada araştırmacının kodlama şeması her bir makalede kullanılan ölçüm araçlarından çıkarılacaktır; bağımsız, bağımlı, aracı değişkenlerin araştırılması; veri analizi prosedürleri, deneysel kontrol türleri ve diğer veriler. Söz konusu etkileyici faktörler konuya bağlı olarak değişebilmektedir.

Bir önceki alanyazın taramalarını, meta-analizini ya da kodlama şemasını incelemek bir kodlama şemasının oluşturulmasına ve kapsamının anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Randolph'un (2007a) çalışmasında, metodolojik inceleme tezinde kullanılan yüklenebilir kodlama şeması örneği mevcuttur.

Her bir makaleden çıkarılan veri türleri, kodlama şemasının pilot uygulaması için göz önünde bulundurulmalıdır. Çıkarım süreci, çıkarılması gereken diğer veri türlerini açığa çıkarma, kodlama şemasının tekrar gözden geçirilmesi ve bütün makalelerin tekrar kodlanması gerektiğini ortaya çıkarma eğilimindedir. Ayrıca değerlendiriciler arası güvenilirlik önemli ise araştırmacı dönüşümlü olarak pilot uygulama yapmalı ve değerlendiriciler arası güvenilirlik kabul edilebilir bir düzeye ulaşana kadar kodlama şemasını revize etmelidir.

Alanyazın taraması, genellikle araştırmanın kalitesi ile ilgili verileri inceler. Ancak düşük kalitedeki makalelerin araştırmaya dahil edilmesi hakkında çelişkili görüşler vardır. (Makalenin sonunda makalelerin kalitesini derecelendirme için bir değerlendirme tablosu yer almaktadır, Tablo 3). Cooper gibi düşünürler, çalışmaya sadece yüksek kalitedeki makalelerin dahil edilmesini tavsiye etmektedir. Diğerleri ise hem yüksek hem de düşük kaliteli çalışmalarını dahil ederek aralarındaki farklılıkları raporlamak gerektiğini önermektedirler. Eğer farklılık yok ise veriler birlikte gruplandırılabilir. Farklılık var ise araştırmacı yüksek kaliteli makaleler ve düşük kaliteli makalelerden ortaya çıkan sonuçları ayrı ayrı raporlamak isteyebilir.

Birçok araştırmanın amacı araştırmanın sonuçlarını birleştirmek ve sentezlemektir. Böylece ortak bir ölçüm ya da ölçek tüm araştırma sonuçlarından hangilerinin tercüme edilebilir olduğunu belirleyebilir. Nicel bir sentezde örneğin, ortak

bir ölçümde kontrol ve deney grupları arasındaki oranlarda farklılık olabilir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Son olarak, verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde araştırmacı elde edilen verileri anlamlı bir şekilde ifade etmeye çalışır. Alanyazın taramasının amacı birleştirme ise araştırmacı verileri bu aşamada birleştirir. Veri çıkarma yöntemine bağlı olarak nicel, nitel ya da karma yöntemlerin sentezi kullanılacaktır. Nicel ve nitel alanyazın taramaları için veri analizi ile ilgili ekstra bilgi daha sonra verilecektir.

Sunum

Bu aşamada araştırmacı yazar, hangi bilgilerin daha önemli olduğunu ve sunulacağını ve hangi bilgilerin daha önemsiz olduğunu ve dışarıda bırakılacağını belirler. Bir tezin alanyazın taramasında yazar ne kadar bilginin dahil edileceği konusunda özgür olabilir. Daha önce tartışıldığı gibi alanyazın taramaları genellikle tarihsel, kavramsal ya da metodolojik olarak düzenlenebilir. Daha önce sözü geçtiği gibi alanyazın taraması için öncelikli hedef kitle tez danışmanı ve diğer tez yürütücüleridir. İkincil dinleyiciler ise alandaki diğer akademisyenlerdir. Tez taraması daha genel bir kitlenin gereksinimlerini karşılaması için revize edilebilir.

Ampirik Araştırma Sorularının Formülasyonu ve Doğrulması

Alanyazın taraması, araştırma sorusu ile birlikte ampirik araştırma sorularının formülasyonunu sağlamalıdır. Cooper (1988) bu aşamayı kendi "*Alanyazın Taramalarının Sınıflandırılması*" çalışmasına dahil etmemiş olmasına rağmen bu aşama bir tezin en önemli kısmıdır. Bu noktada tezin yazarı taramada elde edilen kanıtları kullanarak tezin alandaki bilgiler için nasıl anlamlı bir katkı yaptığına açıklık getirmektedir. American Education Research Association (Amerika Eğitim Araştırmaları Derneği 2006: 3) bazı yeni araştırma yollarının mevcut araştırmalara katkı sağlayacağını açıklamaktadır;

Eğer çalışma ortaya konmuş bir teoriye ve ampirik çalışmaya katkı sağlıyor ise bu katkıların

neler olduğunu ve bu teorik bakış açısını test etmek, detaylandırmak ve zenginleştirmek için nasıl katkıda bulunduğu açıkça belirtilmelidir.

Eğer çalışma yeni bir teoriyi ortaya koymaya çalışıyorsa bu yeni tezin ne olduğu, var olan teoriler ve dayanaklar ile nasıl ilişkili olduğu, niçin yeni bir teoriye gereksinim olduğu ve uygulaması amaçlanan kapsamı açıkça belirtmelidir.

Eğer çalışma uygulamalı kaygılar ile ilgili oluşturulmuş ise bu kaygıların ne olduğu, niçin önemli olduğu ve araştırmanın bu kaygılara nasıl dikkat çektiği açıkça belirtilmelidir.

Eğer çalışma bir problem ya da konu ile alakalı bilgi azlığı ile ilgili oluşturulmuş ise araştırmanın problemi bilgi eksikliğinin ne olduğunu, neden önemli olduğunu ve bu araştırmanın bilgi gereksinimine nasıl dikkat çekeceğini açıkça belirtmelidir.

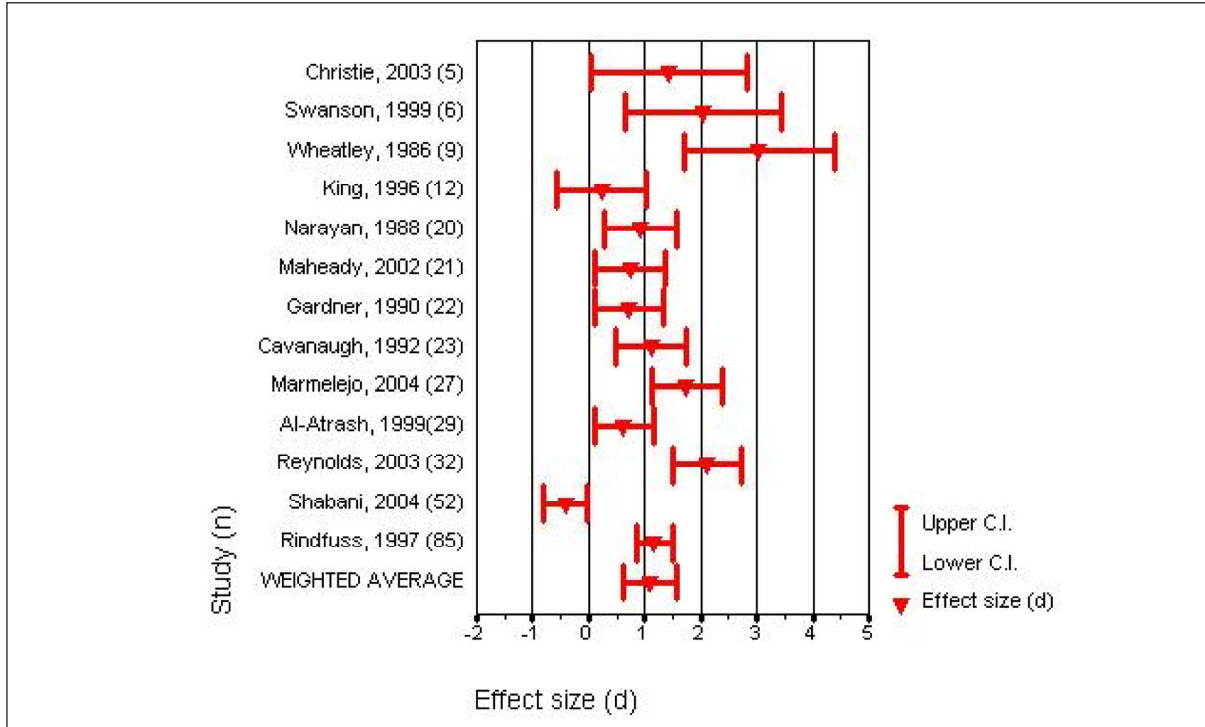
Nicel Alanyazın Taraması

Nicel taramanın yaygın iki türü, anlatı taraması (analizi) ve meta-analizi taramasıdır. Meta-analitik yöntem yaygınlaşmadan önce neredeyse tüm nicel taramalar anlatı taramasıydı. Grall, Borg ve Gall'a (1996: 154-155) göre anlatı taramaları;

Daha iyi tasarlanmış çalışmalarını vurgulamakta ve elde edilen sonuçları araştırılan problem ya da konu ile ilgili bilgilerin kompozit bir resminin oluşturulması için düzenlemektedir. İstatiksel olarak önemli olan sonuçların sayısı, önemli olmayan sonuçların sayısı ile kıyaslanarak not edilebilir. Her bir çalışma, birkaç cümlede ya da bir paragrafta ayrı ayrı anlatılabilir.

Ancak, sık kullanımlarına rağmen anlatı taramaları önemli ölçüde araştırmacının öznelliğinden etkilenme eğilimindedir. Araştırmalar, tam olarak aynı makaleler taranmış olsa dahi bir anlatı taraması sonuçlarının farklı bir yazar tarafından yazılan bir diğer taramanın sonuçlarından tamamen farklı olabileceğini vurgulamaktadır (Light ve Pillemer 1984).

Günümüzde meta-analizi taramaları ön plana çıkmıştır. Bir meta-analizi taramasında, araştırmacı (a) makalelerin temsili ya da kapsamlı bir örneğini toplar (b) bu makaleleri çeşitli açılardan (çalışma kalitesi, kullanılan yöntemin türü, kulla-

Şekil 1. Sınav Kartlarının Sınav Başarısı Üzerindeki Etkilerini Gösteren Bir Orman Grafiği. Kaynak: Randolph (2007).

nilan ölçüm ve çalışma sonuçlarına göre) kodlar (c) çalışma sonuçlarının sentezlenmesini sağlayan yaygın bir ölçüm bulur (standardize edilmiş ortalama farklılıklarının etki büyüklüğü) ve daha sonra (d) çalışmanın özellikleri ile çalışma sonuçlarının nasıl değiştiğini inceler.

Şekil 1’de meta-analizinde sıklıkla kullanılan bir grafiğin örneği gösterilmektedir. Orman grafiği, meta-analizleri aracılığıyla elde edilen tipik bilgi türlerini göstermektedir. Randolph’tan (2007b) alınan Şekil 1, akademik başarı üzerinde cevap kartlarının etkilerini araştıran 13 çalışmanın sonuçlarını göstermektedir (bu çalışmada quiz puanları). Üçgen etki büyüklüğünü, her iki tarafında yer alan çizgiler etki büyüklüğü için %95 güven aralığını göstermektedir. Orman grafiği için yaygın olarak kullanılan ölçüm Cohen’in d indeksi olarak adlandırılan standardize edilmiş ortalama farklılıklarının etki büyüklüğüdür. Şeklin tabanında, 13 çalışmanın (birleştirilmiş sonuçların) ağırlıklı ortalama etki büyüklüğü yer almaktadır, yaklaşık olarak 1,1, bu da 1,1 standart sapma ile cevap kartları kullanıldığı durumda cevap kartları kullanılmadığı duruma göre

öğrenci puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 1’de gösterildiği gibi meta-analizi nicel araştırmanın yapısını sentezleme ve analiz etmede kullanışlı bir yoldur (Glass, McGaw ve Smith 1981; Rosenthal 1991; Cooper ve Hedges 1994; Lipset ve Wilson 2001 gibi kaynakların tümü, meta-analizi için mükemmel birer rehber niteliğindedir). Ancak meta-analizine yönelik eleştiriler, yayın önyargısına maruz kalındığı (istatistiki açıdan önemli olan sonuçların istatistiki açıdan önemli olmayan sonuçlara göre daha çok yayınlanma eğilimi vardır) ve çok mekanik olduğu ile ilgilidir. Slavin (1986) gibi yazarlar, meta-analizini ve anlatı tekniklerini bir arada kullanmak gerektiğini tavsiye etmektedirler. Örneğin, her bir çalışma nicel olarak sentezlenebilir fakat aynı zamanda özellikle ilgili çalışmaların kapsamlı bir anlatı tanımı sağlanabilir.

Nitel Alanyazın Taraması (Değerlendirmesi)

Bir alanyazının yapısı, öncelikli olarak nitel olduğunda ya da nitel ve nicel sonuçların karmasını içerdiğinde, tek başına ya da tamamlayıcı olarak

nicel bir tarama için nitel bir tarama yürütmek gerekebilir. Bu bölüm, nitel alanyazın taramaları için iki yöntem sunmaktadır. Birinci yöntem, Ogawa ve Malen (1991) tarafından ileri sürülmüştür. İkinci yöntem, benim ortaya koyduğum, olgusal araştırma yöntemlerini ödünç almak ve bir alanyazın taramasını yürütmek için bunları uygulamaktır. Nitel alanyazın taramalarını yürütmek için kullanışlı olan (bu çalışmada bahsedilmeyen) bir diğer kaynak Noblit ve Hare'dir (1988).

Ogawa ve Malen'in Yöntemi

Borg, Gall ve Borg (1996) Ogawa ve Malen'in yöntemini aşağıda bahsedilen sekiz adıma ayırmışlardır. Bu adımlar nitel araştırmalardaki temel adımlar ile paralellik göstermektedir.

Adım 1: Bir denetim yolu oluşturma. Bu adımda, araştırmacı izlenecek tüm adımları dikkatlice belgelendirmelidir. Denetim yolu, her bir buluşu destekleyen kanıtları net bir şekilde belgelendirme olarak hizmet vermektedir; kanıtların nereden bulunduğu, bu kanıtların nasıl yorumlandığı gibi.

Adım 2: Araştırmanın odak noktasının belirlenmesi. Daha önce bahsedilen sorunun oluşturulma aşaması bu adımla benzerlik göstermektedir. Bu adımda, araştırmanın yapısı tanımlanır ve böylece araştırmaya nelerin dahil edileceği ve nelerin araştırma dışında bırakılacağı belirlenir.

Adım 3: İlgili alanyazının araştırılması. Bu adım, daha önce bahsedilen veri toplama aşaması ile benzerlik göstermektedir. Ogawa ve Malen'e (1991) göre, nitel araştırma raporlarına ek olarak notlar, gazete makaleleri gibi araştırma dışı raporlar ya da görüşme kayıtları araştırmaya dahil edilebilir ve nitel araştırma raporlarından daha değersiz olarak değerlendirilmemeleri gerekir.

Adım 4: Dokümanların sınıflandırılması. Araştırmacı bu adımda, dokümanları temsil ettikleri veri türlerine göre sınıflandırır. Örneğin, bazı dokümanlar nitel araştırmaların ilk elden raporları, bazıları ise konu ile ilgili politik bildirimler olabilir ve diğer veri türleri de konuyu ilgilendiren projeleri içerebilir.

Adım 5: Özet veri tabanları oluşturma. Bu adım verilerin değerlendirilmesi aşaması ile benzerdir. Bu aşamada, araştırmacı kod şemaları geliştirir

ve ilgili belgelerden bilgi azaltımı girişiminde bulunur. Bu noktada Borg, Gall ve Borg'a (1996: 159) göre;

Araştırmacı tüm bu belgelerin hepsini kolayca okuyamaz, geçici notlar alır ve daha sonra bir alanyazın taraması yapar. Bunun yerine, araştırmacı anlatı özetleri geliştirmeye gereksinim duycaktır. Kodlama şemaları da belgelerdeki ilgili tüm bilgileri dikkate alarak oluşturulmalıdır. Süreç anlamlı, tekrarlanan bir yapı arz etmektedir, örneğin, araştırmacı bir kodlama şeması geliştirmeli, bunu belgelere uygulamalıdır, bu uygulamaların sonuçlarına göre kodlama şemasını revize etmeli ve revize edilmiş kodlama şemasını tekrar uygulamalıdır.

Adım 6: Yapıları ve nedensellik bağlantılarını belirlemek. Özet veri tabanları oluşturulduktan sonra amaç belgelerin temel temalarını belirlemek ve temalar arası ilişkiler hakkında hipotezler oluşturmaktır. Buradaki hedef, meta-analizinin aksine, araştırma sonuçlarını bir araya getirmek ve araştırma sonuçları ile ilişkili faktörleri belirlemek değil, araştırılan olguların anlaşılabilirliğini artırmaktır.

Adım 7: Karşıt bulgular ve rakip yorumların araştırılması. Nitel araştırma geleneği içinde karşıt bulguları ve rakip yorumları aktif bir şekilde araştırmak önemlidir. Araştırmacı, örneğin, bu noktada karşıt bulguları araştırmak için belgeleri tekrar okuyabilir.

Adım 8: Bulguları doğrulamak için arkadaşlara ve bilgi kaynaklarına ulaşmak. Ogawa ve Malen'in (1991) yöntemindeki son adım, bulguları doğrulamak, önceki nitel araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Bu adımda, araştırmacı raporun bir taslağını meslektaşları ve bilgi kaynakları ile paylaşarak, araştırmaya dahil edilen belgeler gibi araştırmayı eleştirel olarak analiz etmelerini rica eder. Bu sayede, araştırmacı bilgi kaynakları arasında fikir birliğinin kapsamına dayanarak araştırmanın sonuçlarını onaylatabilir.

Nitel Bir Alanyazın Taraması İçin Olgusal Yöntem

Olgusal araştırmanın amacı bir olgunun yaşanmışlığının özüne ulaşmaktır (Moustakas 1994). Başvurulan bir tarama yöntemi olarak amaç bir

olgu ile araştırmacının ampirik deneyimlerinin özüne ulaşmaktır. Olguculuğun ilk aşamasında, belirli bir olayı yaşamış bireyler mülakata alınır. Olguculuğun bir araştırma tekniği olarak kullanımında, araştırma raporu, analiz birimi yerine olguyu deneyimlemiş bir bireydir. Olguculuk bir araştırma tekniği olarak kullanıldığında veriler bir ampirik araştırma raporundan ziyade mülakat verilerinden elde edilir.

Beklendiği gibi olgusal bir araştırmacının adımlarının kılavuzu olgusal araştırmacının adımlarıdır. Bu adımlar aşağıda kısaca anlatılmıştır:

Adım 1: Destekleme. Olgusal araştırmada ilk adım araştırılacak olan olgunun belirlenmesidir. Araştırmacı, daha sonra bireyin deneyimlerini bir ol-

gu ile açıklayarak “destekler” ve olguyu konumlandırır.

Adım 2: Verileri toplama. Bir sonraki adım olgu ile ilgili veri toplamaktır. Öncelikle olgusal araştırmada araştırmacı, olguyu deneyimlemiş bireyler topluluğu ile mülakat yapacaktır. Bir araştırma aracı olarak olgusal yöntemi kullanırken, araştırmacı olgu ile ilgili araştırma yapmış olan bilim adamlarının raporlarını okuyacaktır. Nicel taramalarda olduğu gibi araştırmacı içerik kriterine karar vermeli ve araştırma stratejisini belirlemelidir.

Adım 3: Anlamlı ifadeleri belirleme. Üçüncü adım anlamlı ifadeleri belirlemektir. Araştırmacı, olgu

Tablo 3. Boote ve Baile'nin Alanyazın Taraması Değerlendirme Tablosu

Kategori	Kriter	1	2	3
1.Kapsam	A. Taramadaki eklemeler ve çıkarmalar için ölçütü doğrulamak	Ekleme ve çıkarma için ölçüt kriterler tartışılmadı	Alanyazına dahil edilen ve çıkarılanlar tartışıldı	Alanyazına eklenen ve çıkarılanlar doğrulandı
	B. Alanda neler yapıldığının ve neler yapılması gerektiğinin ayrımını yapmak	Daha önce ne yapıldığı ve ne yapılmadığının ayrımı yapılmadı	Daha önce ne yapıldığı ve ne yapılmadığı tartışıldı	Alanın durumu eleştirel olarak incelendi
2.Sentez	C. Konu ya da problemi kapsamlı akademik alanyazın içerisine yerleştirmek	Konu kapsamlı akademik alanyazın içerisine yerleştirilmedi	Akademik alanyazın ile ilgili kapsamlı bazı tartışmalar yapıldı	Konu kapsamlı akademik alanyazın içerisinde açıkça konumlandırıldı
	D. Araştırmayı alanın tarihsel içeriğine yerleştirmek	Konunun tarihsel durumu tartışılmadı	Konunun tarihsel durumundan biraz bahsedildi	Konunun tarihsel durumu eleştirel olarak incelendi
	E. Konu ile ilgili kelime edinme ve geliştirme	Anahtar kelimeler tartışılmadı	Anahtar kelimeler belirlendi	Tanımlamalardaki belirsizlikler tartışıldı ve çözümlendi
	F. Önemli değişkenlerin ve konu ile ilgili olguların açıkça belirtilmesi	Anahtar değişkenler ve olgular tartışılmadı	Anahtar değişkenler ve olgular arasındaki ilişkiler gözden geçirildi	Alanyazındaki belirsizlikler not edildi ve yeni ilişkiler önerildi
	G. Alanyazında yeni bir bakış açısı sentezlenmek ve kazanmak	Alanyazın yüzeysel olarak kabul edildi	Alanyazın ile ilgili bazı eleştiriler yapıldı	Yeni bir bakış açısı önerildi
3 Metodoloji	H. Temel yöntemleri ve alanda kullanılan araştırma tekniklerini ve bunların avantajlarını ve dezavantajlarını belirlemek	Araştırma yöntemleri tartışılmadı	İddiaları üretmek için bazı araştırma yöntemleri tartışıldı	Araştırma yöntemleri eleştirildi
	I. Alandaki ilgili fikirleri ve teorileri araştırma yöntemleri ile ilişkilendirmek	Araştırma yöntemleri tartışılmadı	İddiaları doğrulamak için araştırma yöntemlerinin uygunluğu ile ilgili bazı tartışmalar yapıldı	İddiaları doğrulamak için araştırma yöntemlerinin uygunluğu eleştirildi
4.Anlamlılık	J. Araştırma sorusunun pratikteki anlamlılığını rasyonelleştirmek	Araştırmanın pratikteki anlamlılığı tartışılmadı	Pratik anlamlılık tartışıldı	İddiaları doğrulamak için araştırma yöntemlerinin uygunluğu eleştirildi
	K. Araştırma sorusunun akademik anlamlılığını rasyonelleştirmek	Araştırmanın akademik anlamlılığı tartışılmadı	Akademik anlamlılık tartışıldı	Araştırmanın akademik anlamlılığı eleştirildi
5.Hitabet	L. Alanyazın ile desteklenen tutarlı ve açık bir yapı ile yazmak	Gelişigüzel, kötü kavramsal-laştırma	Kısmi olarak tutarlılığı olan bir yapı	İyi bir şekilde geliştirilmiş ve tutarlı

Kaynak: Boote ve Baile (2005).

Tablo 4. Alanyazın Değerlendirme Tablosu Kullanılarak Yapılan Eğitimle ilgili 30 Tezin Alanyazın Taramasının Sonuçları

Kriter	Ortalama (SD)
Alanyazında dahil etme ve incelemeyi hariç tutulmayla ilgili kriterler	1,08 (0,29)
Araştırmayı alanın tarihsel bağlamına yerleştirme	2,33 (0,78)
Konuyla ilgili kelime haznesini edinip geliştirme	2,33 (0,49)
Konuyla ilgili önemli değişken ve olguların ifade edilmesi	2,33 (0,49)
Alanyazına yeni bir bakış açısı kazandırma ve sentezleme	1,42 (0,67)
Bu alanda kullanılan ana metodolojileri ve araştırma tekniklerini avantajları ve dezavantajları ile tanımlamak	1,92 (0,79)
Araştırma probleminin bilimsel önemini mantıklı hale getirme	1,92 (0,79)

hakkında yapılan ampirik iddiaları belirterek ve bazı elektronik tablo çeşitleri kullanarak bu iddiaları kelime kelime toplayarak bunu yapabilir ya da verileri yönetilebilir bir hale getirmek için nitel bir yazılım kullanabilir.

Adım 4: Anlamlandırma. Anlamli ifadeler belirlendikten sonra bir sonraki adım bu ifadeleri anlamlandırmaktır. Bu doğrultuda araştırmacı, anlamli ifadeleri kategorilere ayırabilir ve daha sonra yorumlayabilir ve gruplar olarak açmılayabilir.

Adım 5: Zengin bir tanımlama. Son adım önceki araştırmacıların deneyimlerinin özüne ulaşmak için olgu ile birlikte zengin bir tanımlama yaratmaktır. Amaç olguyu araştıran araştırmacıların gözünden olgunun özünü tanımlamaktır.

Alanyazın Tarama Araştırmalarında Yapılan Yaygın Hatalar

Bir alanyazın taraması kapsamında araştırmacının hatalardan kaçınmasına yardımcı olmak için en yaygın hatalardan bazıları aşağıda sıralanmıştır. Gelow, Borg ve Gall (1996: 161-162) alanyazın taramasında yapılan en sık hataları şöyle belirlemiştir. Araştırmacı;

1. Alanyazın taraması bulgularını kendi çalışması ile açıkça ilişkilendirmemektedir;
2. Konu ile ilgili en iyi tanımı ve alanyazın taraması için en uygun kaynakları belirlemek için yeterli zaman ayırmaz;
3. Alanyazındaki birincil kaynaklar yerine ikincil kaynakları dikkate almaktadır;
4. Araştırmanın tasarımını ve analizini tüm yönleriyle eleştiriler olarak incelemek yerine diğer araştırmacıların bulgularını eleştirmeden kabul eder ve geçerli olarak yorumlar;

5. Alanyazın taramasında kullandığı araştırma prosedürlerini raporlamaz;

6. Sonuçları ki-kare ya da meta-analizi yöntemleri ile sentezlemek yerine raporları istatistiksel sonuçlardan izole eder;

7. Nicel alanyazını sentezlerken karşıt bulguları ve alternatif yorumları dikkate almaz.

Bir Alanyazın Taramasının Değerlendirilmesi

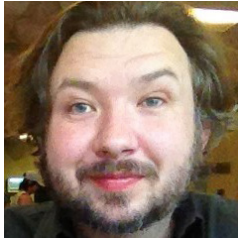
Bootes ve Beile (2005) bir alanyazın taramasını değerlendirmek için beş kategorili değerlendirme tablosu geliştirmişlerdir. Kategoriler kapsam alanı, sentezleme, metodoloji, anlamlılık ve söylemdir. Söz konusu değerlendirme Tablo 3'te gösterilmektedir. Boot ve Beile bu puanlama tablosunu tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen eğitim ile ilgili 30 akademik tezi derecelendirmek için kullanmışlardır. Tablo 4, bu sonuçların bir özetini göstermektedir.

Sizin alanyazın taramanızın kriterlere uyumu nasıl?

KAYNAKÇA

- Alton-Lee, A. (1998). A Troubleshooter's Checklist for Prospective Authors derived from Reviewers' Critical Feedback, *Teaching and Teacher Education*, 14(8): 887-890.
- American Education Research Association. (2006). Standards for Reporting on Empirical Social Science Research in AERA Publications, *Educational Researcher*, 35(6): 33-40.
- Boote, D. N. ve Beile, P. (2004). *The Quality of Dissertation Literature Reviews: A Missing Link in Research Preparation* American Educational Research Association. USA: San Diego.
- Boote, D. N. ve Beile, P. (2005). Scholars Before Researchers: On the Centrality of the Dissertation Literature Review in Research Preparation, *Educational Researcher*, 34(6): 3-15.
- Cooper, H. M. (1984). *The Integrative Research Review: A Systematic Approach Applied Social Research Methods Series*. Beverly Hills, CA: Sage.

- Cooper, H. M. (1988). Organizing Knowledge Synthesis: A Taxonomy of Literature Reviews, *Knowledge in Society*, 1: 104-126.
- Cooper, H. ve Hedges, L. V. (1994a). *The Handbook of Research Synthesis*. H. Cooper ve L.V. Hedges (Editörler). New York: Sage.
- Cooper, H. ve Hedges, L. V. (1994b). Research Synthesis as a Scientific Enterprise. İçinde H. Cooper ve L.V. Hedges (Editörler), *The Handbook of Research Synthesis* (ss. 3-14). New York: Sage.
- Educational Resources Information Center. (1982). *ERIC Processing Manual (Section 5: Cataloging)*. Washington DC.
- Hart, C. (1998). *Doing a Literature Review: Releasing the Social Science Research Imagination*. Londra: Sage.
- Gall, M. D., Borg, W. R. ve Gall, J. P. (1996). *Education Research: An Introduction*. White Plains, NY: Longman.
- Glass, G. V., McGaw, B. ve Smith, M. L. (1981). *Meta-Analysis in Social Research*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Grant, C. A. ve Graue, E. (1999). Reviewing a Review: A Case History of the "Review of Educational Research", *Review of Educational Research*, 69(4): 384-396.
- LeCompte, M. D., Klinger, J. K., Campbell S. A. ve Menke, D. W. (2003). Editor's Introduction, *Review of Educational Research*, 73(2): 123-124.
- Light, R. J. ve Pillemer, D. B. (1984). *Summing Up: The Science of Reviewing Research*. Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi.
- Lipsey, M. W. ve Wilson, D. B. (2001). *Practical Meta-Analysis Applied Social Research Methods Series* (49. Baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mullins, G. ve Kiley, M. (2002). It's a PhD, not a Nobel Prize: How Experienced Examiners Assess Research Theses, *Studies in Higher Education*, 27(4): 369-386.
- Neuendorf, K. A. (2002). *The Content Analysis Handbook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Noblit, G. W. ve Hare, R. D. (1988). *Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies*. Newbury Park, CA: Sage.
- Ogawa, R. T. ve Malen, B. (1991). Towards Rigor in Reviews of Multivocal Literature: Applying The Exploratory Case Method, *Review of Educational Research*, 61: 265-286.
- Randolph, J. J. (2007a). Computer Science Education Research at the Crossroads: A Methodological Review of Computer Science Education Research: 2000-2005, http://www.archive.org/details/randolph_dissertation, Erişim tarihi: 1 Mart 2009.
- Randolph, J. J. (2007b). Meta-Analysis of The Effects of Response Cards on Student Achievement, Participation, and Intervals of Off-Task Behavior, *Journal of Positive Behavior Interventions*, 9(2): 113-128.
- Randolph, J. J. (2007c). Multidisciplinary Methods in Educational Technology Research and Development. Hämeenlinna, Finland: HAMK, <http://justus.randolph.name/methods>, Erişim tarihi: 1 Mart 2008.
- Rosenthal, R. (1991). *Meta-Analytic Procedures for Social Research*. Newbury Park, CA: Sage.
- Slavin, R. E. (1986). Best-Evidence Synthesis: an Alternative to Meta-Analysis and Traditional Reviews, *Educational Researcher*, 15(9): 5-11.

Justus J. RANDOLPH:

Doktorasını "Eğitim Araştırmaları ve Program Değerlendirme", yüksek lisansını da "Uluslararası Eğitim" alanında yaptı, ayrıca eğitim yönetiminde sertifikasyon programını tamamladı. Şu anda Halen Mercer Üniversitesi'nde Georgia Baptist College of Nursing'de doçenttir. 40'ın üzerinde tez komitesi üyeliği yaptı. Başlıca araştırma alanları, eğitim eşitliği, değerlendirme ve politika ile ilgili olmak üzere istatistik, ölçüm ve meta analizidir. Ayrıca, nicel araştırma yöntemleri dersleri vermektedir.

Türkçeye Çeviren:

Faruk SEYİTOĞLU:

Lisans (2010) ve yüksek lisans (2013) eğitimini Akdeniz Üniversitesi'nde tamamladı. Aynı üniversiteden Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan doktora derecesini aldı (2018). Kapadokya Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu'nun Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü'ne Dr. Öğretim Üyesi olarak atandı (Nisan, 2018). Daha sonra Mardin Artuklu Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaya başladı (Eylül, 2018). Başlıca çalışma alanları, turizm işletmeciliği, gastronomi ve turizm eğitimidir.

Fakülteleşme ve Rekreasyon Bölümleri

Özkan TÜTÜNCÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

GİRİŞ

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulları hızlı bir şekilde Turizm Fakültelerine dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm sürecinde yurtdışı örnekleri tam olarak incelen(e)mediği, dünyada bu alanı yönlendiren okulların yapıları ve programları anlaşılamadığı ve entegre edilemediği, Turizm Fakültelerinin bugünkü durumundan anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaşanan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik iyileştirmelerin yapılabilmesi için yurtdışı örneklerinin gözden geçirilmesinde fayda bulunmaktadır.

Kuzey Amerika'daki turizm ve boş zaman alanında eğitim veren dört yıllık okullar incelendiğinde, zengin fakat temel olarak yapılanmaları birbiriyle uyumlu kurumlar ile karşılaşılmaktadır. Öncelikle bölüm ve okulların çok farklı adlar ile farklı fakültelerde oluştuğu dikkat çekicidir. Illinois Üniversitesinde, Sağlık Bilimleri Koleji altında bir bölüm iken (Illinois Üniversitesi 2018), George Mason Üniversitesi, Eğitim ve İnsan Gelişimi Koleji içinde bir okul olarak yer almaktadır (George Mason Üniversitesi 2018). Kuzey Amerika'da, geçerli kabul görmüş üniversiteler içinde, Turizm Fakültesi adı altında herhangi bir akademik birim yer almamaktadır. Çalışmanın yazarı, doktora araştırmasını yaptığı Michigan State Üniversitesi, Eli Broad İşletme Koleji, Ağırlama İşletmeciliği Yüksekokulu'nun adı incelendiğinde (Michigan State Üniversitesi, 2018) aslında bir zamanlar Türkiye'de uygulanan sistemin, ABD ile uyumlu olduğu görülecektir. Bu çalışmanın yazarı aynı zamanda Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF), Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezundur. Diğer bir ifa-

de ile ABD'de olduğu gibi bir fakültenin altında yer alan yüksekokulda eğitim almıştır. Daha sonra ilk akademik görevine Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde başlamıştır. Bu fakültede ABD gibi içinde birbirinden tamamiyle bağımsız bölümler bulunmaktadır. Yine ABD'de olduğu gibi içinde birbirinden tamamen bağımsız bölümler bulunduran bir fakültede eğitim verilmektedir. Burada üzülecek veya sevinilecek bir şey yoktur. Ancak Kuzey Amerika örnekleri incelendiğinde genelde multi ve inter disiplinli fakültelerin altında bir bölümleşme veya okullaşma görülmektedir. Bu tip yapılanmaların bölümlerin veya okulların, akademik görgü ve araştırma yapısını geliştirmede önemli bir rol oynadığı yapılan ve yayınlanan araştırmaların zenginliğinden hareketle anlaşılabilir.

Ülkemizde AB sürecinde yüksekokulların fakülteleşme eğilimine geçtiğini biliyoruz. Bunda en büyük etmenlerden birinin var olan üniversite ortamı içinde daha güçlü bir yapıya ulaşabilmek ve daha rahat kadrolaşabilmek umudununun olduğu, birçok akademisyen tarafından belirtilmektedir. Öte yandan zaten İşletme veya İİBF gibi bir fakültenin veya oluşturulabilecek olan multi disiplinler başka bir fakülte içinde yer almanın önemli bir dezavantajının olmadığı, hatta çok disiplinli ve disiplinlerarası araştırmaya olanak veren bir ortam yaratacağı için avantajı olduğu düşünülebilir. Eğer konu dekan olarak güç elde etmek ve alana nüfuz etmek ise Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi'nde dekanı olarak, Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden Prof.Dr. Orhan İçöz'ün veya İİBF dekanı olarak Prof. Dr. Alp Timur'un veya Prof. Dr. Öcal Usta'nın görev

yaptığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Ülkemizdeki, batıdaki ve doğudaki uygulamalar tam incelenmeden, “küçük olsun ama bizim olsun” diyerek böyle bir değişikliğe gidilmesinin, ne gibi olumlu ve olumsuz sonuçları olacağını gelecekte göreceğiz.

ÜLKEMİZDEKİ TURİZM VE REKREASYON İLE İLGİLİ PROGRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Turizm alanında fakülteleşmenin yaratacağı etkiler tam incelenmese de artık bir *defacto* olarak turizm fakülteleri ortadadır. Madem fakülteleştik, fakülteleşme sonrası eğitim programlarımızı da kısaca bir gözden geçirmemiz gerekmektedir. 2018 yılında üniversite sınavlarında açılan kontenjanlar incelendiğinde, turizm alanında eğitim veren örgün eğitim ve ikinci öğretim programlarının Tablo 1’deki gibi oluşmuştur.

Ülkemize turizm alanında toplamda 381 programda lisans düzeyinde eğitim verilmektedir. 81 ilin bulunduğu ülkemizde her il’e yaklaşık dört turizm programı düşmektedir! Bünyesinde turizmle ilgili (?) üç öğretim üyesi bulunduran her

üniversite, bir program açabilmekte ve bu hızla devam etmektedir. Kısa bir sürede bu sayının daha da artacağı öngörümlenebilir (Sert ve İkiz 2012: 524). Tabloda Turizm Fakültesi ve/veya yüksekokullarında (bazı üniversitelerde örneğin Dokuz Eylül Üniversitesi’nde hem fakülte hem yüksekokul olarak üç farklı dört yıllık program bulunmaktadır!) eğitim veren programlar alana göre gruplandırılarak verilmiştir. Turizm İşletmeciliği alanı en yaygın alan olup, 176 program ile, daha sonra yiyecek-içecek alanı 91 program ile, sonra seyahat işletmeciliği ve rehberlik alanı 48 program ile ve son olarak spor bilimleri rekreasyon programları dışarıda tutulursa, rekreasyon bölümleri 13 program ile eğitim vermektedir.

Turizm fakültelerindeki programları genel olarak dört başlık altında gruplandırabiliyoruz. Çalışmanın başlığı ile sınırlı kalınarak burada turizm fakülteleri altında yer alan rekreasyon bölümlerinin yapılanmasını ve müfredatını kısaca değerlendirecektir. Fakülteleşme sürecinde fakülteler içinde bölümlerin artırılmasının, fakültelerin gücü üzerinde etkisi olacağı düşünüldü-

Tablo 1. 2018 Yılında Turizm İle İlgili Programların Dağılımı

Program Adı	Örgün Eğitim Programı	İkinci Öğretim Programı	Toplam
Turizm İşletmeciliği	49	16	65
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik	10	3	13
Turizm ve Otelcilik	38		38
Turizm ve Otel Yöneticiliği	37		37
Konaklama ve Turizm İşletmeciliği	4		4
Konaklama	12	7	19
Turizm İşletmeciliği Ara Toplam	150	26	176
Seyahat İşletmeciliği	4	2	6
Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	10	3	13
Turizm Rehberliği	25	4	29
Seyahat İşletmeciliği ve Rehberlik Ara Toplam	39	9	48
Yiyecek İçecek İşletmeciliği	5	3	8
Gastronomi ve Mutfak Sanatları	65	4	69
Gastronomi	14		14
Yiyecek İçecek Ara Toplam	84	7	91
Rekreasyon Yönetimi	13		13
Rekreasyon (Spor Bilimleri)	42	11	53
Rekreasyon Ara Toplam	55	11	66
Turizm Fakülteleri/Yüksekokulları Genel Toplam	286	42	328
Genel Toplam (Spor Bilimleri Fakülteleri dahil)	328	53	381

Kaynak: YÖK 2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu. <http://www.osym.gov.tr/TR,13683/2018-yuksekokretim-kurumlari-sinavi-yks-kilavuzu.html>, Erişim tarihi: 13 Kasım 2018.

ğünden ve yurtdışında (özellikle İngilizce konuşan ülkelerde) rekreasyon ile ilgili eğitimlerin turizm alanı ile çokça ilişkilendirilmesinden dolayı, Rekreasyon Yönetimi programları yeni fakültele- rimize eklenmiştir. Ancak yine fakülteleşme sürecinde olduğu gibi yurtdışı ve yurtiçinde va- rolan rekreasyon programlarının (Spor Bilimleri Fakülteleri'nde) tam olarak incelenmediği ortaya çıkmaktadır. Bu sonuca ulaşılmasının en büyük nedenlerinden biri oluşturulan yeni "Rekreas- yon Yönetimi" bölümlerinin müfredatlarından ve programların yapısından kaynaklanmakta- dır. Bu kapsamda öncelikle ülkemizde var olan programların müfredatları karşılaştırmalı olarak ele alınarak, daha sonrasında da benzer Kuzey Amerika'da yer alan programların yapıları ince- lenebilir. İlk olarak ülkemizde hem rekreasyon hem de turizm işletmeciliği programına sahip olan üniversitelerin dağılımı Tablo 2'de verilme- ktedir.

Tablo 2'ye göre beş adet Rekreasyon Yönetimi (RY) bölümü Turizm fakültelerinin bünyesinde, üç adet Rekreasyon bölümü Spor Bilimleri Fakültesi bünyesinde, bir adet Rekreasyon bölü- mü Spor Yüksekokulu ve bir adet rekreasyon bölümü Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu bünyesinde olmak üzere toplam 10 adet rekreasyon bölümü 2018-2019 öğretim yılında öğrenci kabul etmektedir. 2018 yılı itibarıyla RY ile Turizm İş-

letmeciliği Tİ bölümlerine öğrenci alan ve müf- redatlarını internet sitelerinden ilan etmiş iki üniversitemizin; Ankara Hacı Bayram Veli Üni- versitesi (AHBVÜ- Önceki konumlanması Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakülte- si) ile Antalya Üniversitesi'nin (AÜ) RY ve (Tİ) program müfredatları burada değerlendirile- cektir. Araştırma kapsamının sadece AHBVÜ ve AÜ Turizm Fakültelerinde yer alan Tİ ve RY bölümleri ile sınırlı tutulmasında, üniversitelerin turizm alanında köklü üniversiteler arasında yer almaları, akademik birimlerinde incelenen bölümlerin aktif olması, internet üzerinden sadece her iki programın müfredatlarının erişime açık olması ve lisansüstü eğitim programlarının ol- ması etkili olmuştur (Tütüncü, Akgündüz ve Ye- şilyurt 2018).

Tablo 3 incelendiğinde, AHBVÜ Turizm Fakültesi'nde bulunan Tİ ve RY programların- da bulunan 38 zorunlu dersin 30'u, 33 seçmeli dersin 24'ü her iki programda da verilmektedir (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2018a ve 2018b). Bu nedenle zorunlu derslerin benzerlik oranı yaklaşık olarak yüzde 79, seçmeli derslerin ise yüzde 73'dür.

AÜ Turizm Fakültesi'nde yer alan Tİ ile RY prog- ramları arasında yapılan karşılaştırma, Tablo 4'te sunulmaktadır. Bu kapsamda AÜ Turizm Fakültesi'nde bulunan Tİ ile RY programlarının

Tablo 2. 2018 YKS Tercih Kılavuzunda Yer Alan Rekreasyon Bölümlerinin Dağılımı

Üniversite Adı	Akademik Birim Adı	Bölüm Adı
Akdeniz Üniversitesi (Antalya)	Manavgat Turizm Fakültesi Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi Rekreasyon Yönetimi
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Balıkesir Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Gazi Üniversitesi (Ankara)	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Karaman)	Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi Rekreasyon
Necmettin Erbakan Üniversitesi (Konya)	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
Girne Amerikan Üniversitesi (KKTC-Girne)	Spor Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi (Burslu)

Kaynak: YÖK 2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu. <http://www.osym.gov.tr/TR,13683/2018-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-kilavuzu.html>, Erişim tarihi: 13 Kasım 2018.

Rekreasyon İncelemeleri

Tablo 3. AHBVÜ Turizm Fakültesi'nde Bulunan Tİ ve RY Programlarının Müfredatlarının Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler	
	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler
1.Yarıyıl	7/7	-	-	-
2.Yarıyıl	7/7	-	-	-
3.Yarıyıl	4/5	- Rekreasyon Kaynakları	5/5	-
4.Yarıyıl	3/5	- Rekreasyon Etkinlikleri - Rekreasyon İşletmeciliği	4/4	-
5.Yarıyıl	4/4	-	3/6	-Terapatik Rekreasyon -Rekreasyon ve Kentleşme -Tesis Yönetimi
6.Yarıyıl	3/4	-Rekreasyon Politikaları ve Planlaması	3/6	-Ekoloji -Rekreasyon İşletmelerinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri -Rekreasyon ve Yerel Yönetim
7.Yarıyıl	1/3	-Rekreatif Alan Tasarımı -Animasyon Hizmetleri	4/6	-Parklar Yönetimi -Yaratıcı Drama
8.Yarıyıl	1/3	-Rekreasyon Program Planlaması -Animasyon Uygulamaları	5/6	-Rekreasyon ve Spor

Tablo 4. AÜ Turizm Fakültesi'nde Bulunan Tİ ve RY Bölümlerinin Müfredatlarının Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler	
	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler
1.Yarıyıl	5/6	-Turizm ve Kültür	-	-
2.Yarıyıl	5/7	-Rekreasyona Giriş -Mesleki Anatomi ve Fizyoloji	-	-
3.Yarıyıl	4/7	-Rekreasyon Psikolojisi -Terapötik Rekreasyona Giriş -Park ve Açık Alan Rekreasyon Kaynakları	-	-
4.Yarıyıl	4/7	-Rekreasyon Yönetimi -Rekreasyon Sosyolojisi -Yaratıcı Drama	-	-
5.Yarıyıl	1/6	-Animasyona Giriş -Sahne Makyajı -Sağlık ve İlk Yardım -İletişim ve İnsan İlişkileri -Wellness & Spa Turizmi -Terapötik Rekreasyona Giriş	0/2	-Müşteri İlişkileri Yönetimi
6.Yarıyıl	2/6	-Wellness & Spa Uygulamaları -Animasyon Uygulamaları -Rekreasyonel Fiziksel Uygunluk -Sağlık Turizmi	1/2	-Alternatif Turizm
7.Yarıyıl	2/6	-Rekreasyonel Tesis Yönetim -Kentsel Rekreasyon -Rekreatif Alan Tasarımı -Rekreasyon ve Spor Turizmi	1/2	-Rekreasyon ve Yerel Yönetimler
8.Yarıyıl	4/6	-Rekreasyonel Materyal Geliştirme -Rekreasyonel Ritim ve Dans	0/2	-Rekreatif Tandem Bisikleti -Masaj

müfredatlarında yer alan 51 zorunlu dersin 27'si her iki programda da verilmektedir. Bu nedenle zorunlu derslerin benzerlik oranı yaklaşık olarak yüzde 53'dür (Akdeniz Üniversitesi 2018a ve 2018b). Seçmeli derslerin ise sekiz dersin sadece ikisi ortak, dolayısıyla benzerlik yüzde 25'tir.

Yukarıdaki tablolarda her ne kadar seçimlik derslerde farklılıklar saptansa da (ki yine de benzerlik oranları yüksektir) fiili durumda hangi derslerin seçildiği diğer bir ifade ile tüm derslerin seçimlik olarak açılıp açılmadığı veya zorunlu seçimlik ders olarak belirli programların derslerinin seçtirildiği de göz önüne alınmalıdır. T1 ile RY arasında pek çok ortak yön olmakla birlikte, iki ayrı bölüm olarak kurgulanmalarından dolayı ve hatta spor bilimleri alanında rekreasyon olarak bir üçüncü bölüm olarak ele alınmasından dolayı, çalışma kapsamında turizm fakültelerinde yer alan her iki bölüm arasında alana özel anlamlı ders farklılıklarının olması beklenmektedir. Müfredat benzerlik oranlarının yüksek olduğu turizm fakültelerinde, RY müfredatının bölümün multidisipliner özellikleri daha fazla dikkate alınarak tekrar düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir (Tütüncü, Akgündüz ve Yeşilyurt 2018). Ek olarak 6. Akademik Turizm Eğitim Arama Konferansı sonuç raporunda müfredatlarla ilgili yapılan önerilerde de belirtildiği gibi rekreasyon yönetimi programları için uzmanlık alanlarına ilişkin seçmeli dersler, yerellik ve coğrafi farklılıklar dikkate alınarak, RY programının güçlendirilmesi ve programdaki dil öğretimine yönelik derslerin artırılması önerilebilir (Kozak, Tütüncü ve Kozak 2014: 11). Ayrıca müfredatlarda düzenleme yapılırken dünyadaki örneklerine uygun olarak spor bilimleri, güzel sanatlar, sağlık bilimleri alanları ile ilgili derslerin yeterli nicelikte ve nitelikte müfredatlara eklenmesi gerektiği vurgulanabilir (Tütüncü, Akgündüz ve Yeşilyurt 2018).

KUZAY AMERİKA'DAKİ TURİZM VE REKREASYON İLE İLGİLİ PROGRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kuzey Amerika'da bünyesinde hem turizm hem de rekreasyon gibi alanları bulunduran programlar incelendiğinde, yapılarının genel olarak bir birleriyle uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak turizm alanındaki okullarda ve bölümlerde, ilk iki yıl bilim dalı farkı olmadan benzer dersler sunulmakta, ikinci yıldan itibaren ihtisaslaşma olmaktadır. Hatta öğrenciler önce fakülte ve/veya kolej bazında yüksek öğrenime kabul edilmekte, ilk iki yıllık temel eğitimi bitirdikten sonra, bölümlerini seçebilmektedirler. Bu kapsamda Illinois Üniversitesi, Uygulamalı Sağlık Bilimleri Koleji, Rekreasyon, Spor ve Turizm Programı (Illinois Üniversitesi 2018) incelendiğinde tüm öğrencilerin öncelikle Tablo 5'teki genel eğitim ve alana özgü temel dersleri tamamladığı görülebilir.

Illinois Üniversitesi, Uygulamalı Sağlık Bilimleri Koleji, Rekreasyon, Spor ve Turizm Programı alandaki en iyi entegre programlardan biri olarak değerlendirilebilir. Program dikkatlice incelendiğinde, birbirinden bağımsız Rekreasyon Yönetimi veya Spor Yönetimi veya Turizm Yönetimi programları bulunmamaktadır. Bunun yerinde tek bir programda her üç alanı içine alan "Rekreasyon, Spor ve Turizm Yönetimi" ve "Rekreasyon, Spor ve Turizmde Pazarlama" gibi ortak temel dersler ilk iki yılda verilmekte, sonra uzmanlaşmaya geçilmektedir. Bu aynı zamanda kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını da beraberinde getirmektedir.

Bu tür bir uygulama sadece Illinois Üniversitesi, Uygulamalı Sağlık Bilimleri Koleji, Rekreasyon, Spor ve Turizm Programı için geçerli değildir. Benzer uygulamalar Clemson Üniversitesi, Davranış, Sosyal ve Sağlık Bilimleri Koleji, Park, Rekreasyon ve Turizm Yönetimi Programı (Clemson Üniversitesi 2018) için de geçerli olup, burada Toplumsal Rekreasyon, Spor ve Kamp Yönetimi, Profesyonel Golf Yönetimi, Park ve Koruma Alanları Yönetimi, Rekreasyon Terapisi ile Seyahat ve Turizm uzmanlaşma alanı olarak sunulmaktadır. Kanada için de benzer durum geçerlidir. Alberta Üniversitesi, Kinesioloji, Spor ve Rekreasyon Fakültesi, Rekreasyon Spor ve Turizm Programı'nda (Alberta Üniversitesi 2018), Toplumsal Gelişim, Spor ve Rekreasyon Yönetimi ile Turizm ve Doğal Ortamlar uzmanlık alanı olarak sunulmaktadır. ABD'den bir diğer örnek ise George Mason Üniversitesi, Eğitim ve İnsan Gelişimi Koleji, Rekreasyon, Sağlık ve Turizm

Tablo 5. Illinois Üniversitesi, Uygulamalı Sağlık Bilimleri Koleji, Rekreasyon, Spor ve Turizm Programı Genel ve Temel Eğitim Dersleri

Genel Eğitim Derslerini	Temel Dersleri
Kompozisyon I	Modern Toplumda Rekreasyon, Spor ve Turizm
İleri Düzey Kompozisyon II	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Oryantasyon
Nicel Akıl Yürütme I	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Liderlik
Beşeri Bilimler ve Sanat	Rekreasyon, Spor ve Turizm Yönetimi
Nicel Akıl Yürütme II	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Finansal Kaynak Yönetimi
Sosyal Bilimler	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Etik Sorunlar
Sosyal ve Davranış Bilimleri	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Pazarlama
Doğa Bilimleri ve Teknoloji	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Tesis Yönetimi
Yabancı Dil	Rekreasyon, Spor ve Turizmde İletişim
Kültürel Çalışmalar	Araştırma Yöntemleri ve Analiz
	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Stratejik Düşünme
	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Güncel Konular
	Rekreasyon, Spor ve Turizmde Etkinlik Yönetimi
	Parklar, Rekreasyon ve Çevre

Tablo 6. Illinois Üniversitesi, Uygulamalı Sağlık Bilimleri Koleji, Rekreasyon, Spor ve Turizm Programı Uzmanlık Alanı Dersleri

Rekreasyon Yönetimi Uzmanlığı	Spor Yönetimi Uzmanlığı	Turizm Yönetimi Uzmanlığı
Rekreasyonun Temelleri	Spor Yönetiminin Temelleri	Turizmin Temelleri
Yerel Halk ve Rekreasyon	Spor Hukuku	Turizm ve Kültür
Rekreasyonda Toplum Planlaması	Spor ve Gelişim	Turizmde Planlama ve Geliştirme

Yüksekokulu olup bu okulda Ağırlama Yönetimi, Turizm Yönetimi ve Faaliyet (Event) Yönetimi alanlarında (George Mason Üniversitesi 2018) uzmanlaşma sağlanmaktadır. Idaho Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve İnsan Bilimleri Koleji, Rekreasyon, Spor ve Turizm Yönetimi Programı'nda (Idaho Üniversitesi 2018) da iki alanda; Rekreasyonda Liderlik ile Sürdürülebilir Turizm ve Boş Zaman İşletmeciliği uzmanlaşmasına gidilebilmektedir. Son örnek olarak Florida Üniversitesi, Sağlık ve İnsan Performansı Koleji, Turizm, Faaliyet ve Rekreasyon Yönetimi Programı'ndaki (Florida Üniversitesi 2018) iki uzmanlaşma alanı olan Faaliyet Yönetimi ile Turizm ve Ağırlama Yönetimi örnek olarak verilebilir.

SONUÇ

Pragmatik açıdan değerlendirilirse, eğer eğitim programlarımızın mezunları aynı yerlerde is-

tihtam edilecekse, farklı program adları altında eğitim vermenin bir anlamı olmadığını savunmak, yanlış olmayacaktır. Diğer bir ifade ile müfredatların bir birine benzediği iki programın birbirinden nasıl ayrıştığının ve farklılığının ne olduğunun ortaya konması gerekmektedir. Eğer mezunlarımızın farklı alanlarda istihdamı söz konusu olacaksa, bölümlerin müfredatlarının da farklılaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Kuzey Amerika'daki iki yıl temel dersleri tamamlayıp, daha sonra istedikleri alanda uzmanlaşma yaklaşımı akılcı görülebilir ama Kuzey Amerika'daki rekreasyon alanlarının -arz açısından- zenginliği ve bu alanlara halkın aktif katılımının -talebinin- bu alanı şekillendirdiği de gözden uzak tutulmamalıdır. Ülkemizdeki rekreasyon bölümleri mezunlarının istihdam olanakları incelenmeden bu programların açılmasının, ne gibi sorunlar doğurabileceğinin dikkate alınması gerekmektedir.

Ülkemizde tıp alanında eğitim veren okulların yapıları, turizm fakülteleri için belki de iyi bir örnek olabilir. Tıp fakültelerinde bölümleşme olsa da eğitim açısından tek bir programın olduğu unutulmamalıdır. Fakülte olmak için içi doldurulmamış yeni bölümlerin açılmasına gerek yoktur. Fakülteleri tek bir bölümde uzmanlaşma sağlamaları daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesine olanak tanıyabilir. Bunu yapabilmek için alanlar arasındaki farklılıkların neler olacağı, bilim dallarının amaç ve hedeflerinin ayrı ayrı net olarak belirlenmesi gerekmektedir. “Kervan yol düzülür” anlayışıyla programı açmak yerine, önce bu programlarda eğitim verip araştırma yapabilecek alana has öğretim elemanlarının, alanın çok disiplinli ve disiplinlerarası yapısı unutulmadan disiplinlerarası lisansüstü programlarda yetiştirilmesi gerekliliği göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada ülkemizdeki programlar burs kontenjanları da dikkate alınarak verilmiştir. Özel üniversitelerdeki burslu programların çalışmaya dahil edildiği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca burada ele alınan okullar ve yapılarının şekillenmeleri, Kuzey Amerika kapsamında değerlendirilmelidir. Farklı ülkelerde daha değişik örneklerin olabileceği muhtemeldir ve diğer ülkelerdeki yapılanmaların da incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz Üniversitesi (2018a). Turizm Fakültesi Rekreasyon Yönetimi Bölümü, <http://turizm.akdeniz.edu.tr/rekreasyon-yonetimi/mufredat/>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Akdeniz Üniversitesi (2018b). Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, <http://turizm.akdeniz.edu.tr/turizm-isletmeciligi/mufredatlar/>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Alberta Üniversitesi (2018). Areas of Research, Recreation, Sport and Tourism, <https://www.ualberta.ca/kinesiology-sport-recreation/research/areas-of-research/recreation-sport-and-tourism>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (2018). Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Müfredatı, <http://turizm-isletme.ahbv.edu.tr/posts/view/title/mufredat-35566>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.

- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (2018a). Turizm Fakültesi Rekreasyon Yönetimi Bölümü Müfredatı, <http://turizm-rekreasyon.ahbv.edu.tr/posts/view/title/mufredat-35512?siteUri=turizm-rekreasyon>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Clemson Üniversitesi (2018). Parks, Recreation and Tourism Management, <http://www.clemson.edu/degrees/parks-recreation-and-tourism-management>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Florida Üniversitesi (2018). The Tourism, Event & Recreation Management Program, <http://hhp.ufl.edu/about/academics/bs-tourism-event-recreation-management>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- George Mason Üniversitesi (2018). The School of Recreation, Health, and Tourism, The Hospitality, Tourism and Events Management, <https://rht.gmu.edu/hospitality-tourism-and-events-management/degree-options/>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Idaho Üniversitesi (2018). Department of Movement Sciences, Recreation, Sport, and Tourism Management (B. S. Rec.), <https://www.uidaho.edu/ed/mvsc/academics/recreation/recreation-bs>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Illinois Üniversitesi (2018). College of Applied Health Sciences, Bachelor of Science in Recreation, Sport and Tourism, <http://rst.illinois.edu/undergrad-overview>, Erişim tarihi: 13 Kasım 2018.
- Kozak, N., Tütüncü, Ö. ve Kozak, M. (2014). 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Bodrum, Muğla.
- Michigan State Üniversitesi (2018). Eli Broad College of Business. The School of Hospitality Business, <https://hospitalitybusiness.broad.msu.edu/>, Erişim tarihi: 14 Kasım 2018.
- Sert, S. ve İkiz, A. N. (2012). Turizmin Bilimsel Konumuna İlişkin Akademisyenlerin Tutumları Üzerine Bir Araştırma. VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiri Kitabı (ss.523-535), Kemer, Antalya.
- Tütüncü, Ö, Akgündüz, Y. ve Yeşilyurt, C. (2018). Turizm Fakültelerinde Yer Alan Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırması. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu, 18-21 Ekim 2018, Foça, İzmir.
- YÖK (2018). 2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu, <http://www.osym.gov.tr/TR,13683/2018-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-kilavuzu.html>, Erişim tarihi: 13 Kasım 2018.

Özkan TÜTÜNCÜ, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü.

E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2482-0893

Turizm Yayıncılığının Unutulan Yüzü: *Hayri Benli*

Çağdaş AYDIN - Ceren AYDIN

Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

GİRİŞ

Türk turizm tarihinin, modern anlamda, 1863 yılında gerçekleşen Sergi-i Umumi-i Osmani ile başladığı ifade edilebilir (Özdemir 2011: 88). Bu serginin yapıldığı yıldan günümüze değin Türk turizmi ile ilgili birçok süreli yayının çıktığı görülmektedir. Ancak, modern anlamda nitelendirilen Türk turizm tarihinin bu 155 yıllık serüveninde çıkan süreli yayınların devamlılığı konusunda sorunların yaşandığı da bilinen bir durumdur. Kurumlar tarafından çıkan süreli yayınların ömürleri ya o zamanki yöneticilerinin değişmesi ya da kurumların maddi tasarruflara gitmesiyle genellikle son bulmuştur.

Takvimler 1957 yılını gösterdiğinde, bu makûs çizgi Hayri Benli tarafından değiştirilir. Bu çizgiyi değiştiren kişi hakkında bir metin hazırlama durumu söz konusu olduğunda hem sevindik hem de turizm alanında 31 yıl dergi çıkarmış bir kişi hakkında bilgi bulmanın çok zor olmayacağını düşündük. Ancak Benli hakkında araştırma yapmaya başlayınca, bu düşüncemizde yanıldığımızı anladık. Değil Benli hakkında bilgi bulmak, 31 yıl boyunca aralıksız çıkarılan *Turizm Mecmuası'*nın tüm sayılarının bir arada bulunduğu bir kütüphaneyi bulmak bile zor oldu. İnternet, sosyal medya, Eski Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ve Yalvaç Belediyesi derken pek çok bilgi kaynağına ulaşıldı. Tüm bu çabaların sonunda, önce Yalvaç'tan akrabası Süleyman Benli'ye daha sonra eşi Sakine Benli'ye ulaşılarak, Benli'yi tanımaya başladık. Sakine Hanım ile yaptığımız görüşmede, Benli ile 1960'lı yıllardan günümüze kadar yaşadıkları tüm anıları tekrar canlandı ve yer yer duygusal anlar yaşandı.

Bu sırada Benli'nin yalnızca bir dergi yayıncısı olmadığını, meclis muhabirliği yaptığını, siyasilere ve üst düzey bürokratlar ile ne denli yakın olduğunu öğrendik. *Turizm Mecmuası'*nın Benli'nin yaşamında ne kadar önemli bir yer kapladığını ve ağır hastalığıyla mücadele ederken dergiyle ilgili yaşanan bazı olumsuz gelişmelere ne kadar çok üzüldüğüne, en yakınının anlatımıyla şahitlik ettik. Bu yazıda hem eşinin gözünden Benli'yi hem de *Turizm Mecmuası'*nın satır aralarından çekip çıkarmaya çalıştığımız Benli'nin kişilik özelliklerini, hobilerini, özel yaşamını, iş yaşamını ve siyasilere ile olan ilişkilerini aktardık.

YAŞAMI, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE EĞİTİMİ

Hayri Benli, altı kardeşten en küçüğü olarak Isparta'nın Yalvaç ilçesinde dünyaya gelir (1927). Kendisinden büyük olan kardeşi ile arasında 12 yaş fark vardır. Hal böyle olunca Benli, ailesi tarafından sürekli el üstünde tutulur ve ailesinin üstüne titrediği bir çocuk olarak büyür. Benli'nin ailesi Yalvaç'ta çeşitli işletmelere sahip, varlıklı bir ailedir. Bu nedenle, Benli çocukluğunda ve gençliğinde maddi sıkıntı yaşamaz. Henüz çok gençken ilk evliliğini yapar ama ailelerin anlaşamamasından dolayı, bu evlilik son bulur. Bir sonraki evliliğini ise, bir cenaze töreninde tanıştığı Sakine Benli ile yapar (1964). Benli'nin bu iki evlilikten de çocuğu yoktur.

Benli, eğitim sürecini farklı farklı okullarda tamamlar. İlköğrenimini Yalvaç'ta tamamlayan Benli, ardından Askeri okula gider. Askeri okulda oldukça başarılı olmasına karşın bu yıllarda gazeteciliğe ilgi duyar. Benli'nin gazeteciliğe ilgisi yalnızca ilgi olarak kalmaz ve üniversite öğrenimini Gazetecilik Yüksekokulu'nda tamamlamasına yol açar (1956). Daha sonra Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bir-iki yıl devam eder

ama mezun olamadan okuldan ayrılır. İlgi duyduğu her alanda yükseköğrenim seviyesinde öğrenim görmeye çalışan bir kişi olan Benli, bir yıl da konservatuarda tiyatro öğrenimi görür. Her konuda araştırma yapan ve okuyan Benli'nin entelektüel bir kişi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Benli, üniversiteyi bitirdiği 1956 yılını takip eden yılda *Havacılık ve Turizm Mecmuası*'nı çıkarmaya başlar (1957). Aynı zamanda Demokrat Parti Hükümeti'nde Adnan Menderes'in özel kaleminin basın bölümünde çalışır. Sonraki dönemlerde *Hâkimiyet* ve *Olay* gazetelerinde muhabirlik yapar (Basın-Yayın Genel Müdürlüğü 1977). Benli, muhabirlik, gazetecilik ve dergicilik işlerinin yanında, 1970'li yıllarda (şimdiki adıyla) Çukurova Üniversitesi'nde dışarıdan iki yıl öğretim görevlisi olarak ders verir. Ancak tüm bu işlerinin yanında, 1960 yılında adını değiştirdiği *Turizm Mecmuası* dergisini, 31 yıl hiç ara vermeden aralıksız olarak yayımlar.

Benli'nin hem Demokrat Parti Hükümeti'nin Başbakanı Menderes'in özel kaleminde çalışması hem de meclis muhabirliği yapması, birçok siyasi isimle yakın ilişkiler kurmasını sağlar. Menderes'in Başbakanlığından sonra, Benli'nin gerek Ispartalı olmasından gerekse siyasi bakış açılarının yakın olmasından dolayı, Süleyman Demirel ile yakın ilişkileri olur. Tabii bu yakın ilişkileri sonucunda Benli'nin arayana soranı çok olur. O yıllarda memleketinden her kimin Ankara'da çözülmesi gereken bir sorunu olsa öncelikle Benli'ye ulaşır. O, durumu ilgililere aktararak sorunun çözüme kavuşturulmasında ön ayak olur. Mecliste çalışmaya başladığı yıldan emekliliğine kadar hemen hemen her resepsiyona davet edilen Benli, tüm siyasiler tarafından ismen tanınan bir kişidir. Demirel ile çok yakın ilişkileri olan Benli, Demirel'in kimi yurtdışı seyahatlerine de katılır. Ayrıca eşi, Nazmiye Demirel'i zaman zaman Güniz Sokak'taki evinde ziyaret eder. Sakine hanım, Benli'nin Demirel ile olan bir anısını da şu şekilde anlatıyor:

Demokrat Parti'nin ana binasındaydık. Herkes Demirel'in ikinci kattan aşağı inmesini bekliyordu. Demirel ikinci katta gözüküp merdivenlerden aşağı inirken o kalabalığın içinde Hayri'ye seslendi. 'İyi-

min Hayri? İyimin?' diye sordu. Isparta şivesiyle sorunca ben de 'sana diyor Hayri' dedim, gayri ihtiyari bir şekilde. Hayri de 'biliyorum' deyip, gülümsemişti. Çok yakın olduklarına dair ilk gözlemimdi.

Benli, çevresinde oldukça dürüst bir kişi olarak tanınır ve çevresinde saygı görmesinin, sevilmesinin en büyük nedenlerinden biri olarak bu özellik belirtiliyor. Sakine Hanımın yer yer "*Hayri şunu neden söyledin?*" serzenişlerine bile "*Ne yani yalan mı söyleseydim?*" biçiminde yanıt vermesi kendisinin ne kadar dürüst bir kişi olduğunu gösteriyor. Ancak Benli, karşısındaki kişinin kendisinin söyleyeceği sözden kırılacağını düşündüğünde, bu düşüncesini söylemekten kaçınan bir yapıya sahiptir. Böyle durumlarda kendisine anlatılan bazı durumların gerçeğe ilgisi olmadığını bilmesine karşın, inanır gibi yaparak, karşısındaki rencide etmemeye çalışır daha sonra farklı yollardan karşısındakine aslında anlatılan durumun gerçekliğinden haberdar olduğunu belli ederek, bir daha kendisine böyle bir davranışta bulunmaması gerektiğini tecrübe ettirirdi. Hayatı ve yaşamayı çok seven Benli, kendisine kızana "merhaba"; kötülük yapana "o kötülük onda kalsın" der. Öyle ki, hiç sinirlenmeyen Benli, Sakine Hanım kendisine biraz sesini yükselttiğinde "*Yazık değil mi şimdi sana? Bak başırdın birçok hücren öldü?*" biçiminde karşılık vermesi, Sakine Hanımın bize aktardığı anılardan biridir.

TURİZM MECMUASI

Benli denilince akla gelen ilk şey *Turizm Mecmuası*'dır. Tam 31 yıl boyunca (1957-1988) turizm alanında aralıksız olarak yayımlanan en uzun soluklu süreli yayın *Turizm Mecmuası*¹'dir. *Turizm Mecmuası*, ilk yayımlandığında adı *Havacılık ve Turizm Mecmuası*'dır. 1960 yılına gelindiğinde Hayri Bey, derginin adından "Havacılık" sözcüğünü çıkararak, yalnızca "Turizm" sözcüğü ile mecmuanın yaşamını devam ettirir². Benli, derginin ilk yazısına "Çıkarken" başlığını atar. Neden böyle bir dergi çıkardığını ilk olarak şu sözlerle ifade eder:

... Memleketimizin yılların ihmaline terk edilen pek çok turistik bölgesi, yer yer, zaman zaman islahaya çalışıldı. Mecmuamızın ilk sayısını sunarken bu değişim, bu istihale devrinin kısa bir muhasebesini yapmağı ve sonra memleketimizde zaruri olan bir turizm davasında bahsi lüzumlu addediyoruz.

Bu paragraftan çıkarım yapılabildiği gibi derginin tamamı incelendiğinde de Benli'nin, kendisinin Türkiye için bir şeyler yapmak zorunda hisseden bir kişi olduğu anlaşılır. Bu noktada Benli'nin, derginin adını belirlerken çağını yakaladığını ve havacılığın turizm için ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istediğini, derginin ilk adından anlaşılıyor:

... Dünyanın bütün medeni milletlerinin havacılığı ön plana aldığı 20. asrın ortasında bu mevzuda mütalaa edecek değiliz. Ancak iddia olarak kabul ettiğimiz turizm davasında havacılığın ehemmiyetini de bu sütnlarda sık sık ifadeyi faydalı telakki edeceğiz. Üzerinde sık sık duracağımız turizm davası meyanında havacılık da mühim bir yer işgal edecektir.

Benli, derginin genel yayın politikasının ne olacağını ve içinde hangi tür bilgilerin yer alacağı konusunu ise derginin ilk sayısında "Çıkarken" başlığını attığı yazısında şöyle ifade eder:

... Turizm ve havacılık davası – bazı yerinde ve lüzumlu ataklar müstesna- maalesef başlı başına müstakil bir dava olarak ele alınmamaktadır. Biz, işte bu noksanı telafi etmek ve "karınca kararınca" bu davada bir şeyler söylemiş olmak, memleketimizin tabii güzelliklerini dünya milletlerinin gözleri önüne sermek kasdüniyetiyle intişara başlıyoruz. Sahifelerimizde memleketimizin güzelliklerini, efkârı umumiyetinin dikkat nazharına arz ederken bir iddiamız mevcut... Güzeli daha mükemmelleştirmek, iyiyi faydalı kılmak...

... Şimdi kalıyor davanın hali meselesi; bunu hükümetin hassasiyetle ele alması gerekir. Ama yetmez. Neticeli bir islahat ister. Biz, davanın yayılmasında ve ehemmiyetle ele alınmasında bir parça faydalı olursak iftihar eder seviniriz. Gayret bizden, icraat alakalardan.

Bu amaçlarla 1957 yılında yola çıkan dergi, 1987 yılının Aralık ayına kadar *Havacılık ve Turizm Mecmuası* adıyla 24 sayı, *Turizm Mecmuası* adıyla ise 319 sayı yayımlanır. Bu süre zarfı içinde Türkiye'nin hemen hemen tüm şehirlerin sahip olduğu güzellikler, gerçekleştirilen fuarlar, sergiler ve festivaller dergi aracılığı ile okuyuculara aktarılır. Ayrıca, derginin milli bayramlara denk gelen sayılarında Atatürk ve dönemini anlatan birçok ayrıntılı metin, dergide yer alır. Gerek Menderes gerekse Demirel hükümetiyle birlikte birçok yurtdışı (Almanya, Çin gibi) ziyaretinde bulunan Benli, yurtdışından Türkiye'ye döndüğünde, gittiği ülkelerle ilgili yazıları kaleme

alır ve bu yazılara derginin farklı sayılarında yer verir. Dergide yazıları yayımlanan birçok ünlü yazar da vardır. Bu yazarlardan bazıları, Enver Behnan Şapolyo, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Süreyya Ergün gibi isimlerdir.

Derginin 31 yıllık yayın yaşamında birçok yazı işleri müdürünün, teknik sekreterinin, müessese müdürünün, İngilizce, Almanca, Fransızca dillerinde birçok tercümanın dergide emeği geçer. Yazı işleri müdürlerine ilişkin bilgiler detaylı olarak Tablo 1'de görev yaptıkları yıllara göre aşağıda yer almaktadır.

Havacılık ve Turizm Mecmuası daha sonraki adıyla *Turizm Mecmuası* 1963 yılının sonuna kadar Ankara'da İstanbul Caddesi, Şinasi Sokak'ta bulunan Benli'nin ofisinde yayımlanır. Sonrasında, dergi yayın yaşamına son vereceği tarihe kadar Karanfil Sokak, Vicdan Apartmanı'nda yaşam bulur. Bu zaman dilimleri içinde Beni tarafından İstanbul ve İzmir'de birer ofis açılır. İstanbul'daki ofis, 1967 yılında İstiklal Caddesi'nde yer alan Tokatlıyan Han'da; İzmir ofisi ise, 1971 yılında Gazi Bulvarı Bulvar İşhanı'nda açılır. Ancak bir yıl sonra İzmir'deki ofis kapatılır (1972); İstanbul ofisi ise, 1976 yılına kadar İstanbul'da faaliyetlerine devam eder.

1957 yılından başlayarak hemen hemen derginin her sayının önsözünü yazan Benli, bu önsözlerde güncel olaylara yer verir. Örneğin; Benli'nin 12 Ekim 1969 seçimlerinden önceki yazısının başlığı "Yeni İktidardan Turizmin Bekledikleri" iken; Benli, 1970 Gediz depreminden sonra "Deprem ve Turizm" başlıklı bir yazı kaleme alır. 1971 muhtırasından sonra ise "Sıkı Yönetim ve Turizm" başlıklı bir yazı yayımlar. Benli, bu siyasi ve gündeme ilişkin yazıların yanında "Kampçılığın Önemi", "Turizm Mevsimi Açılırken", "Turizm Eğitimi", "Onuncu Samsun Fuarı" ve "Akupunktur" gibi farklı konuları da *Turizm Mecmuası*'nın önsözünde kaleme alır. Tam da bu noktada gerek üniversitelerdeki turizm eğitimcilerinin gerekse sektör temsilcilerinin ağızlarında dillere pelesenk olmuş bazı sözlerin aslında yeni olmadığını, 1968 Şubat sayısında Benli'nin de aynı şeylerden dert yandığı görülüyor:

... Mesela, bir memlekette en iyi otellerin, restoranların, eğlence yerlerinin ve yollarının yapıldığını ka-

bul edelim. Eğer o memleketin, yapılan tesisleri idare edecek yetiştirilmiş personeli yoksa ayrıca o memleket turist psikolojisinden anlamıyorsa yapılan tesislerin ne faydası kalır.

Turizm Mecmuası'nın bazı sayıları belirli şehirlerin özel sayıları olarak yayımlanır. Bu özel sayılarda şehirlerin tarihinden yerel halkın yeme-içme alışkanlarına, şehrin yerel oyunlarından gezilip-görülmesi gereken yerlerine kadar birçok farklı konu ayrıntılı bir şekilde okuyuculara aktarılır. Örneğin; derginin 1961 yılının sekizinci sayısı Adana'ya, 1962 yılının altıncı sayısı Bursa'ya özel iken 11. Sayısı Diyarbakır şehrine özel sayıdır. 1963 yılında Ankara, Samsun ve Eskişehir şehirlerine özel sayılar çıkarılır, 1964 yılında Çankırı şehrine yönelik özel sayı yayımlanır. Dergi daha sonra sırasıyla, 1965 Ankara, 1966 İtalya, 1967 Kayseri, 1969 Samsun, 1970 Isparta, 1970 Almanya, 1973 Mersin, 1974 Uşak, 1976 Antalya ve Kıbrıs özel sayıları ile okuyucularla buluşur. İl ve ülke tanıtımlarını içeren bu özel sayıların yanında İzmir Enternasyonal Fuarı ve Samsun Fuarı'na yönelik de özel sayılar yayımlanır. Dergide şahsa yönelik olarak yayımlanan bir tek özel sayı hazırlanır; bu sayı ise, Atatürk'e özel sayıdır.

Uzun yıllar boyunca böyle bir derginin çıkarılabilmesi ve bu dergide yayımlanan şehir yazılarının yazılabilmesi için oldukça yoğun bir seyahat programının olması ve bu seyahati karşılamak için gerekli maddi gücün olması gerekir. Bu düşüncemizi Benli'nin eşi ile paylaştığımızda, kendisi bize gülerken karşılık verir. Sakine Benli anlattıkça öğreniyoruz ki, Benli hareket ettikçe yaşayan bir insan. Sakine Hanımın anlattıklarından bir örnek vermek gerekirse, "Akşamları Hayri Bey ile oturduğumuzda, konuşma esnasında bir şehir adı geçirdi. Hayri hemen tuttururdu yarın oraya x şehrine gidelim" derdi. Ve giderdik. Yerinde duramazdı, gezmeyi çok severdi." Benli'nin seyahat sevgisini ve farklı yerler görme arzusunu, sanırım Sakine Hanımın bu anlatımından daha iyi anlatan bir örnek yoktur. Bu konuşmanın devamında Sakine Hanıma peki bu seyahatlere gidecek maddi olanağı nasıl buluyordunuz? Belediyeler, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı gibi bir kurumdan mı destek alıyordunuz şeklindeki soruları yöneltti-

ğimizde ise Sakine Hanım bu durumu şu sözlerle açıklıyor:

Hayri, hiçbir zaman bir kurumdan destek talebinde bulunmazdı. Çok gururluydu, hep cebinden karşıladı. Ama şunu açıkça söylemeliyim ki Turizm Mecmuası bize uzun yıllar çok iyi bir gelir yarattı. Hiç inkâr edemem. Hayri sarf ettiği emeğin karşılığını Turizm Mecmuası'nın gelirleriyle oldukça iyi bir şekilde alıyordu. Devlet kurumlarının davetlisi olarak gittiği yurtdışı gezileri hariç yaptığı diğer tüm yurtdışı gezilerini kendi karşıladı. Hemen hemen tüm ülkeleri de gezmiştir.

Bu noktada *Turizm Mecmuası'nın* gelirine bakıldığında iki tür gelirden söz edebilir. Derginin temel gelirini; okuyuculara tek sayı olarak satılması sonucunda elde edilen gelir ile aboneliklerin yıllık ücretleri oluşturur. Bir diğer gelirini ise, alınan reklamlar oluşturur. Bu reklamlar, özellikle belirli bir şehre yönelik özel bir sayı çıkarıldığında, yerel firmaların verdiği reklamlardır. Ancak derginin tüm sayıları incelendiğinde, Ziraat Bankası, Vakıfbank, Türk Hava Yolları gibi büyük, kurumsal ve ulusal düzeyde markalarının reklamlarının da sıkça dergide yer aldığı görülmektedir. Tablo 3'te çeşitli yıllar ait derginin tek sayı ücreti, derginin abonelik ücreti ve dergide yayımlanmak istenen reklamların ücretlerinin o günkü değerle kaç Türk Lirası olduğu yer almaktadır.

Derginin gelirinin yüksek olması, bir zaman sonra Benli için sorun olmaya başlar. Benli'ye Parkinson hastalığı teşhisi konulduktan sonra (1986-1987) kendisi dergiyle çok ilgilenemez. Hal böyle olunca, dergiyle o dönem altı-yedi çalışan ilgilenir. Benli, ay sonlarında dökümlere baktığında, hesaplarda birtakım yanlışlar olduğunu görür. Eşine "Kaç yıldır çıkardığım derginin gelirini giderini bilmem mi? Bu kadar gider olması olanaksız. Çocuklar benden para kaçırıyorlar" şeklinde dert yanmaya başlar. Ancak Benli, çalışanlarına bu durumla ilgili bir şey söylemez. Yaşanan bu durum Benli'yi oldukça üzmeğe başlar. Zira mecmua Sakine Hanımın tabiriyle Benli'nin evladı gibidir. Tarih 1987 yılının Aralık ayını gösterdiğinde, Benli *Turizm Mecmuası'nın* son sayısını çıkararak, derginin yaşam sürecine son verir. Derginin 1957 yılının Nisan ayında çıkan ilk sayısında, Benli'nin yazısı "Çıkarken" başlıklı iken;

1987 yılının Aralık ayında yayımlanan son sayısında, Benli'nin yazısı "Veda Ederken..." başlığı altında yazılır. Bu iki başlığı, son yazısında Benli şu sözlerle özetliyor:

Sevgili okuyucularımız, bir yayın organının en değerli yazı şüphesiz, ilk sayısının başlangıcında ve "Çıkarken" başlığını taşıyan yazıdır. Aradan bin yıl bile geçse, o ilk yazının güzelliği, coşkusu, sevinci sürer gider. Yine bir yayının organının en sıkıntılı, en acılı ama en duygusal yazısı ise herhalde "Veda" başlığını taşıyandır.

Açıkçası Benli ile ilgili araştırmalarımızı yaptığımızda, derginin 1987 yılında yayın hayatına son vermesinin, Benli'nin vefatından dolayı olabileceğini düşünmüştük. Ancak hem eşile yaptığımız görüşmelerde hem de dergideki yazıların satır aralarında Benli'nin bu dergiyi çıkarmaktan neden vazgeçtiğini tam anlamıyla anlayabilmiş değiliz. Bu konuda Sakine Hanım ile görüştüğümüzde, kendisi isim vermeden "... çok yakınımdaki kişilerle dergi nedeniyle arası açılıyordu, Hayri'den gizleyebileceklerini sandıkları işler yapıyorlardı ve bu Hayri'yi çok üzüyordu." ifadelerini kullanıyor. Sakine Hanımın 2018 yılında sarf ettiği bu cümlelerin çok benzeri Benli'nin "Veda Ederken..." yazısında da şu şekilde geçiyor; "1957'den bu yana çeşitli güçlük ve sıkıntılara rağmen yayını aralıksız sürdüren derginiz, artık bu güçlük ve sıkıntıları aşacak gücü bulamayacak duruma gelmiştir. Bu durumun sebeplerini sıralamaya, arkasından da suçlu aramaya gerek görmüyoruz." Bu cümlelerden Benli'nin birilerine ve yaşanan bazı durumlara karşı duyduğu sitemi anlıyoruz.

HAYRİ BENLİ'NİN VEFATI

Benli'ye Parkinson hastalığı teşhisi konulduktan sonra kendisi dergiyle yeteri kadar ilgilenemeye başlar. Kendisine teşhis konulduktan bir iki yıl sonra da Benli, derginin yaşamına son verir. Parkinson hastalığı Benli'nin vefatına kadar çok ilerler. Ancak Benli'nin yaşayacağı rahatsızlıklar bununla son bulmaz. Parkinson hastalığı ile mücadele eden Benli'yi başka bir sinsi hastalık yakalar. Benli, 1998 yılında akciğer kanserine yakalanır. Bu sinsi hastalık ciğerlerinde son aşamasına kadar ilerler. Ancak bu durum kendisinden, eşi ve doktorları tarafından saklanır. Takvimler 15 Mart 1998 gününü gösterdiğinde, Benli akci-

ğer kanserinden vefat eder. Cenazesi, eşi Sakine Hanımın anlatımıyla büyük bir kalabalıkla defnedilir. Bu kalabalık içinde devlet erkânından da birçok isim yer alır. Sakine Hanımın ismini hatırlayamadığı bir bakan "Hayri bey paşalar gibi yaşadı, bugün de paşalar gibi gömüldü" der. Eşi Sakine Hanım da "Hayri Bey istediği gibi yaşadı, gözü arkada kalmadı" cümleleriyle güzel bir hayat yaşadığını belirtir. Tam da bu noktada paragrafı bitirmeye bizim cümlelerimizin yetemeyeceğini düşündüğümüz için Benli'nin "Hayal" şiiriyle paragrafı sonlandırmak isteriz:

İnsan yoktu var oldu,
Aşk meçhuldü ayan oldu,
Hep ise hiç oldu,
Ne diyeyim artık
Allahaismarladık...

Ankara'nın gri havasından sıyrılıp, Türkiye turizm tarihine renkli bir fırça darbesi vuran Benli, arkasında bıraktığı onca anıyla birlikte unutulmaya unutulur. Hâlbuki Türkiye'de dergi yayıncılığı konusunda öncü isimlerden biri olan Benli'nin adı yaşatılmalı, hatta yayıncılık konusunda "Hayri Benli" ismiyle verilen ödüller olmalıydı. Turizm alanında 31 yıl boyunca dergi çıkaran Benli ile ilgili yazılan bu ilk metin umarız son olmaz.

SON SÖZ

Isparta'da doğan ve henüz 20'li yaşlarında Ankara'ya gelen Hayri Benli, 1950'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar Ankara'nın önemli figürlerinden biri olur. Çok çeşitli alanlarda eğitim alan ve okumayı çok seven Benli, 1957 yılında derginin ilk sayısını çıkarır. Bu ilk sayıdan sonra şehir şehir, ülke ülke gezer. Gördüklerini sayfa sayfa yazar. *Turizm Mecmuası* zaman zaman şöhretli kalemlerin uğrağı olurken, mecmua genç yazarlara da tanınırlık açısından önemli olanaklar sunar. 31 yıl boyunca çıkan bu dergi başta turizm olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel içeriklerle de toplumsal bir bilinç oluşturmaya özen gösterir. Derginin her yıl Kasım ayında çıkan tüm sayılarında, Benli Mustafa Kemal Atatürk'e özel yer ayırır. Dergi'nin bir sütunun Türkçe diğeri sü-

tunun ise Türkçe metnin İngilizce çevirisiyle yayımlanması hasebiyle, dergi ulusal ve uluslararası alanda Türkiye'yi tanıtıcı bir rol üstlenir. Hayri Bey derginin önemi ve değeri konusunda "Veda Ederken..." adlı son yazısında; "Dergimiz ülkeyi yurt dışında tanıttık, yabancı ülkeleri Türkiye'ye tanıttık baskıları ile bugün kütüphanelerde bir arşiv, bir ansiklopedik değer taşımaktadır" ifadelerini kullanır.

Benli, dergideki ilk yazısına "Çıkarken" adlı başlığını atarken, bu maceranın 31 yıl boyunca süreceğini tahmin eder miydi? Kendisi, *Turizm Mecmuası* ile döneminin çok ilerisinde bir iş yaptığının farkında mıydı? Hepsinden önemlisi, turizm alanında 350 sayıya yakın yayımlanmış bir derginin ve kendisinin günümüzde bilinmeyeceğini, tanınmayacağını bilse ne hissederdi? Elbette ki bu soruların yanıtlarını Benli'den duyamayacağız. Ancak bu araştırma kapsamında tanıdığımız kadarıyla, kendisine unutulduğunu söylesek biraz içi burkulur, hafif gülümser ve "elimden ne gelir ki!" derdi. Turizm alanında Cumhuriyet tarihinden başlayarak bu denli uzun soluklu süreli yayın çıkaran, üstelik bu yayını da kurumsal bir

destek olarak değil de şahsen yapan kaç kişi, kaç dergi sayabiliriz?

KAYNAKÇA

Basın-Yayın Genel Müdürlüğü. (1977). *Türk Basınında Kim Kimdir*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Benli, H. (1957-1959). *Havacılık ve Turizm Mecmuası*. Ankara.

Benli, H. (1960-1987). *Turizm Mecmuası*. Ankara.

Özdemir, M. (2011). Türkiye'de Turizmin Başlaması: Osmanlı'da Sanayileşme Çabaları: Sergi-İ Umum-İ Osmanî (1863 İstanbul Uluslararası Sergisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1): 87-90.

Kaynak Kişiler

Benli, Süleyman. 2 Ağustos 2018 tarihli telefon görüşmesi (Görüşen: Çağdaş Aydın).

Benli, Sakine. 10 Ağustos 2018 tarihli görüşme (Görüşen: Ceren Aydın ve Çağdaş Aydın).

* Çağdaş Aydın, Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 26470, Eskişehir.

E-posta: cagdasaydin@anadolu.edu.tr

** Ceren Aydın, Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 26470, Eskişehir.

E-posta: cerendiktas@anadolu.edu.tr

Süreyya Ergün: Gizli Kalmış Bir Turizm Kahramanı

Gözde TÜRKARHAN

Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

GİRİŞ

Edebiyatta hatırı sayılır bir öneme sahip olan portre yazıları bir kişiyi hem fiziksel hem de ruhsal olarak daha iyi tanımamızı, gözlemlememizi, anlamamızı ve anlamlandırmamızı sağlar. Hakında fikir sahibi olduğumu düşündüğüm kişiler hakkındaki portre yazılarını okuduğumda aslında düşündüğüm kadar iyi tanımadığımı, o kişiyi daha iyi tanıyabilmek ve anlayabilmek için başka bir bakış açısına, başka bir kaleminden dökülen ifadelerle ihtiyaç duyduğumu anlarım. Tarih sahnesinde önemli roller üstlenmiş kişiler üzerine yazılan portre yazılarının pek çok amaca hiz-

met ettiğini söylemek mümkün. Kişiyi daha iyi tanıyabilmek, aldığı kararları ve sergilediği davranışları hangi ruh halindeyken yansıttığını algılayabilmek, kişinin yaşadığı dönemin ruhunu anlayabilmek bunlardan ilk akla gelenleri. Ancak bence bir amaç daha var ki, en az bunlar kadar önemli: Ahde vefa...

Günümüzün akademik nitelikteki turizm bilgisinin gelişiminin 1930'lu yıllardan sonra yazılan kitaplar, raporlar ve akademik nitelikteki çeşitli yazılarla başladığını biliyoruz. Her ne kadar günümüzde turizm alanında herhangi bir konuda araştırma yaparken erişebildiğimiz bilgi internet

ortamıyla kısıtlı(!) olsa da, turizm alanyazınına emek vermiş birçok araştırmacının bu kısıtlı internet ortamında yer almadığı da görülmesi gereken bir gerçek. Gelişen bilgi teknolojileri bilgiye erişimi kolaylaştırırsa da, bilgiye kolay erişebiliyor olmak aynı zamanda kütüphanelerin tozlu raflarına gitmenin önüne bir tembellik duvarı olarak örülüyor. Böylece günümüzdeki turizm alanyazınının aslında temellerini atan birçok akademisyen ve birçok çalışma yeni nesle ulaşmadan müzedeki bir eser gibi raflarda bekliyor.

Dünyada çeşitli alanlarda örneklerini görsek de, Türkiye’de *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*’nde başlatılan “*Türk Turizm Eğitimcileri ve Araştırmacıları*” bölümü turizm alanyazınına emek vermiş pek çok akademisyenin yeni nesil araştırmacılara tanıtılmasında ve ahde vefanın yerine getirilmesinde önemli bir rol üstleniyor. Süreyya Ergün de, hakkının verilmesi, yeni neslin tanınması, ahde vefanın yerine getirilmesi gereken, Türkiye’de turizm alanına hizmet etmiş önemli kişilerden. Ben de bu yazıda 54 sene önce vefat ettiği için kişisel yaşamı hakkında çok kısıtlı bilgiye ulaşabildiğim Ergün’ü anlatmaya çalışacağım. 1940’lı yıllarda Türkiye’de turizm alanında ilk kitap ve makalelerin yazarı olan, turizmin toplum tarafından bilinmediği bir dönemde turizmin önemine on yıllarca önce dikkat çekilmesi girişimlerinde bulunan Ergün, aynı zamanda kamu ve özel sektörün turizme yatırım yapmasına dair birçok çalışmaya imza atar. Turizm Bürosu Müdürü, Turizm Kurum Müdürü gibi unvanlarının da hakkını vererek ülkede turizm alanında farkındalık yaratma çalışır. Türk Turizm Araştırmacıları bölümünde Merhum Süreyya Ergün’ü anlatmak işte bu nedenle önemli.

KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ

Süreyya Ergün, tahminen 1900’lü yılların başında dünyaya gelir. Annesi Mahiye Ergün ev hanımı, babası Ali Muzaffer Ergün askerdir. 1874 yılında doğan baba Ali Muzaffer Ergün, Kurtuluş Savaşı’nda Çanakkale cephesinde 59. ve 124. Piyade Alay Komutanı olarak savaşır, ardından albaylıktan generalliğe yükselir. Süreyya Ergün’ün eşi Asiye Ergün ile olan evliliğinden Can ve Gökçe adında iki çocuğu olur. Yıllar ilerledikçe kızı

Gökçe Ergün’ün bir oğlu olacak ve Süreyya Ergün Selim’in dedesi olacaktır.

25 Ocak 1964 tarihinde bir turizm seminerine davetli konuşmacı olarak gittiği Ankara’da, geçirdiği kalp krizi sonucu vefat eden Ergün, yaklaşık 60 yıllık yaşantısına hem gazeteci hem de kamu çalışanı olarak birçok mesleki başarı sığdırır. Kamuda Ticaret Vekâleti Turizm Müdür Yardımcısı (1938), Ankara Ticaret Vekâleti Turizm Bürosu Şefi (1940), İstanbul Matbuat Müdürü, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü (1944), Türkiye Turizm Kurumu Müdürü (1949) ve Türkiye Turizm Bankası Müşaviri olarak görev yaptıktan sonra Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Turizm Dairesi Müdürlüğü’nden emekli olur. Turizm ile doğrudan ilgili olan bu görevlerinin dışında gazeteci kimliğiyle de iz bırakır. 1894–1928 yılları arasında yayın yapan ve siyasi nitelikli bir gazete olan *İkdam Gazetesi*’nde muhabirlik yapar. Ardından günümüzde de yayın hayatına devam eden *Cumhuriyet Gazetesi*’nde muhabirlik yapar, 1960’lı yıllarda gazetede Serbest Sütun Turizm Aktüalite köşesinin yazarlığını üstlenir.

Ergün’ün tespit edilebilen diğer görevleri arasında 1949 yılı Turizm Danışma Kurulu üyeliği de bulunuyor. 1949 yılındaki Turizm Danışma Kurulu üyeliklerine İstanbul Valisi Dr. Fahrettin Kerim Gökay (kurul başkanı), İzmir Valisi Osman Sabri Adal (başkan vekili), Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Başkanı Reşit Saffet Atabinen (başkan vekili), İstanbul Yataklı Vagonlar İdaresi Galata Şubesi Müdürü Kamil Soysal ve Türkiye Turizm Kurumu Müdürü Süreyya Ergün ise kâtip olarak seçilmişlerdir (T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü 1949).

İkinci Dünya Savaşı’nın henüz sona erdiği yıllarda Avrupa’nın ekonomik durumu kötüdür. Marshall Planı’yla Avrupa ülkelerine yardım yapılmaya başlanır. Bu yardımların yapılacağı alanlar içerisinde turizm de vardır. Diğer sanayi dallarının yanı sıra turizme de önem verilmiş olması dönemin şartları itibarıyla dikkat çekicidir. Bu dönemde Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü bünyesindeki Turizm Dairesi’nin yetki ve sorumluluk alanı 16 Temmuz 1943 tarihinde yürürlüğe giren “Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşki-

lat, Vazife ve Memurları Hakkında Kanun" ile belirlenir. Bu tarihte Ergün, Etüt Heyeti Başkanı olarak görev yapmaktadır. Kendisinden önemli çalışmalar beklenerek Turizm Dairesi'ni kurması istenir. Ancak kendisinin bu görevi kabul etmesi için bir şartı vardır: Selahattin Çoruh ile çalışmak... Her ne kadar bu şart yerine getirilir ve Selahattin Çoruh Turizm Dairesi Müdür Muavini olarak Ergün ile beraber çalışmaya başlasa da, bu çalışma ortaklığı sekiz ay sürer. Sekiz ay sonra Çoruh, görevinden ayrılacak, Ergün ise 29 Haziran 1949 tarihinde Turizm Dairesi Müdürü görevinden ayrılarak yerini Siyasi Tarih Profesörü Ahmet Şükrü Esmer'e bırakacaktır (Yetgin 2018). Bir kamu ve özel sektör çalışanı olarak imza attığı başarılar ve geldiği mevki hakkında çeşitli kaynaklardan bilgiler edinmek mümkün olsa da yetiştiği ortam ve eğitimi üzerine bilgi edinmek oldukça zor. Fakat ileri düzeyde Fransızca bildiği ve turizmi Fransızca kaynaklardan da takip ettiği Tunay Akoğlu'nun şu ifadelerinden ortaya çıkıyor (Akoğlu 2013):

Turizm istatistikleri genel istatistik bilimlerine bağlı; ekonometri var, turizmde ekonometri tatbikatı uygulaması; hukuk, turizm hukuku; idari bilimler, turizm amme idaresi kamu idaresi; çevre bilimleri, ekoloji turizm çevre konuları. Bunları 1960'lı yıllarda ortaya koymaya çalıştım. 1963 yılında rahmetli Süreyya Ergün'e bu konulardan ve turizmin ilintili olduğu bilimsel alanlara dayanan Fransızca bir broşürümü yollamıştım. Kendisi o tarihlerde Türkiye İktisat Gazetesi'nde yazardı. Broşürüm yaklaşık olarak 10 sayfa fakat ileri düzeyde Fransızca dilinde yazılmış. Süreyya Ergün bunu incelemiş ve Türkiye İktisat Gazetesi'nde bu broşür üzerine kısa bir yazı yazmıştı. Demişti ki "Ben de turizmle ilgili Fransızca kaynakları takip ediyorum, Tunay Akoğlu çok doğru hususlara değinmiş." Ben o zaman doktora talebesiydim, bu yazı benim için çok önemliydi. Süreyya Ergün gibi birisi benim için bu sözleri sarf etmişti. Bir övünme değil ama bilimsel anlamda turizmi rayına oturtmak için doğru yolda olduğumu anlamıştım.

Akoğlu'nun bahsettiği yazıdan tam bir yıl sonra turizm dünyası bir kayıp yaşar ve Süreyya Ergün 25 Ocak 1964 tarihinde bir turizm seminerine "Türkiye otelcilik endüstrisinde resmi sektör yarıdım ve yatırımları" başlıklı tebliğini sunmak için gittiği Ankara'da geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybeder. Geride turizm üzerine pek çok kitap, makale, rapor, sunuş metni ve köşe yazısı bırakır.

TURİZM OLAYINA YAKLAŞIMI

Osmanlı İmparatorluğu'nun en sancılı dönemi olan I. Dünya Savaşı arifesinde dünyaya gelen Ergün, bu kıtlık ve savaş yoksulluğu döneminde yetişmiş olmasına karşın dönemindeki birçok kişinin aksine turizm olayına büyük önem verir. Bu cesur ve öngörülü bakış açısını, Türkiye'nin her ne kadar savaşa katılmamış olsa da savaşın gerginliğini derinden hissettiği zamanlar olan II. Dünya Savaşı arifesinde turizme dikkat çekiyor olmasından anlamak mümkündür (Ergün 1946b):

1929 yılında turizmin hiçbir engele uğramadığı en müsait bir yılda İtalyan dış turizminin gayri safi geliri ihracatın %16'sı nisbetinde idi. İtalyan turistlerinin hariçteki sarfiyatı bu gelirden düşüldükten sonra kalan aktif bakiye İtalyan Ticaret Muvazenesi açığının %32'sine denk geliyordu. Bu oran aynı yıl İsviçre için %75, Fransa için %76, Kanada için %86 idi. Yugoslavya'nın 1936'daki dış turizm geliri 27 milyon Türk Lirası, Yunanistan'ın ise 1937'deki geliri 7,5 milyon Türk Lirasıydı. Bize gelince 1926-1930 arasındaki dönemde üst üste senede ancak 200.000 liralık safi bir gelir elde etmiş olduğumuz hesaplanmıştır ki, sonrasında da Türk turizminin sürekli açık verdiği aşikârdır. Türkiye'nin içinde bulunduğu inkılap ve laiklik dönemini turizm alanında avantaja çeviremediğimiz bir gerçektir.

Ergün'ün Türkiye'nin turizm geliriyle günümüzde hala Türkiye'nin turizm rakibi olan Fransa, Yunanistan gibi ülkeleri karşılaştırdığı dönemdeki dünya siyasi ve ekonomik durumunu düşünecek olursak oldukça çalkantılı ve kaygan bir zemine dayandığını söylemek mümkündür. Böyle bir ortamda modern döneme ait bir olay olarak kabul edilen turizmin yarattığı gelirden bahsetmek şüphesiz ki cesareti ve ileri görüşlü olmayı gerektirir.

Evcin'e (2017) göre, Basın ve Yayın Turizm Genel Müdürlüğü eski Turizm Dairesi Müdürü Ergün'ün *İktisat Fakültesi Mecmuası*'nda 1957 yılında yayımlanan ve 1960 yılında ayrı basımı yapılan "Modern Turizmin Temayülleri ve Turizm Ekonomisi"³ adlı makalesi turizm kavramını genel anlamıyla değerlendiren ve Türkiye'deki turizm alanyazınına katkı sağlayan önemli bir çalışmadır. Bu çalışmasında Ergün, Milletler Cemiyeti'nin 1936 yılında yapmış olduğu turist tanımını eleştirir ve kapsamının geliştirilmesi gerektiğini, yapmış olduğu bir konuşmada öne

sürer. Buna göre, Milletler Cemiyeti 1936 yılında turisti “eğlence için veya ailevi, sıhhi sebeplerle yahut iş için veya dini, ilmi, siyasi, idari, sportif mahiyette olan toplantılara iştirak maksadıyla yahut her türlü muvakkat vazifeler sebebiyle ve nihayet kurvaziyer vapurlarının seferlerine iştirak suretiyle seyahat edenler” şeklinde tanımlar. Ergün ise, bu tanıma kullanılan vasıta, seyahatin amacı ve turizm türleri bakımından eleştirir. Ona göre, otomobilizm, alpinizm ve siklizm de kurvaziyer turizmi kadar önemlidir. Yine benzer şekilde, sosyal turizm, mektep turizmi, transit turizm de turizm türleri arasında yer almakta; dolayısıyla Milletler Cemiyeti’nin turist tanımının kapsamı gereken unsurlar olarak belirtilir (Ergün 1946b). Ergün aynı çalışmada Turizm Bilgisi kavramına da değinir:

Birkaç kelime ile Turizm Bilgisi’nin mahiyetine de temas edelim. Turizm, bizzatı bir endüstri şubesi olmadığı, turizm endüstrisi tabirinin ancak turizmin faydalandığı çeşitli endüstrilerden en ileri gelenlerini ifade ettiği gibi, birçok ilim ve fen şubelerinden faydalanan turizm bilgisi de bu bilgilerin tam bir sentezi değildir. Gerçi, modern otelcinin, bir seyahat acentesinin, bir rehber ve tercümanın oldukça zengin bir kültür bagajına sahip olmaları lazımdır. Fakat turizm hareketinin heyeti umumiyesinden çıkan neticeler, yani turizmin faydaları arasında ekonomik faydaların ve turizm şartları arasında ekonomik bir problem ve turizm bilgisini ancak ekonomi bilimleri arasında yer alan bir kategori haline getirmiştir. Turizm bilgisi, turisti tahrik eden çeşitli saikleri araştırmaksızın turizm hareketinden doğan ve bu harekete bağlı olarak neticelerin kıymetlerini ölçer. Turistlerin seyahat ve ikametleriyle ilgili meseleleri tetkik eder.

Ergün, turizmi etkileyen unsurları siyasi, ekonomik, psikolojik ve teknik olarak dört grupta sınıflar. Turizmi etkileyen siyasi unsurlar noktasında Türk İnkılabının Türkiye’ye olan turizm talebini artırmak için yeterince kullanılmadığına dikkat çekecek öngörüyle sergilediğindeyse sene 1946’dır. Benzer şekilde, Süreyya Ergün’den önce savaş yıllarında Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü görevinde bulunan Nedim Veysel İlkin de turizm ile ilgili olarak;

Turizm Türkiye’de turizm konusunun yalnız bir finansman ve ekonomi konusu olarak değil; tarih, sanat, tabiat, güzellik ve hatta bilgi ve hamle konusu olarak ele alındığını, ülkede turizmin sadece turistleri mabetlerle harabeler arasında dolaştırmak anlamına gelmediğini, ülkeyi ülke insanına, ülke insanını di-

ğer ülke insanlarına tanıtacak ve ileride daha büyük kazançlar sağlayacak bir hakikat yolu olarak düşünülmalıdır

der (İlkin 1943). Ergün, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki şartların dünyada turizmin gelişmesine olumlu bir zemin hazırladığını, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da benzer şekilde büyük çaplı uluslararası turizm hareketliliğinin görüleceğini ifade eder. Yine bu şekilde de, Türkiye’nin de bir turist akını ile karşı karşıya kalacağını, savaşın olağanüstü koşullarının barış yıllarında seyahat isteğini ve talebini arttıracığını, bu hareketlerin doğurabileceği ekonomik getirisinden faydalanmak gerektiğini, bu durumun da Türkiye için üzerinde ısrarla durmaya değer bir “medeniyet dâvası” olduğunu vurgulayan ciddi öngörülerde bulunur. Bu öngörülerini Ergün’ün şu ifadelerinden anlamak mümkündür (Ergün 1944a):

Dünya ahvalinin vahameti dolayısıyla bugün turizmden bahsetmek ne kadar abes ve mevsimsiz gözüksede de savaş içinde bulunan Almanya ve Fransa gibi ülkelerde bu işe hâlâ atfolunan ehemmiyet ve alaka nedeniyle Türkiye’de de hasat zamanlarına intizaren tedarikatımızı ikmale ve savaş sonuna hazırlıklı çıkmaya çalışmamız tabii bulunmaktadır.

Basın–Yayın Genel Müdürlüğü Heyeti Başkanı olarak katıldığı bir toplantıda Türkiye’de büyük çapta otellerin yapılmadığına, eski palasların artık itibar görmediğine ve yenilerinin de ancak üçüncü sınıf Avrupa otelleri derecesinde olduğuna vurgu yapar. Öte yandan, ülkenin hemen hemen her şehrinde baş gösteren konaklama sorunları nedeniyle büyük sıkıntılar çekildiğini, Türkiye’nin refah seviyesi yükselirken seyahat eden titiz ve rahatına düşkün insan tipinin sadece yabancılardan ibaret kalmadığına da dikkat çeker. Ona göre, otel, lokanta, gazino, plaj, eğlence yerleri gibi turistik tesisler gelecek dönemin en kârlı işletmeleri halini alacaktır ve hususi sermaye ile teşebbüsün bu durumdan faydalanması gerekir (Ergün 1946a).

12 Eylül 1938 tarihinde Bursa ili hakkında bir rapor hazırlar. “Turizm Bakımından Bursa Bölgesi Hakkında Notlar” başlığıyla yayımlanan bu raporda Bursa’nın turizm ürünü dört başlıkta toplanır. Bu başlıklar kaplıcaları ile bir su şehri, eski eserleri ile bir tarih kenti, doğal güzellikleri ile bir sayfiye kenti ve Uludağ nedeniyle de iklim

tedavi istasyonu ve dağ sporları merkezi olarak açıklanır.

Ergün'ün Türk Ofis'e sunduğu bu raporda bu öngörülerin yanı sıra Bursa'nın taşıma kapasitesine dair bazı gözlemler de bulunur. Turizm ürünü sınıflandırmasında olduğu gibi mevcut otel ve kaplıca işletmelerinin kapasitesi de sınıflandırılarak kaplıca, şehir ve dağ otelleri olarak üç başlıkta raporlaştırılır (Ergün 1939). Rapora göre, Bursa'da yer alan kaplıca otelleri, Çelik Palas ve çok eski bir bina olan Kükürtlü Oteli dışındaki otel binaları en büyüğü 20 odalı olan ve modern konfor sunamayan konak ve evden bozma ahşap binalardır. Kaplıca otel sahiplerinin bilgisizliği, en basit temizlik koşullarına bile uyulmaması, belediyenin yeterli denetimleri yapamaması nedeniyle valiliğin bu otellerin hepsini kapatmayı düşündüğü raporda belirtilenler arasındadır. Nitekim Bursa'da 35-36 yataklı bir dağ otelinin o tarihlerde dağ kürü yapmak isteyen yabancıların yoğun ilgisine rağmen bir hapisane yatağından farksız olacak şekilde, hijyenden uzak konaklama hizmeti verdiği bilinmektedir (Ulukan 2013).

Turizm Dairesi Müdürlüğü görevini yürüttüğü yıllarda Edirne ili hakkında da bir rapor hazırlayan Süreyya Ergün, Edirne'de 1939 yılında altı otel, 12 han ve yedi pansiyon olduğunu raporunda belirtir. Edirne'yi ziyareti sırasında kaldığı oteli her ne kadar temizlik açısından yeterli görse de, odaların düzeni, mobilyaların eskiliği, otelin yolunun kötü olması ve merkezden uzak olması gibi unsurlar doğrultusunda eleştirir. Şehirlerdeki diğer konaklama tesislerinin de genel anlamıyla otel olarak inşa edilmemiş eski yapılar şeklinde olduğu, sıcak sulu ve banyolu odası, alafranga tuvaleti olan otellerin sayısı oldukça az olduğu, otellerin çoğunun elektrikle aydınlanmakla birlikte umumi telefon, oda telefonu, asansör ve kalorifer tesisatı konularında yetersizlik kaldıkları, birçoğunda da lokanta bulunmadığı ve kahvaltı verilmediği bir başka çalışmada da yer alır (Ergün 1944b; Evcin 2014). Raporunda Edirne Şehir Kulübü'ne de değinen Ergün, şehir kulüplerinin hem turistlerin ağırlanacağı hem de halkın gidebileceği nezih mekânlar olması gerektiğini, bu sebeple Edirne Şehir Kulübü'nün geliştiril-

mesi gerektiğini izah eder. Bu değişim sürecinin finanse edilebilmesi için sponsor görüşmeleri yapar ve bir fizibilite raporu sunar (Ergün 1947).

Bu dönemde Türkiye'nin gündemi düşünüldüğünde Hatay sorunu, II. Dünya Savaşı süresinde Almanya ile Polonya arasında çıkan savaş, İtalya'nın Arnavutluk'u işgali, gıda maddelerinde ihraç yasağı gibi önemli olaylar vardır. 1939 yılı Türkiye'sinde, bu gibi önemli ulusal ve küresel olayların yaşandığı bir ortamda turizm üzerine kafa yormak dikkat çekicidir. Benzer şekilde, Evcin (2016b) de, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'de turizmi canlandırma çabaları kapsamında Ergün'ün bu girişimlerinden bahseder. Araştırmacı İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde artan turist hareketliliğini karşılayabilmek üzere İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar ve dönemin hükümetinin desteğiyle müteahhit şirketler aracılığıyla Çırağan, Taksim ve Florya'da otellerin inşası fikrinin gündeme geldiğini ifade etmektedir. Bu şekilde Başbakanlık Turizm Dairesi tarafından ülkeye turist çekebilmek amacıyla valilik ve belediye makamlarına gönderilen yazılarla İstanbul'daki mevcut sarayların ve boş binaların incelenerek bunlardan otel haline getirilmeye uygun olanlarının tespiti istenir.

Savaş sonrasındaki turizm fırsatlarından yararlanmak ve iktisadi kalkınmaya katkı sağlamak üzere turizm endüstrisinin kurulması konusundaki tartışmalarda girişimcilere yönelik "turizm kredi desteği" konusunun da gündeme geldiği görülmektedir. Konuyu gündeme getiren önemli isimlerden biri Ergün olur. İşletmecilere konaklama tesisleri konusunda yardımcı olmayı hedefleyen "otelcilik kredisi" imkânı üzerinde duran Ergün, ülkeyi etkileyen konjonktürel şartlar dolayısıyla devlet müdahalesinin daha geniş tutularak Avrupa ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi ferdi teşebbüslere himaye ve teşvik imkânlarının tanınması gerektiğini ifade eder. Böylece ticari krediler, işletme, ıslah ve tesis kredileri gibi tevzi usullerinin uygulamaya geçirilmesiyle ülkedeki konaklama sektörünü rahatlatacak ve geliştirecek fırsatların yaratılması mümkün olabilecektir (Evcin 2016a).

SON SÖZ

1900'lü yılların başında doğduğu tahmin edilen ve 1964 yılında vefat eden Süreyya Ergün'ün büyüdüğü ve yetiştiği dönemi göz önünde bulundurursak, savaş sonrası dönem bile olsa, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma hedefleri doğrultusunda Batı'ya dönük bir eğitim aldığı söylenebilir. İleri düzeyde Fransızca bilmesi, Fransızca kaynakları takip etmesi ve eserlerinde genellikle turizmle ilgili Fransızca kaynaklara atıf vermesi karşımıza muhtemel bu sonucu çıkarmaktadır. Bir dönem sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün 1924 yılında başlattığı yurtdışına öğrenci gönderme projesi de göz önünde bulundurulduğunda, Ergün'ün yurtdışında olmasa bile Avrupa kökenli bir eğitim aldığını söylemek mümkündür.

Yaklaşık 60 yıllık yaşamı boyunca birçok kitap ve makale yazan Ergün, ömrü boyunca yaptığı işlerle turizmin gizli kalan bir kahramanı olur, hayata gözlerini yine bir turizm semineri esnasında yumar. Çalışmalarını incelediğimizde belirgin olarak turizm ekonomisi ve turizm planlaması üzerine yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Ergün'e göre, turizm planlaması çalışmalarını sayesinde turizm bölgelerinin tespiti, tetkiki, ulaşım imkânlarının gelişmesi ve kolaylaşması, turizm tesislerinin kurulması, işletilmesi ve denetlenmesi, turizm mesleki terbiyesine yönelik okulların açılması, ev ve el sanatlarının teşvik edilmesi gibi birçok alanı olumlu yönde etkileyecek kadar önemlidir. Böylece turizm ülke çağınca bir kültür ve sanat propagandası haline alacaktır. Ergün, savaşın içinden çıkan İngiltere, Fransa gibi ülkelerle savaşa girmemekle birlikte savaştan çok yakından etkilenen İsviçre ve İspanya gibi ülkelerin içinde buldukları iktisadi sıkıntıların Türkiye için ciddi bir turizm fırsatı olacağını öne sürer; bu nedenle, dünyada savaş sonrasında görülen seyahat hareketliliğinin Türkiye'ye yöneltilmesinin mümkün olabileceğini savunur. Entelektüel kişiliği ve bilgi birikimiyle Türkiye'de bu gibi konuları ifade ettiği kesim sadece turizm çalışanları ve kamu kesimi olmaz, köşe yazarlığı ve muhabirlik yaptığı gazeteler aracılığıyla da halka turizmin önemini ifade etmeyi kendine görev edindiği kolayca anlaşılabilir.

SEÇİLMİŞ ESERLERİ

- Ergün, S. (1939). *Edirne Şehir Kulübü*. Ankara: T. C. Ticaret Vekâleti Turizm Müdürlüğü.
- Ergün, S. (1939). Turizm Bakımından Bursa Bölgesi Hakkında Notlar. İçinde: *Turizm Hakkında Raporlar*. (ss. 45-57). Ankara: T.C. Ticaret Vekâleti Turizm Müdürlüğü.
- Ergün, S. (1941). Otelcilik Kredisi, *Belediyeler*, 12.1941, 76: 17-19.
- Ergün, S. (1941). Yurdumuzda Otel Davası, *Belediyeler*, 11.1941, 75: 31-34.
- Ergün, S. (1942). Fransa'da Otelcilik Bankası. *Belediyeler*, 1.1942, 77: 6-8.
- Ergün, S. (1942). Fransa'da Otelcilik Kredisi Alanında Yapılan Islahat, *Belediyeler*, 2.1942, 78: 23-26.
- Ergün, S. (1943). Turizm İmkânlarımız I, *Siyasî İlimler Mecmuası*, 148 (Temmuz): 203-210.
- Ergün, S. (1943). Turizm İmkânlarımız II, *Siyasî İlimler Mecmuası*, 149 (Ağustos): 207-212.
- Ergün, S. (1943). Turizm İmkânlarımız III, *Siyasî İlimler Mecmuası*, 150 (Eylül): 332-341.
- Ergün, S. (1943). Turizm Öğretimi, *Siyasî İlimler Mecmuası*, 152: 456-461.
- Ergün, S. (1944). Bergama'da Klasik Temsillere Doğru, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 37: 28-31.
- Ergün, S. (1944). Bergama'da Turizm Tetkikleri, *Siyasî İlimler Mecmuası*, 560 (Aralık): 510-514.
- Ergün, S. (1944). Bergama'yı Sevenler Cemiyeti, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 37: 30-31.
- Ergün, S. (1944). Kültür-Park, *Siyasî İlimler Mecmuası*, 163: 396-403.
- Ergün, S. (1944). *Milli Kalkınma Vasıtalarından Otelcilik ve Turizm Milli Kredisi - Türkiye'de Otel Durumu ve Davası*. Ankara: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü.
- Ergün, S. (1944). *Yabancı Memleketlerde Otelcilik ve Turizm Milli Kredisi Mevzuatı*. İstanbul: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınlarından: 5.

- Ergün, S. (1945). Fuar ve Turizm, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 9.10.1945, 44/45: 22-24.
- Ergün, S. (1945). Turizm. İller ve Belediyeler Dergisi, 12: 458-460.
- Ergün, S. (1946). Turizm Bakımından Belediyecilik Yeni Gelir Kaynakları, *İller ve Belediyeler Dergisi*, 11.1946, 14: 558-560.
- Ergün, S. (1946). Turizm Politikası. İçinde: Türkiye'nin İç ve Dış Turizmden Bekledikleri. (ss: 25-31). İstanbul.
- Ergün, S. (1946). *Türk Ekonomi Derneği Konferanslar Dizisi: Türkiye'nin İç ve Dış Turizmden Bekledikleri (Türk İktisat Cemiyetinde Münakaşalı Konuşma)*. İstanbul: Kışçılık ve Matbaacılık T.A.Ş.
- Ergün, S. (1946). Türkiye'de Turizm Endüstrisi, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 10.1946, 57: 16-17.
- Ergün, S. (1947). Giresun'dan Artvin'e – Trabzon'da İki Gün – 1, *İnan*, Sayı: 29: 11-12.
- Ergün, S. (1947). Giresun'dan Artvin'e – Trabzon'da İki Gün – 1, *İnan*, Sayı: 30: 15-16.
- Ergün, S. (1947). Giresun'dan Artvin'e – Trabzon'da İki Gün – 1, *İnan*, Sayı: 31: 12-13.
- Ergün, S. (1947). Giresun'dan Artvin'e – Trabzon'da İki Gün – 1, *İnan*, Sayı: 32: 7-8.
- Ergün, S. (1947). Giresun'dan Artvin'e – Trabzon'da İki Gün – 1, *İnan*, Sayı: 33: 12.
- Ergün, S. (1947). Giresun'dan Artvin'e – Trabzon'da İki Gün – 1, *İnan*, Sayı: 34: 11-12.
- Ergün, S. (1947). Turizm Bakımından Yeni Belediyecilik Kaynakları, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 4.5.1947, 63/64: 22-24.
- Ergün, S. (1947). Yabancı Memleketlerde Belediye ile İlgili Turizm Kanunları, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 3.1947, 62: 23-24.
- Ergün, S. (1949). Türkiye'nin İç ve Dış Turizmden Bekledikleri, *Taşıt ve Turizm*, 1 (Eylül): 3.
- Ergün, S. (1955). *Eyüp Sultan Türbe ve Cami*.
- Ergün, S. (1957). Modern Turizmin Temayülleri ve Turizm Ekonomisi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 19 (1-4): 3-36.
- Ergün, S. (1959). Bizde Dış Turizm İstatistiklerimiz, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 12.1959, 215: 16-17.
- Ergün, S. (1960). İlmi Bir Turizm Politikası, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 10.1960, 225: 18-19.
- Ergün, S. (1960). *Modern Turizm Temayülleri ve Turizm Ekonomisi*. İstanbul.
- Ergün, S. (1962). AID Turizm Yardımları, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 20.12.1962, 10 (507): 5.
- Ergün, S. (1962). AID ve Türk Turizmi, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 8.11.1962, 10 (501): 4.
- Ergün, S. (1962). Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Raporu: Yunan Turizmi, *İstanbul Ticaret Odası Gazetesi*, 4.10.1962, 5 (223):3.
- Ergün, S. (1962). Bölge Turizm Kalkınmasında Odaların Rolü, *İstanbul Ticaret Odası Gazetesi*, 10.05.1962, 5 (204): 3.
- Ergün, S. (1962). Turizm Alanında Teknik Yardım: Türk-Alman Karşılıklı Yatırım Anlaşması, *İstanbul Ticaret Odası Gazetesi*, 26.7.1962, 5 (214): 3 ve 7.
- Ergün, S. (1962). Turizm ve Bakanlığı, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 20.09.1962, 10 (494): 4 ve 7.
- Ergün, S. (1962). Turizmi Nasıl Teşvik Ediyorlar, *İstanbul Ticaret Odası Gazetesi*, 13.9.1962, 5 (220): 3.
- Ergün, S. (1962). Yabancı Turizm Teşkilatı ve Ticaret Odaları, *İstanbul Ticaret Odası Gazetesi*, 19.4.1962, 5 (201): 3.
- Ergün, S. (1962). Turizm Planı Üzerine, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 29.9.1962, 10 (495): 4 ve 7.
- Ergün, S. (1963). Adetler ve Turizm, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 24.01.1963, 11 (512): 5 ve 7.
- Ergün, S. (1963). Dünya Turizm Konferansı ve Birleşmiş Milletlerin Kararları, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 28.11.1963, 11 (555): 5.
- Ergün, S. (1963). Dünya Turizm Olayı, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 3.10.1963, 11 (547): 5 ve 7.
- Ergün, S. (1963). Fransız Turizmi ve Yatırımlarının Teşvik, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 25.4.1963, 11 (524): 5.
- Ergün, S. (1963). İngiltere'de Turizmin Gelişmesi, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 13.6.1963, 11 (531):5 ve 7.

Ergün, S. (1963). İstanbul Hilton'dan Atina Hilton'a, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 2.5.1963, 525: 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Kalkınma Planında: Kampingler, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 4.7.1963, 11 (534): 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Milletlerarası Turizm Hareketleri: Kaçırılmayacak Bir Fırsat, *İstanbul Ticaret Odası Gazetesi*, 21.3.1963, 6 (246): 3.

Ergün, S. (1963). Odalarımız ve Turizm Dernekleri, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 18.7.1963, 11 (536): 5.

Ergün, S. (1963). Plan ve Turizm İstatistiği, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 4.4.1963, 11 (521): 5.

Ergün, S. (1963). Turizm Dernekleri, *Turizm*, 7.1963, 7 (11-27): 8-9.

Ergün, S. (1963). Turizm Ekonomisi, *Turizm*, 12.1963, 7 (11/32): 12-13.

Ergün, S. (1963). Turizm Ekonomisi, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 25.9.1963, 11 (546): 5.

Ergün, S. (1963). Turizm Kampçılığı, *Turizm Mecmuası*, 12.1963, 7 (11/32): 12-13.

Ergün, S. (1963). Turizm Kampçılığı, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 5.9.1963, 11(541): 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Turizm Konuları: Moteller, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 14.3.1963, 11(518): 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Turizm Konuları: Yaz Mevsimi Geldikçe, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 15.8.1963, 11 (540): 540: 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Turizm Kredi Fonu, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 20.6.1963, 11 (532): 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Turizm Politikamızın Unsurları, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 19.09.1963, 11 (545): 5.

Ergün, S. (1963). Turizm Teşkilatımız, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 30.5.1963, 529: 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Turizm, Tasarruf Bonoları ve Özel Teşebbüs, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 21.11.1963, 11 (554): 5 ve 7.

Ergün, S. (1963). Türkiye Turizm Ekonomisi, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 26.9.1963, 546: 5

Ergün, S. (1964). Mola-Kamplar ve Turizm Meclisi, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 6.2.1964, 12 (565): 5.

Ergün, S. (1964). Turizm Meclisi Mola ve Kampları, *Turizm Mecmuası*, 2.1964, 7 (11/34): 2-3.

Ergün, S. (1964). Türkiye Otelcilik Endüstrisinde Resmi Sektör Yardım ve Yatırımları. (Tebliğ). İçinde: *Türkiye Turizm Politikası Semineri*, (ss:37-77). 24-25 Ocak 1964. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu İktisadi Araştırmalar Enstitüsü.

Ergün, S. (1964). Türkiye Otelcilik Endüstrisinde Resmi Sektöre Yardım ve Yatırımları, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, 4.1964, 2 (16): 24-33.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, B. (1985). *Sistemantik Türkiye Turizm İşletmeciliği Bibliyografyası (1929-1984)*. İstanbul: Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.

Akoğlu, T. (2013). Tunay Akoğlu. (Görüşen Çağıl Hale Özel). İçinde N. Kozak (Editör). *Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri 9. Cilt*. İstanbul: Yıkılmaz Basın Yayın.

Cumhuriyet Gazetesi (1964). Süreyya Ergün Vefat İlanı, (25 Ocak 1964): 3.

Ergün, S. (1939). *Turizm Bakımından Bursa Bölgesi Hakkında Notlar: Turizm Hakkında Raporlar*. Ankara: T. C. Ticaret Vekâleti Turizm Müdürlüğü Yayın No:2.

Ergün, S. (1944a). Harpten Evvel Kaçırduğumuz Büyük Fırsat, *TTOK Belleteni*, 37: 20-21.

Ergün, S. (1944b). *Milli Kalkınma Vasıtalarından Otelcilik ve Turizm Millî Kredisi Türkiye'de Otel Durumu Davası*. Ankara: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları: 5.

Ergün, S. (1946a). Türkiye'de Turizm Endüstrisi, *TTOK Belleteni*, 57: 16.

Ergün, S. (1946b). *Türkiye'nin İç ve Dış Turizmden Beklentileri Türk İktisat Cemiyetinde Münakaşalı Konuşma*. İstanbul: Kışeçilik ve Matbacılık T.A.Ş.

Ergün, S. (1947). Turizm Bakımından Yeni Belediyecilik Kaynakları, *TTOK Belleteni*, 63/64: 22-24.

Evcin, E. (2014). Türkiye Cumhuriyetinin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55 (Güz): 23-82.

Evcin, E. (2016a). İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye Turizmin Yarattığı Fırsatlar, *Tarihin Peşinde*, 15: 129-153.

Evcin, E. (2016b). İkinci Dünya Savaşı'nın Akabinde Türkiye'de Turizmi Canlandırma Çabaları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35 (60): 213-275.

Evcin, E. (2017). Basın ve Yayın Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda (1957-1963), *Atatürk Dergisi*, 6 (2): 41-91.

İlkin, N.V. (1943). Turizm, *TTOK Belleteni*, 39 (Mart): 12.

Kozak, N. Editör (2016). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Turizm*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

T.C. Başbakanlık Basın - Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (1949). Ayın Tarihi Web Sayfası, 21 Aralık 1949. <http://ayintarihi.byegm.gov.tr/m/date/1949-12-21>, Erişim tarihi: 30 Ağustos 2018.

TOGO Albümü, (1942). https://books.google.com.tr/books/about/Togo_alb%C3%BCm%C3%BC_1942.html?id=d8iZAAAIAAJ&redir_esc=y Erişim tarihi: 29 Ağustos 2018.

Ulukan, S. (2013). Türk Ofisli Yıllarda Turizm Politikamız. Toroslar Gazetesi. http://www.toroslargazetesi.com.tr/turk-ofisli-yillarda-turizm-politikamiz_m51.html, Erişim tarihi: 20 Ağustos 2018.

Wikipedia. (2018). İkdam Gazetesi. <https://tr.wikipedia.org/wiki/İkdam>, Erişim tarihi: 30 Ağustos 2018.

Yetgin, D. (2018). Selahattin Çoruh: Turizmde Bir Adanmışlık Öyküsü, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (1): 113-123.

* Gözde Türktarhan, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Açıköğretim Fakültesi Eskişehir,
E-posta:gturktarhan@anadolu.edu.tr

Manavgat Spor Turizmi Konseyi Projesi

Proje Yürütücüsü: Dr. Öğr. Üyesi Engin Derman

Proje Araştırmacısı: Dr. Öğr. Üyesi Engin Derman ORCID: 0000-0003-1171-6242

Destekleyen Kurumlar: Manavgat Kaymakamlığı, Manavgat Belediyesi, TİSOYAB (Titreyengöl Sorgun Turizm Yatırımcıları Birliği)

Proje Koordinatörü: Dr. Öğr. Üyesi Engin Derman

Proje Ortakları: Manavgat Kaymakamlığı, Manavgat Belediyesi, TİSOYAB (Titreyengöl Sorgun Turizm Yatırımcıları Birliği)

Başlama ve Bitiş: 10.08.2017/08.02.2018

PROJENİN AMACI

WTO (Dünya Turizm Örgütü) araştırmaları tatil tüketicisinin eğilimlerinde ciddi değişimler yaşandığını ortaya koymaktadır. Yeni eğilimler uyanıp kendini aktif hale getirmiş, otelin dışına çıkan, yerel lezzetleri tadan, sporu seven ve özel ilgi alanları olup bunlara uygun programları araştıran turistleri karşımıza çıkarmaktadır. Dünya turizm trendlerine bakıldığında, spor amaçlı seyahat edenlerin sayısının hızla artmakta olduğu görülmektedir. Eskiden sadece spor kfilesi ya da spor takımı turizmi sayılan spor turizmi, bugün artık kitlesel bir özellik kazanmıştır. Sadece Avrupa'da futbolda her yıl 500 bin kişi maçlar için seyahat etmekte, kişi başı ortalama 1.500 Dolar civarında harcama yapmaktadır.

Spor turisti, en az bir gece konaklayıp sportif bir etkinliğe oyuncu veya izleyici olarak katılan kişi olarak tanımlanmaktadır. Spor turisti; spor yapmak için seyahat edenler, sportif etkinliği izlemek için seyahat edenler ve sportif bir programa katılmak için seyahat edenler şeklinde üçe ayrılmaktadır.

Spor turizmi; dünya turizm pazarının %10'una sahip durumdadır. Sportif faaliyetler önemli bir endüstri haline gelmiştir. Bu etkinlikler otellerde milyonlarca gecelemeye imkân vermektedir. Spor endüstrisi ve turizmi satılan araç gereçler, yapılan tesisler ve bunların işletim gelirleri, or-

ganize edilen etkinlikler ve bu etkinliklerin gelirleri açısından yerel ekonomilerde önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan hesaplamalar konaklayan spor turistinin otel, yemek, giriş bileti ve diğer ihtiyaçları için günlük 180, günübirlik ziyaretçinin ise 50 Dolar harcadığını ortaya koymaktadır. Araştırmalara göre, ebeveynler amatör sportif bir etkinliği izlerken 85 Dolar, çocukları ise 56 Dolar harcamaktadır. Antalya'da her yıl binin üzerinde futbol takımı kamp yapmaktadır. Bunların önemli kısmı kış aylarında gelen Kuzey Avrupa ülkelerinin takımlarıdır. Ölü sezon için Antalya'daki tesislere önemli katkı sağlanmaktadır.

Spor turizminin yararı turist getirmekten ibaret değildir. Spor turizmi aynı zamanda önemli bir tanıtım aracıdır. Manavgat ilçesi tüm spor branşlarının organizasyonları için elverişli bir konuma sahiptir. Özellikle doğa sporları ve su sporları üzerine yapılacak çalışmalar Manavgat destinasyonunun markalaşmasında çok etkili olacaktır. Başta Herkes İçin Spor Federasyonu olmak üzere tüm federasyonlarla, Manavgat'ta faaliyet gösteren turizm işletmeleri arasında kurulacak sağlam bir koordinasyon ile yerel halkın ve yerel kurumların katılımı sağlanarak spor turizmi alanında sağlam bir altyapı oluşturulabilir. 'Manavgat Spor Turizmi Konseyi' sporun ve turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel faydalarını en üst düzeye çıkaracaktır.

Spor Turizmi Konseyi'nin Amaçları

- Spor turizmi konusunda tüm paydaşları bilgilendirmek ve koordine etmek,
- Tüm spor branşlarının Manavgat'ta yaygınlaşmasını sağlamak, bu branşlarda organizasyonları teşvik etmek,
- Manavgat'a spor branşlarında gelecek başarılarla Manavgat markasını güçlendirmek,
- Manavgat'ta gerçekleştirilen spor faaliyetlerini farklı açılardan ölçmek ve kalitesini artırmak,
- Turizm işletmelerinin spor organizasyonlarına katılımını sağlayarak turizm sezonunu uzatmak,
- Özellikle turizmin ana sezon dışındaki dönemde spor turizmi faaliyetlerini arttırarak Manavgat ekonomisinin sürekli canlı kalmasını sağlamak,
- Spor turizmi alt yapısından başta öğrenciler olmak üzere yerel halkın faydalanmasına imkân vererek sürekli canlı bir kent oluşturmak,
- Spor turizmi alanında yapılacak çalışmalarla Manavgat'ın bir spor kenti olmasını sağlamak.

PROJE AYRINTILARI

Projenin başlatılmasında ve uygulanmasında en büyük görev Kaymakamlık ve Belediye'ye düşmektedir. Spor turizminin ilçeye çok yönlü faydaları olacaktır. Ancak bu konuda yerel güçleri harekete geçirmek ve motive etmek iki kurumun koordinasyonu ile mümkündür. Projenin başarılı olması için en önemli aşama yerel halkın 'Spor Turizmi' konusunda bilinçlendirilme aşamasıdır. Bu aşamadan sonra Manavgat'ta yerel halkın ve turistlerin katılımıyla farklı branşlarda spor festivalleri düzenlenecek, zamanla bu festivaller ulusal ve uluslararası boyut kazanacaktır. Projenin diğer kanadında turizm işletmeleri yer almaktadır. Turizm işletme sahipleri ve yöneticileri, spor

turizminin ekonomik faydalarına inanmalı, işletmelerine katkı sağlayacağını görmeli ve bu yolda sorumluluğa hazır olmalıdırlar. Bu noktada da Kaymakamlık ve Belediyenin teşvik edici rolüne ihtiyaç vardır.

PROJENİN SOSYAL YARARI

Spor turizminin temeli yerel halka dayanmaktadır. Bu sebeple öncelikle yerel halk spor kültürü bakımından bilinçlendirilecek, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında 'Yaşam Boyu Spor' konulu bilgilendirme toplantıları yapılacaktır. Tüm okullarda öğretmenlere ve öğrencilere 'Herkes İçin Spor' felsefesi anlatılacak, istekli öğretmenlere eğitim kursları düzenlenecektir. Bu çalışmalarda Herkes İçin Spor Federasyonu destek verecektir. Projenin turizm tarafında ise MATSO ile iş birliği içinde, Manavgat'ta turizm sektöründen gelir elde eden tüm işletmeler spor turizmi konusunda bilgilendirilecek ve görüşleri alınacaktır. Bu amaçla 'Spor Turizmi Çalıştayı' planlanacaktır. Tüm bu çalışmalarla Manavgat'ta spor turizmi alanında farkındalık oluşturulacaktır. Böylelikle çoğulcu bir katılımı kurulan 'Spor Turizmi Konseyi' sporun ve turizmin bölgeye olan katkılarını en üst düzeyde yaşatmak için çaba harcayacaktır.

PROJEDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

Kaymakamlık oluru ile birlikte projenin ilk aşaması tamamlanmış, Manavgat'ta Spor Turizmi Konseyi kurulmuştur. Paydaşlar bilgilendirilmiştir. Bundan sonraki aşama eylem planı aşamasıdır. Bu konseyin etkin ve verimli çalışabilmesi için planlama aşaması çok önemlidir. Spor Turizmi Konseyi'nin amaçlarının farklı projeler halinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

ETKİNLİK NOTLARI

Editor: Çağdaş AYDIN
E-posta: aydincagdass@gmail.com

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, Güz: 288 - 291, 2018.
Copyright © 2018 anatolia
Bütün hakları saklıdır
ISSN: 1300-4220 (1990-2018)

Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu

Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi

Türkiye’de turizm eğitimin kurumsallaşmasına ve Türkiye’nin turizm ve otelcilik alanında yayın ve araştırma bağlamında gelişmesine öncülük eden Prof. Dr. Hasan Olalı adına 18-21 Ekim 2018 tarihinde DEÜ Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi’nde sempozyum gerçekleştirildi. DEÜ Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi ve Anatolia Turizm Akademisi işbirliğinde yapılan sempozyumun teması “*Dünden bugüne Türkiye’de turizmin akademik ve bilimsel kurumsallaşmasının gelişimi*” idi. 1960’lı yıllardan itibaren Türkiye’de turizm eğitimi, turizm araştırmaları ve turizm literatürünün gelişimi ile ilgili çalışmalara yer vermek, bu doğrultuda elde edilen bulguları tartışmak ve geleceğe yönelik birtakım kararların alınmasına katkıda bulunacak çıktılara erişmek için yapılan sempozyumda iki gün boyunca beş oturum ve iki panel gerçekleştirildi. Toplamda 20 üniversiteden 85 kişinin katıldığı oturumlarda turizm alanında yapılan bibliyometrik çalışmalar, müfredat incelemeleri, bilimsel dergiler ve tezler ile ilgili yapılan araştırmaları kapsayan 23 bildiri sunuldu.

Sempozyum kapsamında gerçekleşen ilk panel 19 Ekim Cuma günü *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* eş editörü Prof. Dr. Nazmi Kozak yöneticiliğinde yapıldı. “*Türkiye’de Bilimsel Turizm Dergileri*” konulu panelde *Advances in Hospitality & Tourism Research* editörü Prof. Dr. Beykan Çizel, *International Journal of Contemporary Tourism Research* editörü Prof. Dr. Atilla Akbaba ve *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* eş editörü Doç. Dr. Çağıl Hale Özel konuşmacı olarak yer aldı. Prof. Dr. Nazmi Kozak konuşmasında bilimsel bilginin dağılmasında kılcal damar görevi gören ve turizm alanının bilimsel düzeye ulaşmasını

sağlayan akademik dergilerin önemine ve dergilerin yaşadığı dönüşümlere ilişkin bir değerlendirmede bulundu. Prof. Dr. Beykan Çizel, Prof. Dr. Atilla Akbaba ve Doç. Dr. Çağıl Hale Özel konuşmalarında, araştırmaların ve araştırmacıların gerekliliklerini, akademik dergilerin bilime sağladığı katkıları, dergi süreçlerinin yönetimine ilişkin sorumlulukları ve sorunları dile getirdi. Aynı zamanda dergi standartları, makale konularında tekrarlar, eleştirel makalelerin sayıca az olması, uluslararası dergilerde Türk akademisyenlerin imajı gibi konulara ilişkin değerlendirmeler yapıldı.

Sempozyum kapsamında gerçekleştirilen ikinci önemli panel ise 20 Ekim Cumartesi günü yapılan “*Hasan Olalı: Yaşamı ve Akademik Kişiliği*” paneliydi. Eğiticilerin eğitmeni Prof. Dr. Hasan Olalı’nın hayatından kesitlerin yer aldığı fotoğraf gösterisiyle başlayan panelin yöneticiliği Prof. Dr. Hasan Olalı’nın öğrencisi Prof. Dr. Meral Kozay tarafından yapıldı. Panelde Prof. Dr. Hasan Olalı’nın öğrencileri Prof. Dr. Alp Timur ve Prof. Dr. Öcal Usta ve Prof. Dr. Hasan Olalı’nın kızları Prof. Dr. Üzeyme Doğan ile Zühre Erel konuşmacı olarak katıldı. Panelistlerin Prof. Dr. Hasan Olalı’nın yaşamını ve kişiliğini anlattığı ve Prof. Dr. Hasan Olalı ile anılarını paylaştığı panelde yer yer duygusal anlar yaşandı. Prof. Dr. Meral Kozay paneli sempozyum başkanları Prof. Dr. Nazmi Kozak ve Prof. Dr. Metin Kozak’ın ahde vefanın en güzel örneğini gerçekleştirdiklerini belirterek noktaladı.

Sempozyum süresince DEÜ Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi’nde Prof. Dr. Hasan Olalı’nın kitapları sergilendi ve 9. Uluslararası Turizm Kariyerleri Yarışması sergisi de ziyaret edildi.

Prof. Dr. Hasan Olalı

1923 yılında Drama’da doğan Hasan Olalı, Olalı ailesinin Akhisar’a yerleşmesiyle ilk ve orta öğrenimini Akhisar’da tamamlamıştır. Lise eğitimine İstanbul Kabataş Lisesi’nde devam etmiştir (Kozak 2000). Lisans eğitiminde yaptığı seçimi tesadüf olarak yorumlayan Olalı, Hukuk Fakültesi’nde okumayı isterken arkadaşının yönlendirmesiyle İktisat Fakültesi’ne kaydını yapmış ve lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde tamamlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Ticaret Meslek Liseleri’nde öğretmen ve idareci olarak çalışan Olalı ekonomi hocası iken lisansüstü eğitimin tek kademe olmasıyla Fransa’ya Milli Eğitim Bakanlığı’nın katkısı ile turizm eğitimi almaya gitmiş ve 1961 yılında “Türkiye’nin Ekonomik Kalkınmasında Turizmin Rolü” adlı tezi ile doktor unvanını almıştır. Aynı yıl Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi’nde akademisyen olarak çalışmaya başlayan Olalı, aynı fakültede 1963 yılında doçent, 1969 yılında ise profesör olmuştur. Akademik yaşamı dışında İzmir Ticaret Borsası’nda danışman ve koordinatör olarak da görevlerde bulunmuştur (Kozak 2000; Korzay 2013).

Prof. Dr. Hasan Olalı Türkiye’de turizm eğitiminin gelişimi için özgün katkılarda bulunmuş; Ege Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Turizm Bölümü’nün ve Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün kurulmasına ve turizmde lisansüstü programların geliştirilmesine öncülük etmiştir (Korzay 2013). Aynı zamanda başta Turizm Ekonomisi olmak üzere, Turizm Eğitimi, Turizm Politikası ve Planlaması, Otel İşletmeciliği kitapları ile turizm alanında temel eserler hazırlamıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

Kozak, N. (2000). Hasan Olalı: Kısa Yaşam Öyküsü ve Tespit Edilebilen Eserleri ile Yönettiği Tezlerin Bibliyografyası Üzerine Bazı Gözlemler, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11: 9-11.

Korzay, M. (2013). Hasan Olalı: Eğiticilerin Eğitmeni, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2): 276-289.

Sonay KAYGALAK ÇELEBİ, Dr. Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, İZMİR.

E-posta: kaygalak.sonay@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3071-6184

10th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality & Leisure; 6th Interdisciplinary Tourism Research Conference

Hanım Kader ŞANLIÖZ ÖZGEN

Özyeğin Üniversitesi
Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu

Modernlik ötesi anlayışının ve teknolojinin izlerini derinleştirdiği bir kongrenin ardından...

Türkiye’nin önemli turizm varış noktalarından biri olan ve özellikle Kuzey ve Güney Amerika, Uzak Doğu gibi uzak kıtalardaki (başta Çin olmak üzere) ülkelerden gelen ziyaretçilerin vazgeçilmez uğrak noktası Kapadokya, bu yıl turizm akademik camiasının önemli etkinliklerinden ikisine eş zamanlı olarak ev sahipliği yaptı. 10. Dünya Lisansüstü, Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi ile 6. Uluslararası Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, geleneksel çömlek yapı-

mıyla tanınan Kızılırmak kenarında konumlu otantik bir belde olan Avanos’taki DoubleTree by Hilton Hotel Avanos-Kapadokya’da, *Anatolia Turizm Akademisi* ve *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* tarafından 2-7 Ekim 2018 tarihleri arasında düzenlendi.

Önceki kongrelere göre katılımın nispeten sınırlı olduğu (yaklaşık 50 kişi) bu kongrelerde, nicelik ötesinde niteliğin değerinin yaşatıldığı, paylaşım ve deneyimleri anlamlı kılıp zenginleştirdiği bir ortam gerçekleşti. Gerek katılımcıların akademik istek ve yönelimleri, gerekse kıdemli araştırma-

cların açık fikirli ve kucaklayıcı tavırları, turizm alanında gerçekleştirilen çalışmalarda farklı bir soluşun yerleşmeye başladığının göstergesiydi. Nitekim turizm araştırmaları açısından öncü rol üstlenen, pek çok yeni ve güncel kavram, anlayış ve yöntemin, ilgili tüm katılımcılarla çeşitli boyutlarda ayrıntılarıyla tartışıldığı ve geliştirildiği bu kongreler, bu yıl da söz konusu özelliğini sürdürdü.

Bu yılki kongrelerin öne çıkan iki özelliği, kadın araştırmacıların yoğunluğu ve dünyada pek çok alandaki çalışmalara ışık tutan modernlik ötesi ve dönüşüm/dönüştürücülük anlayışları kapsamındaki araştırmaların artan sayısıydı. Büyük çoğunluğunu ve ödül kazananların tamamını oluşturan kadınlar, kongre ortamının sıcak, sarmalayıcı ve verimli bir ortamda gerçekleştirilmesine önemli katkılarda bulundu. Diğer yandan hem sunulan araştırmalar hem de konuşmacıların paylaşımlarında vurgulanan en önemli tema, turizmin toplumsal ve beşeri yaşamı geliştirerek, herkes için daha iyi bir dünya yaratma konusundaki umut vaat eden potansiyeli ve araştırmacıların bu yöndeki katkılarının anlamı üzerinedi.

Anatolia kongrelerinin birkaç yıldır öne çıkan bir diğer önemli özelliği de dünyayı etkisi altına alan teknolojik uygulamaların ve yöntemlerin, turizm araştırmalarındaki yansımalarının paylaşılması ve yeni yöntemlerin etkinlik ve etkililiğine yönelik tartışmalardır. Bu yansımalar, başta çevrimiçi yorumlar olmak üzere sosyal ağlar, dijital pazarlama gibi araştırma konuları ve görsel veri, büyük veri, duygu çözümlemeleri gibi yeni yöntemler kapsamlarında yerini aldı.

Bu kongrelerin vazgeçilmez bileşeni olarak, özellikle akademide yeni araştırmacıların bilimsel yeterliliklerine katkıda bulunan deneyimli konuşmacılar da dünyada yayılmaya ve etkisini hissettirmeye başlayan yaklaşımları haber veren değerlendirme ve görüşlerini ilettikleri, bunların çeşitli deneyimler ve boyutlar çerçevesinde tartışılmasını sağladıkları katılımcı ve etkileşimli seminer ve konuşmalara imza attılar.

Kongre kapsamındaki seminerlerde, Beja Politeknik Enstitüsü'nden Ana Isabel Rodrigues (Portekiz) – “Görsel Veri Çözümlemesi: Nitel Araştırmada

Yeni Yorumlayıcı Bağlamlar (Visual Data Analysis: New Interpretive Contexts for Qualitative Research)”; KwaZulu-Natal Üniversitesi'nden Maheshvari Naidu (Güney Afrika) “*Akademik Araştırma ve Yayıncılığın Etiği (Ethics of Scholarly Research and Publishing)*” ve Algarve Üniversitesi'nden Antonia Correia (Portekiz) “*Büyük Veri Nasıl Küçültülür? (How To Make Big Data Small?)*” konuları hakkında bilgi ve deneyimlerini paylaştılar.

Kongre oturumları arasına serpiştirilen ve tüm katılımcıların ilgiyle dinleyip değerlendirdikleri davetli konuşmacılar ise, aşağıdaki konularda görüşlerini paylaştılar:

- Kongrenin onur konuğu Hawaii Üniversitesi'nden Pauline Sheldon (ABD) – “*Daha Büyük İyi İçin Turizm (Tourism for Greater Good)*”

- Turizm Enstitüsü'den Sanda Corak (Hırvatistan) – “*Turizm Politikası için Bir Temel Olarak Araştırma – Daha İyi Yapılabilir mi? (Research as a Basis for Tourism Policy – Can we do Better?)*”

- Hong Kong Politeknik Üniversitesi'nden Haiyan Song (Çin Halk Cumhuriyeti) – “*Küreselleş(me)me Etkisinde Turizm – Yeni Araştırma Gündemleri (Tourism under Disglobalization – New Research Agenda)*”

- Otago Üniversitesi'nden Hazel Tucker (Yeni Zelanda) – “*Kapadokya'da Turizm Gelişimi ve Sosyal Değişim: Uzun Dönemli Araştırma (Tourism Development and Social Change in Cappadocia – Longitudinal Research)*”

Tümü katılımcılar tarafından ilgiyle karşılanan ve çeşitli açılardan bakış açılarını yansıtan tartışmalarla derinleşen bu konuşmalardan özellikle Dr. Sheldon tarafından paylaşılan görüşlere, kongre boyunca diğer konuşmacılar ve bildiri sunan araştırmacılar da yoğun olarak atıfta bulundular. Bu durum da kongrenin turizmin toplumsal ve beşeri yaşama etki ve muhtemel katkılarına yönelik araştırmaların yuvası olduğunun altını çizdi.

Kongredeki bilgi paylaşımlarından bir diğeri de Anadolu Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Nazmi Kozak tarafından hazırlanan “Türkiye

Turizm ve Otelcilik Endüstrisinin Sözlü Tarihi Projesi" konulu posterdi. Türkiye'de alanında tek olan bu proje hakkında ayrıntılar ilgililerle paylaşıldı.

İspanya ve İran ile ilgili araştırmaların özel otu- rumlarda sunulduğu ve tartışıldığı kongrelerde altı doktora, iki yüksek lisans tezi yanında, toplam 34 bildiri (19 bildiri Lisansüstü Kongre ve 15 Disiplinlerarası Kongre kapsamında) araştırmacılarla paylaşıldı. 20'den fazla ülkeden 40 hake- min titiz değerlendirmeleriyle gözden geçirilen bu bildiriler arasından kazananlara ödülleri, 5 Ekim 2018 akşamı düzenlenen gala yemeği ve Türk Gecesi etkinliğinde takdim edildi:

- *Pauline Sheldon Takdir Ödülü*

Mola Bağlamında Varış Noktası İmaj Ölçümle- mesi: Dubai'nin Fransız ve Avustralyalı Seyahat- severler Açısından Çekiciliği (*Destination Image Measurement in the Context of a Stopover: The At- tractiveness of Dubai for French and Australian Tra- vellers*)

Filareti Kotsi, Zayed Üniversitesi, BAE
Steven Pike, Queensland Teknoloji Üniversitesi, Avustralya

- *Tej Vir Singh Takdir Ödülü*

Malezyalı Tur Operatörlerinin Sürdürülebilir Tu- rizm Uygulamalarını Kabulünün Sürdürülebilir Başarıma Etkisi (*The Influence of Adopting Sustain- able Tourism Practices towards Sustainable Perfor- mance among Malaysian Tour Operators*)

Maisarah Abd Hamid, MARA Teknoloji Üniversi- tesi, Malezya

Salmi Modh Isa, Malezya Sains Üniversitesi, Ma- lezya

-*Anatolia Gümüş Araştırma Bildirisi Ödülü*

Turizm Derslerinde Görsel Yöntemlerin Kulla- nımı: Foto Deneme, Karikatür ve Videografi Ör- nekleri (*The Use of Visual Methods in Tourism Clas- ses: The Case of Photo Essay, Cartoons and Videog- raphy*)

Ana Isabel Rodrigues, Beja Politeknik Enstitüsü, Portekiz

- *En İyi Yüksek Lisans Tezi Ödülü*

Destinasyon İmaj Ölçeğinin İngiliz, Alman ve Rus Turistler Arasında Farklılıklarının Test Edil- mesi: Çoklu Grup Doğrulayıcı Faktör Analizi (*Testing Destination Image Scale Invariance among British, German and Russian Tourists: A Multi-gr- oup Confirmatory Factor Analysis*)

Demet Ceylan, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

- *En İyi Doktora Tezi Ödülü*

Çevrimiçi Otel Yorumlarında İkna Edici İletişim Sürecinin Tutumlar ve İkna Edici İpuçları Ara- cılığıyla Analiz Edilmesi (*Analysis of Persuasi- ve Communication Process on Online Hotel Review Platforms through Examination of Attitudes and Per- suasive Cues*)

Edina Ajanovic, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

Ödül kazananların tamamının kadın olduğu kongrenin dünyadaki güncel eğilimlerin bir iz- düşümü olduğunu gösteren bir başka özelliği de teknolojinin bilginin yayılımını kolaylaştırıcı etkisi kapsamında bildiri kitapçığının katılımcılara bellek çubuğu ile sunulması ve *Anatolia Turizm Akademisi* Internet sayfasından genel eri- şime açılması olarak gerçekleşti. Bildiri kitapçı- ğı ([https://anatoliajournal.com/gradconference/ proceedings-book/](https://anatoliajournal.com/gradconference/proceedings-book/)) ve fotoğraflar ([https://photos. google.com/share/AF1QipNibNIAVzXja_4QagOtQK irdRAv758hXtaYjS7fYNA7rsMijnl51B7dVA9uUw1 mog/photo/AF1QipOT2qm_28tmkComgfno2BtH1kC KudCUQsp-cryL?key=RTFyVnliUkt QZXBRAmpR- TXdiZzJOck1yRW1fSnVB](https://photos.google.com/share/AF1QipNibNIAVzXja_4QagOtQKirdRAv758hXtaYjS7fYNA7rsMijnl51B7dVA9uUw1mog/photo/AF1QipOT2qm_28tmkComgfno2BtH1kCkudCUQsp-cryL?key=RTFyVnliUktQZXBRAmpR-TXdiZzJOck1yRW1fSnVB)) bağlantılardan erişime açıktır.

Hanım Kader ŞANLIOZ ÖZGEN, Dr. Öğr. Üyesi., Özyeğin Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yükse- kokulu, Nişantepe Mahallesi, 34794, Çekmeköy, İS- TANBUL.

E-posta: kader.sanlioz@ozyegin.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5865-7553

YAYIN DİZİNİ**Hakem Denetimli Makaleler**

Duygusal Emegin İş-Aile Çatışması Üzerine Etkisi: İzmir Şehir Otelleri Örneği, Tuğba PALA - Mustafa TEPECİ - Alp TİMUR, 29 (1): 7-18.

Hayvan Odaklı Turizm Faaliyetlerine Meta Eleştirel Bakış: Türkiye Örneği, S. Emre DİLEK - Ebru GÜNLÜ-KÜÇÜKALTAN, 29 (1):19-30.

Bilgi İfşası (Whistleblowing) ve Etik İnkilem Üzerine Çıkarımlar, Meryem AKOĞLAN KOZAK - Sibel ŞAHİN, 29 (1):31-38.

Konaklama İşletmelerinde Psikolojik Sözleşme İhlali ve Örgütsel Özdeşleşmenin Sonuçları: Eşitlik Duyarlılığının Aracı Rolü, Bekir EŞİTTİ, 29 (1):39-50.

Türkiye'ye Yönelik Dış Turizm Potansiyelinin Panel Çekim Modeli İle Analizi, Buket BULUK - Erol DURAN, 29 (1):51-62.

19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Otel ve Misafirhanelere Dair Düzenlemeler, Emrah ÇETİN, 29 (1):63-76.

Destinasyon Deneyimi Bileşenleri: Antalya ve İstanbul Destinasyonları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, İlker ŞAHİN - F. Özlem GÜZEL, 29 (1):77-89.

Kastamonu'da Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliğe Etki Eden Çekicilik Faktörleri, Ömer SARAÇ - Canan TANRISEVER, 29 (2): 151-163.

Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği, Nilgün AVCI, 29 (2): 164-174.

Grönroos Hizmet Kalitesi Modeli: Otelcilik Alanyazını Üzerinden Bir Değerlendirme, Meryem AKOĞLAN KOZAK - Birgül AYDIN, 29 (2): 175-184.

Yerel Halkın Turizme Olan Desteği: Türkiye'deki Sakin Şehirler Üzerine Bir Araştırma, Dönüş ÇİÇEK - Yaşar SARI, 29 (2): 185-196.

Otel İşletmelerinde Kadın İşgören Davranışlarını Etkileyen Algılara İlişkin Bir Araştırma, Şükran ÖKTEM - Gözde KUBAT - Burçak KIZILTAN, 29 (2): 197-208.

Kaya Tırmanışı Yapan Turistlerin Destinasyon Değerlendirmeleri: Geyikbayırı, Antalya Örneği, Tahir ALBAYRAK - Nesli ÇÖMEN, 29 (2): 209-220.

İklim Değişikliği ve Turizm İlişkisinin Türkiye İç Turizmi Açısından İncelenmesi, Sema BAYAZIT, 29 (2): 221-231.

Hüseyin Orak Adlı Bir Müteşebbis, Türkiye Kılavuzu Adlı Bir Eser ve 1940'lı Yıllarda Bursa, Zakir AVŞAR, 29 (2):232-250.

Seçme Çeviri Makale

Anklav Turizm ve Gelişmekte Olan Destinasyonlar Üzerindeki Etkileri / Enclave Tourism and Its Socio-Economic Impact in Emerging Destinations, Wineaster ANDERSON / Türkçeye Çevirenler: Reyhan BOSTANCI - Orkhan ALİLİ, 29 (1):90-105.

Tez Yazımı İçin Bir Alanyazın Taraması Kılavuzu / A Guide to Writing the Dissertation Literature Review, Justus J. RANDOLPH (Türkçeye Çeviren: Faruk SEYİTOĞLU), 29 (2): 251-264.

Rekreasyon İncelemeleri

Rekreasyon Terapisi Kamplarının Sosyal Etkilerinin Değerlendirilmesi, İpek AYDIN - Özkan TÜTÜNCÜ, 29 (1):106-112.

Fakülteleşme ve Rekreasyon Bölümleri, Özkan TÜTÜNCÜ, 29 (2): 265-271.

Türk Turizm Araştırmacıları

Selahattin Çoruh: Turizmde Bir Adanmışlık Öyküsü, Duygu YETGİN, 29 (1):113-122.

Tarihi Değerlerinin Korunmasına ve Turizmin Gelişmesine Adanmış Örnek Bir Yaşam: Çelik Gülersoy, Nezih BAŞGELEN, 29 (1):123-127.

Türkiye'de Turist Rehberliğinin Öncüsü: Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı), Duygu YETGİN - Aysel YILMAZ - Nazmi KOZAK, 29 (1):128-138. Turizm Yayıncılığının Unutulan Yüzü: Hayri Benli, Çağdaş AYDIN - Ceren AYDIN, 29 (2): 272-276.

Süreyya Ergün: Gizli Kalmış Bir Turizm Kahramanı, Gözde TÜRK TARHAN, 29 (2): 277-285.

Turizm Araştırma Projeleri

İkinci Konut Sahipliğinde İtme ve Çekme Faktörleri: Edremit Örneği (Proje Yürütücüsü: Doç. Dr. Serkan BERTAN), 29 (1):139-140.

Manavgat Spor Turizmi Konseyi Projesi (Proje Yürütücüsü: Dr. Öğr. Üyesi Engin DERMAN), 29 (2): 286-287.

Etkinlik Notları

Turizmde Türk-Yunan Sınır Ötesi İşbirliği, Erdem AKTAŞ, 29 (1):141.

9. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi'nin Ardından..., Mehmet Tahir DURSUN - Serhat BİNGÖL, 29 (1):142-143.

4. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, Pınar IŞILDAR, 29 (1):144.

Prof. Dr. Hasan Olaltı Turizm Sempozyumu, Sonay KAYGALAK ÇELEBİ, 29 (2): 288-289.

10th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality & Leisure; 6th Interdisciplinary Tourism Research Conference, Hanım Kader ŞANLIOZ ÖZGEN, 29 (2): 289-290.

YAZAR DİZİNİ

AKOĞLAN KOZAK, M., 29 (1):31-38; 29 (2): 175-184.
 AKTAŞ, E., 29 (1):141.
 ALBAYRAK, T., 29 (2): 209-220.
 ALİLİ, O., 29 (1):90-105.
 ANDERSON, W., 29 (1):90-105.
 AVCI, N., 29 (2): 164-174.
 AVŞAR, S., 29 (2):232-250.
 AYDIN, B., 29 (2): 175-184.
 AYDIN, C., 29 (2): 272-276; 29 (2): 272-276.
 AYDIN, İ., 29 (1):106-112.
 BAŞGELEN, N., 29 (1):123-127.
 BAYAZIT, S., 29 (2): 221-231.
 BERTAN, S., 29 (1):139-140.
 BİNGÖL, S., 29 (1):142-143.
 BOSTANCI, R., 29 (1):90-105.
 BULUK, B., 29 (1): 51-62.
 ÇETİN, E., 29 (1):63-76.
 ÇİÇEK, D., 29 (2): 185-196.
 ÇÖMEN, N., 29 (2): 209-220.
 DERMAN, E., 29 (2): 286-287.
 DİLEK, S. E., 29 (1):19-30.
 DURAN, E., 29 (1): 51-62.
 DURSUN, M. H., 29 (1):142-143.
 EŞİTTİ, B., 29 (1):39-50.

GÜNLÜ-KÜÇÜKALTAN, E, 29 (1):19-30.
 GÜZEL, F. Ö., 29 (1):77-89.
 İŞILDAR, P., 29 (1):144.
 KAYGALAK ÇELEBİ, S., 29 (2): 288-289.
 KIZILTAN, B., 29 (2): 197-208.
 KOZAK, N., 29 (1):128-138.
 KUBAT, G., 29 (2): 197-208.
 ÖKTEM, Ş., 29 (2): 197-208.
 PALA, T., 29 (1): 7-18.
 RANDOLPH, J. J., 29 (2): 251-264.
 ŞAHİN, E., 29 (1):77-89.
 ŞAHİN, S. 29 (1):31-38.
 ŞANLIÖZ ÖZGEN, H. K., 29 (2): 289-290.
 SARAÇ, Ö., 29 (2): 151-163.
 SARI, Y., 29 (2): 185-196.
 SEYİTOĞLU, F., 29 (2): 251-264.
 TANRISEVER, C., 29 (2): 151-163.
 TEPECİ, M., 29 (1): 7-18.
 TİMUR, A., 29 (1): 7-18.
 TÜRKTARHAN, G., 29 (2): 277-285.
 TÜTÜNCÜ, Ö., 29 (1):106-112; 265-271.
 YETGİN, D., 29 (1):113-122.
 YETGİN, D., 29 (1):128-138.
 YILMAZ, A., 29 (1):128-138.

2018 YILI HAKEM LİSTESİ

*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'*ne önerilen makalelerin değerlendirilmesindeki özverili çalışmalarından dolayı bütün hakemlere çok teşekkür ederiz, *Editörlük*

ACAR, D., Anadolu Üniversitesi
 AKBABA, A., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 AKBİYİK, M., Harran Üniversitesi
 AKBULAEV, N. (2), Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
 AKOĞLAN KOZAK, L., Anadolu Üniversitesi
 AKSÖZ, E. O. (2), Anadolu Üniversitesi
 AKTAŞ, E., Pamukkale Üniversitesi
 ALTUN, I., Kocaeli Üniversitesi
 ASLAN, Z., Adnan Menderes Üniversitesi
 AŞAN GREENACRE, Z., Anadolu Üniversitesi
 ATALI, L., Kocaeli Üniversitesi
 AYKAÇ YANARDAĞ, A., Ege Üniversitesi
 BALTA, S., Yaşar Üniversitesi

BAYKAL, F., Ege Üniversitesi
 BEKTAŞ, Ç., Erzincan Üniversitesi
 BOZ, D., Çukurova Üniversitesi
 CABER, M., Akdeniz Üniversitesi
 COŞAR, Y., Dokuz Eylül Üniversitesi
 ÇAKIR, O. (2), Kırklareli Üniversitesi
 ÇETİN, G., İstanbul Üniversitesi
 ÇOLAKOĞLU, O. E., Adnan Menderes Üniversitesi
 DEMİROĞLU, O. C. (2), Umeå Üniversitesi
 DENİZCİ GÜLLET, B., Hong Kong Politeknik Üniversitesi
 DOĞAN, E., Akdeniz Üniversitesi
 DOLOREZ ALVAREZ, M., Boğaziçi Üniversitesi
 DUMAN, T., International Burch Üniversitesi
 EHTİYAR, R., Akdeniz Üniversitesi
 EVREN, S., Gümüşhane Üniversitesi
 GÖKDENİZ, A., Balıkesir Üniversitesi
 GÜÇLÜ NERGİZ, H. (2), Kocaeli Üniversitesi

GÜNEREN ÖZDEMİR, E., Nevşehir Hacı Bektaş Veli
Üniversitesi

GÜNEŞ, S. G., Selçuk Üniversitesi

GÜNLÜ, E., Dokuz Eylül Üniversitesi

KANTARCI, K., Akdeniz Üniversitesi

KARADENİZ, E., Mersin Üniversitesi

KARAGÜL, K., Pamukkale Üniversitesi

KARAKAŞ TANDOĞAN, G., Adnan Menderes Üniversitesi

KARATEPE, O. M., Doğu Akdeniz Üniversitesi

KATIRCIOĞLU, S. (2), Doğu Akdeniz Üniversitesi

KINGIR, S., Sakarya Üniversitesi

KURGUN, A., Dokuz Eylül Üniversitesi

MÜDERRİSOĞLU, H., Düzce Üniversitesi

ÖZDOĞAN, O. N., Adnan Menderes Üniversitesi

SALDAMLI, A., Mardin Artuklu Üniversitesi

SAVAŞIR, G., Dokuz Eylül Üniversitesi

SERDAR AYTAÇ, A., Harran Üniversitesi

SOMUNCU, M., Ankara Üniversitesi

SOP, S. A., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

TANRISEVDİ, A., Adnan Menderes Üniversitesi

TANRISEVER, C., Kastamonu Üniversitesi

TARCAN İÇİGEN, E., Akdeniz Üniversitesi

TEPECİ, L., Celal Bayar Üniversitesi

TUĞAL, F. N., Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

TÜRKAY, O., Sakarya Üniversitesi

TÜTÜNCÜ, Ö., Dokuz Eylül Üniversitesi

YAKUT, K., Anadolu Üniversitesi

YILMAZ, E. G., Afyon Karatepe Üniversitesi

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, altışar aylık dönemlerde (Bahar ve Güz) yayınlanır ve merkezi, Ankara'dır. Dergide turizm ve ilgili/ilifkili dallarının ilgilendirilen konularda hazırlanmış makaleler yayımlanır. Derginin yayıncısı, editörü ve editörler kurulu yazarların belirtmiş olduğu görüş ve düşünceler ile doğabilecek etik ihlallerinin sorumluluğunu kabul etmekle yükümlü olmayıp, dergide yer alan makale ve yazarların sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. Dergide, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi şeklinde atıf yapılmalıdır.

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nin yayın politikası; uygulamalı ve derleme türü (meta-analiz çalışmaları model önerileri olgu sunuları ve tartışmalar vb.) çalışmaları yayımlamak ve turizm literatürünün geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Dergiye gönderilen bütün makaleler editörler kurulu denetimine alınır kabul görmesi durumunda yayımlanır. Makale değerlendirme sürecini daha verimli kullanabilmek ve derginin bilimsel olma kalitesini daha da yükseltmek için yazarların aşağıda belirtilen yazım kurallarına uymaları önerilir.

MAKALE İNCELEMESİ: Dergiye yayımlanması amacıyla önerilen makaleler en az iki hakem tarafından değerlendirilmeye tabi tutulur hakemlerin önerilerine dikkate alınır ve istenilen düzeltilmeler yerine getirilmesi koşuluyla yayımlanır. İstenilen şablona ve önerilere bağlı kalınarak hazırlanan ve gönderilen makaleler işleme konulur.

MAKALE TESLİMİ: Makalelerin e-posta ortamında gönderilmesi tercih edilmelidir. Belirtilecek bilgiler arasında yazarın adı-soyadı ve akademik derecesi telefon ve faks numaraları ile e-posta adresini içeren bilgilerin yer almasına dikkat edilmelidir. Gönderilecek olan makaleler daha önce herhangi bir basılı veya sanal bir ortamda yayımlanmamış olmalıdır.

Bildirilerin makale olarak sunulması: Bununla birlikte daha önce herhangi bir kongrede bildiri olarak sunulmuş bir çalışmanın makale halinde önerilmesi aşamasında şu konulara dikkat edilmelidir: a) Öncelikle daha önce bildiri olarak sunulan metin ile makale halinde sunulan metnin aynı olmaması gerekmektedir. b) Bildiri olarak sunulan çalışmadan olan farklı olan yönler ayrıca belirtilmelidir. c) Bildiri olarak sunulan çalışmanın yayımlanmış (veya sunulmuş) örneği makalenin dergiye önerilmesi aşamasında gönderilmelidir.

MAKALELERİN GÖNDERİLECEĞİ ADRES:

Yrd. Doç. Dr. Çağıl Hale ÖZEL, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir.

Tel: (0222) 335 05 80/2124

Faks: (0222) 335 66 51

E-posta: chkayar@anadolu.edu.tr

Online ortamda makale önerme: Dergiye şu adresi kullanarak online ortamda da makale önerisinde bulunabilirsiniz:

Not: Makale gönderilirken aşağıdaki adres ziyaret edilerek elde edilecek Telif Hakkı Devir Belgesi onaylanarak gönderilmelidir.

<http://www.anatoliajournal.com/copyright.pdf>

MAKALE BAŞLIĞI: Okuyucunun makale ile ilk olarak amacını açıkça ifade edebilen bir başlık aracılığıyla ilişki kurduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Bu nedenle başlığın makalenin amacını ve sınırlarını tam olarak anlatabilen bir içerikte olmasına dikkat edilmelidir. Dolayısıyla makale başlığının çok uzun olmasına dikkat edilerek makalede anlatılan çalışmayı içermesi sağlanmalıdır. Başlığın; sekiz sözcüğü ya da boşluklar dahil 50 karakteri geçmemesine özen gösterilmelidir.

ÖZ: Her makalede Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmış öz bulunmalıdır. Bilindiği gibi öz makalede önemsiz ayrıntıların atlanarak ana noktaların belli bir anlam içerecek şekilde kısaca ifade edilmesidir. Öz, en az 140, en fazla 150 sözcüğü geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. Genel olarak özün hazırlanmasında; çalışmanın konusu amacı hazırlama yöntemi veri derleme aracı/araçları ve teknikleri örnekleme analiz biçimi ve sonuçlara ilişkin açıklamalar yer almalıdır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Bilindiği üzere, yayımlanan makalelere yer veren indeks ve öz (abstract) veri tabanlarında anahtar sözcükler makalelere ulaşımı kolaylaştırır. Veri tabanları üzerinde yapılacak taramalardan rasyonel sonuçların alınabilmesi için anahtar sözcüklerin doğru verilmiş olması önemlidir. Anahtar sözcük sayısı altı ile sınırlandırılmalıdır. Sıralanma şekli inceleme konusu olan konunun yer aldığı disiplinden başlayıp daha ayrıntılı olan konulara doğru olmalıdır. Çalışmanın uygulandığı coğrafî alan/bölge en sonda yer almalıdır.

GİRİŞ: Giriş bölümünün amacı çalışmanın genel bir tespitini ve analizini yapmaktır. Çalışmanın amacı aşamaları bölümleri işlenen düşünceler net ve bütünlüklü olarak kısaca özetlenerek okuyucuya aktarılmalıdır. Konunun ne olduğu araştırmanın niçin yapıldığı hangi bölümlerde nelerin söz konusu edildiği gibi soruların yanıtları yer almalıdır. Bu sorular arasında var olan bir sorunu ortaya koymak bir soruna çözüm getirmek herhangi bir konuyla ilgili literatüre katkıda bulunmak gibi amaçlar bulunabilir. Bu bölümde konu ile ilgili literatür taramasına ve araştırma yöntemine yer verilmemelidir. Giriş kısmının 500 sözcüğü geçmemesine özen gösterilmelidir.

KURAM: Bu bölüme "konu" da denilmektedir. Bu bölümde çalışmanın dayandığı kuramsal çerçeveye yer verilir. Böylelikle hazırlanan makalenin hangi alan üzerine hazırlandığı açıklanır. Bu bölümle ilgili anlatımlar söz konusu çalışmaya açılım sağlayan kuramsal çerçeve ile sınırlı tutulmalıdır. Kuram bölümü araştırmanın dayandığı alan ve konu ile bağlantılı olmak üzere en fazla 800 sözcük olmalıdır. Yazar/yazarlar isterse giriş ile kuram ve ilgili çalışmalar bölümlerini "Giriş" bölümü kapsamında tek bir başlık altında da hazırlayabilir.

İLGİLİ ÇALIŞMALAR: Bu bölümde makale konusuna giren alanda daha önce gerçekleştirilmiş benzer araştırmalara yer verilir. İlgili çalışmalar bölümüne çeşitli yazarlar literatür (alanyazın) taraması örneğinde olduğu gibi farklı isimler verebilmektedir. Söz konusu araştırmalarda hangi konuların hangi yöntemle incelendiği hangi sonuçlara ulaşıldığı vb. konulara kısaca burada değinilir. Ayrıca makalenin ilgili alana getirdiği katkının belirlenmesi açısından da ilgili çalışmalara yer verilmesi önemlidir. Makale yazarı ilgili alanda var olan hangi boşlukta bilime katkıda bulunduğunu ortaya koyabilmesi için ilgili çalışmalar bölümünün eksiksiz bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

YÖNTEM: Bu bölümde, şimdiye kadar yapılan açıklamaların ışığında var olan veya olduğuna inanılan sorunun ve çözümünün ortaya konulabilmesi için yürütölen araştırmaya ait bilgiler açıklanır. Çalışmada kullanılacak yaklaşımlar ve yöntemin tam bir betimlemesi yapılır. Bu bilgilerin verilmesinin esas amacı kullanılan yöntemin izlenmesi ile bir başka araştırmacının ayısını tekrarlamasına olanak tanınmasıdır. Bu nedenle yöntem bilimsel bilginin temeli olan tekrar edilebilirlik koşulu için yeterli açıklıkta anlatılmalıdır. Bu bölümde ayrıca, anakütlenin özellikleri, bilgi toplama tekniği, niçin bu veri toplama tekniğinin tercih edildiği, tekniğin avantajlı ve dezavantajlı yönlerine ilişkin açıklamalar yer alır. Araştırmada veri derlemede kullanılan aracın geliştirilme aşamaları ve içeriği gibi konular olabildiğinde ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Araştırma alan araştırması tekniklerinden biri ile gerçekleştirilmiş ise seçilen örnekleme tekniği ve bu tekniğin tercih edilme nedenleri açıklanır. Çalışma, "toplubakış makalesi (veya derleme)" yani literatür incelemesi içeriğinde hazırlanmış ise, yöntem bölümünde açıklanan konular dikkate alınmayabilir.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI: Yöntem ile ilgili açıklamaların ardından araştırmanın esasını teşkil eden verilerin analizinin yapıldığı bölüme sıra gelir. Elbette ki analiz bölümü veri derlemeye dayalı olan çalışmalar için geçerlidir. Derleme (toplu bakış) türü makalelerde analiz bölümü genellikle bulunmaz. Buradaki açıklamalar genel olarak alan araştırması teknikleri ile derlenen verilerin analizi üzerine yapılmaktadır. Analiz çeşitidinin seçimi, istatistiksel testler, güven aralığı, istatistiksel testlerin tercih edilme nedeni vb. noktalar bölümün giriş kısmında açıklanır. Bunlar yapıldıktan sonra sıra bulguların yorumlanması gelmiştir. Bulguların yorumlanması bölümünde ise verilerin analizi ile elde edilmiş bulguların sunumu yapılır. Bulgular araştırma soruları başka deyişle hipotezler ile değerlendirilerek organize edilir. Hipotezlerin ışığında veriler incelenir ve yorumlanır. Bulguların hipoteze uygunluğu değerlendirilir. Sunum biçimi; tablo, grafik veya şekillerden biri veya birkaçı ile gerçekleştirilebilir. İstatistiksel analiz sonuçlarının sunumu da bu bölümde yer alır. Bulguların yorumlanması bölümünde bulguların tekli ikili veya çoklu tablolar biçiminde istatistiksel testlerin sonuçları ile birlikte sununun tercih edilmesi yerinde olacaktır. Böylelikle hangi testin hangi veriler üzerine uygulandığına ilişkin bilgiler daha açık bir şekilde anlaşılır. Bulguların yorumlanması bölümünde örnekleme ilişkin genel bilgiler (demografik veriler) araştırmadan elde edilen bilgiler olmak üzere iki aşamada sunulmalıdır. Araştırmadan elde edilen bulgular ise kendi arasında bir veya birkaç aşamalı olarak sunulabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus makalede gereğinden fazla kullanılan açıklamaları tablolar ile boğmamaktır. Mümkün olduğuca tablolar birleştirilmeli ya da araştırma amacı/sorunu ile doğrudan ilgili olmayan tablolar kullanılmamalıdır. Ayrıca genel bilgilerin tek bir tablo halinde sunulmasında yarar vardır. Tablo sayısı, kesinlikle 5-6'ya aşmamalıdır. Bu sayıyı aşan ve yer verilmesinin çalışmanın eksik açıklanacağının düşünöldüğu durumlarda, makaleyi dergiye önermeden önce, dergi editörü ile irtibat kurulmalıdır.

SONUÇ: Makaleden elde edilen sonuçların özetlendiği gerektiği durumlarda genellemelerin yapıldığı bölümdür. Bu bölüm ele alınan sorunun kısa bir tekrarı ile başlamalı ve bunu elde edilen sonuçların kısa bir özeti izlemelidir (uygulamalı çalışmalar için). İfadeler kısa ve öz olmalıdır. İlgili literatüre yapılan olası bilimsel katkı da burada kısaca özetlenmelidir. Sonuç bölümündeki açıklamaların 400 kelimeyi geçmemesine dikkat edilmelidir.

DEĞERLENDİRME: Sonuçtan sonra yer alan bu bölümde daha sonra bu alana ilgili araştırmalarda bulunacak olanlara yol gösterici açıklamalar yapılır. Olası araştırmacılara bu alanda hangi konuların araştırılması gerektiği, araştırmalarda hangi konulara dikkat edilmesi gerektiği gibi açıklamalarda bulunulabilir. Değerlendirme bölümünün hazırlanması zorunlu olmayıp ancak yukarıdaki açıklamalar doğrusunda hazırlandığında diğer araştırmacılara yol gösterici olacağı da kuşkusuzdur.

TEŞEKKÜR: Bu bölümde; yazar/lar çalışmanın hazırlanması sürecinde yardım almış oldukları kişilere; çalışmaya parasal destek sağlayan kişi kurum ya da kuruluşlara; ya da verilerin kullanılmasına izin veren kişi kurum ya da kuruluşlara teşekkür edebilir. Bu not çalışma metninin bitiminde ama referanslardan önceki kısımda yer almalıdır.

DİĞER BİLGİLER: Ek olarak gönderilen bir makalenin sağlıklı bir hakem denetiminden geçmesi ve “makale değerlendirme” aşamasının kısa sürede sonuçlanması için makale dilinin Türkçe kuralları ile bilimsel anlatım standartlarına uygun ve yapılan görgül çalışmaların sonuçları güvenilir olmalıdır. Bu konuda gerekiyorsa uzman akademisyenlerden yardım alınmalıdır. Makalede toplam sözcük sayısının 5000’den fazla olmamasına özen gösterilmelidir (ana metin referanslar ve tablo-şekiller dahil). Yazılarda Türk Dil Derneği’nin yazım kılavuzu temel alınmalı yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Konu ile ilgili uluslararası literatürde yer edinmiş teknik kavramların metin içinde yer aldığı ilk yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilmelidir.

REFERANS VERME: Sadece metin içerisinde belirtilen çalışmalara ‘kaynakça’ kısmında yer verilmelidir. Bu bölümde eksik (metinde belirtilmiş ancak ‘kaynakça’ kısmında yer almayan) ya da fazla (metin içerisinde belirtilmemiş ancak ‘kaynakça’ kısmında yer alan) kaynak isimlerine yer verilmemesine özen gösterilmelidir. Kaynaklar yazarların soyadına göre alfabetik sıra ile verilmelidir. Türkçe ile yabancı kaynaklar ya da makaleler ile kitaplar için ayrı bir sınıflandırma yapmadan tek bir liste oluşturulmalıdır.

Metin içerisinde: İlgili çalışmalara yapılacak atıflarda yazarların soyadları ve yayın tarihi kullanılır. Örneğin;

Dener (1996) ...

Dener’e (1996) göre....

Uysal ve Crompton (1985)....

Uysal ve Crompton’a (1985) göre....

Yazar sayısı üçten fazla olan eserlere metin içerisinde yapılacak atıflarda sadece ilk yazarın soyadı yazılarak sonrakiler (vd) şeklinde belirtilecektir. Örneğin;

Timur vd. (2000)

Timur ve arkadaşları (2000)

(Timur vd. 2000).

(Timur ve arkadaşları 2000).

Parantez içerisinde cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyor ise, kaynaklar yayın tarihi sırasına göre verilmelidir (en eskiden en yeniye doğru). Örneğin;

(Dener 1996; Uysal 1998; Morrison 2002) gibi.

KAYNAKÇA DÜZENİ: Atıf yapılan bütün kaynaklar cilt, sayı ve sayfa numarasının tümünü kapsmalıdır. Kaynakların listesine çalışmanın sonunda ve aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi yazarların soyadı sırasına göre yer verilmelidir. Kaynakça bölümünde yer alacak kaynak sayısı en az 20 en fazla 50 olmalıdır. Daha az veya daha fazla sayıda kaynak gösterenlerin çalışmaları değerlendirilmeye alınmayacaktır.

Sürelili Yayınlar / Dergiler:

Yücelt U. ve Marcella M. (1996). Services Marketing in the Lodging Industry: An Empirical Investigation, *Journal of Travel Research*, 34 (4): 32- 38.

Kitaplar:

Witt E. S. ve Witt C. A. (1992). *Modelling and Forecasting in Tourism*. Londra: Academic Press.

Kitap Bölümleri:

Uysal M. ve Hagan L. A. R. (1992). Motivations of Pleasure Travel and Tourism. İnce; M. Khan M. Olsen ve T. Var (Editörler) *VNRs Encyclopedia of Hospitality and Tourism* (ss. 798-810). New York: Van Nostrand Reinhold.

Tez Çalışmaları:

Timur A. (1978). Turizm Fiyat Enflasyon İlişkileri (*Basılmamış Doktora Tezi*). İzmir: Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi.

İnternetteki Makaleler:

Elektronik Reference Formats Recommended by the American Psychological Association. (19 Kasım 1999). Washington DC: American Psychological Association <http://www.apa.org/journals/webref.html> adresinden alınmıştır (Ziyaret tarihi: 13.11.2016).

İnternette diğer tür doküman ve bilgilere atıfta bulunulması durumunda <http://www.apa.org/journals/webref.html> adresinde yer alan Elektronik Reference Formats Recommended by the American Psychological Association başlığı altındaki açıklamalar dikkate alınmalıdır.

Kaynakça gösterme ile ilgili dikkat edilmesi gereken bazı konular: a) Yayınlar için kent ismi verilecek ise, ilgili kentin Türkçe yazılışına yer veriniz (London yerine Londra gibi). b) Basım sayıları için de Türkçe açıklamaya yer veriniz (First Edition yerine Birinci Baskı gibi). c) Kitaplar içerisinde yer alan bölüm yazıları için “in” yerine “içinde” yazınız. d) Lütfen kaynak gösterimindeki ayrıntılara dikkat ediniz.

TABLO ŞEKİL VE FOTOĞRAFLAR: Makale ile ilgili diğer bütün ekler özenle hazırlanmalı ve metin içerisinde yer almalıdır. Tablolar ana metine atıf yapılmadan anlaşılır bir şekilde olmalı tablo başlığının yanı sıra kolonlar için de başlık verilmelidir. Çok uzun ya da çok geniş tablolardan kaçınılmalıdır. Bir makale içerisinde en fazla beş tabloya yer verilmelidir. Çok gerekli olmayan hallerde demografik veri içerikli tablolara yer verilmemelidir. Bu sınırı aşan ve makaleyi tablolara dolduran çalışmalar değerlendirmeye alınmayacaktır. Şekil ve grafikler sade olmalı ve başlık içermelidir.

BAZI ETİK KONULARI: Zaman zaman turizm alanında da bilim etiği ihlalleri ortaya çıkabilmektedir. Akademik alandaki bir kurumda görevli olsun veya olmasın, bilerek veya bilmeyerek yapılan bazı etik ihlalleri yıllar sonra bireylerin önüne gelebilmekte ve vahim sonuçları olabilmektedir. O nedenle, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’ne önerilecek makalelerin hazırlanması ve özenilmesinde; “intihal”, “dilimleme”, “uydurma (fabrikasyon)”, “çarpıtma”, “destek belirtmeme”, “yazarlıkla ilgili konular (yazar adı belirtmeme, yazarlık sıralaması, yazarlık hakkı, vs.)” ve diğer bilim etiğinde uyulması gereken hususlara uyulmasında gerekli özenin gösterilmesini bekliyoruz.

YAZARLARIN ÖZGEÇMİŞ VE FOTOĞRAFLARI: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nin Yıl 27, Sayı 1 sayısından itibaren yazarların özgeçmiş ile fotoğraflarına yer verilmeye başlanmıştır. Yazarların aşağıdaki özgeçmiş şablonuna göre hazırlayacakları özgeçmişleri ile yüksek çözünürlüklü olarak taranmış bir fotoğraflarını makaleyi önerirken göndermeleri gerekmektedir.

Özgeçmiş hazırlama şablonu:

..... Üniversitesi Fakültesi/Yüksekokulu’ndan (var ise bölüm de belirtilmeli) mezun oldu (YIL). Yüksek lisans derecesini Üniversitesi’nden dalından (YIL), doktora derecesini de Üniversitesi’nden dalından aldı (YIL). Üniversitesi’nde çalışmaya başladı (YIL) (Üniversite dışında başka kurum veya kuruluşlarda çalışılmış ise, burada sırasıyla belirtilmeli). (Var ise) Doçentlik unvanını alanında aldı (YIL). (Var ise) Profesörlüğe Üniversitesi’nde yükseltildi (YIL). Halen Üniversitesi Fakültesi/Yüksekokulu’nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanı/ları,’dır.

15th Seminar on Research Methods

26 January - 3 February, 2019, Antalya, Turkey

The seminar, traditionally held for 15 years, has been the most comprehensive and long-term academic event worldwide. The seminar aims to increase the knowledge, experience and ability of the academicians and graduate students in the field of social and health sciences in applying both qualitative and quantitative research methods. Its mission is to assist scholars to have strong articles in top-tier journals in their own fields. While the seminar initially started to be organized for those who are engaged in tourism, over time, it has become an activity for all graduate students and academicians in marketing, business management, communication, public administration, sociology, accounting-finance, education, operation management, among others. Almost 2100 academicians and graduate students have participated in this seminar series to date. The seminar accommodates four courses in two terms as given below:

TERM-I: 26–30 January 2019

1. **Demand Modelling** ► **Antonia Correia**
2. **Academic Writing** ► **Metin Kozak**

TERM-II: 30 January–3 February 2019

1. **Structural Equation Modeling with IBM SPSS AMOS** ► **João Marôco**
2. **Mixed Methods** ► **Babak Taheri**

<http://www.anatoliajournal.com/seminars>

ISSN: 1303-2917

Anatolia

**AN INTERNATIONAL JOURNAL OF TOURISM
AND HOSPITALITY RESEARCH**